

T.C.
İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI
YENİ TÜRK EDEBİYATI BİLİM DALI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

PEYÂM-I SABAH GAZETESİNDE EDEBÎ
FAALİYET

SALİHA ÇETİNKAYA

2501171051

TEZ DANIŞMANI
DOÇ. DR. NURİ SAĞLAM

İstanbul-2019

T.C.
İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

YÜKSEK LİSANS
TEZ ONAYI

ÖĞRENCİNİN;

Adı ve Soyadı : SALİHA ÇETİNKAYA Numarası : 2501171051
Anabilim Dalı /
Anasanat Dalı / Programı : YENİ TÜRK EDEBİYATI Danışmanı : DOÇ.DR.NURİ SAĞLAM
Tez Savunma Tarihi : 29.07.2019 Saati : 14:00
Tez Başlığı : "PEYÂM-I SABAH GAZETESİNDE EDEBİ FAALİYET"

TEZ SAVUNMA SINAVI, İÜ Lisansüstü Eğitim-Öğretim Yönetmeliği'nin 36. Maddesi uyarınca yapılmış, sorulan sorulara alınan cevaplar sonunda adayın tezinin KABULÜ'NE OYBİRLİĞİ / OYÇOKLUĞUYLA karar verilmiştir.

JÜRİ ÜYESİ	İMZA	KANAATİ (KABUL / RED / DÜZELTME)
1-PROF.DR. ŞECAATTİN TURAL		Kabul
2-DOÇ.DR. NURİ SAĞLAM		Kabul
3- DR.ÖĞR. ÜYESİ FIRAT KARAGÜLLE		Kabul

YEDEK JÜRİ ÜYESİ	İMZA	KANAATİ (KABUL / RED / DÜZELTME)
1-DR.ÖĞR. ÜYESİ ÇİLEM TERCÜMAN		
2-DR. ÖĞR. ÜYESİ ALİ YILDIZ		

PEYÂM-I SABAH GAZETESİNDE EDEBÎ FAALİYET

Saliha ÇETİNKAYA

ÖZ

Bu çalışmada, 1920-1922 yılları arasında yayımlanmış olan Peyâm-ı Sabah gazetesindeki edebî yayınlar incelenmiş, tespit edilen metinler türlerine ve konularına göre sınıflandırılmıştır. Birinci bölümde gazetenin şekil özellikleri, içeriği, yazar kadrosu ve imtiyaz sahibi tanıtılmıştır. İkinci bölümde gazetede edebî türler, dil, edebiyat ve sanat ile ilgili yazılar ve diğer bahisler başlıkları altında gazetenin içeriği tasnif edilmiştir. Üçüncü bölümde ise edebî hususiyetler taşıyan metinler ele alınarak gazetenin edebî içeriği incelenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Peyâm-ı Sabah, edebiyat, gazete.

LITERARY ACTIVITY IN PEYÂM-I SABAH NEWSPAPER

Saliha ÇETİNKAYA

ABSTRACT

In this study, literary publications in Peyâm-ı Sabah newspaper, which was published between 1920-1922, were examined and the texts identified were classified according to their genres and subjects. In the first chapter, the stylistic features, content of the newspaper, authors and publisher were introduced. Following that, in the second chapter the content of the newspaper were classified under the titles of the literary genres, writings related to language, literature and art and other issues. Consequently, in the third chapter the literary content of the newspaper was analysed by elaborating on the texts that have literary features.

Key Words: Peyâm-ı Sabah, literature, newspaper.

ÖN SÖZ

Gazete ve mecmualar, yayımlandığı zamanın siyasal, sosyal ve ekonomik hadiselerini vermekle birlikte bir milleti yansıtan, döneminin atmosferi hakkında kayda değer bilgiler veren tarihî belgeler hüviyetini de taşımaktadır. Bu cümleden olarak edebiyat ve kültür tarihimiz bakımından da önemli bir yere sahip olan *Peyâm-ı Sabah* gazetesi Millî Mücadele yıllarında yayımlanmaya başlamıştır. Uzun soluklu ve düzenli olarak yayımlanan gazete; edebiyat, sanat, siyaset, ekonomi, tarih, felsefe, maarif, tasavvuf, din gibi çeşitli konularda yazılar içermektedir. Zengin bir yazar kadrosuna sahip olan gazetede Ali Kemal, Abdülbaki Fevzi, Cenap Şahabeddin, Halil Nihat, Halit Ziya, Refik Halit Karay, Rıza Tevfik, Süleyman Nazif gibi şair ve yazarlar yer almaktadır.

Çalışmamızda 1920 ile 1922 yılları arasında dokuz yüz altmış beş sayı olarak yayımlanan *Peyâm-ı Sabah* gazetesinin, edebî muhtevasını öncelikli olarak edebiyat tarihi çalışmalarına katkı sağlayacağı ümidiyle tespit etmeyi hedefledik.

Üç ana bölümden oluşan çalışmamızın giriş bölümünde Türk basın tarihi hakkında genel hatlarıyla bilgi verdik.

Birinci bölümde, *Peyâm-ı Sabah* gazetesinin fiziki özelliklerini, yazar kadrosunu, içeriğini ve gazetenin sahibi Ali Kemal Bey'i kısaca tanıtmaya çalıştık.

İkinci bölümde, gazetenin içeriksel tasnifi başlığı altında *Peyâm-ı Sabah* gazetesindeki edebî türleri, dil, edebiyat ve sanat ile ilgili yazıları ve gazetede ki diğer bahisleri tasnif ettik.

Üçüncü bölümde, şiir, hikâye, roman, masal, kalem oyunları, tiyatro, hatırat, biyografi gibi edebî türlerin ve edebiyat ile ilgili yazıların muhtevalarını inceledik.

'Sonuç' bölümünde ise *Peyâm-ı Sabah* gazetesindeki edebî faaliyetlerin ana izleklerini hulasa ettik ve bu suretle mütareke ve milli mücadele döneminde bu gazetenin edebiyat üzerinden hayatı ve toplumu nasıl algıladığını görünür kılmaya çalıştık.

Tezin yazılış sürecinde yaşanan bazı sorunlara değinmek gerekirse öncelikle edebî türler, sınırları kesin çizgilerle belli olmayan bir mahiyete sahip oldukları için çalışmamızda kendimizce bazı düzenlemeler yaptık. Mesela edebî tenkit ve edebî denemeler tenkit ve deneme türüne ait oldukları hâlde diğer deneme ve tenkit örneklerinden edebî hususlar içermeleri hasebiyle ayrıldıkları için bu yazıları ‘Edebiyat İle İlgili Yazılar’ başlığı altında toplamayı uygun gördük. Edebî denemeler ve edebî tenkitler kimi noktalarda birbirine benzediği için ‘Edebiyat İle İlgili Yazılar’ başlığı içerisinde herhangi bir sınıflandırma yapmadık.

Çalışmamız sırasında karşılaştığımız bir diğer sorun ise bazı hikâye ve romanlardaki imzanın başında bulunan ‘nâkili’ kelimesinin hem çeviren hem de rivayet eden anlamına geliyor olmasıdır. Bu yüzden nâkili ibaresi taşıyan çeşitli edebî eserlerin tercüme olup olmadığını kesin olarak tespit edemedik. Bununla birlikte “nâkili” ibaresi taşıyan hikâyelerde şahıs kadrosu Türk isimlerinden oluşanları emin olmamakla birlikte telif hikâyeler bölümüne almayı uygun gördük. Ayrıca tercüme olduğu kesin olarak anlaşılan üç tefrika romanda yazar ‘tercüme eden’, diğer tüm tefrika romanlarda ‘nakleden’ olarak nitelendirilmektedir. Bu yüzden ekseriyetle nâkili belirtilen tefrika romanların kahramanları Türkçe isimler taşımasa da herhangi bir yargıya varamadığımız için bu romanları telif yahut tercüme olarak ayrı başlıklar altında ele alamadık.

Bununla birlikte çalışmamızın çerçevesi, bizi üçüncü bölümdeki hatırat ve biyografi başlıkları altındaki yazılarda sadece edebî şahsiyetlerin biyografi ve hatıratlarını incelemekle sınırlandırdı. Yine bu sebeple gazetedeki Arapça, Farsça ve Türkçe hakkında olan mülakatları, İslamî eserleri içeren gezi yazılarını, siyasi mektupları, özlü sözleri, sanat ve dil konuları ile ilgili yazıları içerikleri bakımından incelemedik. Bununla beraber gazetedeki edebî bir konu üzerinde daha önce çalışılmış ise bu konuyu tezde incelemedik ama yapılan çalışmayı dipnotta belirtmeyi uygun gördük. Çalışmamızın amacı *Peyâm-ı Sabah* gazetesini edebî faaliyetleri bakımından incelemekle mukayyet olduğu için gazetenin toplumsal değişimdeki rolü ve etkisini ölçmeye dönük bir muhteva tenkidi yapmadık ve bu konuyu edebiyat sosyolojisi çerçevesinde yapılacak çalışmalara havale ettik.

Çalışma süresince tezimin eksiksiz olması için yardımlarını esirgemeyen tez danışmanım Doç. Dr. Nuri SAĞLAM'a teşekkürlerimi arz ederim. Ayrıca eğitim hayatım boyunca daima yol gösteren Dr. Öğr. Üyesi Ali YILDIZ'a, manevi kardeşim Saime ÇAKMAK'a ve son olarak her zaman yanımda olan sevgili aileme teşekkür ederim.

Saliha ÇETİNKAYA

İstanbul, 2019

İÇİNDEKİLER

ÖZ	ii
ABSTRACT	iii
ÖN SÖZ.....	v
İÇİNDEKİLER	viii
KISALTMALAR LİSTESİ.....	xii
GİRİŞ.....	1

BİRİNCİ BÖLÜM

PEYÂM-I SABAH GAZETESİNİN ŞEKİL ÖZELLİKLERİ, YAZAR KADROSU VE İMTİYAZ SAHİBİ.....	12
1.1. <i>Peyâm-ı Sabah</i> Gazetesinin Teşekkülü	12
1.2. <i>Peyâm-ı Sabah</i> Gazetesinin Fiziki Özellikleri.....	13
1.3. <i>Peyâm-ı Sabah</i> Gazetesinin İçeriği.....	14
1.4. Yazar Kadrosu	15
1.5. İmtiyaz Sahibi Ali Kemal	17
1.5.1. Ali Kemal'in Hayatı	17
1.5.2. Yayımlanmış Eserleri	19
1.5.3. Basılmamış Eserleri.....	20
1.5.4. Çıkardığı Gazete ve Dergiler.....	20

İKİNCİ BÖLÜM

***PEYÂM-I SABAH* GAZETESİNİN İÇERİKSEL TASNİFİ..... 22**

2.1. <i>Peyâm-ı Sabah</i> Gazetesindeki Edebî Türler	22
2.1.1. Hikâyeler	22
2.1.1.1. Telif Hikâyeler.....	23
2.1.1.2. Tercüme Hikâyeler	27
2.1.2. Romanlar	28
2.1.3. Denemeler.....	29
2.1.4. Tenkitler	46
2.1.5. Biyografiler.....	52
2.1.6. Mektuplar	55
2.1.7. Şiirler	58
2.1.8. Masallar	60
2.1.9. Hatıratlar.....	62
2.1.10. Özlü Sözler.....	63
2.1.11. Mülakatlar	64
2.1.12. Gezi Yazıları	64
2.1.13. Kalem Oyunları.....	65
2.1.14. Tiyatrolar.....	65
2.2. <i>Peyâm-ı Sabah</i> Gazetesindeki Dil, Edebiyat ve Sanat İle İlgili Yazılar	66
2.2.1. Dil ile İlgili Yazılar	66
2.2.2. Edebiyat ile İlgili Yazılar	69
2.2.3. Sanat ile İlgili Yazılar.....	79

2.2.3.1. Sanat Kavramıyla İlgili Yazılar.....	79
2.2.3.2. Tiyatro ile İlgili Yazılar.....	80
2.2.3.3. Resim Sanatı ile İlgili Yazılar	80
2.2.3.4. Sinema ile İlgili Yazılar.....	81
2.2.3.5. Tezhip, Murakka, Teclit ve Mushaf-ı Şerif ile İlgili Yazılar	81
2.3. <i>Peyâm-ı Sabah</i> Gazetesindeki Diğer Bahisler.....	82
2.3.1. Din	82
2.3.2. Felsefe.....	83
2.3.3. Maarif	84
2.3.4. Siyaset.....	84
2.3.5. Tarih.....	88
2.3.6. Tasavvuf	89

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

PEYÂM-I SABAH GAZETESİNDEKİ EDEBÎ İÇERİĞİN

İNCELENMESİ	90
3.1. Hikâyeler.....	90
3.1.1. Telif Hikâyeler.....	90
3.1.2. Tercüme Hikâyeler	123
3.2. Romanlar.....	127
3.3. Şiirler.....	147
3.3.1. Lirik Şiirler	147

3.3.2. Harb-i Umumi ile İlgili Şiirler.....	150
3.3.3. Edebî Mevzular ile İlgili Şiirler.....	152
3.3.4. Diğer Şiirler	157
3.4. Masallar.....	157
3.5. Kalem Oyunları.....	159
3.6. Tiyatrolar.....	160
3.7. Hatıratlar	163
3.8. Biyografiler	167
3.9. Edebiyat ile İlgili Yazılar.....	170
SONUÇ	194
KAYNAKÇA	197
EKLER	199

KISALTMALAR LİSTESİ

A.e.	: Aynı eser
Bkz.	: Bakınız
C.	: Cilt
Haz.	: Hazırlayan
s.	: Sayfa/Sayfalar
t.y.	: Basım tarihi yok
y.y.	: Basım yeri yok

GİRİŞ

Avrupa’da 17. yüzyıldan beri görülen gazete, Osmanlı yönetimi tarafından siyasal düzeyde 18. yüzyılın ortalarından itibaren bilinmektedir. Fransız Devrimi sırasında Osmanlı’da Fransız elçiliğince çıkarılan *Bulletin des Nouvelles* (Haberler Bülteni) ve *Gazette Française de Constantinople* (İstanbul’un Fransız Gazetesi) gibi gazetelerle sadece siyasi düzeyde ilgilenilmiştir. Bu ilgi Osmanlı’da gazetenin doğuşundan ziyade Babîâli’de Tercüme Bürosu kurulmasına ve Avrupa gazetelerinin çevrilmesine imkân sağlamıştır.¹

1820’li yıllar Osmanlı Devleti’nin basın hayatı açısından ehemmiyet arz etmektedir. Öncelikle Mısır’da Mehmet Ali Paşa’nın girişimiyle Bulak Matbaası kurulmuş ve 1828’de Kahire’de yarısı Türkçe yarısı Arapça ilk yerli gazete *Vakâyi-i Mısriye* yayımlanmaya başlamıştır.²

1821’de Alexandre Blacque tarafından İzmir’de çıkarılan *Spectateur Oriental* adlı gazete Osmanlı yanlısı bir politika izlemesi hasebiyle Fransız Konsoloslugu tarafından defalarca uyarılmış ve nihayetinde gazetenin matbaasına el konulmuştur. Bu hadise basın tarihimizdeki ilk gazete kapatma ve ilk gazete baskını olma hüviyetini taşımaktadır. *Spectateur Oriental* kapandıktan sonra Alexandre Blacque Babîâli’nin desteğiyle *Le Courrier de Smyrne* adlı gazeteyi çıkarmış ve Osmanlı Devleti’nin yabancı devletlere karşı olan politikasını destekleyen yazılarına devam etmiştir. Rus ve Fransız elçiliklerinin baskılarıyla hükümet, bu gazeteye birkaç defa soruşturma açmak zorunda kalmıştır. Basın tarihimizde hakkında kovuşturma açılan ilk gazeteci bu sebeple Alexandre Blacque olmuştur. Dönemin padişahı II. Mahmut çalışmalarını beğendiği için Alexandre Blacque’ı İstanbul’a gazete yayımlaması için davet etmiştir. Bu sayede o dönemde Fransa’da yayımlanmakta olan *Le Moniteur Officiel de la France* adlı gazeteden ilhamla *Le Moniteur Ottoman* adlı gazete 1831’de çıkarılmıştır. *Le Moniteur Ottoman*, *Takvim-i Vekayi*’in Fransızca çevirisi olduğu için *Takvim-i Vekayi*’de yayımlanan birçok haber bu gazetede de

¹ Orhan Koloğlu, *Osmanlı’dan Günümüze Türkiye’de Basın*, İstanbul, İletişim Yayınları, 1992, s. 11.

² A.e., s. 13.

yayımlanmıştır. Ekseriyetle sayfalarında hükümetin görüşlerine yer verilmiştir. Bununla birlikte o dönemde pek çok yabancı dilde gazete çıkarıldığını da belirtmek gerekir.³

Vakâyi-i Mısriye'nin toplumsal hayata girmesiyle böyle bir ihtiyacın İstanbul'da da hissedilmesi neticesinde II. Mahmut döneminde Alexandre Blacque'in gayretleri ile 1 Kasım 1831 yılında İstanbul'da Türkçe yayımlanan ilk gazete olarak bilinen *Takvim-i Vekayi* çıkarılmaya başlanmıştır. Osmanlı topraklarında yaşayan yabancı ve azınlıkların devletin icraatlarından haberdar olması için Arapça, Farsça, Rumca, Ermenice ve Fransızca sayıları da basılan *Takvim-i Vekayi* gazetesine devlet adamları, devletin ileri gelenleri ve yüksek maaşlı memurlar abone edilmiştir.⁴

İngiliz asıllı William Churchill'ın Kadıköy'de avlanırken bir Türk çocuğunu yaralaması ve neticesinde tutuklanması Batılı devletlerin kapitülasyonları öne sürerek şantaja teşebbüs etmesine yol açmıştır. Churchill, serbest kalmakla birlikte birçok ödül ve Türkçe bir gazete çıkarma imtiyazı edinmiş ve Türkçe yayımlanan ikinci gazete olma hususiyetini taşıyan *Ceride-i Havadis* gazetesi 1840 yılında bu sebeple ortaya çıkmıştır. İçerik ve biçim yönlerinden *Takvim-i Vekayi*'e benzeyen, ilk sayılarında değişik ülkelerde geçen garip olaylara, coğrafya ve tarih bilgilerine yer veren ve bu içeriğiyle bir dergiye benzeyen *Ceride-i Havadis*'in okur sayısı ilk yıllarda yüz elliyi aşmamıştır. Bu sebeple gazete devlet yardımı almış ve yarı resmi bir gazete olarak Osmanlı Devleti'nin çıkarlarını savunmuştur.⁵

Özel girişimle yayımlanan ilk Türkçe gazete olma niteliğine haiz *Tercüman-ı Ahval* gazetesi 21 Ekim 1860 yılında haftada iki gün olarak yayın hayatına başlamış fakat gördüğü ilgi üzerine beş güne kadar çıkmıştır. Kurucuları ise Paris'te sefaret kâtipliği sırasında Batıyı tanıyan Agâh Efendi ile Paris'te eğitim görmüş olan Şinasi Efendi'dir. Gazetenin izin başvurusunda hususen ülkede yabancı uyrukluların Türkçe dâhil her dilde gazete çıkarmalarına rağmen millet-i hakimenin herhangi bir gazetesi olmadığı dile getirilerek bir Türk gazetesi çıkarma imtiyazı istenilmiştir. Bu suretle

³ M. Nuri İnüç, **Basın ve Yayın Tarihi**, İstanbul, Çağlayan Yayınevi, 1982, s. 168-169. Yabancı dilde çıkarılan diğer gazeteler için bkz.: **A.e.**, s. 170-172.

⁴ Hamza Çakır, **Osmanlı'da Basın-İktidar İlişkileri**, Ankara, Siyasal Kitabevi, 2002, s. 17.

⁵ Alpay Kabacalı, **Başlangıcından Günümüze Türkiye'de Matbaa Basın ve Yayın**, İstanbul, Literatür Yayıncılık, 2000, s. 61.

Türk basın tarihinde 1860'dan itibaren çıkmaya başlayan ilk özel gazete unvanına sahip *Tercüman-ı Ahval*'in ardından ikinci olarak yine Şinasi ve Namık Kemal'in teşebbüsleriyle kamuoyunun önemini her şeyin üstünde gören *Tasvir-i Efkâr* gazetesi yayımlanacaktır.⁶

Daha sonraki yıllarda Ali Suavi tarafından çıkarılan *Muhbir gazetesi* (1866), önce Reşat Bey sonra da Namık Kemal yönetiminde çıkan *Hürriyet gazetesi* (1868), Basiretçi Ali Bey'in *Basiret gazetesi* (1869), Namık Kemal'in başyazarlığını yaptığı *İbret gazetesi* (1870) bu dönemde yayımlanan önemli gazeteler arasında sayılabilir. Bununla birlikte *El Cevaib* (1860), *Ayine-i Vatan* (1866), *Muhip* (1867), *Utarit* (1867), *Terakki* (1868), *Mümeyyiz* (1869), *Hakayik ül Vakayi* (1870), *Asır* (1870), *Devir* (1870), *Hadika* (1869), *Hülâsat ül Efkâr* (1883), *Medeniyet* (1874), *Sadakat* (1875), *İstikbal* (1875), *Vakit* (1875) ve *Sabah* (1876) gibi gazeteler de dönemin önemli yayın organları arasında sayılabilir.⁷

Osmanlı Devleti'nin basın hayatının ilk 31 yılında sadece dört Türkçe gazete ve derginin çıktığı görülmekle birlikte 1860-1866 yılları arasında 17, 1867-1878 yılları arasında ise 113 yeni yayının varlığı tespit edilmiştir. İlk elli yılın basın rejimine bakıldığında başlangıç olarak Babîâli 1840'larda yayımladığı bildirilerle tüm yayınların kontrol edildiğini bildirmiştir. Bu kontrol esaslarına bakıldığında Türkçe olmayan gazetelerin daha esnek bir denetimden geçtiği fakat Türkçe gazetelerin daha sıkı kurallarla teftiş edildiği görülmektedir.⁸

1862 yılına gelindiğinde Matbuat Müdürlüğü kurulmuş ve 1864 yılından 1909 yılına kadar geçerliliğini sürdüren "Matbuat Nizamnamesi" ile gazete çıkarma kuralları belirlenmiş ve hükümet tarafından gazetelerin kapatılma gerekçeleri alabildiğine genişletilmiştir. Bununla beraber nizamnameye göre gazete çıkarabilmek için önceden izin alınacak, gazetenin imzalı sayısı ilgili devlet dairesine gönderilecek ve yurtdışından Osmanlı yönetimi aleyhine yayın yapan gazetelerin girişi yasaklanacaktır.⁹

⁶ Koloğlu, a.g.e., s. 31-33.

⁷ Hıfzı Topuz, **II. Mahmut'tan Holdinglere Türk Basın Tarihi**, İstanbul, Remzi Kitabevi, 2003, s. 24-31.

⁸ Orhan Koloğlu, a.g.e., s. 37-41.

⁹ M. Nuri İnügür, a.g.e., s. 202-203.

1867 yılında hükümetin Girit politikasına yöneltile eleştirileri durdurmak gayesiyle sadrazam Ali Paşa tarafından yayımlanan “Kararname-i Ali” ile ülkenin çıkarları söz konusu olduğunda yürürlükteki basın yasasından bağımsız olarak doğrudan doğruya gazeteler hakkında kovuşturma yapma yetkisi Babîâlî’ye tanınsa da alınan bu önlem yeterli olmamıştır. Basının dinamizmini frenlemek maksadıyla 1874’te her gazeteye iki paralık pul yapıştırma zorunluluğu koyarak bir tür ekonomik baskı yoluna da girilmiştir. Baskıların, basını özgürlük arayışına daha fazla itmesiyle 1876 yılında daha sıkı önlemler alınarak önce resim ve karikatüre sansür konmuştur. Sonrasında ise yurtdışından gelen yayınlara karşı sıkı kontroller getirilip ülkedeki tüm gazetelerin Matbuat Dairesi ve valilerce kontrol edilmedikçe baskıya giremeyecekleri ilan edilmiştir. Nihayetinde ise Matbuat Dairesinden verilmeyen savaş haberlerinin yayınının yasaklanması eklenmiştir.¹⁰

1876’nın son çeyreğinde tahta çıkan Abdülhamit’in devletin durumu itibarıyla iyileştirme önlemlerinin etkisini gösterebilmesi için her alanda uyguladığı hareketsizlik ve bekleme politikası, basın rejiminde de kullanılmıştır. 1878’de Maarif Nazırlığı, Matbuat Müdürlüğü ve Zaptiye Nezaretinin katkılarıyla gazeteler hakkındaki sansür şiddetlenmiştir. O yıllarda Matbuat-ı Hariciye Müdürlüğünün kurulması, 1880’de siyasi olmayan dergilere de sansür uygulanması, 1881’de Encümen-i Teftiş ve Muayenenin kurulması gibi hususiyetler bu duruma örnek teşkil etmektedir. Otuz yıllık dönemi iki koldan incelemek gerekirse 1879 ile 1887 yılları arasında 9-10 yeni yayının piyasaya çıktığı görülürken 1888’den 1908’e kadarki yıllarda ise yılda ortalama bir yeni yayın görülmüştür. Bununla birlikte Abdülhamit’in tüm yönetimi boyunca mizah dergilerine izin verilmemiştir.¹¹ Politik sınırlamalara rağmen bu dönemde günlük 12-15 bin tiraj yapan, olağanüstü durumlarda 30 bine kadar çıkan gazeteler bulunduğu da göz ardı edilmemelidir.¹²

Abdülhamit döneminde basın üzerindeki yaptırımlar Abdülhamit’in basının yaygınlaşmasını istemeyişinden ileri gelmemekte aksine 1903’te yayımlanan Şura-yı Devlet Kararnamesinde de görüldüğü üzere basının illere yayılması, yerel tarım, doğal kaynaklar ve kültür konularının bu basında halkın yararına işlenmesi,

¹⁰ Orhan Koloğlu, **a.g.e.**, s. 42-43.

¹¹ Orhan Koloğlu, **Osmanlı’dan 21. Yüzyıla Basın Tarihi**, İstanbul, Pozitif Yayınları, 2006, s. 63.

¹² Bahsedilen gazete ve dergiler hakkında daha geniş malumat için bkz.: **A.e.**, s. 65-66.

konuların sade dille yazılması gazetelerin köylere kadar girmesi istenmiştir. Fakat bu basın kendi başına buyruk değil, Yıldız'ın güdümünde olma, tek kaynaktan yönetilme gibi hususiyetleri taşıyacak bir basındır. Bu yaptırımın yanı sıra bu alanda teknik yönden Avrupa'dan en son sistem dizgi ve baskı makinelerinin getirilmesi gibi ilerlemelerle daha fazla resim basarak okuyucunun dikkatinin çekilmeye çalışılması gaye edinilmiştir.¹³ Söz konusu edilen bu durum gazetelerin içeriğine sirayet etmiş ve gazete ile dergilerin yapısına farklı bir dinamizm katmıştır. Siyasi meseleler ele alınmayınca derin edebî tartışmalara girmek, ihtilaller ve siyasal cinayetlerden bahsetmeden dış politika konuları işlemek, tarihi sorunlara dokunmadan edebiyat tartışmalarına girişmek bu duruma ait örneklerdir. Hususen Divan edebiyatı yanlılarıyla Edebiyat-ı Cedide mensuplarının tartışmaları aydınların en büyük ilgi kaynağını oluşturmuştur. Bir diğer eğilim ise 1860 ile 1878 yılları arasında yerli yazılardan ziyade Avrupa dillerinden çevirilere daha sık yer verilmesidir. Popüler bilim yazılarının, edebî değeri az roman ve öykü çevirilerinin revaçta olduğu bu dönemde bu yazıların kolay anlaşılabilirliği sebebiyle halkta okuma zevkinin artmasına yol açtığı görülmüştür.¹⁴

1894 sonrasını kapsayan Abdülhamit döneminde görülen sürgün basın diye adlandırılan yurt dışındaki Osmanlı basınının artması sebebiyle sürgün basının ve Avrupa basınının etkilerini azaltmak için sansür uygulaması¹⁵ hat safhaya ulaşsa da esasen Abdülhamit döneminin ilk 8-10 yılında canlı bir fikir hayatı görüldüğü, anayasa tartışmalarından toplumsal sorunlara kadar her şeyin açık şekilde kamuoyu önünde irdelendiği, yabancı yayınlar karşısında bir kısıtlamanın aksine bir artışın görüldüğü ve bu yayınlarda ise bir Avrupa düşmanlığının olmadığı tespit edilmiştir.¹⁶

Bu dönemde yayımlanan bazı gazeteler şunlardır: *Sabah* (1875), *Tercüman-ı Hakikat* (1878), *İkdam* (1894), *Meşveret* (1895), *Osmanlı* (1897), *Şurayı Ümmet* (1902).¹⁷

¹³ A.e., s. 66.

¹⁴ A.e., s. 67.

¹⁵ Sansür uygulamaları için bkz.: A.e., s.71.

¹⁶ A.e., s. 82.

¹⁷Yayımlanan tüm gazete ve dergiler için bkz.: Hülya Baykal, **Türk Basın Tarihi**, İstanbul, Afa Matbaacılık, 1990, s. 117-150.

24 Temmuz 1908 günü otuz yıllık suskunluğa tepki olarak gazeteler sansüre uğramadan basılmış ve İstanbul basını böylece basın rejimini değiştirmiş bulunmaktadır. 1908 başında tüm ülkede 120 olan gazete ve derginin Meşrutiyet döneminin ilk yedi yılında 730 olması göstermiştir ki altı misli imtiyaz başvurusu yapılmıştır. Sonsuz bir özgürlük içinde değil son otuz yılda, son üç yüzyılda söylenmemiş her şeyi söylemek hırsına kapılan basın, ilk büyük şokunu 31 Mart 1909 yılında hükümetin çıkardığı Basın Kanunu ile yaşamıştır.¹⁸

II. Meşrutiyet dönemi basınının bir diğer özelliği ideolojik ve siyasi akımların toplumda yer bulmasıyla bu akımların gazetelere taşınmasıdır. İslamcılık, Türkçülük, Batıcılık gibi ideolojik ve siyasi akımların gazete sütunlarında yer edinmesi, ilk sosyalist düşüncelere sahip çıkan gazetelerin peyda olması ve azınlık gazeteciliğinin ivme kazanması gibi durumlar bu dönem basınına dair hususiyetlerdir.¹⁹

II. Meşrutiyet döneminde çıkan bazı gazeteler şunlardır: *Tanin* (1908), *Hukuk-ı Umumiye* (1908), *Serbesti* (1908), *Mizan* (1908), *Şura-yı Ümmet* (1908), *Takvim-i Vekayi* (1908), *Sada-yı Millet* (1909).²⁰

Basına bir kontrol mekanizması getirildiği Birinci Dünya Savaşı'nda gazete ham maddelerinin ülkeye girmesinin zorlaşması ve gazeteler üzerindeki baskı nedeniyle birçok gazete kapanmıştır. Savaş döneminde gazete sayısının azalmasının sebebi sıkıyönetim ve kâğıt sorunudur. İktidar taraftarı gazeteler ayakta kalırken diğerleri olumsuz şartlar yüzünden yayınlarına ara vermişlerdir. 1918 yıllarında ülkenin en zengin yayın merkezi olan İstanbul'da sadece on dört yayın kalmış olup Anadolu'da da son derece azalmıştır. Celal Nuri (İleri)'nin *Atı*'yi, Ahmet Emin ve Asım Us'un *Vakit*'i, Necmettin Sadık (Sadak)'ın *Akşam*'ı, Yunus Nadi'nin *Yenigün*'ü çıkarmaya başlamasıyla 1918'in ikinci yarısında, Mondros Ateşkesi'nin öncesinde, basın dünyasında yeni bir canlanma görülmüştür. Aynı yılın sonlarına doğru umûmi harpten yenik çıkınca İttihat ve Terakki liderleri yurt dışına kaçmış ve bu durum İttihat ve Terakki'nin yasaklamış olduğu muhalif gazetelerin yeniden çıkmasına yol açmıştır. Bu cümleden olarak Süleyman Nazif ile Cenap Şahabeddin

¹⁸ Koloğlu, **Osmanlı'dan 21. Yüzyıla Basın Tarihi**, s. 88.

¹⁹ Bünyamin Ayhan, **Milli Mücadele'de Basın**, Konya, Tablet Kitabevi, 2007, s. 238.

²⁰Yayımlanan tüm gazete ve dergiler için bkz.: Hülya Baykal, **Türk Basın Tarihi**, İstanbul, Afa Matbaacılık, 1990, s. 169-183.

Hadisat'ı, Mevlanzade Rıfat önce *İnkılab-ı Beşer*'i sonra *Serbesti*'yi, Abdullah Cevdet *İçtihad*'ı, Fethi (Okyar) Bey Mustafa Kemal'in de katkıda bulunduğu *Minber*'i, Sait Molla *Yeni İstanbul*'u, Refi Cevat (Ulunay) *Alemdar*'ı çıkarmışlardır. Ali Kemal *Sabah*'ta baş yazılar yazmaya başlamış, bir süre kapatılan *Tasvir-i Efkar*'ı da Ebüzziya Tevfik tekrar yayınlamıştır.²¹

30 Ekim 1918 tarihinde imzalanan Mondros Ateşkes Antlaşması ile girilen bu mütareke döneminde yukarıda da bahsedildiği gibi İttihat ve Terakki'nin iktidarı bırakıp yurt dışına gitmesi nedeniyle basında İttihat ve Terakki'nin rahatça eleştirilebileceği bir saha oluşmuştur. Basın özgürlüğü, siyasi aflar, yeni gözdelerin ortaya çıkması gibi noktalar düşünülürse adeta II. Meşrutiyet'in ilk ilan edildiği dönemi anımsatmaktadır.²²

1919 yılında Mustafa Kemal'in ulusal direnci örgütlemeye başlamasıyla ilk olarak haber akımını kontrol altına almak istemesi ve Sivas Kongresi vesilesiyle Müdafaa-i Hukuk'un sözcüsü olarak *İrade-i Milliye* gazetesi kurulmuştur. Fakat gazetenin yöneticilerinin başka bir çizgide kalmaları sebebiyle Mustafa Kemal'in kendi denetiminde olan ve hedefini açık olarak yansıtan *Hâkimiyet-i Milliye* adında bir gazete kurulmuştur. Bunu tamamlayan diğer bir adım, Anadolu Ajansı ile Matbuat Umum Müdürlüğü'nün kurulması olmuştur. Böylece hem Kemalist bölgeye hem de bunun dışına verilecek haberlerde kontrol sağlanmış olmaktadır. Bağımsızlığa karşı olmaktan çok, Kemalist hareketin üzerindeki İttihatçı damgasına karşı çıktıkları için bazı gazeteciler Ankara'nın politikasına ters düşmüşler, Kemalizme karşı dengeyi padişah yanlılığında bulmuşlar ve oraya destek verirken işgalcilerin ya da Yunanlıların ajanı durumuna düşmüşlerdir.²³

Mütareke döneminde İstanbul'da sık sık gazetelerin ve matbaaların işgal edildiği, gazetelerin kapatıldığı, gazete yazılarına sansür konulduğu ve gazetecilerin tutuklandığı görülmektedir. Mondros mütarekesinden itibaren İstanbul'un İtilaf devletlerince işgale uğraması hasebiyle II. Meşrutiyet'ten beri görülen sansürün özelliği ve içeriği de değişmiştir. Osmanlı'daki mevcut asker ve devlet odaklı

²¹ Orhan Koloğlu, *Osmanlı'dan 21. Yüzyıla Basın Tarihi*, s. 107-108.

²² *A.e.*, s. 241.

²³ Orhan Koloğlu, *Osmanlı'dan Günümüze Türkiye'de Basın*, s. 61-62.

sansüre işgal güçlerinin sansürü de eklenmiştir. Böylece sansür daha katı ve sıkı bir şekilde uygulanmaya başlanmıştır.²⁴

1918 ile 1923 yıllarını kapsayan dönemde siyasi yapı, merkezi İstanbul'da olan bir Osmanlı hükümeti ve merkezi Ankara'da olan Türkiye Büyük Millet Meclisi hükümeti olarak ikiye ayrılmıştır. Osmanlı hükümeti işbirliği yapmış, Ankara hükümeti ise ülkenin bağımsızlığı için Kurtuluş Savaşı'nı yürütmüştür. Basın da bu duruma paralel olarak İstanbul basını ve Anadolu basını olarak iki merkezde toplanmıştır. Nuri İnuğur *Basın ve Yayın Tarihi* adlı kitabında İstanbul basınına Milli Mücadeleyi destekleyen gazeteler, Milli Mücadeleye saldıran gazeteler, bu iki grubun dışında kalıp bazen birini bazen bir diğerini tutan zaman zaman Anadolu'daki direniş eylemine de sempati besleyen gazeteler ve bunların dışında kalan gazeteler olarak dört gruba ayırmıştır.²⁵

Celal Nuri İleri ve kardeşi Suphi Nuri İleri tarafından kurulan *İleri* gazetesi (1918), Yunus Nadi tarafından yayımlanmaya başlanan *Yeniğün* gazetesi (1918), Necmettin Sadak, Kazım Şinasi Dersan, Falih Rıfkı Atay ve Ali Naci Karacan tarafından kurulan *Akşam* gazetesi (1918), Mehmet Asım Us ve Ahmet Emin Yalman tarafından kurulan *Vakit* gazetesi (1917) Milli Mücadeleyi destekleyen İstanbul basınına ait gazetelerdir. Sait Molla tarafından yayımlanan *İstanbul* gazetesi (1918), Refii Cevat tarafından kurulan *Alemdar* gazetesi (1909) Mihran Efendi ve Ali Kemal tarafından kurulan *Peyâm-ı Sabah* gazetesi (1920) Milli Mücadele'ye karşı olan İstanbul basınına ait gazetelerdir. Talha ve Velid Ebuzziya tarafından yönetilen *Tasvir-i Efkâr* gazetesi -1921'den sonra *Tevhid-i Efkâr* adını almıştır (1913), Abdullah Cevdet yönetiminde olan *İkdam* gazetesi (1912), Ahmet Mithat Efendi'nin ölümünden sonra da yayın hayatını sürdüren *Tercüman-ı Hakikat* gazetesi (1878) ise bu iki kategori dışında kalıp bazen birini bazen bir diğerini tutan zaman zaman Anadolu'daki direniş eylemine de sempati besleyen gazetelerdir. Yukarıda sayılanların dışında kalan gazeteler ise Hüseyin Cahit Yalçın'ın *Tanin* gazetesi

²⁴ Bünyamin Ayhan, **a.g.e.**, s. 302.

²⁵ M. Nuri İnuğur, **a.g.e.**, s. 337.

(1908) ve Ebülulâ Mardin ile Eşref Edip'in başlangıçta *Sırat-ı Müstakim* adıyla yayımladıkları dergi niteliğindeki *Sebil-ür reşad* gazetesidir. (1908)²⁶

Anadolu basını ise Nuri İnüğü'un aynı eserinde Milli Mücadeleye öncülük eden gazeteler, Milli Mücadeleyi destekleyen gazeteler ve Milli Mücadeleyi yıpratmaya çalışanlar olarak üç başlıkta ele alınmıştır: Osmanlı Sulh ve Selamet Cemiyeti'nin sözcülüğünü yapan *Hukuk-ı Beşer* gazetesi (1919), Kuva-yı Milliye'nin sözcülüğünü yapan Mustafa Kemal tarafından kurulmuş *İrade-i Milliye* gazetesi (1919), Müdafa-i Hukuk Cemiyeti'nin kararlarını duyurmak için Mustafa Kemal tarafından kurulan *Hakimiyet-i Milliye* gazetesi (1919) Abdülgani Ahmet Bey tarafından kurulan *Öğüt* gazetesi (1918) milli mücadeleye destek veren Anadolu basınına ait gazetelerdir. Hasan Basri tarafından kurulan *Ses* gazetesi (1918), Sındırgılızade A. Bakır tarafından kurulan *Doğru Söz* gazetesi (1919), Vasıf Çınar, Esat Çınar ve Mustafa Necati tarafından kurulan *İzmir'e Doğru* gazetesi (1919), Yozgatlı Avni ve Ahmet Remzi tarafından yayımlanan *Yeni Adana* gazetesi (1918), Hüsnü Açıksöz, Ahmet Hamdi ve Tahir Karaoğuz tarafından kurulan *Açıksöz* gazetesi (1919), Yusuf Mazhar tarafından kurulan *Babalık* gazetesi (1910) milli mücadeleyi destekleyen Anadolu basınındandır. Kadızade Hulusi tarafından yayımlanan *İrşad* gazetesi (1920), Ali İlmî tarafından yayımlanan *Ferda* gazetesi (1918) milli mücadeleyi yıpratmaya çalışan Anadolu basınındandır.²⁷

İstanbul basınının Anadolu'ya girmesinin engellendiği bu dönemde çalışmamızın da konusunu teşkil eden *Peyâm-ı Sabah* gazetesinin Anadolu'ya girişinin yasaklandığını belirtmek gerekmektedir. O dönemde İstanbul'dan Anadolu'ya gelen gazeteler tek tek incelenmiştir. Anadolu'ya girmesi yasak olan gazetelere sansür memurları tarafından el konulmakta, sansürü ortadan kaldırmak için değişik yasak delme girişimleri meydana gelmektedir. Anadolu'ya girmesi serbest olan gazete tomarları içerisine yasak olan gazeteler yerleştirilmektedir. Örneğin Anadolu'ya girişi serbest olan İstanbul Postası arasında *Peyâm-ı Sabah* gazeteleri çıkmıştır. Bir diğer yöntem ise ticaret yapan kişilerin ticari eşyaları arasına

²⁶ A.e., s. 337-351.

²⁷ A.e., s. 351.

gazete sokmaktır. Rum tüccarlar ticari malları arasında Anadolu'ya *Peyâm-ı Sabah* gazetesini sokmaya çalışmışlardır.²⁸

Çalışmamızın esas konusunu teşkil etmesi hasebiyle burada *Peyâm-ı Sabah* gazetesini ile imtiyaz sahibi ve başmuharriri olan Ali Kemal'e değinmek gerekmektedir. *İkdam*, *Sabah* gibi gazetelerde yazıp nihayetinde *Peyâm* gazetesinin başına geçen Ali Kemal, yazılarında milli mücadele aleyhtarlığında bulunmuştur. Maddi sıkıntılardan ötürü *Peyâm* gazetesini ile *Sabah* gazetesinin birleşmesiyle oluşan *Peyâm-ı Sabah* gazetesinde de Ali Kemal bu tavrını sürdürmüş, yazılarında İttihatçılara “hinoğlu hinler” İttihatçıları tutan gazetelere “lahana yaprakları, karpuz kabukları” şeklinde hitap etmiş ve hususen *Akşam* gazetesini yazarları için de “finolar” diye yazılar yazmıştır. Milli Mücadele liderlerine ise “Bolşevik ajanları, zırtapozlar, şakiler, bâgiler (asiler), vatan hainleri” gibi ithamlarda bulunmuştur. Ali Kemal'in bu tür yazılarında mesela “Para, dolap, dalavere sayesinde Ankara'da iktidarı ele aldılar... Cinayet işlediler.”²⁹, “Hükümet önce Anadolu'yu Mustafa Kemallerden o ıpsız sapsız, akılsız, fikirsiz zorbalardan temizlemelidir.”³⁰, “Bu milletin yazgısını bu başıbozukların elinden kurtarmak gerekir.”³¹ gibi cümleler kurduğunu belirtelim.³²

Ali Kemal “Gayeler Birdi ve Birdir” başlığıyla yayımladığı son yazısında milli mücadele için “Seviniyoruz ama bu sevincimiz bizi siyasal içtihadımızdan vazgeçiremez” diyerek öteden beri sürdürdüğü muhalefetini nispeten yumuşatmıştır. Fakat ertesi gün Ali Kemal'in gazeteden atıldığı, gazetesinin adının *Sabah* olduğu haberi çıkmıştır. *Sabah*'ın sahibi Mihran Efendi kendisinden hesap sorulur korkusuyla aradan bir ay geçmeden gazeteyi kapatmış ve Avrupa'ya kaçmıştır. Ali Kemal ise 1922 yılının Eylül ayında bir berber dükkânında tıraş olurken yakalanıp gizlice İzmit'e götürülmüş ve sorguya çekilmiştir. Nurettin Paşa Ali Kemal'in linç edilmesi için gereken hazırlığı yapmış ve Ali Kemal cezaevine götürülmek için karargâhtan çıkarken elleri bıçaklı, demir çubuklu insanlar tarafından saldırıya uğrayarak linç edilmiştir. Taşlarla, tekmelerle kafası ezilmiş; elbiseleri, yüzüğü, altın

²⁸ Bünyamin Ayhan, **a.g.e.**, s. 308.

²⁹ **Peyâm-ı Sabah**, Sayı 455, s. 1.

³⁰ **Peyâm-ı Sabah**, Sayı 603, s. 1.

³¹ **Peyâm-ı Sabah**, Sayı 1209, s. 1.

³² Burada naklettiğimiz cümleleri Hıfzı Topuz, **II. Mahmut'tan Holdinglere Türk Basın Tarihi** adlı kitabında da nakletmektedir.

saati, cüzdanı alınmış ve son olarak ayaklarına bir ip bağlanarak sürüklenmiştir. Nurettin Paşa, garın önünde bir sehpa kurulmasını emretmiş ve Ali Kemal'in cesedini boğazına bir ip geçirterek astırmıştır.³³

Gazetelerin yayın politikasına bakıldığında zaman siyasi yapıda ortaya konan düşünceler birbirinden farklı olsa da gazetelerin bu dönemde tek bir amacının olduğu görülmektedir. Bu amaç ise Misak-ı Milli'dir. Milli Mücadele basını toplumsal çözülmeyi değil toplumsal bütünlüğü sağlayan ana unsurlardan biri olma niteliğindedir. Tarz ve üslupta Milli Mücadele dönemi gazeteleri, lirik bir tarzda yayımlanan gazetelerdir. Basında sık sık kahramanlık şiirleri yayımlamaktadır. Vatanın kurtuluşu şiirlerdeki hâkim duygudur. Dini öğelerin yoğun olduğu hikâyeler ve kıssalar gazete sütunlarında sık görülen yazılardandır. Gazetelerde toplumun genel sıkıntıları hakkında öğütler veren makaleler bulunmaktadır.³⁴

Basın ve propaganda ilişkisine bakıldığında zaman gazete ve gazetecilerin yalnız gazetecilikle uğraşmadığı gazetecilikten ziyade propaganda işleriyle iştigal ettikleri görülmektedir. Halkı düşman işgaline karşı örgütlemek, kurulan Milli Mücadele örgütlerine destek olmalarını sağlamak, bilgilendirmek ve olumsuz durumlarda halkın moralini yüksek tutmak gazetelerin birincil vazifesidir. Savaşların en olumsuz zamanlarında dahi bir kötü haberin yer almadığı gazeteler halkın moralini bozmamak için yayın yapmışlardır.³⁵

Ekseriyetle Milli Mücadele dönemi gazeteleri iki sayfa hâlinde çıkmaktadır. Ancak haftada iki veya üç gün çıkan gazeteler dört sayfa olarak yayımlanmaktadır. Birinci sayfaların ağırlığı, olağanüstü bir durum olan milletin ve vatanın kurtuluşu ile ilgili haberlere ayrılmıştır. Baş makale, resmi tebliğler, ajans bültenleri, Yunanlılarla ilgili haberler önemli dış haberler ve varsa cephe ve savaş haberleri görülmektedir. İkinci sayfada ikinci dereceden önemli haberler yer alırken az da olsa ilan ve reklamlara da rastlanmaktadır.³⁶

³³ A.e., s. 109.

³⁴ Bünyamin Ayhan, a.g.e., s. 324.

³⁵ A.e., s. 324.

³⁶ A.e., s. 325.

BİRİNCİ BÖLÜM

PEYÂM-I SABAH GAZETESİNİN ŞEKİL ÖZELLİKLERİ, YAZAR KADROSU VE İMTİYAZ SAHİBİ

1.1. *Peyâm-ı Sabah* Gazetesinin Teşekkülü

*Peyâm-ı Sabah*³⁷, Ali Kemal Bey tarafından çıkarılmış olan *Peyâm* gazetesi ile Mihran Efendi'nin çıkarmış olduğu *Sabah* gazetesinin birleşmesiyle yayın dünyasına katılan bir gazetedir. Ali Kemal Bey'in başyazarlığını yaptığı *Peyâm* gazetesi 16 Ekim 1913 ile 22 Temmuz 1914 tarihleri arasında çıkmıştır. Gazete iki defa kapatılma cezasına maruz kalmıştır. Hükümetin dış politikasını sert bir dille eleştirdiği için 22 Temmuz'da kapatılmış ve Ali Kemal Bey yazı yazmaktan men cezası almıştır.³⁸

8 Temmuz 1919'da *Sabah* gazetesinde çıkan "Doktor Usher Münakaşaları" adlı yazıyla yayın hayatına geri dönen Ali Kemal, 2 Ağustos 1919 tarihinde, önceki sayı numaralarını devam ettirerek *Peyâm* gazetesini tekrar çıkarmaya başlar. 1919 yılı boyunca yayın hayatını bu adla sürdüren gazete, düştüğü mali sıkıntılar nedeniyle Mihran Efendi'nin çıkarmakta olduğu *Sabah* gazetesiyle 1 Ocak 1920'de birleşir. İki gazetenin önceki sayı numaralarını ayrı ayrı devam ettirdiği *Peyâm-ı Sabah*, 14 Eylül 1922'ye kadar yayınlanır. *Peyâm-ı Sabah* adıyla 925 sayı çıkan gazete, 16 Eylül 1922'den itibaren *Sabah* adıyla çıkmaya devam eder.³⁹

³⁷ Gazetenin adı ekseriyetle kaynaklarda ve arşiv kataloğunda *Peyâm-ı Sabah* olarak yazmaktadır. Bazı yazarlar ve kaynaklar ise gazeteden *Peyâm-Sabah* olarak söz etmektedir. Bu konuda daha ayrıntılı bilgi için bkz.: Hadiye Yılmaz, "*Peyâm-Sabah* Gazetesinde Millî Mücadele", İstanbul, Marmara Üniversitesi, Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, 2014, s. 20.

³⁸ Âlim Kahraman, "Peyâm", *İslam Ansiklopedisi*, C: 34, İstanbul, Türkiye Diyanet Vakfı, 2007, s. 256.

³⁹ A.e., s. 256.

1.2. *Peyâm-ı Sabah* Gazetesinin Fiziki Özellikleri

Peyâm-ı Sabah gazetesi 965 sayıdan oluşmaktadır. *Peyâm* gazetesinin devamı olması hasebiyle ilk sayıda 392, son sayıda 1356 olarak numaralandırılmıştır. *Sabah* gazetesinin devamı olması sebebiyle de ilk sayıda 10822, son sayıda 11786 olarak numaralandırılmıştır. *Peyâm-ı Sabah* başlığı altında “Her gün neşrolunur” notu bulunmaktadır. İlk sayfanın sağ üst köşesinde *Sabah* gazetesinin sayı numarası ve senesi belirtilmiştir. Bu köşede ezan saatleri gösterilir, gazeteye ait hususlar için idare memurluğuna müracaat olunması gerektiği, mahall-i idaresinin Bâb-ı Âli Caddesinde *Sabah* Matbaası olduğu ve gelen evrak ve mektupların iade edilmediği dile getirilir. İstanbul’da ulaşılacak telefon numarası olarak “İstanbul 414” bilgisi verilir. Sol üst köşede *Peyâm* gazetesinin sayı numarası ve senesi belirtilmiştir. Bu köşede zevâlî saat bilgisi, iştirak şartları ve telgraf adresinin İstanbul *Peyâm-ı Sabah* olduğu dile getirilmiştir.⁴⁰

Peyâm-ı Sabah gazetesinin başmuharririnin Ali Kemal Bey, mesul müdürünün de İsmail Asaf Bey olduğu belirtilir. Gazetenin son sayfasının sol alt köşesine “*Peyâm* sahib-i imtiyazı Ali Kemal” ve “*Sabah* sahib-i imtiyazı Mihran” notu düşülmüştür.⁴¹

Peyâm-ı Sabah gazetesinin sayfaları renksizdir. Bu sayfalarda gazetenin 8 Ocak 1920 tarihli ve 399 numaralı nüshasından itibaren az olmakla birlikte fotoğraf, resim ve karikatürler de yer almaya başlamıştır. Ekseriyetle birinci sayfada bazı şahsiyetlerin fotoğrafına yer verilmiştir.

Peyâm-ı Sabah gazetesi ilk sayısından son sayısına kadar 2 yaprak / 4 sayfa olarak çıkmıştır. Gazete esasen yedi sütun olarak tertip edilmiştir. Ara sıra beş sütun olarak düzenlendiği de görülmektedir.

Peyâm-ı Sabah gazetesinin nüsha fiyatı iki kuruştur.⁴² 20 Nisan 1920’den yayınlandığı son sayıya kadar da nüshası yüz para (iki buçuk kuruş) olarak belirtilmiştir. Bir hafta evvelki nüshalar beş kuruş olarak tayin edilmiştir. İştirak şartları “posta ücreti dâhil olduğu hâlde” notuyla İstanbul’daki vilayetler için seneliği

⁴⁰ *Peyâm-ı Sabah*, Sayı 392, s. 1.

⁴¹ *Peyâm-ı Sabah*, Sayı 392, s. 4.

⁴² *Peyâm-ı Sabah*, Sayı 392, s. 1.

680, altı aylığı 360, üç aylığı 190 kuruş olarak tayin edilmiştir. Ecnebi memleketleri için ise seneliği 840, altı aylığı 440, üç aylığı 240 kuruş olarak ifade edilmiştir.⁴³

1.3. *Peyâm-ı Sabah* Gazetesinin İçeriği

Peyâm-ı Sabah gazetesinin içeriği incelendiğinde birinci sayfasında güncel, siyasî haberler dikkat çekmektedir. Ali Kemal Bey'in yazıları ilk sayfanın sağdan birinci ve ikinci sütunda yer almaktadır. Gazetenin sol köşesindeki iki sütun Cenap Şahabeddin, Refik Halit, Rıza Tevfik ve Süleyman Nazif gibi şahsiyetlerin yazıları için tahsis edilmiştir. Bu yazarların yazılarının olmadığı sayılarda, bu kısımda çeşitli haberlere yer verilmiştir. Sayfanın sol alt köşesinde birkaç gün dışında ilk sayısından son sayısına kadar “Peyâm-ı Eyyam” (Günlük Haberler) adında imzasız, birbirinden farklı muhteviyata sahip konuların işlendiği bir yazı köşesi bulunmaktadır.⁴⁴ Nadiren de olsa sayfanın sol alt köşesinde gazeteye ait edebî nüshanın, gazetenin ileriki sayılarda yayınlacağı tefrika eserin yahut o sayıdaki bir yazının reklamı bulunmaktadır.

Gazetenin ikinci ve üçüncü sayfasında “Dâhili Haberler” ve “Harici Haberler” adlı iki köşeye yer ayrılmıştır. Ekseriyetle ikinci sayfada “Dâhili Haberler” üçüncü sayfada “Harici Haberler” köşesi görülmekle birlikte bunun aksinin görüldüğü sayılar da bulunmaktadır. “Dâhili Haberler” bölümünde memleketle ilgili havadisler aktarılmaktadır. “Harici Haberler” bölümünde ise memleketin dışında vuku bulan havadisler ortaya konmaktadır. İkinci sayfanın alt bölümü çeşitli tefrika eserler için ayrılmıştır. Tefrika eserler ilk sayılarda ikinci, üçüncü ve dördüncü sayfalarda görölse de gazetenin bütün yayın süreci incelendiğinde büyük ölçüde ikinci sayfa sonunda bulunduğu görülmektedir. İkinci ve üçüncü sayfalarda Refik Halit Karay'ın Refik Halit adıyla yayınladığı yazıları ve Ay Dede takma adıyla yazdığı “Nakş-i ber-

⁴³ Gazetenin fiyatı 502. sayıda İstanbul'daki vilayetler için seneliği 850, altı aylığı 450, üç aylığı 240 kuruş; ecnebi memleketler için ise seneliği 1150, altı aylığı 600, üç aylığı 300 kuruş olarak değişmiştir. 845. sayıda ise İstanbul içi vilayetler için seneliği 950, altı aylığı 500, üç aylığı 260 olarak belirlenirken ecnebi memleketler için ise seneliği 1300, altı aylığı 680, üç aylığı 350 kuruş olarak belirlenmiştir. 845. sayıdan sonra İstanbul içi vilayetler için fiyat değişmemiştir. Fakat 1150. sayıdan itibaren ecnebi memleketler için belirlenen fiyat seneliği 1400, altı aylığı 750 ve üç aylığı 400 olarak artırılmıştır.

⁴⁴ Yazarının Ali Kemal Bey olduğu dile getirilmektedir. Bu konuda daha ayrıntılı bilgi için bkz.: Münir Süleyman Çapanoğlu, **Basın Tarihine Dair Bilgiler ve Hatıralar**, İstanbul, Hür Türkiye Dergisi Yayınları, 1962, s. 92.

âb” başlıklı köşesi bulunmaktadır. Az olmakla birlikte ikinci ve üçüncü sayfada “Karilerimizden Mektuplar” başlığı altında mektuplar ve “Küçük Hikâye” başlığı altında çeviri hikâyeler de yer almıştır. 3 Kasım 1920 tarihinden itibaren ikinci sayfada “Takvimden bir Yaprak” adlı köşe teşekkül eder. Bu köşenin muharriri Z. olarak belirtilmektedir. Bu muharrir edebî, siyasî, içtimaî ve tarihî konularda yazılar yazmaktadır. Gazetenin üçüncü sayfasında felsefe, tasavvuf, maarif, edebiyat, tarih, sinema, tiyatro gibi konularda yazılara da rastlanmaktadır. Üçüncü sayfanın alt kısmı ikinci sayfa gibi tefrikalara ayrılmıştır. Üçüncü sayfada hikâyeler, çeviri hikâyeler, gezi yazıları da bulunmaktadır.

Gazetenin son sayfasını teşkil eden dördüncü sayfada, ilk sayılarda çeşitli konularda yazılar, tefrika eserler, ilginç haberler, okuyucudan gelen mektuplar görülmektedir. Fakat gazetenin bütün yayın sürecine bakıldığında bu sayfanın ekseriyetle duyurular, reklamlar, ilanlar içerdiği görülür. Sayfada hususen ilaç, doktor ilanları ve kiralık veya satılık emtia ilanlarına yer verilir. Bu sayfada “Âsar-ı Münteşire” başlıklı küçük bir köşede, yeni kitaplar kısaca tanıtılarak reklamı yapılır.

Peyâm-ı Sabah gazetesinin içeriğinde her gazetede olduğu gibi siyasî vakalar, gündelik haberler, sosyal hayata dair gündemler öne çıkmakla birlikte tarihî ve felsefî mevzular, tercüme eserler, hikâyeler, denemeler, hatıratlar, biyografiler, mektuplar, edebiyat-sanat-dil ile ilgili müstakil yazılar da hayli yekûn tutmaktadır.

1.4. Yazar Kadrosu

Peyâm-ı Sabah gazetesinde, dönemindeki siyasî, politik, ekonomik hadiselerle binaen ekseriyetle hükümeti eleştiren yazılarıyla başmuharrir Ali Kemal en çok karşılaşılan isimler arasındadır. Ali Kemal Bey’in tarihî konular, edebî mevzular ve gündelik hadiseler hakkında da yazıları mevcuttur. Ali Kemal Bey dışındaki yazarlar ekseriyetle siyaset dışı yazılar kaleme almışlardır. Ali Kemal Bey’den sonra adına sık rastlanan Cenap Şahabeddin ve Refik Halit Karay’ı da söz konusu etmek gerekir. Cenap Şahabeddin ekseriyetle denemeleri ve edebiyat ile ilgili yazılarıyla ön plandadır. Daha az olmakla birlikte tiyatro, sanat, resim, felsefe, siyaset ile alakalı yazıları da bulunmaktadır. *Peyâm-ı Sabah* gazetesinde Refik Halit Karay, Refik Halit imzalı yazılarıyla ve “Nakş-i ber-âb” köşesindeki Ay Dede imzalı yazılarıyla deneme

ve tenkit türünde örnekler vermiştir. Refik Halit'in, hususen siyasi konularda eleştirel ve mizahî olarak kaleme aldığı yazıları dikkat çekmektedir. Süleyman Nazif de *Peyâm-ı Sabah* gazetesindeki edebî yazılarıyla değinilmesi gereken isimlerden biridir.

Peyâm-ı Sabah gazetesindeki edebî faaliyetlerde hikâye hususunda ekseriyetle Halit Ziya, Abdullah Zühtü, Fahrunnisa Fahrettin ve Hasan Bedrettin gibi şahsiyetler ön plana çıkmaktadır. Şiir türünde ise Halil Nihat ve Abdülbaki Fevzi gibi isimleri zikretmek gerekir.

Peyâm-ı Sabah gazetesindeki çeviri faaliyetlerine bakıldığında Hasan Bedrettin'e ait pek çok tercüme hikâye ve roman tefrikası olduğu görülmektedir. İskender Fahrettin Sertelli'nin "İstanbul'da Gördüklerim" ana başlıklı bir İngiliz müsteşarına ait hatıraları çevirmesi oldukça önemlidir. Abdullah Zühtü'nün "Garp Nazarında" ana başlığıyla Theophile Gautier'ye ait Constantinepolie eserinin bazı bölümlerini çevirdiği görülmektedir. Tâhirü'l-Mevlevi'nin "Hint Masallarından" adındaki Hint edebiyatçı İnayetullah Han tarafından Farsça'ya çevrilmiş *Bahâr-ı Dâniş* adlı eserinin çevirisi yine gazetede önemli çeviri faaliyetlerindendir.

Edebiyat ile ilgili yazıları ile Halil Nihat, felsefî yazıları ile de Rıza Tevfik gazeteye önemli katkılarda bulunmuş şahsiyetlerdir. Ali Rıza ve Mehmet Galip'in "On Üçüncü Asr-ı Hicride Osmanlı Ricâli", "On Üçüncü Asr-ı Hicride İstanbul Hayatı", "On Üçüncü Asr-ı Hicride Ramazan Âdetleri" ve Posta müdürü Mehmet Ali Bey'in "İspanya'da Âsar-ı İslamiye" gibi tefrikaları da dikkat çeken yazı dizilerindendir.

Gazetede yazılarının niceliği bakımından daha geri planda kalan, hemen hepsi edebî yazılar kaleme almasa da edebî kimlikleri bakımından önem arz ettiği için söz konusu edilmesi gereken diğer yazar ve şairler ise şunlardır: Abdullah Cevdet, Fatma Aliye, Ferit (Kam), Halide Edip, Halit Fahri, Hüseyin Sıret, Köprülüzade Mehmet Fuat, Mustafa Sabri.

Gazetede, farklı edebî türlerde az da olsa örnekler vermiş diğer şahsiyetler ise şöyledir: Burhanettin Ziya, Ç.Z., Fuat Hulusi, Güzide Sabri (Aygün), Hüseyin Hüsnü, İbnül Muhtar, J.D., Mahmut Sadık, Muammer Enise Azmi, Mahmut Cevdet, Mehmet Ali, Mehmet Cevdet, Mehmet Sermet, M.N., Mimarzade Mehmet Ali, N.N., Necip Asım, Osman Cemal (Kaygılı), R.N., Refi Cevat (Ulunay), Rıfat Necdet

(Evrimer), Salih Zeki, Ş.M., Vamık Şükrü, Vedat Örfi (Bengü), Yaşar Şadi, Zeki Megamiz, Zinnur Hanım.

Peyâm-ı Sabah gazetesinde, bahsedilen isimler dışında edebiyatla ilgili yazılarda, çeviri eserlerde, biyografi ve hikâye türünde az da olsa imzasız yazılar mevcuttur. Bu yazılar taşıdıkları öneme binaen türlerine göre tasnifte dikkate alınarak ikinci bölümde söz konusu edilmiştir.

1.5. İmtiyaz Sahibi Ali Kemal

1.5.1. Ali Kemal'in Hayatı

Peyâm-ı Sabah gazetesinin imtiyaz sahibi ve başmuhariri olan Ali Kemal Bey'in doğum tarihiyle ilgili farklı görüşler ve belirsizlikler hâkimdir. Kaynakların bir kısmı doğum tarihi olarak 1867 yılını verse de Ali Kemal üzerine oylumlu bir biyografi kaleme almış olan Faruk Gezgin, onun İstanbul'da Süleymaniye'de 1869 yılında doğduğunu belirtmektedir.⁴⁵

Ali Kemal Bey eğitim hayatında mahalle mektebinden sonra Kaptanpaşa Rüştiyesi'ne ve Gülhane Askeri Rüştiyesi'ne devam etti. Süleymaniye Camii'nde dersler aldı. Mabeyinci İzzet Bey'in aracılığıyla Mülkiye Mektebi'ne girdi. Okulda Ali Kemal'e Mizancı Murat'tan sonra en çok tesir eden hocası Recaizade Mahmut Ekrem'di. Okul yıllarında Ahmet Mithat'ı çok okuduğu Muallim Naci'yi beğendiği bilinmektedir. Asıl adı Ali Rıza olan Ali Kemal Bey, öğrencilik yıllarında Namık Kemal'e duyduğu büyük hayranlık nedeniyle Rıza adını kullanmayarak ismine gayri resmî şekilde Kemal adını ekledi.⁴⁶

Ali Kemal Bey öğrencilik yıllarında Fransızcasını geliştirmek için Fransa'ya gitti ve bir müddet de Cenevre'de kaldı. Avrupa'da dokuz ay kaldıktan sonra İstanbul'a döndü. Abdulhalim Memduh'la gizli bir cemiyet kurmaya çalıştıkları için bir ihbar sonucu tutuklandı. Dokuz ay sonra affedilerek 1889'da memuriyetle Halep'e sürgün edildi. Bu dönemde Halep'te Arapça, hadis ve tefsir dersleri aldı.⁴⁷

⁴⁵ Faruk Gezgin, **Bir Muhallifin Hikâyesi**, İstanbul, İsis Yayıncılık, 2010, s. 14.

⁴⁶ **A.e.**, s. 19-25.

⁴⁷ Ali Kemal, **Ömrüm**, Haz. Zeki Kunalalp, İstanbul, İsis Yayıncılık, 1985, s. 105-144.

Bu arada başka bir yere sürgün edileceğini öğrenen Ali Kemal ikinci defa Avrupa'ya kaçtı ve orada Jön Türk hareketine üye oldu. Mısır'da bir prensin çiftliğini idare etmek için 1900 yılında Kahire'ye davet edildi. Maddi durumu kötüleştiği için bu daveti kabul etti. Burada sadece bu işle meşgul olmadığı Jön Türk faaliyetlerini de takip ettiği bilinmektedir.⁴⁸

11 Haziran 1908 tarihli müracaatı üzerine yurda dönmesine izin verilen Ali Kemal, *İkdam* gazetesinde günlük yazılar yazmaya başladı. 31 Mart Vakası içinde yer almadığı halde 31 Mart Vakasından sonra kendi şahsı da hedef gösterildiği ve İttihatçılardan da çekindiği için 1909 yılında tekrar Avrupa'ya firar etti.⁴⁹

1912 yılında siyasi af ilan edilince İstanbul'a döndü. *İkdam*'da yeniden başmuharrir olarak yazmaya başladı. Babiâli Baskını sonrası İttihatçılar tekrar iktidara geçince Viyana'ya sürüldü. 1913'te İstanbul'a geri döndü. Aynı yıl *Peyâm* gazetesini çıkarmaya başladı. İttihatçı iktidara karşı temkinli yazılarına rağmen *Peyâm* gazetesi 1914'te kapatıldı. Ali Kemal, savaş döneminde sıkıntılı bir dönem geçirdi. Özel okuldaki öğretmenliği yanında ticaret yapmayı da denedi. Fakat başarılı olamadı. Basın üzerindeki sert tepkinin azaldığı 1918 yıllarında, yazılarını *Sabah* gazetesinde yayınlamaya başladı. Aynı yıl Ali Kemal Bey *Sabah* gazetesinin başmuharriri oldu. Mütarekeden sonra politikaya atılan Ali Kemal, 1918 yılında Osmanlı Sulh ve Selamet Cemiyeti'nin kurucusu ve idare meclisi üyeliği, daha sonra Hürriyet ve İtilaf Fırkası'nın genel sekreterliği; 1919 yılında Birinci Damat Ferit Paşa kabinesinde Maarif Nazırlığı ikincisinde ise Dâhiliye Nazırlığı gibi görevler üstlendi.⁵⁰

Nazırlıktan istifası sonrası 2 Ağustos 1919'da yeniden *Peyâm* gazetesini yayımlayarak gazeteciliğe döndü. Maddi sıkıntılardan dolayı *Peyâm* gazetesi 10 Ocak 1920'de *Sabah* gazetesiyle birleşerek *Peyâm-ı Sabah* adıyla çıkmaya başladı. Ali Kemal bu yıllarda Ankara hükümetine olan muhalifliğini ve Kuva-yı Millî'ye olan ithamlarını *Peyâm-ı Sabah* gazetesinde kaleme almaya devam etti. Milli Mücadele'yi yeni bir İttihatçı hareketi olarak değerlendiren Ali Kemal Bey, Yunan kuvvetlerinin bozguna uğramasından sonra hatasını kabul ederek 10 Eylül 1922'de

⁴⁸ Faruk Gezgin, **a.g.e.**, s. 61-103.

⁴⁹ **A.e.**, s. 119-130.

⁵⁰ **A.e.**, s. 134-164.

“Gayeler Bir İdi ve Birdir” başlıklı bir yazı yayımladı. 5 Kasım 1922 yılında İstiklâl Mahkemesi’nde yargılanmak üzere tutuklandı. Ankara’ya götürülürken İzmit’te Nurettin Paşa’nın emriyle linç edilerek öldürtüldü.⁵¹

1.5.2. Yayımlanmış Eserleri

Bir Mahkûmun İzdivacı yahut Istakad Köprüsü Cinayeti (1306/1890)

Kadın Mektupları (1313/1896)

Sorbon Dârülfünûnu’nda Edebiyât-ı Hakîkiye Dersleri (1314/1896)

İki Hemşire (1315/1898)

Jülyet’in İzdivacı (1315/1898)

Çölde Bir Sergüzeşt (1316/1898)

Paris Musahabeleri (1315/1898-1899)

Muterizlere Ecvibe-i Müskite (1316/1898)

Tunus (1900)

Mesele-i Şarkîye: Medhal (1900)

Tarih-i Siyasî (1324/1909)

Yıldız Hatırat-ı Elimesi (1326/1910)

Edebiyat ve Siyasiyat (1326/1910)

Fetret Birinci Kitap (1329/1911), İkinci Kitap (1330/1912)

İlm-i Ahlak (1330/1912)

Bir Safha-i Tarih (1329/1913)

Bir Safha-i Şebab (1329/1913)

Ricâl-i İhtilâl (1329/1913)

Ömrüm (1913)

Râşid Müverrih mi Şair mi? (1334/1918)

Makaleler (1997)

Hikâyeler (2018)

⁵¹A.e., s. 185-224.

1.5.3. Basılmamış Eserleri

Bir Safha-i Hayat (Bir Safha-i Tarih adlı eserinin sonunda basıma hazır olduğu duyurulmuştur).

Nisvan-ı İhtilal (Rical-i İhtilal adlı eserinin sonunda basıma hazır olduğu duyurulmuştur).

Hayatım (Fetret adlı eserinin sonunda basıma hazır olduğu duyurulmuştur).

Tarih-i Siyasi Dersleri: Devlet-i Osmaniye ve Avrupa (Râşid Müverrih mi Şair mi? adlı eserinin sonunda basıma henüz basılmadığı belirtilmiştir).

Kamus-ı Kemal (Râşid Müverrih mi Şair mi? adlı eserinin sonunda basıma henüz basılmadığı belirtilmiştir).

Cihan-ı Meşrutiyet (Yeni Yol adlı eserinin sonunda basılmak üzere olduğu belirtilmiştir).

Tercüme-i Şerife (Kuneralp ailesinde bulunan eksik bir Kur'an tercüme ve tefsiridir).⁵²

Bu eserlerden başka *Peyâm-ı Edebî*'deki dil ve edebiyat ile ilgili yazıları Hülya Pala tarafından yayına hazırlanmıştır. Ruşen Eşref'in anketine yazılı olarak verdiği ve Türk edebiyatıyla ilgili düşüncelerinin yer aldığı cevabı ve Yusuf Akçura'nın *Üç Tarz-ı Siyaset*'ini tenkit için yazdığı ve bu eserin müstakil olarak yapılan baskılarında yer alan "Cevabımız" başlıklı makalesi kaleme aldığı önemli yazılardandır. Mizancı Murat Bey'e yazdığı mektuplardan on sekiz tanesi Birol Emil tarafından yayınlanmıştır. Ali Kemal Bey'in bir kısım mektupları da Ahmet Yesevî tarafından konularına göre parça parça neşredilmiştir.⁵³

1.5.4. Çıkardığı Gazete ve Dergiler

Gülşen (31 Kânunusâni 1301-6 Teşrînisâni 1302)

Mecmûa-i Kemâl (1 Haziran 1901)

Türk (Teşrînievvel 1309 - Teşrînisâni 1323)

⁵² Faruk Gezgin, *Bir Muhallifin Hikâyesi*, İstanbul, İsis Yayıncılık, 2010, s. 247, 248.

⁵³ Mustafa Uzun, "Ali Kemal", *İslam Ansiklopedisi*, C:2, İstanbul, Türkiye Diyanet Vakfı, 1989, s. 407.

Yeni Yol (5 Teşrînievvel 1325-31 Teşrînievvel 1325)

Peyâm (İlk olarak 16 Ekim 1913 ile 22 Temmuz 1914 arasında yayın hayatını sürdürür. Daha sonra 14 Ağustos 1919 yılında tekrar yayınlanır. Ocak 1920’de Mihran Efendi’nin *Sabah* gazetesisiyle birleşerek *Peyâm-ı Sabah* adı ile yayınlanır. Ali Kemal Bey’in öldürölmesiyle *Sabah* gazetesisi olarak çıkmaya devam eder. *Peyâm* önceleri *Peyâm-ı Edebî* adlı haftalık bir ek çıkarır, bu ek *Sabah* gazetesisiyle birleştikten sonra *Peyâm-ı Sabah Edebî* adıyla yayınlanmaya devam etmiştir).⁵⁴

Ali Kemal’in gazete ve dergilerde yayımlanmış 4500’ün üzerinde siyasi, tarihi, sosyal, edebî, ilmî, kültürel konularda yazıları bulunmaktadır.⁵⁵

⁵⁴ A.e., s. 408.

⁵⁵ Bu yazılar için bkz.: Faruk Gezgin, **Ali Kemal Hayatı-Şahsiyeti-Siyasî ve Edebî Eserleri**, İzmir, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yüksek Lisans Tezi); Safiye Kıranlar, **Ali Kemal-Toplu Yazıları 1908-1909**, C:I, İstanbul, İsis Yayıncılık, 2010., Safiye Kıranlar, **Ali Kemal-Toplu Yazıları 1908-1909**, C:II, İstanbul, İsis Yayıncılık, 2010.

İKİNCİ BÖLÜM

PEYÂM-I SABAH GAZETESİNİN İÇERİKSEL TASNİFİ

2.1. *Peyâm-ı Sabah* Gazetesindeki Edebî Türler

Peyâm-ı Sabah gazetesi muhteviyatında barındırdığı edebî türler bakımından oldukça zengindir. *Peyâm-ı Sabah* gazetesinde formel olarak edebiyatın çeşitli türlerine ait bin iki yüz on beş yazı tespit ettik. Bunların içerisinde dört yüz dört deneme, üç yüz yirmi dört edebiyat, dil ve sanat ile ilgili yazı, yüz yirmi iki tenkit, yüz yirmi bir hikâye, altmış üç biyografi, elli üç şiir ve kırk beş mektup bulunmaktadır. Bununla birlikte yirmi dört hatırat, on beş özlü söz içeren yazı, on iki tefrika roman, yirmi tefrika masal, dört mülakat, üç “kalem oyunu”⁵⁶, üç gezi yazısı ve iki tiyatro metni de tespit edilen edebî türler içerisinde yer almaktadır. Bu bölümde bütün bu yazıların türlerine göre tasnifi yapılmış hem formel hem de içeriksel olarak edebiyata ait olan yazıların tahlili bir sonraki bölüme bırakılmıştır.

2.1.1. Hikâyeler

Peyâm-ı Sabah gazetesinde yaygın görülen edebî türlerden biri hikâyedir. Gazetede yüz yirmi bir hikâye bulunmaktadır. Bu hikâyelerin yüz biri telif, yirmisi tercümedir. Tercüme hikâyelerin üç tanesi de uzun oldukları için tefrika hâlinde yayımlanmıştır.

⁵⁶ Bu türe dair adlandırma Halit Ziya’nın şahsî tasarrufudur. Bu üç yazı “Makale-i Lehviyye” üst başlığı altında yayımlanmıştır. “Makale-i Lehviyye”nin ne anlama geldiğini yazarın bizzat kendisi şöyle açıklamaktadır: “Fantasie mukabili. On dört sene evvel yine bu makamda ‘Kalem Oyuncakları’ demiştim. Mutlaka Türkçe olmak lazımsa ‘Kalem Oyunları’ demek daha iyi olacak. ‘Makale-i Lehviyye’ tabirini üstad-ı edep Cenap Şahabeddin Beyefendi’nin nazar-ı tasvibine arz etmiş idim. Pek muvafık buldular. Esasen ıstılahat az çok muvazaaya müpteni olmakla beraber bunda mukabiline nispeten sadakat-i tercüme de var. Fazla olarak yüksek bir salahiyet-i edebiyenin tasvibine de mazhariyet var. Şu halde tabir en müsait şerait dairesinde ortaya çıkmış bulunuyor demektir.”

Peyâm-ı Sabah gazetesinde yirmi altı hikâye Abdullah Zühtü, yirmi yedi hikâye Hasan Bedrettin, on altı hikâye Fahrunnisa Fahrettin, yedi hikâye Halit Ziya, yedi hikâye R.H., altı hikâye Ç.Z. ve dört hikâye N.N. imzalıdır. Cemal Sabih ve Refik Halit üçer; Refi Cevat, Osman Cemal, Salih Zeki ve Ş.M. ikişer hikâye ile gazetede yer almışlardır. Cenap Şahabeddin, Güzide Sabri, Mahmut Sadık, Muammer Enise Azmi, Zeki Megamiz ile M.N., ve R.N. inisyalli yazarların da birer hikâyesi mevcuttur. Bununla beraber gazetede yer alan sekiz hikâyede ise herhangi bir imza kullanılmamıştır.

2.1.1.1. Telif Hikâyeler

Peyâm-ı Sabah gazetesinde yüz bir telif hikâye bulunmaktadır. Bu hikâyeler kronolojik olarak şöyle sıralanmaktadır:

1. “Gizli Elem”, imzasız, Sayı 540, s. 3.
2. “Yeni Hayat”, Abdullah Zühtü, Sayı 737, s. 2.
3. “İki Oğlun Hikâyesi”, Refik Halit, Sayı 759, s. 1-2.
4. “Bir Taarruz”, Refik Halit, Sayı 763, s. 1-2.
5. “Garip Bir Hediye”, Refik Halit, Sayı 770, s. 1-2.
6. “Kesik Saçlı”, Ç.Z., Sayı 837, s. 3.
7. “Dirildikten Sonra”, Hasan Bedrettin, Sayı 875, s. 3.
8. “Edalıdır Yosmam”, Abdullah Zühtü, Sayı 876, s. 3.
9. “Eczacının Kızı”, Hasan Bedrettin, Sayı 878, s. 3.
10. “Elif Hanım”, Abdullah Zühtü, Sayı 880, s. 3.
11. “Nevvare”, Ç.Z., Sayı 881, s. 3.
12. “Yıldırım Adam”, Hasan Bedrettin, Sayı 882, s. 3.
13. “Ben Değildim, Bahar Çapkın İdi!”, Abdullah Zühtü, Sayı 885, s. 3.
14. “Mantarcının Oyunu”, Hasan Bedrettin, Sayı 886, s. 3.

15. “Ayrı Ayrı Meseleler”, Hasan Bedrettin, Sayı 888, s. 3.
16. “Nilde Bir Seveda”, Abdullah Zühtü, Sayı 889, s. 3.
17. “Seveda - Süheyla”, Ç.Z., Sayı 890, s. 3.
18. “Solgun Güller”, Hasan Bedrettin, Sayı 891, s. 3.
19. “Ah Bir Ev Yapabilseydim”, Abdullah Zühtü, Sayı 893, s. 3.
20. “El Çabukluğu”, Ç.Z., Sayı 895, s. 3.
21. “Dilsizin Sinema Temaşası”, Hasan Bedrettin, Sayı 896, s. 3.
22. “24 Saat Gaip”, Ç.Z., Sayı 897, s. 3.
23. “Şafak Söker Güneş Batarken”, Abdullah Zühtü, Sayı 898, s. 3-4.
24. “Kolonya”, Ç.Z., Sayı 904, s. 3.
25. “Yağmur”, R.H., Sayı 1033, s. 3.
26. “S.N.’un Gözleri”, R.N., Sayı 1132, s. 3-4.
27. “Sabık ve Lahak”, Halit Ziya, Sayı 1138, s. 3.
28. “Ahmet Dayı”, Abdullah Zühtü, Sayı 1140, s. 3.
29. “Çingene Kızı”, R.H., Sayı 1041, s. 3.
30. “Haydi, Yallah”, R.H., Sayı 1043, s. 3.
31. “Acı Bir Ders”, R.H., Sayı 1049, s. 3.
32. “Korku”, Çeviren: R.H., Sayı 1057, s. 3.
33. “Dilara Dadı”, Abdullah Zühtü, Sayı 1142, s. 3.
34. “Darül Bedayi’e Giderken!”, Güzide Sabri, Sayı 1144, s. 3.
35. “Dürdane’den Güzide’ye”, Abdullah Zühtü, Sayı 1147, s. 3.
36. “Kudemadan Sarhoş Recai”, Abdullah Zühtü, Sayı 1150, s. 3.
37. “Bir Eski Rabıta”, Halit Ziya, Sayı 1152, s. 3.
38. “İş Adamları”, Abdullah Zühtü, Sayı 1154, s. 3.
39. “Son Moda Talak”, Abdullah Zühtü, Sayı 1156, s. 3.

40. “Nokta-i İftirak”, Halit Ziya, Sayı 1159, s. 2.
41. “Mimar-ı Azamet”, Abdullah Zühtü, Sayı 1161, s. 3.
42. “Dolandırıcılar Hücumu”, Abdullah Zühtü, Sayı 1164, s. 3.
43. “Rasime-i Veda”, Halit Ziya, Sayı 1166, s. 3.
44. “Güzide’den Dürdane’ye”, Abdullah Zühtü, Sayı 1168, s. 3.
45. “Temiz Yürekli Derneği”, Abdullah Zühtü, Sayı 1171, s. 3.
46. “Yeni Gelinden”, Halit Ziya, Sayı 1173, s. 3.
47. “Güzide’den Dürdane’ye”, Abdullah Zühtü, Sayı 1178, s. 3.
48. “Bir Sahne-i Cennet”, Halit Ziya, Sayı 1180, s. 3.
49. “İyilik Yurdu”, Abdullah Zühtü, Sayı 1183, s. 3.
50. “Ayin-i Şikem”, Halit Ziya, Sayı 1187, s. 3.
51. “Mimar İsmet’ten İlhami’ye”, Abdullah Zühtü, Sayı 1189, s. 3.
52. “Sürtük Emine ile Latif Bey”, Refi Cevat, Sayı 1192, s. 3.
53. “İlhami Ne Diyor?”, Abdullah Zühtü, Sayı 1196, s. 3.
54. “Bir Udun Hayatı -1-“, Refi Cevat, Sayı 1199, s. 3.
55. “Geçmişten Bir Ses”, Abdullah Zühtü, Sayı 1203, s. 3.
56. “Meçhul Yolcu”, N.N., Sayı 1215, s. 3.
57. “Halis Kan”, N.N., Sayı 1220, s. 3.
58. “Elmas Taciri”, N.N., Sayı 1222, s. 3.
59. “Hizmetçi Kadın”, N.N., Sayı 1223, s. 3.
60. “Bir Rus Dilberinin Aşk”, Fahrünnisa Fahrettin, Sayı 1233, s. 3.
61. “Bir Haydut Hikâyesi”, Hasan Bedrettin, Sayı 1235, s. 3.
62. “Karda Ayak İzleri”, Hasan Bedrettin, Sayı 1237, s. 3.
63. “Külâh Etmek Bu Kadar Olur!”, Hasan Bedrettin, Sayı 1238, s. 3.
64. “Vicdan Azabı Var mı Yok mu?”, Hasan Bedrettin, Sayı 1239, s. 3.

65. “Şişli Kraliçesi”, Fahrünnisa Fahrettin, Sayı 1240, s. 3.
66. “Bu, Her Zaman Böyle!”, Hasan Bedrettin, Sayı 1241, 3.
67. “Hangisi?”, Hasan Bedrettin, Sayı 1243, s. 3.
68. “Âşıkla Aslan”, Hasan Bedrettin, Sayı 1244, s. 3.
69. “Bayram Hediyesi”, Fahrünnisa Fahrettin, Sayı 1249, s. 3.
70. “Bir Talihsiz Kadının Sergüzeşti -1-”, Fahrünnisa Fahrettin, Sayı 1253, s. 3.
71. “Bir Talihsiz Kadının Sergüzeşti -2-”, Fahrünnisa Fahrettin, Sayı 1254, s. 3.
72. “Bir Talihsiz Kadının Sergüzeşti -3-”, Fahrünnisa Fahrettin, Sayı 1255, s. 4.
73. “Bir Talihsiz Kadının Sergüzeşti -4-”, Fahrünnisa Fahrettin, Sayı 1256, s. 4.
74. “Bir Talihsiz Kadının Sergüzeşti -5-”, Fahrünnisa Fahrettin, Sayı 1257, s. 3.
75. “Ahu-ı Ahmet”, Cemal Sabih, Sayı 1265, s. 3.
76. “Mehtap Âleminde”, Abdullah Zühtü, Sayı 1267, s. 3.
77. “Bir Münzevinin Hayatı”, Fahrünnisa Fahrettin, Sayı 1269, s. 3.
78. “Zurnacının Ölümü”, Osman Cemal, Sayı 1271, s. 3-4.
79. “Böyle Şaka Olmaz!”, Fahrünnisa Fahrettin, Sayı 1272, s. 3-4.
80. “Katil Nuri”, Cemal Sabih, Sayı 1277, s. 3.
81. “Hayattan Bir Dilim”, Abdullah Zühtü, Sayı 1278, s. 3.
82. “Feci Bir Muamma”, Osman Cemal, Sayı 1283, s. 3.
83. “Şimdiki İzdivaçlar”, Abdullah Zühtü, Sayı 1284, s. 3.
84. “Âşık Baba”, Cemal Sabih, Sayı 1285, s. 3.
85. “Ceza-yı Mesel”, Ş.M., Sayı 1286, s. 3.

86. “Zevcesinden Emin”, imzasız, Sayı 1289, s. 3.
87. “Bayram Ali'nin Öcü”, Salih Zeki, Sayı 1297, s. 3.
88. “Kırgızlı Bereket”, Abdullah Zühtü, Sayı 1298, s. 3.
89. “Maestro”, Muammer Enise Azmi, Sayı 1306, s. 3.
90. “Teyze Hanım Hasta”, Ş.M., Sayı 1308, s. 3.
91. “Evhamlı”, Salih Zeki, Sayı 1309, s. 3.
92. “Nezaret Sandalyesi”, Fahrünnisa Fahrettin, Sayı 1314, s. 3.
93. “Selma'nın Gözleri İçin”, Fahrünnisa Fahrettin, Sayı 1320, s. 3.
94. “Oduncunun Masalı”, Mahmut Sadık, Sayı 1324, s. 3.
95. “Kurbanlık Kadın”, Fahrünnisa Fahrettin, Sayı 1330, s. 3.
96. “Zehirli Çiçekler”, Fahrünnisa Fahrettin, Sayı 1338, s. 3.
97. “Bir Lale, Bir Piyale”, Fahrünnisa Fahrettin, Sayı 1345, s. 3.
98. “Amerika Hikâyeleri”, imzasız, Sayı 1346, s. 4.
99. “Çocuk Hikâyeleri”, imzasız, Sayı 1347, s. 4.
100. “Al Yaşmaklı Çengiler”, Fahrünnisa Fahrettin, Sayı 1352, s. 3.
101. “Beyaz Saçlar”, Hasan Bedrettin, Sayı 1356, s. 3.

2.1.1.2.Tercüme Hikâyeler

Peyâm-ı Sabah gazetesinde yirmi tercüme hikâye bulunmaktadır. Bu hikâyelerin ekseriyetinin hangi dilden tercüme edildiği belli değildir. Bununla beraber sadece dört hikâyenin Fransızcadan ve üç hikâyenin de İngilizceden tercüme edildiği belirtilmiştir. Bu tercüme hikâyeler kronolojik olarak şöyle sıralanmaktadır:

1. “Beyaz Gölge”, (Fransızcadan), Zinnur Hanım, Çeviren: Hasan Bedrettin, Sayı 884, s. 3.
2. “Tılsımlı Göl”, Zinnur Hanım, Çeviren: Hasan Bedrettin, Sayı 894, s. 3.

3. “Esrarengiz Sârik”, George E. Valsh, Sayı 986, s. 3-4.
4. “Hırsız”, Hasan Bedrettin, Sayı 1009, s. 2.
5. “Hırsız”, Hasan Bedrettin, Sayı 1010, s. 2.
6. “Hırsız”, Hasan Bedrettin, Sayı 1011, s. 2.
7. “Hırsız”, Hasan Bedrettin, Sayı 1013, s. 3.
8. “Ben ve Çocuk”, Çeviren: Zeki Megamiz, Sayı 1022, s. 1-2.
9. “(Kükünyan) Tabibi”, Çeviren: M.N, Sayı 1031, s. 3.
10. “(Meyerling) Faciası”, Çeviren: R.H, Sayı 1054, s. 2.
11. “Yıkanırken...”, Çeviren: R.H., Sayı 1063, s. 3.
12. “Kötü Gevezelik”, (Fransızcadan), Jan Kanstan, Sayı 1086, s. 3.
13. “Verda”, (Fransızcadan), Şarl J. Niu, Sayı 1116, s. 3.
14. “Mister (Huke)un Gecesi”, (Fransızcadan), Pierre Mille, Sayı 1148, s. 3.
15. “Rücu 1”, (İngilizceden), Çeviren: Hasan Bedrettin, Sayı 1225, s. 2.
16. “Rücu 2”, (İngilizceden), Çeviren: Hasan Bedrettin, Sayı 1226, s. 3.
17. “Mister Brings’in Başına Gelenler” (İngilizceden), Hasan Bedrettin, Sayı 1228, s. 3.
18. “Mister “Brings’in Başına Gelenler 2” (İngilizceden), Hasan Bedrettin, Sayı 1229, s. 3.
19. “Mister “Brings’in Başına Gelenler 3” (İngilizceden), Hasan Bedrettin, Sayı 1230, s. 3.
20. “Mister Brings’in Başına Gelenler 4” (İngilizceden), Hasan Bedrettin, Sayı 1231, s. 3.

2.1.2. Romanlar

Peyâm-ı Sabah gazetesinde on iki roman tefrika edilmiştir. Üç tefrika romanda Gaston Loru, Michel Zevaco ve Daniel Riche yazar olarak belirtilmektedir. Diğer romanların yazarları hususunda herhangi bir bilgi verilmemektedir. Bir tefrikada imza bulunmamakla birlikte yedi tefrika romanda Hasan Bedrettin, üç tefrikada Bedia Servet ve bir tefrika romanda Hasan Cenap nâkil olarak belirtilmektedir. Tefrika romanlar belirtilen sayı aralıklarında ekseriyetle düzenli olarak yayımlanmıştır. Bu tefrika romanlar ve gazetede yayımlandıkları sayı aralıkları şöyledir:

1. Bir Perinin Saltanatı, Gaston Loru, Çeviren: Hasan Cenap, Sayı 392-478.
2. “Düello Çayırı”, Michel Zevaco, Sayı 395-427.
3. “On Milyon”, Hasan Bedrettin, Sayı 713-771.
4. “Kadınlar Sayesinde”, Hasan Bedrettin, Sayı 769-807.
5. “Miret”, Hasan Bedrettin, Sayı 804-903.
6. “Aşk-ı Ebedî”, Hasan Bedrettin, Sayı 900-951.
7. “Hayrî’l Halef”, Hasan Bedrettin, Sayı 952-1008.
8. “Melun Güzellik”, Hasan Bedrettin, Sayı 1019-1104.
9. “Vefasız”, Hasan Bedrettin, Sayı 1105-1156.
10. “Sabah Perisi”, Bedia Servet, Sayı 1157-1283.
11. “İkiz”, Daniel Riche, Çeviren: Bedia Servet, Sayı 1279-1337.
12. “Rakibe”, Bedia Servet, Sayı 1338-1356.

2.1.3. Denemeler

Peyâm-ı Sabah gazetesinde dört yüz dört deneme bulunmaktadır. Gazetede edebî muhteviyata sahip denemeler bulunmakla birlikte siyaset, spor, hayat, geçim derdi, ölüm, harp, ahlak gibi çok çeşitli konular hakkında deneme örnekleri

mevcuttur. *Peyâm-ı Sabah* gazetesinde yüz on altı deneme Aydede, yüz sekiz deneme Cenap Şahabeddin, yetmiş dört deneme de Refik Halit imzalıdır. Bununla beraber gazetede Rıza Tevfik'in yedi, Halide Edip ve Ali Kemal'in üçer, Süleyman Nazif'in iki denemesi bulunmaktadır. Abdullah Zühtü, Halit Ziya, Halil Nihat, Hüseyin Siret, Mahmut Sadık ve Mithat Cemal, Tokadıza Şekip ise gazetede birer denemesi bulunan şahsiyetlerdir. Gazetede seksen dört deneme ise imzasız olarak mevcuttur. Bahsedilen denemeler şunlardır:⁵⁷

1. “Peyâm-ı Eyyam”, imzasız, Sayı 429, s. 1.
2. “Peyâm-ı Eyyam”, imzasız, Sayı 515, s. 1.
3. “Peyâm-ı Eyyam”, imzasız, Sayı 574, s. 1.
4. “Peyâm-ı Eyyam”, imzasız, Sayı 586, s. 1.
5. “Üç Numune-i İmtisal”, Cenap Şahabeddin, Sayı 598, s. 3.
6. “Kahramanların Avdeti”, Cenap Şahabeddin, Sayı 600, s. 3.
7. “Peyâm-ı Eyyam”, imzasız, Sayı 607, s. 1.
8. “Temeddün Edelim”, Cenap Şahabeddin, Sayı 607, s. 3.
9. “Eyyam-ı Bahur”, Cenap Şahabeddin, Sayı 614, s. 3.
10. “Fikret'in Mezarında”, imzasız, Sayı 618, s. 1.
11. “Peyâm-ı Eyyam”, imzasız, Sayı 623, s. 1.
12. “Peyâm-ı Eyyam”, imzasız, Sayı 625, s. 1.
13. “Peyâm-ı Eyyam”, imzasız, Sayı 633, s. 1.
14. “Avcılar”, Cenap Şahabeddin, Sayı 636, s. 3.
15. “Peyâm-ı Eyyam”, imzasız, Sayı 637, s. 1.
16. “Hilal-i Ahdar”, Cenap Şahabeddin, Sayı 639, s. 3.
17. “Eğlenceli Kâr!”, Cenap Şahabeddin, Sayı 642, s. 3.
18. “Peyâm-ı Eyyam”, imzasız, Sayı 644, s. 1.

⁵⁷ Bu başlık altında sadece tarihî, dinî, içtimai gibi konuları içeren denemeler sıralanmıştır. Edebî hususiyetler taşıyan denemeler ‘Edebiyat ile İlgili Yazılar’ başlığı altında aktarılmıştır.

19. “Medeniyet”, Cenap Şahabeddin, Sayı 646, s. 1.
20. “Spor Felsefesi”, Cenap Şahabeddin, Sayı 653, s. 2.
21. “Üstad-ı Mükerrer Cenap Şahabeddin Beyefendi”, İzmirli Tokadıza Şekip, Sayı 653, s. 3.
22. “Biraz Haya Efendiler! Efendiler Biraz Haya!”, Cenap Şahabeddin, Sayı 660, s. 1.
23. “Yarışlar”, Cenap Şahabeddin, Sayı 663, s. 1-2.
24. “Kıyafet Meselesi”, Cenap Şahabeddin, Sayı 674, s. 1-2.
25. “Peyâm-ı Eyyam”, imzasız, Sayı 675, s. 1.
26. “Ağaç”, Mithat Cemal, Sayı 681, s. 3.
27. “Suya, Sabuna Dair”, Refik Halit, Sayı 688, s. 3.
28. “Peyâm-ı Eyyam”, imzasız, Sayı 691, s. 1.
29. “İyi Anlamadığımız Mefhumlar”, Cenap Şahabeddin, Sayı 692, s. 1-2.
30. “Dargınlığa Barışıklığa Dair”, Refik Halit, Sayı 692, s. 3.
31. “Ana Sesi: Anadolu’dan”, Halil Nihat, Sayı 692, s. 3.
32. “Zafer-i Nihai”, Refik Halit, Sayı 693, s. 3.
33. “Aldanan Kim”, Refik Halit, Sayı 694, s. 3.
34. “İşrete, İkbale Dair”, Refik Halit, Sayı 695, s. 3.
35. “Nakş-ı ber-âb: Birleşseler!”, Aydede, Sayı 696, s. 3.
36. “Nakş-ı ber-âb: Neredeler? - Uyku Vakti”, Aydede, Sayı 697, s. 3.
37. “Nakş-ı ber-âb: Yine Var Olsun!”, Aydede, Sayı 698, s. 3.
38. “Parasızlığa Dair”, Refik Halit, Sayı 699, s. 3.
39. “Validemi Ziyaret”, Cenap Şahabeddin, Sayı 702, s. 1-2.
40. “Peyâm-ı Eyyam”, imzasız, Sayı 704, s. 1.
41. “Nakş-ı ber-âb: Şükür Allah’a”, Aydede, Sayı 705, s. 3.

42. “Hayrül Enis - Mecmualar”, Ali Kemal, Sayı 706, s. 2.
43. “Nakş-ı ber-âb: Yeni Gazetecilik”, Aydede, Sayı 707, s. 3.
44. “Hayrül Enis - Yine Mecmualar”, Ali Kemal, Sayı 709, s. 2.
45. “Nakş-ı ber-âb: Teselli Dünyası”, Aydede, Sayı 709, s. 3.
46. “Nakş-ı ber-âb: Bir Mukayese”, Aydede, Sayı 710, s. 3.
47. “Peyâm-ı Eyyam”, imzasız, Sayı 712, s. 1.
48. “Nakş-ı ber-âb: Çıkmak Mastarı”, Aydede, Sayı 712, s. 3.
49. “Nakş-ı ber-âb: İki Ortası”, Aydede, Sayı 714, s. 3.
50. “İki Limon”, Refik Halit, Sayı 715, s. 3.
51. “Kitaplarımın Arasında”, Cenap Şahabeddin, Sayı 716, s. 1-2.
52. “Nakş-ı ber-âb: Bakalım! - Gümlek Hikâyesi”, Aydede, Sayı 722, s. 3.
53. “Peyâm-ı Eyyam”, imzasız, Sayı 728, s. 1.
54. “Nakş-ı ber-âb: Hayat-ı Muhayyel”, Aydede, Sayı 728, s. 3.
55. “Ricali Meşrutîyetin Son Günleri”, Refik Halit, Sayı 730, s. 3.
56. “Nakş-ı ber-âb: Nasihat”, Aydede, Sayı 731, s. 3.
57. “Nakş-ı ber-âb: Benim Zevkim”, Aydede, Sayı 732, s. 2.
58. “Neler Olmak İstiyorum?”, Refik Halit, Sayı 734, s. 3.
59. “Nakş-ı ber-âb: Selamet Yolu”, Aydede, Sayı 736, s. 3.
60. “Nakş-ı ber-âb: Yeniler-Eskiler”, Aydede, Sayı 738, s. 3.
61. “Peyâm-ı Eyyam”, imzasız, Sayı 739, s. 1.
62. “Nakş-ı ber-âb: Para Yokluğu, Para Çokluğu”, Aydede, Sayı 739, s. 3.
63. “Peyâm-ı Eyyam”, imzasız, Sayı 740, s. 1.
64. “Nakş-ı ber-âb: Vahşiliğe Tahassür”, Aydede, Sayı 740, s. 3.
65. “Dilimiz Nedir, Biz Ne Düşünürüz?”, Refik Halit, Sayı 744, s. 2.
66. “Yeni Sene Duası”, Refik Halit, Sayı 747, s. 3.

67. “Kadıköy’ünü Takdir”, Refik Halit, Sayı 749, s. 3.
68. “Nakş-ı ber-âb: Şan ve Şeref Bahsi”, Aydede, Sayı 765, s. 3.
69. “Hayvanlara Gıpta”, Refik Halit, Sayı 766, s. 1-2.
70. “Konfora Dair”, Refik Halit, Sayı 768, s. 3.
71. “Bizim Ruhumuz”, Cenap Şahabeddin, Sayı 776, s. 1-2.
72. “Nakş-ı ber-âb: Buna da Şükür!”, Aydede, Sayı 779, s. 3.
73. “Ölüme Dair”, Refik Halit, Sayı 780, s. 3.
74. “Nakş-ı ber-âb: Yine Konfor”, Aydede, Sayı 782, s. 3.
75. “Nakş-ı ber-âb: Selanik - Ankara”, Aydede, Sayı 783, s. 3.
76. “Hülya Bu Ya... -1-”, Refik Halit, Sayı 784, s. 3.
77. “Nakş-ı ber-âb: Kesik Başla Beden”, Aydede, Sayı 785, s. 3.
78. “Hülya Bu Ya... -2-”, Refik Halit, Sayı 787, s. 3.
79. “Hava-yı Sohbet”, Refik Halit, Sayı 791, s. 3.
80. “Nakş-ı ber-âb: Çıkmaz Sokak”, Aydede, Sayı 792, s. 3.
81. “Felsefe-i Nezafet”, Cenap Şahabeddin, Sayı 793, s. 1-2.
82. “Dolandırmaya, Dolandırıcılığa Dair”, Refik Halit, Sayı 794, s. 1-2.
83. “Sıhhate Dair”, Refik Halit, Sayı 798, s. 1-2.
84. “Peyâm-ı Eyyam”, imzasız, Sayı 805, s. 1.
85. “Elveda Siyasiyat”, Refik Halit, Sayı 805, s. 3.
86. “Nakş-ı ber-âb: Babıali Kapısı”, Aydede, Sayı 806, s. 3.
87. “Nakş-ı ber-âb: Elinsaf”, Aydede, Sayı 809, s. 3.
88. “Nakş-ı ber-âb: İş Adamları”, Aydede, Sayı 810, s. 3.
89. “Türk’ün Efkârı”, Cenap Şahabeddin, Sayı 811, s. 1-2.
90. “Peyâm-ı Eyyam”, imzasız, Sayı 813, s. 1.
91. “Hicazın Ziya’ı”, Cenap Şahabeddin, Sayı 814, s. 1-2.

92. “Nakş-ı ber-âb: Selam Fundaları”, Aydede, Sayı 817, s. 3.
93. “Nakş-ı ber-âb: Vah Vah”, Aydede, Sayı 818, s. 3.
94. “Dertleşme”, Refik Halit, Sayı 822, s. 3.
95. “Nakş-ı ber-âb: Ucuzluk”, Aydede, Sayı 823, s. 3.
96. “Çocuklar”, Cenap Şahabeddin, Sayı 828, s. 1-2.
97. “Nakş-ı ber-âb: Aratacaklar!”, Aydede, Sayı 828, s. 3.
98. “Nakş-ı ber-âb: Heyet İbtilas”, Aydede, Sayı 830, s. 3.
99. “Nakş-ı ber-âb: Mehtap Altında”, Aydede, Sayı 831, s. 3.
100. “Yine Harp!”, Cenap Şahabeddin, Sayı 832, s. 1.
101. “Anadolu’da Bahar”, Refik Halit, Sayı 833, s. 3.
102. “Nakş-ı ber-âb: Yalan Aleyhinde”, Aydede, Sayı 835, s. 3.
103. “Nakş-ı ber-âb: Hayırlı Alamet”, Aydede, Sayı 837, s. 3.
104. “Nakş-ı ber-âb: Maymunun Marifeti”, Aydede, Sayı 841, s. 3.
105. “Nakş-ı ber-âb: Bir İrtika”, Aydede, Sayı 842, s. 3.
106. “Nakş-ı ber-âb: Ay Peşinde”, Aydede, Sayı 843, s. 3.
107. “Dakk u Lakk”, Cenap Şahabeddin, Sayı 845, s. 3.
108. “Nakş-ı ber-âb: Cehalet”, Aydede, Sayı 848, s. 3.
109. “Kervanda Muaşaka”, Refik Halit, Sayı 850, s. 3.
110. “Vifak u Şikak”, Cenap Şahabeddin, Sayı 852, s. 3.
111. “Nakş-ı ber-âb: Kıyafet Meselesi”, Aydede, Sayı 852, s. 3.
112. “Peyâm-ı Eyyam”, imzasız, Sayı 853, s. 1.
113. “Peyâm-ı Eyyam”, imzasız, Sayı 854, s. 1.
114. “Kervanda Muaşaka -2-”, Refik Halit, Sayı 855, s. 3.
115. “Akırbayı Ziyaret”, Refik Halit, Sayı 857, s. 3.
116. “Bir Kır Gezintisi”, Refik Halit, Sayı 861, s. 3.

117. “Bir Hasbihal”, Ali Kemal, Sayı 863, s. 1.
118. “Bir Küçük Facia”, Refik Halit, Sayı 864, s. 3.
119. “Nakş-ı ber-âb: Tamahkarlık”, Aydede, Sayı 867, s. 3.
120. “Efkâr-ı Umumiye ve Matbuat”, Cenap Şahabeddin, Sayı 867, s. 3.
121. “Peyâm-ı Eyyam”, imzasız, Sayı 869, s. 1.
122. “Peyâm-ı Eyyam”, imzasız, Sayı 870, s. 1.
123. “Peyâm-ı Eyyam”, imzasız, Sayı 871, s. 1.
124. “On Sekiz Bin Lira”, Refik Halit, Sayı 871, s. 3.
125. “Nakş-ı ber-âb: Halas!”, Aydede, Sayı 873, s. 3.
126. “Emsalsiz Bir Mevlit Cemiyeti”, Cenap Şahabeddin, Sayı 874, s. 1.
127. “Ramazan”, Refik Halit, Sayı 874, s. 3.
128. “Eski Ramazanları Yad”, Refik Halit, Sayı 875, s. 1-2.
129. “Ferdalara Nazar”, Cenap Şahabeddin, Sayı 877, s. 1.
130. “İlk Merak”, Refik Halit, Sayı 878, s. 1-2.
131. “Peyâm-ı Eyyam”, imzasız, Sayı 879, s. 1.
132. “Yine İlk Merak”, Refik Halit, Sayı 880, s. 1-2.
133. “Binbir Yol Ağzı”, Cenap Şahabeddin, Sayı 881, s. 1-2.
134. “Metampsikoz!”, Refik Halit, Sayı 882, s. 1-2.
135. “Korkuya Dair”, Refik Halit, Sayı 885, s. 2.
136. “Hamiyet Mefhumu”, Cenap Şahabeddin, Sayı 888, s. 1-2.
137. “Nakş-ı ber-âb: İki Adalet”, Aydede, Sayı 890, s. 3.
138. “Aldatan Şaşalar”, Cenap Şahabeddin, Sayı 891, s. 1-2.
139. “Nakş-ı ber-âb: Farkımız”, Aydede, Sayı 891, s. 3.
140. “Misafirliğe, Misafirlere Dair”, Refik Halit, Sayı 891, s. 1-2.
141. “Eski Yaz Aşkları”, Refik Halit, Sayı 896, s. 1-2.

142. “Nakş-ı ber-âb: Müsterah”, Aydede, Sayı 897, s. 3.
143. “Nakş-ı ber-âb: Mektep Farkı”, Aydede, Sayı 898, s. 3.
144. “Nakş-ı ber-âb: Tesadüfe Dair”, Refik Halit, Sayı 899, s. 1-2.
145. “Nakş-ı ber-âb: Akılsız İşi”, Aydede, Sayı 902, s. 3.
146. “Yaz Hakkında”, Refik Halit, Sayı 903, s. 1-2.
147. “Nakş-ı ber-âb: Beş Yüzü Böyle”, Aydede, Sayı 907, s. 3.
148. “Nakş-ı ber-âb: Hesapsızlık”, Aydede, Sayı 909, s. 3.
149. “Nakş-ı ber-âb: İntibah”, Aydede, Sayı 913, s. 3.
150. “Hayatta Maksat”, Cenap Şahabeddin, Sayı 914, s. 3.
151. “Nakş-ı ber-âb: Aynı Terane”, Aydede, Sayı 914, s. 3.
152. “Gazeteciliğe Dair”, Refik Halit, Sayı 915, s. 3.
153. “Mesut Kimdir?”, Cenap Şahabeddin, Sayı 917, s. 3.
154. “Peyâm-ı Eyyam”, imzasız, Sayı 918, s. 1.
155. “Nakş-ı ber-âb: Bir Dost Daha”, Aydede, Sayı 919, s. 3.
156. “Peyâm-ı Eyyam”, imzasız, Sayı 920, s. 1.
157. “Peyâm-ı Eyyam”, imzasız, Sayı 921, s. 1.
158. “Saadet Yolu”, Cenap Şahabeddin, Sayı 921, s. 3.
159. “Nakş-ı ber-âb: Talihsizlik”, Aydede, Sayı 921, s. 3.
160. “(Gülcemal) Dedi ki:”, Refik Halit, Sayı 922, s. 3.
161. “Saadet ve Halakat”, Cenap Şahabeddin, Sayı 924, s. 3.
162. “Nakş-ı ber-âb: Haklı Bir Lağv”, Aydede, Sayı 924, s. 3.
163. “Nakş-ı ber-âb: İki Akıllı”, Aydede, Sayı 928, s. 3.
164. “Saadet ve Para”, Cenap Şahabeddin, Sayı 928, s. 3.
165. “Nakş-ı ber-âb: Bir İstirham”, Aydede, Sayı 930, s. 3.
166. “Peyâm-ı Eyyam”, imzasız, Sayı 934, s. 1.

167. “Nakş-ı ber-âb: Bir Dâhi”, Aydede, Sayı 934, s. 3.
168. “Saadet-i Zevciye”, Cenap Şahabeddin, Sayı 935, s. 3.
169. “Nakş-ı ber-âb: Sermaye”, Aydede, Sayı 935, s. 3.
170. “Meyvelere Dair”, Refik Halit, Sayı 936, s. 3.
171. “Nakş-ı ber-âb: Kârlı İşler”, Aydede, Sayı 937, s. 3.
172. “Peyâm-ı Eyyam”, imzasız, Sayı 938, s. 1.
173. “Sebzelere Dair”, Refik Halit, Sayı 939, s. 3.
174. “Peyâm-ı Eyyam”, imzasız, Sayı 940, s. 1.
175. “Nakş-ı ber-âb: Yazık Olmuş”, Aydede, Sayı 940, s. 3.
176. “Nakş-ı ber-âb: Parasızlık”, Aydede, Sayı 941, s. 3.
177. “Peyâm-ı Eyyam”, imzasız, Sayı 942, s. 1.
178. “Nakş-ı ber-âb: Bir Mütalaa”, Aydede, Sayı 942, s. 3.
179. “Ayrılık, Gayrılık”, Refik Halit, Sayı 943, s. 3.
180. “Nakş-ı ber-âb: Kestirme Yol”, Aydede, Sayı 944, s. 3.
181. “Bugünkü Gençler”, Cenap Şahabeddin, Sayı 945, s. 3.
182. “Bedbinliğe, Nikbinliğe Dair...”, Refik Halit, Sayı 946, s. 3.
183. “Nakş-ı ber-âb: Bir Ders”, Aydede, Sayı 947, s. 3.
184. “Nakş-ı ber-âb: Şenlikler”, Aydede, Sayı 948, s. 3.
185. “Ne Zannedirdim...”, Refik Halit, Sayı 950, s. 3.
186. “Nakş-ı ber-âb: Fazlası”, Aydede, Sayı 951, s. 3.
187. “Adada Bir Gün”, Cenap Şahabeddin, Sayı 952, s. 2.
188. “Nakş-ı ber-âb: Mevsuk Haberler”, Aydede, Sayı 952, s. 3.
189. “Üç Nehir”, Refik Halit, Sayı 953, s. 2.
190. “Nakş-ı ber-âb: Eğlence”, Aydede, Sayı 955, s. 3.
191. “Anlayamıyorum, Anlayamayacağım!”, Refik Halit, Sayı 957, s. 2.

192. “Nakş-ı ber-âb: Sancı”, Aydede, Sayı 958, s. 3.
193. “Peyâm-ı Eyyam”, imzasız, Sayı 959, s. 1.
194. “İkram ve Nezaket”, Cenap Şahabeddin, Sayı 959, s. 2-3.
195. “Nakş-ı ber-âb: Bozukluk”, Aydede, Sayı 959, s. 3.
196. “Özenmeyelim!”, Refik Halit, Sayı 960, s. 2-3.
197. “Nakş-ı ber-âb: Hased”, Aydede, Sayı 961, s. 3.
198. “Bedbinlik ve Nikbinlik”, Cenap Şahabeddin, Sayı 963, s. 2.
199. “Nakş-ı ber-âb: Halimiz”, Aydede, Sayı 963, s. 3.
200. “Nakş-ı ber-âb: Bir Nevi de Bu...”, Aydede, Sayı 965, s. 3.
201. “Nakş-ı ber-âb: Yangın Var!”, Aydede, Sayı 968, s. 3.
202. “Nakş-ı ber-âb: Bir İntikam”, Aydede, Sayı 969, s. 3.
203. “Peyâm-ı Eyyam”, imzasız, Sayı 970, s. 1.
204. “Nakş-ı ber-âb: Bayram”, Aydede, Sayı 970, s. 3.
205. “Yaz İntibaatı”, Cenap Şahabeddin, Sayı 974, s. 3.
206. “Nakş-ı ber-âb: Musibet mi, Saadet mi?”, Aydede, Sayı 974, s. 3.
207. “Nakş-ı ber-âb: Sakal”, Aydede, Sayı 975, s. 3.
208. “Çelik Çember ve Pamuk İpliği”, Cenap Şahabeddin, Sayı 977, s. 2-3.
209. “Ankara Yangını”, Refik Halit, Sayı 978, s. 2-3.
210. “Peyâm-ı Eyyam”, imzasız, Sayı 980, s. 1.
211. “Nakş-ı ber-âb: Acele Etmeyelim!”, Aydede, Sayı 980, s. 3.
212. “Peyâm-ı Eyyam”, imzasız, Sayı 981, s. 1.
213. “Gençlerin Efkâr-ı Siyasiyesi”, Cenap Şahabeddin, Sayı 982, s. 3.
214. “Yalanlar ve Yalanlar”, Cenap Şahabeddin, Sayı 985, s. 2-3.
215. “Nakş-ı ber-âb: İlmin Cezası”, Aydede, Sayı 986, s. 3.
216. “Peyâm-ı Eyyam”, imzasız, Sayı 990, s. 1.

217. “Mesail-i İctimaiyenin Tarik-i Tetebbuu”, Cenap Şahabeddin, Sayı 991, s. 2.
218. “Zavallı Boğaziçi”, Refik Halit, Sayı 992, s. 3.
219. “Peyâm-ı Eyyam”, imzasız, Sayı 995, s. 1.
220. “Mizan-ı Hukuk”, Cenap Şahabeddin, Sayı 995, s. 2-3.
221. “Kadınlarımızın Tababeti”, Cenap Şahabeddin, Sayı 998, s. 2.
222. “Nakş-ı ber-âb: Mantığın Zararı”, Aydede, Sayı 998, s. 3.
223. “Nakş-ı ber-âb: Nasıl Söyleyeyim?”, Aydede, Sayı 1000, s. 3.
224. “Peyâm-ı Eyyam”, imzasız, Sayı 1001, s. 1.
225. “Nakş-ı ber-âb: Kış”, Aydede, Sayı 1001, s. 3.
226. “Peyâm-ı Eyyam”, imzasız, Sayı 1002, s. 1.
227. “Nakş-ı ber-âb: Gelecek Sene”, Aydede, Sayı 1002, s. 3.
228. “Peyâm-ı Eyyam”, imzasız, Sayı 1003, s. 1.
229. “Kolaylık ve Ucuzluk”, Refik Halit, Sayı 1003, s. 2.
230. “Yalan ve Ahlak”, Cenap Şahabeddin, Sayı 1005, s. 2.
231. “Nakş-ı ber-âb: Muhasebe-i Hayat”, Aydede, Sayı 1005, s. 3.
232. “Nakş-ı ber-âb: Yardım”, Aydede, Sayı 1007, s. 3.
233. “Memleketimizde Yalan”, Cenap Şahabeddin, Sayı 1009, s. 2-3.
234. “Nakş-ı ber-âb: Bir Kahraman”, Aydede, Sayı 1009, s. 3.
235. “Peyâm-ı Eyyam”, imzasız, Sayı 1011, s. 1.
236. “Nakş-ı ber-âb: İntihar Sahtekârlığı”, Aydede, Sayı 1011, s. 3.
237. “Peyâm-ı Eyyam”, imzasız, Sayı 1012, s. 1.
238. “Peyâm-ı Eyyam”, imzasız, Sayı 1013, s. 1.
239. “Peyâm-ı Eyyam”, imzasız, Sayı 1014, s. 1.
240. “Yunan Ruhı”, Cenap Şahabeddin, Sayı 1014, s. 1-2.

241. “Dua Tepe”, Halide Edip, Sayı 1014, s. 2.
242. “Nakş-ı ber-âb: Bir Eksigine”, Aydede, Sayı 1014, s. 3.
243. “Peyâm-ı Eyyam”, imzasız, Sayı 1015, s. 1.
244. “Nakş-ı ber-âb: Hesapsız İşler”, Aydede, Sayı 1015, s. 2.
245. “Peyâm-ı Eyyam”, imzasız, Sayı 1016, s. 1.
246. “Şehremâneti”, Cenap Şahabeddin, Sayı 1016, s. 1-2.
247. “Nakş-ı ber-âb: Allah'a Emanet”, Aydede, Sayı 1016, s. 2.
248. “Peyâm-ı Eyyam”, imzasız, Sayı 1017, s. 1.
249. “Nakş-ı ber-âb: Saat ve Hesap”, Aydede, Sayı 1018, s. 2.
250. “Yunan Ruhu -2-”, Cenap Şahabeddin, Sayı 1019, s. 1-2.
251. “Nakş-ı ber-âb: Cinayet Bolluğu”, Aydede, Sayı 1019, s. 2.
252. “İki Davet”, Refik Halit, Sayı 1020, s. 3.
253. “Yanlış ve Doğru Fikirler”, Cenap Şahabeddin, Sayı 1023, s. 2.
254. “Nakş-ı ber-âb: Bir Müdafaaname”, Aydede, Sayı 1023, s. 2.
255. “Canlı Vesikalar”, Refik Halit, Sayı 1024, s. 2.
256. “Seyit Onbaşı”, Halide Edip, Sayı 1025, s. 1-2.
257. “Yanlış ve Doğru Fikirler -2-”, Cenap Şahabeddin, Sayı 1026, s. 1-2.
258. “İki Madde”, Refik Halit, Sayı 1026, s. 2.
259. “Peyâm-ı Eyyam”, imzasız, Sayı 1027, s. 1.
260. “Hürmet Görenler”, Refik Halit, Sayı 1027, s. 3.
261. “Peyâm-ı Eyyam”, imzasız, Sayı 1028, s. 1.
262. “(Gül Cemal) Münasebetiyle”, Refik Halit, Sayı 1028, s. 2.
263. “Nakş-ı ber-âb: Aldanmış!”, Aydede, Sayı 1029, s. 2.
264. “Hüzn ü Hazan”, Cenap Şahabeddin, Sayı 1030, s. 1-2.
265. “Nakş-ı ber-âb: Kavuklular”, Aydede, Sayı 1030, s. 2.

266. “Ahlakname”, Refik Halit, Sayı 1031, s. 1-2.
267. “Peyâm-ı Eyyam”, imzasız, Sayı 1032, s. 1.
268. “Bir İstanbullunun Yirmi Dört Saati”, Refik Halit, Sayı 1034, s. 3.
269. “Nakş-ı ber-âb: Hürriyet Bunlar İçin”, Aydede, Sayı 1035, s. 2.
270. “Nakş-ı ber-âb: Ziraatperverlik”, Aydede, Sayı 1036, s. 2.
271. “Medihaların Ruhu”, Cenap Şahabeddin, Sayı 1037, s. 1-2.
272. “Peyâm-ı Eyyam”, imzasız, Sayı 1038, s. 1.
273. “Kırmızı Tepe”, Halide Edip, Sayı 1038, s. 2.
274. “Bir İstanbullunun Yirmi Dört Saati -2-”, Refik Halit, Sayı 1038, s. 2.
275. “Peyâm-ı Eyyam”, imzasız, Sayı 1040, s. 1.
276. “Bir Mülakat”, Refik Halit, Sayı 1041, s. 1.
277. “Hayvanlar”, Cenap Şahabeddin, Sayı 1044, s. 1-2.
278. “(Şarl) Nasıl Düşünmeli İdi...”, Refik Halit, Sayı 1045, s. 3.
279. “Nakş-ı ber-âb: Sherlock Holmes Gibi”, Aydede, Sayı 1046, s. 2.
280. “Nakş-ı ber-âb: Tımarhaneyi İmar”, Aydede, Sayı 1048, s. 2.
281. “Bir İstanbullunun Yirmi Dört Saati -3-”, Refik Halit, Sayı 1049, s. 2.
282. “Peyâm-ı Eyyam”, imzasız, Sayı 1052, s. 1.
283. “Üç Eksik”, Refik Halit, Sayı 1052, s. 3.
284. “Peyâm-ı Eyyam”, imzasız, Sayı 1058, s. 1.
285. “Zaaf-ı Beşer”, Cenap Şahabeddin, Sayı 1058, s. 1-2.
286. “Nakş-ı ber-âb: Mütalaat”, Aydede, Sayı 1058, s. 2.
287. “Neler Dendi? Neler Söylendi?”, Cenap Şahabeddin, Sayı 1059, s. 1-2.
288. “Nakş-ı ber-âb: Ağlamak Faslı”, Aydede, Sayı 1060, s. 2.
289. “İstanbul'da Ruslar”, Cenap Şahabeddin, Sayı 1060, s. 1-2.
290. “Bir Mahalle Bakkalının Müşahedatı -1-”, Refik Halit, Sayı 1061, s. 2.

291. “Sanayi-i Adiyemiz”, Cenap Şahabeddin, Sayı 1064, s. 1-2.
292. “Nakş-ı ber-âb: Bir Teselli Daha”, Aydede, Sayı 1064, s. 2.
293. “Kısa Sözlür”, Refik Halit, Sayı 1065, s. 2.
294. “Nakş-ı ber-âb: Odun Emaneti”, Aydede, Sayı 1066, s. 2.
295. “Bir Mahalle Bakkalının Müşahedatı -2-”, Refik Halit, Sayı 1068, s. 2.
296. “Nakş-ı ber-âb: Bir Kurban Daha”, Aydede, Sayı 1070, s. 2.
297. “Nakş-ı ber-âb: Arslanla Kurt ve Tilki”, Aydede, Sayı 1071, s. 2.
298. “Çay Belası”, Refik Halit, Sayı 1072, s. 3.
299. “Nakş-ı ber-âb: Tasfiye-i Ahlak”, Aydede, Sayı 1073, s. 2.
300. “Nakş-ı ber-âb: Tasfiye”, Aydede, Sayı 1074, s. 2.
301. “Bir İstanbullunun Yirmi Dört Saati -4-”, Refik Halit, Sayı 1075, s. 1-2.
302. “Peyâm-ı Eyyam”, imzasız, Sayı 1076, s. 1.
303. “Nakş-ı ber-âb: Dayak Atmak Hevesi”, Aydede, Sayı 1076, s. 2.
304. “Nakş-ı ber-âb: Kadınların Hakkı”, Aydede, Sayı 1077, s. 2.
305. “Seyahat ve Adab-ı Seyahat”, Cenap Şahabeddin, Sayı 1078, s. 1-2.
306. “Hiçten Saadetler”, Refik Halit, Sayı 1079, s. 2.
307. “Üç Dava”, Refik Halit, Sayı 1080, s. 2.
308. “Peyâm-ı Eyyam”, imzasız, Sayı 1082, s. 1.
309. “Bir İstanbullunun Yirmi Dört Saati -5-”, Refik Halit, Sayı 1082, s. 2.
310. “Peyâm-ı Eyyam”, imzasız, Sayı 1083, s. 1.
311. “Bir Meczubun Hikâyesi”, Süleyman Nazif, Sayı 1083, s. 1-2.
312. “Nakş-ı ber-âb: Yapma Çiçek”, Aydede, Sayı 1085, s. 2.
313. “Nakş-ı ber-âb: Sulu Meşe”, Aydede, Sayı 1086, s. 2.
314. “Nakş-ı ber-âb: Anadolu'nun Kışı”, Aydede, Sayı 1087, s. 3.
315. “Hiçten Felaketler”, Refik Halit, Sayı 1090, s. 3.

316. “Bir İstanbullunun Yirmi Dört Saati -5-”, Refik Halit, Sayı 1093, s. 3.
317. “Nakş-ı ber-âb: Ümit ü Teselli”, Aydede, Sayı 1095, s. 2.
318. “Nakş-ı ber-âb: Karnımızın Mevcudu”, Aydede, Sayı 1099, s. 2.
319. “Mizah nedir? 1”, Rıza Tevfik, Sayı 1100, s. 1-2.
320. “Nakş-ı ber-âb: Akıllı Balıklar”, Aydede, Sayı 1100, s. 2.
321. “Peyâm-ı Eyyam”, imzasız, Sayı 1101, s. 1.
322. “Nakş-ı ber-âb: Bir İnsafsız”, Aydede, Sayı 1101, s. 2.
323. “Peyâm-ı Eyyam”, imzasız, Sayı 1102, s. 1.
324. “Mizah nedir? 2”, Rıza Tevfik, Sayı 1102, s. 2.
325. “Mizah nedir? 3”, Rıza Tevfik, Sayı 1106, s. 2.
326. “Kadınlarımızın Ruhu 1”, Cenap Şahabeddin, Sayı 1109, s. 1-2.
327. “Peyâm-ı Eyyam”, imzasız, Sayı 1111, s. 1.
328. “Kadınlarımızın Ruhu 2”, Cenap Şahabeddin, Sayı 1113, s. 1-2.
329. “Mizah nedir? 4”, Rıza Tevfik, Sayı 1113, s. 3.
330. “Peyâm-ı Eyyam”, imzasız, Sayı 1114, s. 1.
331. “Kış İntibaatı”, Cenap Şahabeddin, Sayı 1120, s. 1.
332. “Hekimlik?”, Cenap Şahabeddin, Sayı 1123, s. 1-2.
333. “Peyâm-ı Eyyam”, imzasız, Sayı 1125, s. 1.
334. “Yeni Sokaklarımız”, Cenap Şahabeddin, Sayı 1130, s. 1-2.
335. “Peyâm-ı Eyyam”, imzasız, Sayı 1141, s. 1.
336. “Mersiye-i Sabah”, Cenap Şahabeddin, Sayı 1141, s. 1-2.
337. “Peyâm-ı Eyyam”, imzasız, Sayı 1143, s. 1.
338. “Serhad-i Zekâda”, Cenap Şahabeddin, Sayı 1148, s. 1-2.
339. “Mudhike-i Şita”, Hüseyin Siret, Sayı 1154, s. 1.
340. “Peyâm-ı Eyyam”, imzasız, Sayı 1158, s. 1.

341. “İki Unsur”, Halit Ziya, Sayı 1161, s. 1-2.
342. “Doktor Behçet Sabit Bey’e”, Cenap Şahabeddin, Sayı 1162, s. 1-2.
343. “Sene Başı”, Cenap Şahabeddin, Sayı 1165, s. 1-2.
344. “Beyoğlu Caddesi”, Cenap Şahabeddin, Sayı 1172, s. 1-2.
345. “Yanlış ve Doğru Düşünüş”, Cenap Şahabeddin, Sayı 1183, s. 1-2.
346. “Hissiyat ve Makulat”, Cenap Şahabeddin, Sayı 1211, s. 1-2.
347. “Peyâm-ı Eyyam”, imzasız, Sayı 1216, s. 1.
348. “Peyâm-ı Eyyam”, imzasız, Sayı 1218, s. 1.
349. “Peyâm-ı Eyyam”, imzasız, Sayı 1220, s. 1.
350. “Peyâm-ı Eyyam”, imzasız, Sayı 1223, s. 1.
351. “Oruç ve İftar”, Cenap Şahabeddin, Sayı 1223, s. 1-2.
352. “Zendostların Ruhu”, Cenap Şahabeddin, Sayı 1224, s. 2.
353. “Peyâm-ı Eyyam”, imzasız, Sayı 1226, s. 1.
354. “Gönül Meselesi”, Cenap Şahabeddin, Sayı 1228, s. 1-2.
355. “Peyâm-ı Eyyam”, imzasız, Sayı 1229, s. 1.
356. “Mevsim-i Sıyam”, Cenap Şahabeddin, Sayı 1229, s. 1-2.
357. “Üç Muharrip”, Süleyman Nazif, Sayı 1230, s. 1-2.
358. “İşsizler”, Cenap Şahabeddin, Sayı 1230, s. 2.
359. “Zamanın Kibar İftarı”, Cenap Şahabeddin, Sayı 1231, s. 1-2.
360. “Ramazan Cereyanı”, Cenap Şahabeddin, Sayı 1232, s. 1-2.
361. “Ramazan Eğlenceleri -1-”, Cenap Şahabeddin, Sayı 1234, s. 1-2.
362. “Kanlı Sevdalar”, Cenap Şahabeddin, Sayı 1235, s. 1-2.
363. “Harap Vatanda”, Cenap Şahabeddin, Sayı 1236, s. 1-2.
364. “Ramazan Eğlenceleri -2-”, Cenap Şahabeddin, Sayı 1238, s. 1-2.
365. “Sanat-ı Taallüm”, Cenap Şahabeddin, Sayı 1239, s. 1-2.

366. “Sanat-ı Taallüm -2- Nasıl Tahsil Etmeli?”, Cenap Şahabeddin, Sayı 1240, s. 1-2.
367. “Sanat-ı Taallüm -3- Tederrüs ve Mütalaa”, Cenap Şahabeddin, Sayı 1241, s. 1-2.
368. “Sanat-ı Taallüm -4- Ne Öğrenmeli?”, Cenap Şahabeddin, Sayı 1242, s. 1-2.
369. “Sanat-ı Taallüm -5- Tashih-i Fikir ve His”, Cenap Şahabeddin, Sayı 1243, s. 1-2.
370. “Ramazan Gezintisi”, Cenap Şahabeddin, Sayı 1244, s. 1-2.
371. “Yine Nezaket”, Cenap Şahabeddin, Sayı 1245, s. 1-2.
372. “Kavanin-i İçtimaiye -1-”, Cenap Şahabeddin, Sayı 1247, s. 1-2.
373. “Kavanin-i İçtimaiye -2-”, Cenap Şahabeddin, Sayı 1248, s. 1-2.
374. “Terbiye-i Siyasiye”, Cenap Şahabeddin, Sayı 1249, s. 1-2.
375. “Siyasi Hatalarımız”, Cenap Şahabeddin, Sayı 1250, s. 1-2.
376. “Fevkalade Bir Meczip”, Rıza Tevfik, Sayı 1250, s. 1-2.
377. “Bela-yı Kaht”, Cenap Şahabeddin, Sayı 1254, s. 1-2.
378. “Asalet Nedir?”, Cenap Şahabeddin, Sayı 1258, s. 1-2.
379. “Peyâm-ı Eyyam”, imzasız, Sayı 1261, s. 1.
380. “Konferans ve Konferansçılar”, Cenap Şahabeddin, Sayı 1261, s. 1-2.
381. “İstanbul Sayfiyeleri”, Abdullah Zühtü, Sayı 1274, s. 1-2.
382. “Ölüm”, Cenap Şahabeddin, Sayı 1279, s. 1.
383. “At ile Avrat”, Rıza Tevfik, Sayı 1294, s. 3.
384. “Peyâm-ı Eyyam”, imzasız, Sayı 1300, s. 1.
385. “Peyâm-ı Eyyam”, imzasız, Sayı 1302, s. 1.
386. “Peyâm-ı Eyyam”, imzasız, Sayı 1303, s. 1.
387. “Karaciğerin Ehemmiyeti”, Cenap Şahabeddin, Sayı 1307, s. 1-2.

388. “Mahfel-i İrfan”, Cenap Şahabeddin, Sayı 1310, s. 1-2.
389. “Cemiyet-i Akvam ve Ona Müzahir Cemiyetler”, Cenap Şahabeddin, Sayı 1314, s. 2.
390. “Yevm-i Arafat”, Cenap Şahabeddin, Sayı 1317, s. 1-2.
391. “Tebaşir-i Subh”, Rıza Tevfik, Sayı 1318, s. 1-2.
392. “Gönül Mahpus!”, Mahmut Sadık, Sayı 1320, s. 2.
393. “Peyâm-ı Eyyam”, imzasız, Sayı 1331, s. 1.
394. “Sayfiyeler”, Cenap Şahabeddin, Sayı 1332, s. 1-2.
395. “Spor ve Sıhhat”, Cenap Şahabeddin, Sayı 1335, s. 1-2.
396. “Peyâm-ı Eyyam”, imzasız, Sayı 1337, s. 1.
397. “Peyâm-ı Eyyam”, imzasız, Sayı 1338, s. 1.
398. “Yaz Sonu”, Cenap Şahabeddin, Sayı 1339, s. 1-2.
399. “Peyâm-ı Eyyam”, imzasız, Sayı 1341, s. 1.
400. “Peyâm-ı Eyyam”, imzasız, Sayı 1345, s. 1.
401. “Yüz Yaşındakiler”, Cenap Şahabeddin, Sayı 1346, s. 3.
402. “Peyâm-ı Eyyam”, imzasız, Sayı 1349, s. 1.
403. “Peyâm-ı Eyyam”, imzasız, Sayı 1351, s. 1.
404. “İzmihlal-i A'dâ”, Cenap Şahabeddin, Sayı 1356, s. 2.

2.1.4. Tenkitler

Peyâm-ı Sabah gazetesinde tenkit türüne ait yüz yirmi iki yazı bulunmaktadır. Gazetede edebî muhteviyata sahip tenkit yazıları bulunmakla birlikte tarihî, siyasî, dinî ve içtimai konularda da tenkit örnekleri mevcuttur. *Peyâm-ı Sabah* gazetesinde elli dört tenkit yazısı Aydede, yirmi iki tenkit yazısı Refik Halit, dokuz tenkit yazısı Cenap Şahabeddin imzalıdır. Bununla beraber gazetede Mustafa Sabri, Rıza Tevfik ve Süleyman Nazif'in ikişer; Abdullah Cevdet, Necip Asım ve Tahirül Mevlevî'nin

birer tenkit yazısı bulunmaktadır. Ayrıca gazetede yirmi sekiz imzasız tenkit yazısı mevcuttur. Bu tenkit yazıları şunlardır:⁵⁸

1. “Peyâm-ı Eyyam”, imzasız, Sayı 407, s. 1.
2. “Peyâm-ı Eyyam”, imzasız, Sayı 427, s. 1.
3. “Peyâm-ı Eyyam”, imzasız, Sayı 470, s. 1.
4. “Peyâm-ı Eyyam”, imzasız, Sayı 471, s. 1.
5. “Peyâm-ı Eyyam”, imzasız, Sayı 472, s. 1.
6. “Peyâm-ı Eyyam”, imzasız, Sayı 480, s. 1.
7. “İbni Vardar- Şark Masalı”, Cenap Şahabeddin, Sayı 571, s. 3.
8. “Teferrüc”, Cenap Şahabeddin, Sayı 593, s. 3.
9. “Peyâm-ı Eyyam”, imzasız, Sayı 626, s. 1.
10. “Bir Hakikat-i Tarihiye”, Necip Asım, Sayı 649, s. 2.
11. “İsimsizler”, Cenap Şahabeddin, Sayı 685, s. 1-2.
12. “Oradakilere Dair”, Refik Halit, Sayı 686, s. 2.
13. “Halide Edip Hanım’a Cevap”, imzasız, Sayı 687, s. 1.
14. “Emanet Var Olsun! - Hükümet Takvimi”, Refik Halit, Sayı 687, s. 3.
15. “Hayırlı Alamet - Ölülerle Muhabere”, Refik Halit, Sayı 689, s. 3.
16. “Müzakere Programı”, Refik Halit, Sayı 690, s. 3.
17. “Ümit! - Sabıka, Hazıra!”, Refik Halit, Sayı 691, s. 3.
18. “Zafer-i Nihai”, Refik Halit, Sayı 693, s. 3.
19. “Nakş-ı ber-âb: Neredeler? - Uyku Vakti”, Aydede, Sayı 697, s. 3.
20. “Nakş-ı ber-âb: Kömür Kuyuları”, Aydede, Sayı 700, s. 3.
21. “Nakş-ı ber-âb: Kimi Ağlar Kimi Güler”, Aydede, Sayı 701, s. 3.

⁵⁸ Bu başlık altında sadece tarihî, dinî, içtimai yahut şahsi tenkitler sıralanmıştır. Edebî hususiyetler taşıyan tenkitler ‘Edebiyat ile İlgili Yazılar’ başlığı altında aktarılmıştır.

22. “Nakş-ı ber-âb: Belediye Nakilleri”, Aydede, Sayı 704, s. 3.
23. “Memnunlar Âleminde”, Refik Halit, Sayı 716, s. 3.
24. “Ahval Hakkında/Hayvanat Nedir? Ne Düşünür?”, Refik Halit, Sayı 718, s. 3.
25. “Nakş-ı ber-âb: Kurtuldu! - Maymunlar Oyunu”, Aydede, Sayı 719, s. 3.
26. “Kurbanlar”, Cenap Şahabeddin, Sayı 727, s. 1.
27. “Rücuname”, Refik Halit, Sayı 727, s. 3.
28. “Güzellik Müsabakası”, Cenap Şahabeddin, Sayı 730, s. 1-2.
29. “Nakş-ı ber-âb: Eyvah Heva”, Aydede, Sayı 735, s. 3.
30. “Cins Meselesi”, Aydede, Sayı 742, s. 3.
31. “Nakş-ı ber-âb: Güle Güle Eskiniz!”, Aydede, Sayı 748, s. 3.
32. “Babalarımızdan Uyandım!”, Refik Halit, Sayı 754, s. 1.
33. “Peyâm-ı Eyyam”, imzasız, Sayı 755, s. 1.
34. “Nakş-ı ber-âb: Yeni Hamiyetperverler”, Aydede, Sayı 755, s. 3.
35. “Nakş-ı ber-âb: Haberlere Dair”, Aydede, Sayı 757, s. 3.
36. “Nakş-ı ber-âb: Dünyanın Sonu”, Aydede, Sayı 760, s. 3.
37. “Nakş-ı ber-âb: Yine Mevsime Dair”, Aydede, Sayı 762, s. 3.
38. “Nakş-ı ber-âb: Süslü Hanım”, Aydede, Sayı 768, s. 3.
39. “Nakş-ı ber-âb: Oğlumun Oyunları”, Aydede, Sayı 772, s. 3.
40. “Benzetmeyelim! - Elkap Merakı”, Aydede, Sayı 775, s. 3.
41. “Nakş-ı ber-âb: Tevcih-i Vecihler”, Aydede, Sayı 796, s. 3.
42. “Nakş-ı ber-âb: Tevcih-i Vecihler”, Aydede, Sayı 796, s. 3.
43. “Nakş-ı ber-âb: Sıra Bizde”, Aydede, Sayı 800, s. 3.
44. “Nakş-ı ber-âb: Darül Muhatara”, Aydede, Sayı 804, s. 3.
45. “Ah, Hani O Günler?...,” Refik Halit, Sayı 808, s. 3.

46. “Kırık Kalemler”, Cenap Şahabeddin, Sayı 818, s. 1-2.
47. “Dağınık Hasbihal”, Cenap Şahabeddin, Sayı 821, s. 3.
48. “Nakş-ı ber-âb: Süprüntü Meselesi”, Aydede, Sayı 824, s. 3.
49. “Doğrusu Hangisi?”, Refik Halit, Sayı 826, s. 3.
50. “Peyâm-ı Eyyam”, imzasız, Sayı 833, s. 1.
51. “Satış Bolluğu”, Refik Halit, Sayı 834, s. 3.
52. “Nakş-ı ber-âb: İnsaf”, Aydede, Sayı 838, s. 3.
53. “Sara-i İçtimaiye”, Cenap Şahabeddin, Sayı 839, s. 3.
54. “Nakş-ı ber-âb: Rey Meselesi”, Aydede, Sayı 845, s. 3.
55. “Nakş-ı ber-âb: Dönüş”, Aydede, Sayı 849, s. 3.
56. “Nakş-ı ber-âb: Bir Müşahede”, Aydede, Sayı 851, s. 3.
57. “Nakş-ı ber-âb: Eğlencelerimiz”, Aydede, Sayı 853, s. 3.
58. “Nakş-ı ber-âb: Kasaplığa Dair”, Aydede, Sayı 856, s. 3.
59. “Nakş-ı ber-âb: Sabah Keyfi”, Aydede, Sayı 860, s. 3.
60. “Nakş-ı ber-âb: Acemilik”, Aydede, Sayı 863, s. 3.
61. “Nakş-ı ber-âb: İrşat Nezareti”, Aydede, Sayı 865, s. 3.
62. “Nakş-ı ber-âb: Yazık Oldu!”, Aydede, Sayı 866, s. 3.
63. “Nakş-ı ber-âb: Yutanlar”, Aydede, Sayı 870, s. 3.
64. “Nakş-ı ber-âb: Yutanlar”, Aydede, Sayı 870, 3.
65. “Güvenme!”, Aydede, Sayı 877, s. 3.
66. “Nakş-ı ber-âb: Ya Beğenmese İdik”, Aydede, Sayı 881, s. 3.
67. “Nakş-ı ber-âb: Her Gün Bayram”, Aydede, Sayı 904, s. 3.
68. “Nakş-ı ber-âb: Lokman Ruhu”, Aydede, Sayı 905, s. 3.
69. “Cemiyet Hayatı”, Refik Halit, Sayı 911, s. 3.
70. “Peyâm-ı Eyyam”, imzasız, Sayı 912, s. 1.

71. “Nakş-ı ber-âb: Doğru Söz”, Aydede, Sayı 912, s. 3.
72. “Nakş-ı ber-âb: Projeler”, Aydede, Sayı 916, s. 3.
73. “Hiç”, Refik Halit, Sayı 918, s. 3.
74. “Nakş-ı ber-âb: Bir Mefhum”, Aydede, Sayı 923, s. 3.
75. “Nakş-ı ber-âb: Cayır Cayır”, Aydede, Sayı 931, s. 3.
76. “Lezaiz-i Harp”, Refik Halit, Sayı 932, s. 3.
77. “Peyâm-ı Eyyam”, imzasız, Sayı 943, s. 1.
78. “Peyâm-ı Eyyam”, imzasız, Sayı 956, s. 1.
79. “Nakş-ı ber-âb: Aşk-ı Muhrip”, Aydede, Sayı 956, s. 3.
80. “Nakş-ı ber-âb: İkaz”, Aydede, Sayı 962, s. 3.
81. “Yazık Oldu!”, Refik Halit, Sayı 964, s. 3.
82. “Nakş-ı ber-âb: Çıkar Yol”, Aydede, Sayı 972, s. 3.
83. “Nakş-ı ber-âb: Fasıla-i Sefer”, Aydede, Sayı 973, s. 3.
84. “Dostları Tahattur”, Refik Halit, Sayı 976, s. 3.
85. “Bir İttihatçının Avrupa'daki Kafadarına Mektubu”, Refik Halit, Sayı 987, s. 2-3.
86. “Nakş-ı ber-âb: Musiki ile Tedavi”, Aydede, Sayı 988, s. 3.
87. “Nakş-ı ber-âb: İki İddia”, Aydede, Sayı 990, s. 3.
88. “Peyâm-ı Eyyam”, imzasız, Sayı 993, s. 1.
89. “Nakş-ı ber-âb: Deli Siyaseti”, Aydede, Sayı 993, s. 3.
90. “Nakş-ı ber-âb: Sahte Delil”, Aydede, Sayı 994, s. 3.
91. “Peyâm-ı Eyyam”, imzasız, Sayı 997, s. 1.
92. “Nakş-ı ber-âb: Mantığın Zararı”, Aydede, Sayı 998, s. 3.
93. “Peyâm-ı Eyyam”, imzasız, Sayı 1002, s. 1.
94. “Olmasa İdi... Ne Olurdu?”, Refik Halit, Sayı 1006, s. 2.

95. “Canımızı Esirgememeliyiz!”, Refik Halit, Sayı 1013, s. 3.
96. “On Üç Sene Mektep Tatili”, Refik Halit, Sayı 1017, s. 1.
97. “Nakş-ı ber-âb: Gezinti”, Aydede, Sayı 1022, s. 2.
98. “Peyâm-ı Eyyam”, imzasız, Sayı 1026, s. 1.
99. “Peyâm-ı Eyyam”, imzasız, Sayı 1045, s. 1.
100. “Nakş-ı ber-âb: Zehî Tasavvur-ı Bâtıl”, Aydede, Sayı 1069, s. 2.
101. “Nakş-ı ber-âb: İkbâl Sevdası”, Aydede, Sayı 1083, s. 2.
102. “Terbiye-i Harbiye”, Cenap Şahabeddin, Sayı 1085, s. 1-2.
103. “Peyâm-ı Eyyam”, imzasız, Sayı 1088, s. 1.
104. “Nakş-ı ber-âb: Kara Yelin Müdafaası”, Aydede, Sayı 1088, s. 2.
105. “Peyâm-ı Eyyam”, imzasız, Sayı 1091, s. 1.
106. “Nakş-ı ber-âb: Köprü Belası”, Aydede, Sayı 1091, s. 2.
107. “Feylesof Rıza Tevfik Beyefendi’ye”, Süleyman Nazif, Sayı 1118, s. 1-2.
108. “Peyâm-ı Eyyam”, imzasız, Sayı 1155, s. 1.
109. “Abdullah Cevdet Beyefendi’ye”, Mustafa Sabri, Sayı 1170, s. 2.
110. “Fazıl-ı Muhterem Mustafa Sabri Efendi Hazretleri’ne”, Abdullah Cevdet, Sayı 1176, s. 3.
111. “Peyâm-ı Eyyam”, imzasız, Sayı 1179, s. 1.
112. “Hukuk-ı Zevciyet, Müslümanlık ve Bahailik”, Mustafa Sabri, Sayı 1181, s. 3.
113. “Beni Kurayza Meselesi”, Tahirül Mevlevî, Sayı 1182, s. 3.
114. “Peyâm-ı Eyyam”, imzasız, Sayı 1184, s. 1.
115. “Peyâm-ı Eyyam”, imzasız, Sayı 1187, s. 1.
116. “Peyâm-ı Eyyam”, imzasız, Sayı 1199, s. 1.
117. “İleri Gazetesinde Celal Nuri Bey’e”, Süleyman Nazif, Sayı 1208, s. 3.

118. “Peyâm-ı Eyyam”, imzasız, Sayı 1213, s. 1.
119. “Fevkalade Bir Adam Hakkında”, Rıza Tevfik, Sayı 1213, s. 3.
120. “(İki)lik”, Rıza Tevfik, Sayı 1232, s. 3.
121. “Peyâm-ı Eyyam”, imzasız, Sayı 1322, s. 1.
122. “Peyâm-ı Eyyam”, imzasız, Sayı 1350, s. 1.

2.1.5. Biyografiler

Peyâm-ı Sabah gazetesinde biyografik yazı hususiyetleri taşıyan altmış üç yazı bulunmaktadır. On beş biyografik yazı Cenap Şahabeddin, yedi biyografik yazı Ferit imzalıdır. Dokuz biyografik yazıda imza bulunmamaktadır. Refik Halit imzalı on iki biyografik yazıdan onu “Tanıdıklarım” başlığı, ikisi “Kendime Dair” başlığı taşımaktadır. Gazetede Zeki Megamiz’e ait on, Ali Kemal’e ait beş biyografik yazı bulunmaktadır. Süleyman Nazif ve Köprülüzade Mehmet Fuat’ın da ikişer biyografik yazısı vardır. Ayrıca otuz iki sayı tefrika edilen “On Üçüncü Asr-ı Hicride Osmanlı Ricali” adlı ve Mehmet Galip ile Ali Rıza’nın birlikte kaleme aldıkları tefrika da bu gazetede yayımlanmıştır.⁵⁹ Söz konusu biyografik mahiyetli yazılar şunlardır:

1. “On Üçüncü Asr-ı Hicride Osmanlı Ricali”, Mehmet Galip-Ali Rıza, Sayı 396-875.
2. “Sakıp Dede 1”, imzasız, Sayı 535, s. 3.
3. “Sakıp Dede 2”, imzasız Sayı 538, s. 3.
4. “Sakıp Dede -3-”, imzasız, Sayı 541, s. 3.
5. “Sahife-i Tahassür”, (Süleyman Nazif), Cenap Şahabeddin, Sayı 616, s. 3.
6. “Hayrül Enis”, (Feridun), Ali Kemal, Sayı 649, s. 2.
7. “Paul Aden”, Cenap Şahabeddin, Sayı 677, s. 1-2.
8. “Hayrül Enis”, (Edirneli Örfi), Ali Kemal, Sayı 685, s. 2.

⁵⁹ 5 Ocak 1920 ile 10 Mayıs 1921 tarihleri arasında, 396-875 sayıları arasında ve toplamda otuz iki sayıda yayımlanan On Üçüncü Asr-ı Hicride Osmanlı Ricali başlıklı tefrikanın hacminden dolayı sayı ve sayfa numaraları burada tek tek verilmeyip yalnız yayımlandığı sayı aralığı belirtilmiştir.

9. “Gabriel Donançiya”, Cenap Şahabeddin, Sayı 695, s. 1.
10. “Tanıdıklarım 1 - Süfli İhsan”, Refik Halit, Sayı 702, s. 3.
11. “Tanıdıklarım 2 - Çapkın Kenan”, Refik Halit, Sayı 709, s. 3.
12. “Tanıdıklarım 3 - Enver ile Babası”, Refik Halit, Sayı 713, s. 3.
13. “Tanıdıklarım 4 - Tam Bir Muhalif”, (Veli Bey), Refik Halit, Sayı 720, s. 3.
14. “Tanıdıklarım 5 - İstanbul'a Âşık”, “(Numan Efendi)”, Refik Halit, Sayı 741, s. 3.
15. “Kendime Dair -1-”, Refik Halit, Sayı 812, s. 3.
16. “Kendime Dair -2-”, Refik Halit, Sayı 815, s. 3.
17. “Peyâm-ı Eyyam”, (Osmanzade Taib), imzasız, Sayı 836, s. 1.
18. “Tanıdıklarım 6 - Gevher Nedret Bey”, Refik Halit, Sayı 840, s. 3.
19. “Tanıdıklarım 7 - Dayı Bey”, Refik Halit, Sayı 847, s. 3.
20. Tanıdıklarım 8 - İştirakçimiz” Refik Halit, Sayı 868, s.
21. “Tanıdıklarım 9 - Bir Şık Tip”, (Nüzhet Nuri), Refik Halit, Sayı 892, s. 1-2.
22. “Tanıdıklarım 10 - Bir Avrupa Düşkünü”, (Hadi), Refik Halit, Sayı 901, s. 1-2.
23. “Mazi ile Hasbihal” (Salebî), Ali Kemal, Sayı 1046, s. 3.
24. “Peyâm-ı Eyyam”, (Örfi), imzasız, Sayı 1055, s. 1.
25. “Mütenebbi”, Zeki Megamiz, Sayı 1084, s. 3.
26. “Peyâm-ı Eyyam”, (Muhyiddin Arabi), imzasız, Sayı 1086, s. 1.
27. “Anatole France”, Cenap Şahabeddin, Sayı 1092, s. 1-2.
28. “Mütenebbi -2-”, Zeki Megamiz, Sayı 1098, s. 2.
29. “Anatole France -2-”, Cenap Şahabeddin, Sayı 1106, s. 1-2.

30. “Bazı Şairlerimiz Hakkında Tahlili, İntikadi Mütalaat Sabit -1-”, Ferit, Sayı 1119, s. 1-2.
31. “Mütenebbi -3-”, Zeki Megamiz, Sayı 1121, s. 3.
32. “Bazı Şairlerimiz Hakkında Tahlili, İntikadi Mütalaat Sabit -2-”, Ferit, Sayı 1126, s. 1-2.
33. “Bazı Şairlerimiz Hakkında Tahlili, İntikadi Mütalaat Sabit -3-”, Ferit, Sayı 1133, s. 1-2.
34. “Kadı Burhanettin Meçhul Bir Türk Şairi”, Cenap Şahabeddin, Sayı 1134, s. 1.
35. “Mütenebbi -4-”, Zeki Megamiz, Sayı 1138, s. 1-2.
36. “Bazı Şairlerimiz Hakkında Tahlili, İntikadi Mütalaat Sabit -4-”, Ferit, Sayı 1140, s. 1-2.
37. “Bazı Şairlerimiz Hakkında Tahlili, İntikadi Mütalaat Sabit -5-”, Ferit, Sayı 1146, s. 1-2.
38. “Şevket-i Buhari -1-”, Süleyman Nazif, Sayı 1150, s. 1-2.
39. “Peyâm-ı Eyyam”, (Abdûlbaha), imzasız, Sayı 1153, s. 1.
40. “Şevket-i Buhari -2-”, Süleyman Nazif, Sayı 1157, s. 1-2.
41. “Mütenebbi -5-”, Zeki Megamiz, Sayı 1159, s. 1-2.
42. “Mütenebbi -6-”, Zeki Megamiz, Sayı 1163, s. 3.
43. “İbsen -1-”, Cenap Şahabeddin, Sayı 1169, s. 1-2.
44. “Mütenebbi -7-”, Zeki Megamiz, Sayı 1170, s. 1-2.
45. “Bazı Şairlerimiz Hakkında Tahlili, İntikadi Mütalaat Baki -1-”, Ferit, Sayı 1173, s. 1-2.
46. “Peyâm-ı Eyyam”, (Kadri Efendi), imzasız, Sayı 1174, s. 1.
47. “İbsen -2-”, Cenap Şahabeddin, Sayı 1176, s. 1-2.
48. “Mütenebbi -8-”, Zeki Megamiz, Sayı 1177, s. 1-2.

49. “Ibsen -3-”, Cenap Şahabeddin, Sayı 1179, s. 1-2.
50. “Bazı Şairlerimiz Hakkında Tahlili, İntikadi Mütalaat Baki -2-”, Ferit, Sayı 1180, s. 1-2.
51. “Ibsen -4-”, Cenap Şahabeddin, Sayı 1186, s. 1-2.
52. “Edirneli (Güfti) 1”, Köprülüzade Mehmet Fuat, Sayı 1188, s. 1-2.
53. “Ibsen -5-”, Cenap Şahabeddin, Sayı 1190, s. 1-2.
54. “Mütenebbi -9-”, Zeki Megamiz, Sayı 1191, s. 3.
55. “Edirneli (Güfti) 2”, Köprülüzade Mehmet Fuat, Sayı 1195, s. 1-2.
56. “Mütenebbi -10-”, Zeki Megamiz, Sayı 1198, s. 3.
57. “Ibsen -6-”, Cenap Şahabeddin, Sayı 1200, s. 1-2.
58. “Dostoyevski -1- Hayatı”, Cenap Şahabeddin, Sayı 1207, s. 1-2.
59. “Dostoyevski -2- Tasviri ve Terbiye-i Fikriyesi ve Ruhu”, Cenap Şahabeddin, Sayı 1216, s. 1-2.
60. “Dostoyevski -3- Asarı ve Nazariyatı”, Cenap Şahabeddin, Sayı 1221, s. 1-2.
61. “Benim Şairlerim, (Naili)”, Ali Kemal, Sayı 1224, s. 1-2.
62. “Peyâm-ı Eyyam”, (Hasan Bedrettin), imzasız, Sayı 1342, s. 1.
63. “Peyâm-ı Eyyam”, (Carl Abel), imzasız, Sayı 1343, s. 1.

2.1.6. Mektuplar

Peyâm-ı Sabah gazetesinde kırk beş mektup bulunmaktadır. Bu mektuplar ekseriyetle içtimai ve siyasi muhtevaya sahip olmakla birlikte az da olsa din, dil ve edebiyat gibi konuları içeren mektuplar da görülmektedir. Gazetenin muhabirleri tarafından Suriye, Şam, İzmir, Mısır, Beyrut, Adana, Atina gibi şehirlerden gönderilen, dönemin şartları itibarıyla o şehrin ahvalini haber veren, harpten ve orada yaşayan halkın durumundan bahseden bu siyasi ve içtimai mektuplar çoğunlukla

imzasızdır. Gazetede bir yazıya binaen okuyucuların; fikrini bildirme, eleştirme, yazıda gördüğü yanlış düzeltme veya eksik gördüğü hususiyeti bildirme gibi amaçlarla gönderdiği mektuplar ise “Karilerimizin Mektupları” başlığıyla yayımlanmıştır. Söz konusu mektuplar şunlardır:

1. “Bir Kadın Mektubu”, Aleksandrin (Viladesku) Turgut, Sayı 629, s. 3.
2. “Açık Mektup”, Ali Kemal, Sayı 643, s. 1.
3. “Adana Mektubu Havali-i Mezkûrede Hal u Vaziyet”, imzasız, Sayı 660, s. 1.
4. “İzmir Mektubu”, İzmir Muhabir-i Mahsusamızdan, Sayı 692, s. 2.
5. “Açık Mektup”, Cenap Şahabeddin, Sayı 706, s. 1-2.
6. “İzmir Mektubu”, imzasız, Sayı 712, s. 2.
7. “İzmir Mektubu”, imzasız, Sayı 717, s. 3.
8. “İzmir Mektubu”, imzasız, Sayı 718, s. 2.
9. “Açık Mektup”, Cenap Şahabeddin, Sayı 720, s. 1-2.
10. “Balıkesir Mektubu - Şekavet Şiddetle Sürüyor”, imzasız, Sayı 733, s. 2.
11. “Karilerimizle Hasbihal”, Ali Kemal, Sayı 761, s. 1-2.
12. “Mısır Mektupları”, Mustafa Kazım Sabri, Sayı 791, s. 1-2.
13. “Mısır Mektupları”, Mustafa Kazım Sabri, Sayı 803, s. 2.
14. “Suriye Mektupları”, imzasız, Sayı 815, s. 2.
15. “Mısır Mektubu”, imzasız, Sayı 847, s. 2.
16. “Mısır Mektupları”, Mustafa Kazım Sabri, Sayı 850, s. 2.
17. “Atina Mektupları”, imzasız, Sayı 865, s. 2.
18. “Mısır Mektupları”, Mustafa Kazım Sabri, Sayı 865, s. 3.
19. “Beyrut Mektubu”, imzasız 869, s. 3.
20. “Şam Mektubu”, imzasız, Sayı 877, s. 2.
21. “Mısır Mektubu”, imzasız, Sayı 894, s. 2.

22. “Şam Mektubu”, imzasız, Sayı 902. s. 2.
23. “Şam Mektubu”, imzasız, Sayı 913, s. 3.
24. “Mısır Mektubu”, imzasız, Sayı 914, s. 2.
25. “Mösyö Bumper’in Mektubu”, Fransa Sefiri Bumper, Sayı 927, s. 2.
26. “Açık Mektup - Ankara’da Edirne Mebusu Şerif Bey’e”, Süleyman Nazif, Sayı 983, s. 1-2.
27. “Atina Mektubu”, imzasız, Sayı 1030, s. 2.
28. “Karilerimizin Mektupları - Ebu Hanife’ye Dair”, Behçet, Sayı 1067, s. 2.
29. “Karilerimizin Mektupları- Ebu Hanife’ye Dair”, Hüseyin Lütfi, Sayı 1068, s. 2.
30. “Karilerimizin Mektupları - Ebu Hanife’ye Dair”, Muallim Mehmet Sadık, Sayı 1070, s. 2.
31. “Karilerimizin Mektupları - Ebu Hanife’ye Dair”, Hüseyin, Sayı 1072, s. 2.
32. “Karilerimizin Mektupları, Mimarzade Emrah - Veciz - Rıza”, Sayı 1073, s. 2.
33. “Karilerimizin Mektupları - Hazreti Ebu Hanife’ye Dair”, Sayı 1074, 3.
34. “Karilerimizin Mektupları - Bir Kadın Mektubu”, Perran - A. Ziver, Sayı 1120, s. 3.
35. “Karilerimizin Mektupları Ali Kemal Beyefendi’ye”, Abdullah Muhlis - İskender Fahrettin, Sayı 1131, s. 2.
36. “Açık Mektup - Mustafa Kemal Paşa”, Cenap Şahabeddin, Sayı 1151, s. 1-2.
37. “Karilerimizin Mektupları - Bir Fikr-i Hayır”, Nurettin Rüştü, Sayı 1151, s. 3.
38. “Karilerimizin Mektupları - İmla ve Tenkit”, Hüseyin Hüsnü, Sayı 1155, 2.

39. “Karilerimizin Mektupları”, Abdullah Muhlis, Sayı 1162, s. 3.
40. “Karilerimizin Mektupları”, imzasız, Sayı 1173, s. 2.
41. “Mısır Mektupları”, Mustafa Kazım Sabri, Sayı 1267, s. 2.
42. “Napoli Mektupları”, Medîh, Sayı 1290, s. 4.
43. “Karilerimizin Mektupları - Açık Mektup”, Acıklı Bir Baba, Sayı 1325, s. 3.
44. “Karilerimizin Mektupları - Rubai Bahsi”, Ahmet Süreyya, Sayı 1326, s. 3.
45. “Karilerimizin Mektupları - Divan-ı Muhasibat Azası Hakkında”, Ramazan Oğlu Naci, Sayı 1333, s. 3.

2.1.7. Şiirler

Peyâm-ı Sabah gazetesinde elli üç şiir bulunmaktadır. Gazetede ekseriyetle Halil Nihat’a ve Abdülbaki Fevzi’ye ait şiirler görülmektedir. Otuz bir şiir Halil Nihat, on bir şiir Abdülbaki Fevzi ve iki şiir Yaşar Şadi imzalıdır. Bununla birlikte iki imzasız şiir mevcuttur. Cenap Şahabeddin, Hüseyin Daniş, Mahmut Cevdet, Mehmet Cevdet, Süleyman Nazif, Rıza Tevfik ve A.E.A. inisyallli bir şairin de birer şiiri mevcuttur. Bu şiirler kronolojik olarak şunlardır:

1. “Peyâm-ı Eyyam: ... Hazretlerine”, Fazıl Ahmet, Sayı 396, s. 1.
2. “Ağlar”, Halil Nihat, Sayı 605, s. 3.
3. “Kaside”, Halil Nihat, Sayı 612, s. 3.
4. “Peri-i Sulh”, Halil Nihat, Sayı 628, s. 3.
5. “Mefailün Mefailün”, Halil Nihat, Sayı 631, s. 3.
6. “Devri de Devranı da”, Halil Nihat, Sayı 646, s. 2.
7. “Naili Kadime Nazire”, Halil Nihat, Sayı 649, s. 2.
8. “Edebiyat Delikanlılarına”, Halil Nihat, Sayı 660, s. 2.

9. “Belli Değil!”, Halil Nihat, Sayı 663, s. 2.
10. “Müsellemat Siyaseti”, Halil Nihat, Sayı 674, s. 3.
11. “Mersiye”, Halil Nihat, Sayı 679, s. 3.
12. “Son Nefesimle Hasbihal”, Süleyman Nazif, Sayı 681, s. 1.
13. “Bahr-ı Tavl”, Halil Nihat, Sayı 688, s. 2.
14. “Katre İçmem”, Halil Nihat, Sayı 695, s. 2.
15. “Bahr-ı Tahvil -2-”, Halil Nihat, Sayı 699, s. 2.
16. “Sen Olmasan”, Halil Nihat, Sayı 702, s. 2.
17. “Şarkı”, Halil Nihat, Sayı 704, s. 3.
18. “Gazel”, Yaşar Şadi, Sayı 711, s. 3.
19. “Bahr-ı Tavl”, Abdülbaki Fevzi, Sayı 727, s. 3.
20. “Emanetin Sesi”, Halil Nihat, Sayı 727, s. 3.
21. “Peyâm-ı Eyyam: İleri”, Halil Nihat, Sayı 730, s. 1.
22. “Sulhiye”, Yaşar Şadi, Sayı 732, s. 3.
23. “Şarkı -1-”, imzasız, Sayı 734, s. 2.
24. “Nabi ile”, Halil Nihat, Sayı 737, s. 3.
25. “Yakarış”, Halil Nihat, Sayı 739, s. 2.
26. “Bir Genç Şaire”, Halil Nihat, Sayı 741, s. 2.
27. “Nedim ile”, Halil Nihat, Sayı 747, s. 3.
28. “Namık Kemal'e Nazire”, Halil Nihat, Sayı 748, s. 3.
29. “Zamane”, Halil Nihat, Sayı 750, s. 3.
30. “Bir Kere”, Halil Nihat, Sayı 791, s. 1.
31. “Sabri-i Şakirle”, Halil Nihat, Sayı 814, s. 1.
32. “Mart”, Halil Nihat, Sayı 818, s. 1.
33. “Baki ki”, Halil Nihat, Sayı 825, s. 1.

34. “Paşa-yı Devran Üstüne”, Halil Nihat, Sayı 844, s. 1.
35. “Bahr-ı Tavl”, Abdölbaki Fevzi, Sayı 988, s. 3.
36. “Bahr-ı Tavl”, Abdölbaki Fevzi, Sayı 1011, s. 2.
37. “Bahr-ı Tavl”, Abdölbaki Fevzi, Sayı 1028, s. 3.
38. “Belde-i Mazi”, Cenap Şahabeddin, Sayı 1033, s. 1.
39. “İzzet Paşa Hazretleri’ne”, Halil Nihat, Sayı 1038, s. 1.
40. “Cenap Şahabeddin Beyefendi’ye”, A.E.A., Sayı 1039, s. 2.
41. “Serap”, Mahmut Cevdet, Sayı 1042, s. 2.
42. “Nazire”, Abdölbaki Fevzi, Sayı 1047, s. 2.
43. “Nazire”, Abdölbaki Fevzi, Sayı 1058, s. 2.
44. “Tahmis”, Abdölbaki Fevzi, Sayı 1068, s. 3.
45. “Feryat”, Abdölbaki Fevzi, Sayı 1087, s. 2.
46. “Gazel”, Abdölbaki Fevzi, Sayı 1089, s. 2.
47. “Ben Bir Kayayım”, Rıza Tefvîk, Sayı 1092, s. 3.
48. “Feylesofa”, Halil Nihat, Sayı 1094, s. 3.
49. “Olsa da Hoş Olmasa da”, Abdölbaki Fevzi, Sayı 1095, s. 3.
50. “Ben Bir Kayayım”, Halil Nihat, Sayı 1096, s. 3.
51. “Ateş Püskürür!”, Abdölbaki Fevzi, Sayı 1139, s. 3.
52. “Harap Ülke”, Mehmet Cevdet, Sayı 1142, s. 2.
53. “Peyâm-ı Eyyam”, Hüseyin Daniş, Sayı 1178, s. 1.

2.1.8. Masallar

Peyâm-ı Sabah gazetesinde masal türündeki örnekleri yaptığı çevirileriyle Tahiröl Mevlevi’nin verdiği görölmektedir. Tahiröl Mevlevi, Hint edebiyatçı İneyetullah Han tarafından Farsçaya çevrilen *Bahâr-ı Dâniş* adlı eseri “Hint

Masallarından” başlığıyla tefrika etmiştir. Bu tefrika 20 Eylül 1920 ile 27 Mayıs 1921 tarihleri arasında yayımlanmıştır.⁶⁰ Söz konusu tercüme masallar şunlardır:

1. “Hint Masallarından”, Tahirül Mevlevi, Sayı 646, s. 3.
2. “Hint Masallarından”, Tahirül Mevlevi, Sayı 653, s. 2.
3. “Hint Masallarından”, Tahirül Mevlevi, Sayı 660, s. 3.
4. “Hint Masallarından”, Tahirül Mevlevi, Sayı 677, s. 3.
5. “Hint Masallarından”, Tahirül Mevlevi, Sayı 688, s. 3.
6. “Hint Masallarından”, Tahirül Mevlevi, Sayı 704, s. 3.
7. “Hint Masallarından”, Tahirül Mevlevi, Sayı 711, s. 3.
8. “Hint Masallarından”, Tahirül Mevlevi, Sayı 725, s. 3.
9. “Hint Masallarından”, Tahirül Mevlevi, Sayı 741, s. 3.
10. “Hint Masallarından”, Tahirül Mevlevi, Sayı 759, s. 3.
11. “Hint Masallarından”, Tahirül Mevlevi, Sayı 767, s. 3.
12. “Hint Masallarından”, Tahirül Mevlevi, Sayı 778, s. 3.
13. “Hint Masallarından”, Tahirül Mevlevi, Sayı 794, s. 3.
14. “Hint Masallarından”, Tahirül Mevlevi, Sayı 817, s. 3.
15. “Hint Masallarından”, Tahirül Mevlevi, Sayı 831, s. 3.
16. “Hint Masallarından”, Tahirül Mevlevi, Sayı 838, s. 3.
17. “Hint Masallarından”, Tahirül Mevlevi, Sayı 879, s. 3.
18. “Hint Masallarından”, Tahirül Mevlevi, Sayı 883, s. 3.
19. “Hint Masallarından”, Tahirül Mevlevi, Sayı 887, s. 3.
20. “Hint Masallarından”, Tahirül Mevlevi, Sayı 892, s. 3.

⁶⁰ Bu tefrika Tahir Hafizoğlu tarafından yayıma hazırlanarak kitap hâlinde neşredilmiştir. Bkz.: Tahirül Mevlevi, Haz. Tahir Hafizoğlu, **Masal Masal İçinde-Hint Masalları**, İstanbul, Kaknüs Yayınları, 2007.

2.1.9. Hatıratlar

Peyâm-ı Sabah gazetesinde siyasî, edebî, içtimai ve biyografik içerikli hatırat nevinden yirmi dört yazı bulunmaktadır. Yazarının belli olmadığı İskender Fahrettin tarafından tercüme edilen “İstanbul’da Gördüklerim” ve James Gerard’a ait Bedrettin tarafından tercüme edilen “Almanya’da Dört Sene” ve “Kayserliğin Gizli Çamaşırları” adlı tefrika hatıratlar da gazetede önemli hatıratlardandır.⁶¹ “İstanbul’da Gördüklerim” adlı tefrika eserin sağ üst köşesinde “Bir İngiliz Müsteşarının Hatıralarından” notu eklidir ve ilk iki sayısı “İstanbul’da Neler Gördüm” adıyla yayımlanmıştır. İmzasız olarak yayımlanan “Karpantiye’nin Hatıratı”⁶² da gazetede tefrika hatıratlar arasındadır. Bununla birlikte Refik Halit imzalı beş, Cenap Şahabeddin imzalı üç, Doktor Rusçuklu Hakkı, Rıza Paşa ve Aydede imzalı birer yazı bulunmaktadır. Gazetede imzasız üç hatırat yazısı mevcuttur. Bahsi geçen hatıratlar şunlardır:

1. “Kayserliğin Gizli Çamaşırları”, James Gerard, Çeviren: Bedrettin, Sayı 392-419.
2. “Almanya’da Dört Sene”, James Gerard, Çeviren: Bedrettin, Sayı 393-428.
3. “Piyer Loti Hatıraları”, imzasız, Sayı 414, s. 2.
4. “Hatıra Defterinden Sahifeler”, Doktor Rusçuklu Hakkı, Sayı 681, s. 2.
5. “Hatırat-ı Siyasiye”, Rıza Paşa, Sayı 732, s. 1-2.
6. “Çocukluğuma Dair Üç Hatıra”, Refik Halit, Sayı 773, s. 3.
7. “Bir Hatıra”, Aydede, Sayı 836, s. 3.
8. “Karpantiye'nin Hatıratı -1-”, imzasız, Sayı 895, s. 3.
9. “Karpantiye'nin Hatıratı -2-”, imzasız, Sayı 896, s. 3.
10. “Karpantiye'nin Hatıratı -3-”, imzasız, Sayı 897, s. 3.
11. “Karpantiye'nin Hatıratı -4-”, imzasız, Sayı 899, s. 3.

⁶¹ Bu tefrika hatıratların hacimlerinden dolayı yalnız yayımlandıkları sayı aralıkları verilmiştir.

⁶² Bu hatıralar Burhan Felek tarafından yayıma hazırlanmıştır. Bkz.: Burhan Felek, **Karpantiye’nin Hatıratı**, İstanbul, Yeni Matbaa, 1922.

12. “Karpantiye'nin Hatıratı -5-”, imzasız, Sayı 902, s. 3.
13. “Karpantiye'nin Hatıratı -6-”, imzasız, Sayı 903, s. 3.
14. “Karpantiye'nin Hatıratı -7-”, imzasız, Sayı 904, s. 3.
15. “Ago Paşa'nın Hatıratı -1-”, Refik Halit, Sayı 925, s. 3.
16. “Ago Paşa'nın Hatıratı -2-”, Refik Halit, Sayı 927, s. 3.
17. “Ago Paşa'nın Hatıratı -3-”, Refik Halit, Sayı 929, s. 3.
18. “Aziz Hatıralar”, Cenap Şahabeddin, Sayı 938, s. 3.
19. “Peyâm-ı Eyyam”, imzasız, Sayı 939, s. 1.
20. “Aziz Hatıralar -2-”, Cenap Şahabeddin, Sayı 949, s. 3.
21. “Hatıra-i Hac”, Cenap Şahabeddin, Sayı 970, s. 2-3.
22. “Moltke'nin Hatıratı”, imzasız, Sayı 1029, s. 1-2.
23. “Birkaç Hatıra”, Refik Halit, Sayı 1135, s. 2.
24. “İstanbul'da Gördüklerim”, Çeviren: İskender Fahrettin, Sayı 1165-1313.

2.1.10. Özlü Sözler

Peyâm-ı Sabah gazetesinde çeşitli başlıklar altında özlü söz olarak tasnif edebileceğimiz toplam on beş yazı bulunmaktadır. Bu yazıların tamamı Cenap Şahabeddin'e aittir. Bahsi geçen yazılar şunlardır:

1. “Tren Güzellikleri”, Cenap Şahabeddin, Sayı 723, s. 1.
2. “Küçük Fiskeler”, Cenap Şahabeddin, Sayı 804, s. 3.
3. “Çarpık Düşünceler”, Cenap Şahabeddin, Sayı 861, s. 2.
4. “Sathi Felsefeler”, Cenap Şahabeddin, Sayı 871, s. 2.
5. “Bayram Mesmuatı”, Cenap Şahabeddin, Sayı 908, s. 2.
6. “Huz Mâ Safa”, Cenap Şahabeddin, Sayı 944, s. 3.
7. “Kıylûkal”, Cenap Şahabeddin, Sayı 1040, s. 1.

8. “Bir Sütun Lakırdı”, Cenap Şahabeddin, Sayı 1051, s. 1.
9. “Laf ü Güzaf”, Cenap Şahabeddin, Sayı 1081, s. 1.
10. “Lakırdılar”, Cenap Şahabeddin, Sayı 1127, s. 1.
11. “Perişan Düşünceler”, Cenap Şahabeddin, Sayı 1155, s. 1.
12. “Cereyan-ı Efkâr”, Cenap Şahabeddin, Sayı 1214, s. 1-2.
13. “Zerrat-ı Efkâr”, Cenap Şahabeddin, Sayı 1233, s. 1-2.
14. “Silsile-i Kelam”, Cenap Şahabeddin, Sayı 1275, s. 1-2.
15. “Ratb ü Yabis”, Cenap Şahabeddin, Sayı 1296, s. 1-2.

2.1.11. Mülakatlar

Peyâm-ı Sabah gazetesinde Rıfat Necdet tarafından yapılan dört adet mülakat yayımlanmıştır. Bu mülakatların ilk ikisi “Mütefekkirlerimize Göre” son ikisi de “Mütefekkirlerimizi Ziyaret” üst başlığı altında neşredilmiştir. Bu mülakatlar sırasıyla şunlardır:

1. Mütefekkirlerimize Göre: “Lisan ve Edebiyat”, (Köprülüzade Fuat Bey’de Bir Gün), Rıfat Necdet, Sayı 1149, s. 3.
2. Mütefekkirlerimize Göre: “Arabi, Farisi ve Türkçe” (Hüseyin Daniş Bey’le Mülakat), Rıfat Necdet, Sayı 1154, s. 2.
3. Mütefekkirlerimizi Ziyaret: “Arabi, Farisi ve Türkçe” (Cenap Şahabeddin Bey Diyor ki), Rıfat Necdet, Sayı 1177, s. 3.
4. Mütefekkirlerimizi Ziyaret: “Arabi, Farisi ve Türkçe” (Necip Asım Bey Ne Diyor?), Rıfat Necdet, Sayı 1188, s. 3.

2.1.12. Gezi Yazıları

Peyâm-ı Sabah gazetesinde Mehmet Ali Bey imzalı üç gezi yazısı bulunmaktadır. Bu yazılar Madrid’deki konferansa Osmanlı Hükümeti adına

gönderilen Mehmet Ali Bey'in İspanya'ya dair gözlemlerini içermektedir. Ekseriyetle oradaki kütüphaneyi ve eserleri tanıttığı görülmektedir. Bu gezi yazıları şunlardır:

1. “İspanya’da Asar-ı İslamiye -1-”, Mehmet Ali Bey, Sayı 792, s. 3.
2. “İspanya’da Asar-ı İslamiye -2-”, Mehmet Ali Bey, Sayı 796, s. 3.
3. “İspanya’da Asar-ı İslamiye -3-”, Mehmet Ali Bey, Sayı 798, s. 3.

2.1.13. Kalem Oyunları

Peyâm-ı Sabah gazetesinde üç adet “Kalem Oyunu” bulunmaktadır. Halit Ziya’ya ait olan bu fantezi yazılar şunlardır:

1. “Mısdak-ı İffet”, Halit Ziya, Sayı 1142, s. 1-2.
2. “Kudret-i Kıraat”, Halit Ziya, Sayı 1156, s. 1-2.
3. “Kimya-yı Manevi”, Halit Ziya, Sayı 1168, s. 1-2.

2.1.14. Tiyatrolar

Peyâm-ı Sabah gazetesinde iki adet tiyatro metni yer almaktadır. Bu tiyatrolar Halil Nihat ve Refik Halit imzalıdır. Yayımlanan tiyatro metinleri şunlardır:

1. “İki Hanım”, Halil Nihat, Sayı 746, s. 3.
2. “Bir Muhalifin İntiharı”, Refik Halit, Sayı 752, s. 1.

2.2. *Peyâm-ı Sabah* Gazetesindeki Dil, Edebiyat ve Sanat İle İlgili Yazılar

Peyâm-ı Sabah gazetesinde dil, edebiyat ve sanat ile alakalı üç yüz yirmi altı yazı bulunmaktadır.

2.2.1. Dil ile İlgili Yazılar

Peyâm-ı Sabah gazetesinde dil mevzuu üzerine elli beş yazı bulunmaktadır. Yazıların bir kısmı birbirinden bağımsız, farklı zamanlarda kaleme alınmış yazılardır. Bir kısmı ise muhteviyat ve yayımlanma zamanı itibarıyla birbiriyle mütenasip yazılardır. Bu yazılar gazetenin 1120 numaralı nüshasının ilk sayfasında *Peyâm-ı Eyyam* adlı köşede yayımlanan Arapça, Farsça ve Türkçe hakkındaki yazı ve bu bağlamda okuyuculara yöneltilen sorularla başlamaktadır. 1121 numaralı nüshada bahsi geçen köşede dil mevzuu devam etmektedir. 1123 ve 1124 numaralı nüshalarda bu konuya karilerin mektuplarıyla dâhil olduğu görülmektedir. Daha sonraki sayılarda da düzensiz aralıklarla okuyucuların dil mevzuu hakkında düşüncelerini ifade ettikleri yazılar yayımlanmaktadır. Bu yazıların üçü Cenap Şahabeddin, ikisi İbnül Muhtar ve Vedat Örfi imzalıdır. Aynı konuda Ali, Ali Kemal, Baha, Burhanettin Ziya, Fuat Hulusi, Kamuran, Mehmet Sermet, Nedim Halit, Rıza Tevfik, Vamık Şükrü, Yasin, Yaşar Şadi ve Yusuf Hasan imzalarına ait birer yazı mevcuttur. Ayrıca otuz altı imzasız yazı bulunmaktadır. Söz konusu yazılar şunlardır:

1. “Peyâm-ı Eyyam”, imzasız, Sayı 464, s. 1.
2. “Na’mü’l-Celis -2-”, Ali Kemal, 590, s. 2.
3. “Peyâm-ı Eyyam”, imzasız, Sayı 638, s. 1.
4. “Peyâm-ı Eyyam”, imzasız, Sayı 692, s. 1.
5. “Peyâm-ı Eyyam”, imzasız, Sayı 734, s. 1.
6. “Peyâm-ı Eyyam”, imzasız, Sayı 754, s. 1.
7. “Peyâm-ı Eyyam”, imzasız, Sayı 756, s. 1.
8. “Peyâm-ı Eyyam”, imzasız, Sayı 779, s. 1.
9. “Peyâm-ı Eyyam”, imzasız, Sayı 798, s. 1.
10. “Peyâm-ı Eyyam”, imzasız, Sayı 808, s. 1.
11. “Peyâm-ı Eyyam”, imzasız, Sayı 816, s. 1.
12. “Peyâm-ı Eyyam”, imzasız, Sayı 845, s. 1.

13. “Peyâm-ı Eyyam”, imzasız, Sayı 856, s. 1.
14. “Peyâm-ı Eyyam”, imzasız, Sayı 859, s. 1
15. “Peyâm-ı Eyyam”, imzasız, Sayı 872, s. 1.
16. “Peyâm-ı Eyyam”, imzasız, Sayı 881, s. 1.
17. “Peyâm-ı Eyyam”, imzasız, Sayı 898, s. 1.
18. “Peyâm-ı Eyyam”, imzasız, Sayı 899, s. 1.
19. “Peyâm-ı Eyyam”, imzasız, Sayı 904, s. 1.
20. “Peyâm-ı Eyyam”, imzasız, Sayı 905, s. 1.
21. “Peyâm-ı Eyyam”, imzasız, Sayı 925, s. 1.
22. “Yazımız ve İmlamız”, Cenap Şahabeddin, Sayı 988, s. 2-3.
23. “Peyâm-ı Eyyam”, imzasız, Sayı 1036, s. 1.
24. “Peyâm-ı Eyyam”, imzasız, Sayı 1043, s. 1.
25. “Peyâm-ı Eyyam”, imzasız, Sayı 1057, s. 1.
26. “Peyâm-ı Eyyam”, imzasız, Sayı 1065, s. 1.
27. “Lisanımız -1-”, Cenap Şahabeddin, Sayı 1071, s. 1-2.
28. “Peyâm-ı Eyyam”, imzasız, Sayı 1099, s. 1.
29. “Nesrin Kavaidi”, Cenap Şahabeddin, Sayı 1099, s. 1-2.
30. “Peyâm-ı Eyyam”, imzasız, Sayı 1113, s. 1.
31. “Peyâm-ı Eyyam”, imzasız, Sayı 1120 s. 1.
32. “Peyâm -ı Eyyam”, imzasız, Sayı 1121, s. 1.
33. “Karilerimizin Mektupları”, Nedim Halit - Yusuf Hasan, Sayı 1123, s. 2.
34. “Peyâm-ı Eyyam”, imzasız, Sayı 1124, s. 1.
35. “Arabi, Farisi ve Türkçe”, Yasin, Sayı 1124, s. 2.
36. “Peyâm-ı Eyyam”, imzasız, Sayı 1126, s. 1.
37. “Arabi, Farisi ve Türkçe”, Vamık Şükrü, Sayı 1126, s. 2.

38. “Arabi, Farisi ve Türkçe”, Baha, Sayı 1128, s. 2.
39. “Arabi, Farisi ve Türkçe -1-”, Yaşar Şadi, Sayı 1129, s. 2.
40. “Arabi, Farisi ve Türkçe -2-”, Fuat Hulusi, Sayı 1130, s. 2.
41. “Arapça, Acemce ve Türkçe”, Vedat Örfi, Sayı 1134, s. 2.
42. “Arapça, Acemce ve Türkçe”, Ali, Sayı 1135, s. 3.
43. “Arapça, Acemce ve Türkçe”, Mehmet Sermet, Sayı 1141, s. 3.
44. “Arapça, Farisi ve Türkçe”, Kamuran, Sayı 1144, s. 2.
45. “Arabi, Farisi ve Türkçe 1”, İbnül Muhtar, Sayı 1146, s. 3.
46. “Arabi, Farisi ve Türkçe 2”, İbnül Muhtar, Sayı 1147, s. 2.
47. “Peyâm-ı Eyyam”, imzasız, Sayı 1154, s. 1.
48. “Arabi, Farisi ve Türkçe”, Vedat Örfi, Sayı 1157, s. 3.
49. “Peyâm-ı Eyyam”, imzasız, Sayı 1160, s. 1.
50. “Arabi, Farisi ve Türkçe”, Burhanettin Ziya, Sayı 1160, s. 3.
51. “Peyâm-ı Eyyam”, imzasız, Sayı 1167, s. 1.
52. “Peyâm-ı Eyyam”, imzasız, Sayı 1189, s. 1.
53. “Peyâm-ı Eyyam”, imzasız, Sayı 1192, s. 1.
54. “Peyâm-ı Eyyam”, imzasız, Sayı 1205, s. 1.
55. “Antika”, Rıza Tevfik, Sayı 1326, s. 1-2.

2.2.2. Edebiyat ile İlgili Yazılar

Peyâm-ı Sabah gazetesinde edebiyat ile ilgili kaleme alınmış iki yüz kırk bir yazı bulunmaktadır. Gazetede edebiyat ile ilgili yüz on dokuz yazı imzasızdır. Bu kategoride Cenap Şahabeddin’in otuz altı, Süleyman Nazif’in yirmi altı, Rıza Tevfik’in on beş, Aydede’nin on dört, Ali Kemal’in sekiz, İbnül Muhtar’ın altı, Halil Nihat’ın beş ve Refik Halit’in üç yazısı mevcuttur. Köprülüzade Mehmet Fuat ve

Halit Ziya'nın ikişer yazısı bulunmaktadır. Gazetede edebiyat ile ilgili birer yazısı bulunan şahsiyetler ise şunlardır: Halit Fahri, Kesriyeli Mehmet Sıtkı, Osman Cemal, Vamık Şükrü ve Z.. Söz konusu yazılar şunlardır:

1. “(Victor Hugo)nun Evinde”, imzasız, Sayı 395, s. 4.
2. “Peyâm-ı Eyyam”, imzasız, Sayı 398, s. 1.
3. “Edebiyat Süprüntüleri”, Halit Fahri, Sayı 400, s. 3.
4. “Peyâm-ı Eyyam”, imzasız, Sayı 481, s. 1.
5. “Peyâm-ı Eyyam”, imzasız, Sayı 511, s. 1.
6. “Hayrül Enis 1”, imzasız, Sayı 553, s. 3.
7. “Peyâm-ı Eyyam”, imzasız, Sayı 558, s. 1.
8. “Hayrül Enis 2”, imzasız, Sayı 558, s. 3.
9. “Hayrül Enis”, Vamık Şükrü, Sayı 570, s. 3.
10. “Peyâm-ı Eyyam”, imzasız, Sayı 571, s. 1.
11. “Mahalsiz Kinler”, Cenap Şahabeddin, Sayı 574, s. 3.
12. “Peyâm-ı Eyyam”, imzasız, Sayı 575, s. 1.
13. “Peyâm-ı Eyyam”, imzasız, Sayı 584, s. 1.
14. “Tahrif-i Tarih”, Cenap Şahabeddin, Sayı 585, s. 1.
15. “Peyâm-ı Eyyam”, imzasız, Sayı 593, s. 1.
16. “Peyâm-ı Eyyam”, imzasız, Sayı 595, s. 1.
17. “Peyâm-ı Eyyam”, imzasız, Sayı 596, s. 1.
18. “Peyâm-ı Eyyam”, imzasız, Sayı 602, s. 1.
19. “Peyâm-ı Eyyam”, imzasız, Sayı 608, s. 1.
20. “Peyâm-ı Eyyam”, imzasız, Sayı 615, s. 1.
21. “Taziye-i Seneviye”, Cenap Şahabeddin, Sayı 618, s. 1-2.
22. “Edebiyat-ı Askeriyemiz”, Cenap Şahabeddin, Sayı 626, s.3.

23. “Şerh-i Mezamin”, Halil Nihat, Sayı 638, s. 3.
24. “Hayrül Enis”, Ali Kemal, Sayı 640, s. 3.
25. “Edebiyat Delikanlılarına”, Cenap Şahabeddin, Sayı 656, s. 1-2.
26. “Şerh-i Mezamin”, Halil Nihat, Sayı 656, s. 2.
27. “Don Juan -1-”, Cenap Şahabeddin, Sayı 667, s. 1.
28. “Don Juan -2-”, Cenap Şahabeddin, Sayı 670, s. 1-2.
29. “Şerh-i Mezamin”, Halil Nihat, Sayı 670, s. 2.
30. “Peyâm-ı Eyyam”, imzasız, Sayı 672, s. 1.
31. “Cenap Şahabeddin Beyefendi’ye”, Kesriyeli Mehmet Sıtkı, Sayı 677, s. 2.
32. “Şerh-i Mezamin”, Halil Nihat, Sayı 680, s. 3.
33. “Rudyard Kipling”, Cenap Şahabeddin, Sayı 680, s. 1.
34. “İçtimaiyat ve Edebiyat”, Z., Sayı 685, s. 2.
35. “Polyeucte”, Cenap Şahabeddin, Sayı 688, s. 1-2.
36. “Peyâm-ı Eyyam”, imzasız, Sayı 689, s. 1.
37. “Peyâm-ı Eyyam”, imzasız, Sayı 706, s. 1.
38. “Peyâm-ı Eyyam”, imzasız, Sayı 722, s. 1.
39. “Peyâm-ı Eyyam”, imzasız, Sayı 725, s. 1.
40. “Peyâm-ı Eyyam”, imzasız, Sayı 743, s. 1.
41. “Peyâm-ı Eyyam”, imzasız, Sayı 744, s. 1.
42. “Edebiyatımız, Siyasetimiz”, Ali Kemal, Sayı 750, s. 1.
43. “Peyâm-ı Eyyam”, imzasız, Sayı 750, s. 1.
44. “Nakş-ı ber-âb: Aşka Dair”, Aydede, Sayı 756, s. 1-2.
45. “Nakş-ı ber-âb: Kesik Başlar”, Aydede, Sayı 769, s. 3.
46. “Peyâm-ı Eyyam”, imzasız, Sayı 770, s. 1.

47. “Nakş-ı ber-âb: Yeni Usul Hikâye”, Aydede, Sayı 771, s. 3.
48. “Peyâm-ı Eyyam”, imzasız, Sayı 772, s. 1.
49. “Peyâm-ı Eyyam”, imzasız, Sayı 777, s. 1.
50. “Menakıb-ı Hünerveran”, Ali Kemal, Sayı 778, s. 1-2.
51. “Peyâm-ı Eyyam”, imzasız, Sayı 782, s. 1.
52. “Nakş-ı ber-âb: Ne Diyelim?”, Aydede, Sayı 793, s. 3.
53. “Peyâm-ı Eyyam”, imzasız, Sayı 802, s. 1.
54. “Edebiyat ve Siyaset”, Cenap Şahabeddin, Sayı 807, s. 1-2.
55. “Peyâm-ı Eyyam”, imzasız, Sayı 810, s. 1.
56. “Nakş-ı ber-âb: Bir Nezahet Numunesi”, Aydede, Sayı 813, s. 3.
57. “Mensi Şairler”, Ali Kemal, Sayı 813, s. 3.
58. “Yeni Şairlere Dair”, Refik Halit, Sayı 819, s. 3.
59. “Nakş-ı ber-âb: Bu da Şark mı?”, Aydede, Sayı 825, s. 3.
60. “Peyâm-ı Eyyam”, imzasız, Sayı 834, s. 1.
61. “Peyâm-ı Eyyam”, imzasız, Sayı 851, s. 1.
62. “Nakş-ı ber-âb: Cephenin Ötesi”, Aydede, Sayı 859, s. 3.
63. “Peyâm-ı Eyyam”, imzasız, Sayı 861, s. 1.
64. “Peyâm-ı Eyyam”, imzasız, Sayı 862, s. 1.
65. “Peyâm-ı Eyyam”, imzasız, Sayı 867, s. 1.
66. “Nakş-ı ber-âb: (Ruh)un Tesiri”, Aydede, Sayı 869, s. 3.
67. “Nakş-ı ber-âb: Maazallah!”, Aydede, Sayı 872, s. 3.
68. “Peyâm-ı Eyyam”, imzasız, Sayı 874, s. 1.
69. “Şerh-i Mezamin”, Halil Nihat, Sayı 874, s. 2.
70. “Peyâm-ı Eyyam”, imzasız, Sayı 875, s. 1.
71. “Nafî Bir Telif”, Ali Kemal, Sayı 876, s. 1.

72. “Peyâm-ı Eyyam”, imzasız, Sayı 877, s. 1.
73. “Peyâm-ı Eyyam”, imzasız, Sayı 882, s. 1.
74. “Peyâm-ı Eyyam”, imzasız, Sayı 883, s. 1.
75. “Nakş-ı ber-âb: Günahımız”, Aydede, Sayı 883, s. 3.
76. “Peyâm-ı Eyyam”, imzasız, Sayı 888, s. 1.
77. “Peyâm-ı Eyyam”, imzasız, Sayı 892, s. 1.
78. “Nakş-ı ber-âb: Beklenen Bir Eser”, Aydede, Sayı 893, s. 3.
79. “Peyâm-ı Eyyam”, imzasız, Sayı 895, s. 1.
80. “Dergah Edebiyatı”, Ali Kemal, Sayı 900, s. 1-2.
81. “Peyâm-ı Eyyam”, imzasız, Sayı 901, s. 1.
82. “Peyâm-ı Eyyam”, imzasız, Sayı 907, s. 1.
83. “Yeni Kitaplar: Alev-Vecizeler”, Cenap Şahabeddin, Sayı 910, s. 3.
84. “Bir Hasbihal”, Süleyman Nazif, Sayı 912, s. 1-2.
85. “Peyâm-ı Eyyam”, imzasız, Sayı 913, s. 1.
86. “Peyâm-ı Eyyam”, imzasız, Sayı 916, s. 1.
87. “Peyâm-ı Eyyam”, imzasız, Sayı 917, s. 1.
88. “Peyâm-ı Eyyam”, imzasız, Sayı 919, s. 1.
89. “Peyâm-ı Eyyam”, imzasız, Sayı 922, s. 1.
90. “Peyâm-ı Eyyam”, imzasız, Sayı 923, s. 1.
91. “Peyâm-ı Eyyam”, imzasız, Sayı 926, s. 1.
92. “Peyâm-ı Eyyam”, imzasız, Sayı 928, s. 1.
93. “Peyâm-ı Eyyam”, imzasız, Sayı 930, s. 1.
94. “Peyâm-ı Eyyam”, imzasız, Sayı 931, s. 1.
95. “Şiir ve Musiki”, Cenap Şahabeddin, Sayı 931, s. 3.
96. “Peyâm-ı Eyyam”, imzasız, Sayı 932, s. 1.

97. “Peyâm-ı Eyyam”, imzasız, Sayı 935, s. 1.
98. “Peyâm-ı Eyyam”, imzasız, Sayı 941, s. 1.
99. “Peyâm-ı Eyyam”, imzasız, Sayı 944, s. 1.
100. “Peyâm-ı Eyyam”, imzasız, Sayı 945, s. 1.
101. “Yeni Kitaplar: Siham-ı İlham-Kara Kitap”, Cenap Şahabeddin, Sayı 956, s.2.
102. “Peyâm-ı Eyyam”, imzasız, Sayı 960, s. 1.
103. “Hasbihallerim 2 Namık Kemal ile...”, Süleyman Nazif, Sayı 961, s. 2.
104. “Peyâm-ı Eyyam”, imzasız, Sayı 963, s. 1.
105. “Kim Şairdir?”, Cenap Şahabeddin, Sayı 966, s. 3.
106. “Peyâm-ı Eyyam”, imzasız, Sayı 979, s. 1.
107. “(Fecr-i Âti)ye Dair... -1-”, Refik Halit, Sayı 996, s. 3.
108. “(Fecr-i Âti)ye Dair... -2-”, Refik Halit, Sayı 999, s. 2.
109. “Peyâm-ı Eyyam”, imzasız, Sayı 1001, s. 1.
110. “Peyâm-ı Eyyam”, imzasız, Sayı 1005, s. 1.
111. “Peyâm-ı Eyyam”, imzasız, Sayı 1022, s. 1.
112. “Peyâm-ı Eyyam”, imzasız, Sayı 1023, s. 1.
113. “Peyâm-ı Eyyam”, imzasız, Sayı 1025, s. 1.
114. “Peyâm -ı Eyyam”, imzasız, Sayı 1026, s. 1.
115. “Peyâm-ı Eyyam”, imzasız, Sayı 1029, s. 1.
116. “Peyâm-ı Eyyam”, imzasız, Sayı 1030, s. 1.
117. “Peyâm-ı Eyyam”, imzasız, Sayı 1047, s. 1.
118. “Peyâm-ı Eyyam”, imzasız, Sayı 1048, s. 1.
119. “Peyâm-ı Eyyam”, imzasız, Sayı 1053, s. 1.
120. “Peyâm-ı Eyyam”, imzasız, Sayı 1054, s. 1.

121. “Peyâm -ı Eyyam”, imzasız, Sayı 1066, s. 1.
122. “Kılıç ve Kalem”, Ali Kemal, Sayı 1066, s. 2.
123. “Mersiye-i Baki”, Süleyman Nazif, Sayı 1072, s. 1-2.
124. “Musahebe ve Muhabere”, Cenap Şahabeddin, Sayı 1074, s. 1-2.
125. “Bir Musahebe Muallim Naci Hakkında -1-”, Süleyman Nazif, Sayı 1076, s. 1-2.
126. “Bir Musahebe Muallim Naci Hakkında -2-”, Süleyman Nazif, Sayı 1080, s. 1-2.
127. “Nakş-ı ber-âb: Kirli Yazılar”, Aydede, Sayı 1081, s. 2.
128. “Peyâm-ı Eyyam”, imzasız, Sayı 1087, s. 1.
129. “Siham-ı İlham”, Süleyman Nazif, Sayı 1087, s. 1-2.
130. “Yeni Kitaplar: Küller-Hüzün ve Tebessüm”, Cenap Şahabeddin, Sayı 1088, 1-2.
131. “Nakş-ı ber-âb: Zavallı Karagöz!”, Aydede, Sayı 1089, s. 2.
132. “Garp Edebiyatının Edebiyatımıza Tesiri -1-”, Süleyman Nazif, Sayı 1090, s. 1-2.
133. “Muallim Naci Hakkında”, İbnül Muhtar, Sayı 1091, s. 3.
134. “(Anatol France) ile Bir Hasbihal”, imzasız, Sayı 1093, s. 2.
135. “Peyâm-ı Eyyam”, imzasız, Sayı 1094, s. 1.
136. “Garp Edebiyatının Edebiyatımıza Tesiri -2-”, Süleyman Nazif, Sayı 1094, s. 1-2.
137. “Peyâm-ı Eyyam”, imzasız, Sayı 1095, s. 1.
138. “Edebiyatımızın Asr-ı İkbali”, Cenap Şahabeddin, Sayı 1095, s. 1-2.
139. “Peyâm-ı Eyyam”, imzasız, Sayı 1096, s. 1.
140. “Nakş-ı ber-âb: Edebî Komitecilik”, Aydede, Sayı 1096, s. 2.

141. “Garp Edebiyatının Edebiyatımıza Tesiri -3-”, Süleyman Nazif, Sayı 1097, s. 1-2.
142. “Nesr-i Kavaidi Vaz İçin”, Cenap Şahabeddin, Sayı 1102, s. 1-2.
143. “Peyâm-ı Eyyam”, imzasız, Sayı 1104, s. 1.
144. “Cevaplarım”, Süleyman Nazif, Sayı 1104, s. 1-2.
145. “Peyâm-ı Eyyam”, imzasız, Sayı 1106, s. 1.
146. “Anatole France -2- Efkâr ve Hissiyatı”, Cenap Şahabeddin, Sayı 1106, s. 1-2.
147. “Garp Edebiyatının Edebiyatımıza Tesiri -4- Şinasi”, Süleyman Nazif, Sayı 1108, s. 1-2.
148. “Garp Edebiyatının Edebiyatımıza Tesiri -5- Ziya Paşa”, Süleyman Nazif, Sayı 1108, s. 1-2.
149. “Fuzuli'nin Farisi Divanı -1-”, Süleyman Nazif, Sayı 1111, s. 1.
150. “Peyâm-ı Eyyam”, imzasız, Sayı 1112, s. 1.
151. “Cevaplara Cevaplarım [*] -1-”, İbnül Muhtar, Sayı 1114, s. 3.
152. “Fuzuli'nin Farisi Divanı -2-”, Süleyman Nazif, Sayı 1115, s. 1-2.
153. “Cevaplara Cevaplarım [*] -2-”, İbnül Muhtar, Sayı 1115, s. 3.
154. “Servet-i Fünun'un Hizmet-i Edebiyesi -1-”, Cenap Şahabeddin, Sayı 1116, s. 1-2.
155. “Peyâm-ı Eyyam”, imzasız, Sayı 1119, s. 1.
156. “Fuzuli'nin Farisi Divanı -3-”, Süleyman Nazif, Sayı 1122, s. 1-2.
157. “Fuzuli'nin Farisi Divanı -4-”, Süleyman Nazif, Sayı 1125, s. 1-2.
158. “Peyâm-ı Eyyam”, imzasız, Sayı 1127, s. 1.
159. “Nefî Nasıl Şairdir?”, Süleyman Nazif, Sayı 1129, s. 1-2.
160. “Kadı Burhanettin - Meçhul Bir Türk Şairi”, Cenap Şahabeddin, Sayı 1134, s. 1.

161. “Peyâm-ı Eyyam”, imzasız, Sayı 1135, s. 1.
162. “Üstad-ı Ekrem”, Süleyman Nazif, Sayı 1135, s. 1-2.
163. “Peyâm-ı Eyyam”, imzasız, Sayı 1136, s. 1.
164. “Her Zaman Zinde Her Zaman Taze -2-”, Süleyman Nazif, Sayı 1136, s. 1-2.
165. “Peyâm-ı Eyyam”, imzasız, Sayı 1137, s. 1.
166. “Kadı Burhanettin Şiiri ve Divanı”, Cenap Şahabeddin, Sayı 1137, s. 1-2.
167. “Peyâm-ı Eyyam”, imzasız, Sayı 1138, s. 1.
168. “Her Zaman Taze, Daima Zinde -3-”, Süleyman Nazif, Sayı 1139, s. 1-2.
169. “Peyâm-ı Eyyam”, imzasız, Sayı 1144, s. 1.
170. “Nesr-i Naci ve Nesr-i Şair”, Cenap Şahabeddin, Sayı 1144, s. 1-2.
171. “Nesr-i Naci ve Nesr-i Şair”, İbnül Muhtar, Sayı 1144, s. 1-2.
172. “Peyâm-ı Eyyam”, imzasız, Sayı 1145, s. 1.
173. “Peyâm-ı Eyyam”, imzasız, Sayı 1147, s. 1.
174. “Şiirde Vatanperverlik”, Süleyman Nazif, Sayı 1147, s. 1-2.
175. “Peyâm-ı Eyyam”, imzasız, Sayı 1149, s. 1.
176. “Fuzuli'nin Mezhebi”, Süleyman Nazif, Sayı 1153, s. 1-2.
177. “Peyâm-ı Eyyam”, imzasız, Sayı 1157, s. 1.
178. “Naci ve Nesr-i Naci”, Cenap Şahabeddin, Sayı 1158, s. 1-2.
179. “Bir Hayrül Halef”, Süleyman Nazif, Sayı 1160, s. 1-2.
180. “Peyâm-ı Eyyam”, imzasız, Sayı 1162, s. 1.
181. “Peyâm-ı Eyyam”, imzasız, Sayı 1164, s. 1.
182. “Bir Hayrül Halef -2-”, Süleyman Nazif, Sayı 1164, s. 1-2.
183. “Nesr-i Naci ve Naci”, İbnül Muhtar, Sayı 1166, s. 1-2.
184. “Ziya Paşa'nın Kabri Münasebetiyle”, Süleyman Nazif, Sayı 1167, s. 1-2.

185. “Peyâm-ı Eyyam”, imzasız, Sayı 1168, s. 1.
186. “Fuzuli'nin Mezhebi 1”, Köprülüzade Mehmet Fuat, Sayı 1174, s. 1-2.
187. “Nakîsa-i Neşriyemiz 1”, İbnül Muhtar, Sayı 1175, s. 1-2.
188. “Fuzuli'nin Mezhebi 2”, Köprülüzade Mehmet Fuat, Sayı 1181, s. 1-2.
189. “Peyâm-ı Eyyam”, imzasız, Sayı 1182, s. 1.
190. “Peyâm-ı Eyyam”, imzasız, Sayı 1183, s. 1.
191. “Peyâm-ı Eyyam”, imzasız, Sayı 1188, s. 1.
192. “Bir Mecmua-i Eşar”, Halit Ziya, Sayı 1189, s.1-2.
193. “Bir Eser Vesilesiyle”, Halit Ziya, Sayı 1192, s. 2.
194. “Edebiyat-ı Avam”, Cenap Şahabeddin, Sayı 1197, s. 1-2.
195. “Peyâm-ı Eyyam”, imzasız, Sayı 1200, s. 1.
196. “Heyecan-ı Bedii ve İnkılabat-ı Edebiye”, Cenap Şahabeddin, Sayı 1204, s. 1-2.
197. “Peyâm-ı Eyyam”, imzasız, Sayı 1209, s. 1.
198. “Peyâm-ı Eyyam”, imzasız, Sayı 1212, s. 1.
199. “Faideli Kitaplar”, Cenap Şahabeddin, Sayı 1225, s. 1-2.
200. “Güzel Bir Kitap”, Cenap Şahabeddin Sayı 1226, s. 1-2.
201. “Edebiyat-ı Havas”, Cenap Şahabeddin, Sayı 1227, s. 1-2.
202. “Peyâm-ı Eyyam”, imzasız, Sayı 1237, s. 1.
203. “Peyâm-ı Eyyam”, imzasız, Sayı 1244, s. 1.
204. “Hatîf'in Nidası”, Rıza Tefvîk, Sayı 1247, s. 3.
205. “Peyâm-ı Eyyam”, imzasız, Sayı 1248, s. 1.
206. “Tuhaf Bir Kitap”, Rıza Tefvîk, Sayı 1253, s. 1-2.
207. “Peyâm-ı Eyyam”, imzasız, Sayı 1255, s. 1.

208. “Sanat Hakkında (İlahi)ler Münasebetiyle”, Rıza Tevfik, Sayı 1255, s. 1-2.
209. “Peyâm-ı Eyyam”, imzasız, Sayı 1257, s. 1.
210. “Peyâm-ı Eyyam”, imzasız, Sayı 1259, s. 1.
211. “Sanat Hakkında -2- (İlahi)lere Dair”, Rıza Tevfik, Sayı 1259, s. 4.
212. “Sanat Hakkında -3- (İlahi)lere Dair”, Rıza Tevfik, Sayı 1262, s. 1-2.
213. “Peyâm-ı Eyyam”, imzasız, Sayı 1263, s. 1.
214. “Peyâm-ı Eyyam”, imzasız, Sayı 1264, s. 1.
215. “Bugünkü Fransız Eşarı -1-”, Cenap Şahabeddin, Sayı 1265, s. 1-2.
216. “Sanat Hakkında -4- Makam-ı Hayret”, Rıza Tevfik, Sayı 1266, s. 3.
217. “Edebiyatımızda Gazel”, Süleyman Nazif, Sayı 1266, s. 1-2.
218. “Bugünkü Fransız Eşarı -2-”, Cenap Şahabeddin, Sayı 1268, s. 1-2.
219. “Bugünkü Fransız Eşarı -3-”, Cenap Şahabeddin, Sayı 1272, s. 1-2.
220. “Peyâm-ı Eyyam”, imzasız, Sayı 1276, s. 1.
221. “Güfte ve Beste”, Cenap Şahabeddin, Sayı 1282, s. 1-2.
222. “Kaside Ne İmiş? Ne Olmuş?”, Rıza Tevfik, Sayı 1283, 1-2.
223. “Yeni Kitaplar: Çağlayanlar-Bektaşî Nefesleri”, Cenap Şahabeddin, Sayı 1286, s. 1-2.
224. “Peyâm-ı Eyyam”, imzasız, Sayı 1288, s. 1.
225. “Pek Güzel Bir Şiir”, Rıza Tevfik, Sayı 1290, s. 3.
226. “Ago Paşa'ya Dair”, Osman Cemal, Sayı 1292, s. 2.
227. “Naat”, Rıza Tevfik, Sayı 1297, s. 1-2.
228. “Pek Kıymettar Bir iki Misal”, Rıza Tevfik, Sayı 1301, s. 1-2.
229. “Yeni Kitaplar: Ago Paşa'nın Hatıratı-Yiğitler (Roman)”, Cenap Şahabeddin, Sayı 1303, s. 1-2.

230. “Peyâm-ı Eyyam”, imzasız, Sayı 1304, s. 1.
231. “İçim Sıkıldı”, Rıza Tevfik, Sayı 1308, s. 1-2.
232. “Heşt Behişt”, Ali Kemal, Sayı 1312, s. 1-2.
233. “Peyâm-ı Eyyam”, imzasız, Sayı 1316, s. 1.
234. “İki Şehdane-i Edep”, Cenap Şahabeddin, Sayı 1321, s. 1.
235. “Peyâm-ı Eyyam”, imzasız, Sayı 1323, s. 1.
236. “Peyâm-ı Eyyam”, imzasız, Sayı 1325, s. 1.
237. “Güzel Rubailer”, Rıza Tevfik, Sayı 1333, s. 1-2.
238. “Güzel Rubailer 2”, Rıza Tevfik, Sayı 1336, s. 1-2.
239. “(Emerson) Nazarında Şair Nedir ve Kimdir? [*]”, Rıza Tevfik, Sayı 1343, s. 3.
240. “Esrar-ı Kudret”, Rıza Tevfik, Sayı 1351, s. 3.
241. “Peyâm-ı Eyyam”, imzasız, Sayı 1352, s. 1.

2.2.3. Sanat ile İlgili Yazılar

2.2.3.1. Sanat Kavramıyla İlgili Yazılar

Peyâm-ı Sabah gazetesinde sanatın mevzu bahis edildiği üç yazı bulunmaktadır. Bu yazıların ikisi Rıza Tevfik’e biri de Cenap Şahabeddin’e aittir. Söz konusu yazılar şunlardır:

1. “Sanayi-i Nefisemiz”, Cenap Şahabeddin, Sayı 1047, s. 1-2.
2. “Tabiat Huzurunda”, Rıza Tevfik, Sayı 1269, s. 1-2.
3. “Bilir Misiniz?”, Rıza Tevfik, Sayı 1340, s. 1-2.

2.2.3.2. Tiyatro ile İlgili Yazılar

Peyâm-ı Sabah gazetesinde tiyatro ile ilgili on yazı bulunmaktadır. Bu yazıların üçü Cenap Şahabeddin'e, beşi de H.N. imzalı bir yazara aittir. Gazetede tiyatro ile ilgili iki yazı ise imzasızdır. Bu yazılar şunlardır:

1. “Yeni Sahne”, Cenap Şahabeddin, Sayı 632, s. 3.
2. “Peyâm-ı Eyyam”, imzasız, Sayı 825, s. 1.
3. “Peyâm-ı Eyyam”, imzasız, Sayı 827, s. 1.
4. “Eski Rüya ve Nazlı ile Annesi”, H.N., Sayı 894, s. 3.
5. “Mahyalı Eğlenceler”, Cenap Şahabeddin, Sayı 898, s. 1-2.
6. “Meraki”, H.N., Sayı 1137, s. 3.
7. “Ramazan ve Temaşa”, H.N., Sayı 1224, s. 3.
8. “Yarasalar”, H.N., Sayı 1225, s. 3.
9. “Yegane”, H.N., Sayı 1242, s. 2.
10. “Oyuncular ve Seyirciler”, Cenap Şahabeddin, Sayı 1246, s. 1-2.

2.2.3.3. Resim Sanatı ile İlgili Yazılar

Peyâm-ı Sabah gazetesinde resim ile ilgili dört yazı mevcuttur. Resim ile ilgili iki yazı imzasızken iki yazı ise Cenap Şahabeddin imzalıdır. Bahsi geçen yazılar şunlardır:

1. “Resim Sergisi”, Cenap Şahabeddin, Sayı 603, s. 3.
2. “Peyâm-ı Eyyam”, imzasız, Sayı 609, s. 1.
3. “Tesavîr ve Menazır”, Cenap Şahabeddin, Sayı 610, s. 3.
4. “Peyâm-ı Eyyam”, imzasız, Sayı 635, s. 1.

2.2.3.4.Sinema ile İlgili Yazılar

Peyâm-ı Sabah gazetesinde sinema ile ilgili dört yazı bulunmakta ve bu yazılardan ikisi Cenap Şahabeddin biri Ş.M. imzalıdır. Diğer bir yazı ise imzasızdır. Söz konusu yazılar şunlardır:

1. “Âlem-i Sükut”, Cenap Şahabeddin, Sayı 849, s. 3.
2. “Peyâm-ı Eyyam”, imzasız, Sayı 1046, s. 1.
3. “Her Şey Sinemalaşıyor!”, Ş.M., Sayı 1112, s. 3.
4. “Yeni Bir Üslub-ı Temaşa”, Cenap Şahabeddin, Sayı 1218, s. 1-2.

2.2.3.5.Tezhip, Murakka, Teclit ve Mushaf-ı Şerif ile İlgili Yazılar

Peyâm-ı Sabah gazetesinde tezhip ve teclit sanatından, murakka ve mushaf-ı şeriflerden bahseden yedi yazı mevcuttur. Bu yazılarda bir Mehmet Ali, üç Ali Kemal imzası bulunmaktadır. Bu kategorideki üç yazı ise imzasızdır. Bahsedilen yazılar şunlardır:

1. “Bedayi-i İslamiye”, Evkaf-ı İslamiye Müzesi Müdürü Mimarzade Mehmet Ali, Sayı 601, s. 3.
2. “Bir Kur’an-ı Kerim Münasebetiyle”, Ali Kemal, Sayı 699, s. 2.
3. “Namal Celis - Murakkalar”, Ali Kemal, Sayı 713, s. 2.
4. “Mushaf-ı Şerifler”, Ali Kemal, Sayı 767, s. 3.
5. “Peyâm-ı Eyyam”, imzasız, Sayı 1062, s. 1.
6. “Peyâm-ı Eyyam”, imzasız, Sayı 1139, s. 1.
7. “Peyâm-ı Eyyam”, imzasız, Sayı 1245, s. 1.

2.3. *Peyâm-ı Sabah* Gazetesindeki Diğer Bahisler

Peyâm-ı Sabah gazetesinde edebî hususiyetler taşımayan siyasî, dinî, tarihî, felsefî alanlarla veya tasavvuf, maarif gibi konularla ilgili birçok müstakil yazı bulunmaktadır. Konu itibarıyla çalışmamızın sınırlarına dâhil olmamasına rağmen gerek bazı edebî şahsiyetlerin bu yazılar içerisinde imzalarının olması hasebiyle gerek bu alandaki çalışmalara referans sağlamak amacıyla bu yazıları belli başlı alt başlıklar halinde tasnif etmeyi faydalı gördük.

2.3.1. Din

Peyâm-ı Sabah gazetesinde İslam dininin ve İslam dinine ait mevzuların ele alındığı dokuz yazı mevcuttur. Söz konusu yazıların beşi Cenap Şahabeddin'e, biri Fatma Aliye Hanım'a aittir. Bu husustaki bir diğer yazı çeviri niteliğinde olup Abdullah Zühtü imzalıdır. Bu kategorideki iki yazı ise imza taşımamaktadır. Bahsedilen yazılar şunlardır:

1. “Darül Hikmetül İslamiye”, Cenap Şahabeddin, Sayı 624, s. 3.
2. “Yarınki Efkâr-ı İslamiye”, Cenap Şahabeddin, Sayı 758, s. 1-2.
3. “Peyâm-ı Eyyam”, imzasız, Sayı 761, s. 1.
4. “Hatime-i Menazıra”, Cenap Şahabeddin, Sayı 762, s. 1-2.
5. “İki Düşünüş”, Cenap Şahabeddin, Sayı 765, s. 1-2.
6. “Mahfel'e Cevap”, Cenap Şahabeddin, Sayı 800, s. 1-2.
7. “Mübahase-i Diniye Hakkında”, Fatma Aliye, Sayı 812, s. 1-2.
8. “Peyâm-ı Eyyam”, imzasız, Sayı 1071, s. 1.
9. “Kalud Farer Nazarında İslam - Bir Eserin Mukaddimesi Vesilesiyle”, Abdullah Zühtü, Sayı 1260, s. 3.

2.3.2. Felsefe

Peyâm-ı Sabah gazetesinde felsefî muhteviyat taşıyan on sekiz yazı bulunmaktadır. On felsefî yazı Rıza Tevfik, sekiz felsefî yazı Cenap Şahabeddin imzalıdır. Bahsedilen yazılar şunlardır:

1. “Gülşen-i Râz Hakkında Tettebbuat-ı Felsefiye”, Rıza Tevfik, Sayı 394, s. 3.
2. “Gülşen-i Râz Hakkında Tettebbuat-ı Felsefiye 2”, Rıza Tevfik, Sayı 427, s. 3.
3. “Felsefe-i İttihat ve Felsefe-i İtilaf”, Cenap Şahabeddin, Sayı 885, s. 1-2.
4. “Ehemmiyetli Sualler”, Rıza Tevfik, Sayı 1126, s. 2.
5. “Keşfül Gıta”, Rıza Tevfik, Sayı 1236, s. 3.
6. “Taassup ve İnsaf”, Rıza Tevfik, Sayı 1240, s. 2.
7. “Bilaferd-i Din ve Mezhep”, Rıza Tevfik, Sayı 1244, s. 2.
8. “Tabiat Huzurunda”, Rıza Tevfik, Sayı 1269, s. 1-2.
9. “Alel İtlak Klasizm ve Bezm-i Esatize-i Eslafın Tarz-ı Mümtazı”, Rıza Tevfik, Sayı 1276, s. 1-2.
10. “Adetlerin Felsefesi”, Cenap Şahabeddin, Sayı 1289, s. 1-2.
11. “Adetlerin Felsefesi”, Cenap Şahabeddin, Sayı 1293, s. 1-2.
12. “Adetlerin Felsefesi”, Cenap Şahabeddin, Sayı 1300, s. 1-2.
13. “Adetlerin Felsefesi”, Cenap Şahabeddin, Sayı 1325, s. 1-2.
14. “Adetlerin Felsefesi”, Cenap Şahabeddin, Sayı 1327, s. 1-2.
15. “Silaha Karşı İtikad”, Rıza Tevfik, Sayı 1329, s. 1-2.
16. “Bilir Misiniz?”, Rıza Tevfik, Sayı 1340, s. 1-2.
17. “Yeni Bir Tasavvuf -1-”, Cenap Şahabeddin, Sayı 1349, s. 3.
18. “Yeni Bir Tasavvuf”, Cenap Şahabeddin, Sayı 1353, s. 2.

2.3.3. Maarif

Peyâm-ı Sabah gazetesinde maarif konusunu terbiye, mektep, medrese gibi hususiyetler etrafında ele alan on üç yazı bulunmaktadır. Bu konudaki dört yazı Muallim Mehmet Sadık, üç yazı Cenap Şahabeddin, iki yazı Ş.M. ve bir yazı A.K. imzası taşımaktadır. Maarif konusunu ele alan üç yazı ise imzasızdır. Söz konusu yazılar şunlardır:

1. “Terbiye”, Muallim Mehmet Sadık, Sayı 406, s. 3.
2. “Terbiye 2”, Muallim Mehmet Sadık, Sayı 412, s. 3.
3. “Terbiye 3”, Muallim Mehmet Sadık, Sayı 421, s. 3.
4. “Terbiye 4”, Muallim Mehmet Sadık, Sayı 436, s. 3.
5. “Medreseden Mektebe”, Ş.M., Sayı 674, s. 2.
6. “Peyâm-ı Eyyam”, imzasız, Sayı 713, s. 1.
7. “Mektep Kitapları ve Terbiye”, Ş.M., Sayı 718, 2.
8. “Zavallı Terbiyemiz”, Cenap Şahabeddin, Sayı 755, s. 1-2.
9. “Mektep ve Medrese”, Cenap Şahabeddin, Sayı 783, s. 3.
10. “Bolşeviklik ve Mektep”, A.K., Sayı 830, s. 3.
11. “Peyâm-ı Eyyam”, imzasız, Sayı 878, s. 1.
12. “Peyâm-ı Eyyam”, imzasız, Sayı 1018, s. 1.
13. “Terbiye Meselesi”, Cenap Şahabeddin, Sayı 1193, s. 3.

2.3.4. Siyaset

Peyâm-ı Sabah gazetesinde dönemin şartları itibarıyla, gündelik siyaseti konu edinen, dönemin siyasi hadiselerini ele alan, iç ve dış siyasi vakalara dayanan haber niteliğinde birçok yazı bulunmaktadır. Burada gündelik politika haberlerinden ziyade siyasi mevzuları içeren hususen edebî şahsiyetlerin söz konusu ettiği yahut söz konusu edildiği yazılar listelenmektedir. Gazetede bu bağlamda altmış yedi yazı

mevcuttur. Bu yazılarda otuz yedi Aydede, on sekiz Cenap Şahabeddin, dokuz Refik Halit imzası bulunmaktadır. Bu konu hakkında iki imzasız, bir J.D. imzalı yazı da görülmektedir. Bahsi geçen yazılar şunlardır:

1. “Şura-yı Saltanat”, Cenap Şahabeddin, Sayı 589, s. 3.
2. “İd-i Milli”, Cenap Şahabeddin, Sayı 590, s. 2.
3. “Halide Edip Fırkası”, imzasız, Sayı 621, s. 2.
4. “Memurlar ve Siyaset”, Cenap Şahabeddin, Sayı 649, s. 1-2.
5. “Hording'in İntihabı - Harb-i Umuminin Amerika'daki Avâkıbından”, Cenap Şahabeddin, Sayı 699, s. 1-2.
6. “Asmaya Çardağa Dair”, Refik Halit, Sayı 706, s. 3.
7. “Nakş-ı ber-âb: Talatla Mülakat”, Aydede, Sayı 711, s. 3.
8. “Felsefe-i Bolşevizm”, Cenap Şahabeddin, Sayı 713, s. 1-2.
9. “Nakş-ı ber-âb: Talat Yine İkbalde”, Aydede, Sayı 721, s. 3.
10. “Nakş-ı ber-âb: İttihatçı Olsa İdim”, Aydede, Sayı 726, s. 3.
11. “Nakş-ı ber-âb: Vicdanların Rengi”, Aydede, Sayı 733, s. 3.
12. “Nakş-ı ber-âb: Eyvah Heva”, Aydede, Sayı 735, s. 3.
13. “İmkan-ı Kıyam -1-”, Cenap Şahabeddin, Sayı 737, s. 1-2.
14. “Menakıbname-i Bolşevikan-Fi Telfik-i Âdât-ı Garibe-i Eşyan Eser-i Hame-i Kirpi-i Natüvan Bir Tarz-ı Kudema-yı Sühandan”, Refik Halit, Sayı 737, s. 3.
15. “Erkan-ı Kıyam -2-”, Cenap Şahabeddin, Sayı 741, s. 1.
16. “Nakş-ı ber-âb: Eşar İle İzah”, Aydede, Sayı 743, s. 3.
17. “İmkan-ı Kıyam -3-”, Cenap Şahabeddin, Sayı 744, s. 1-2.
18. “İmkan-ı Kıyam -4-”, Cenap Şahabeddin, Sayı 748, s. 1-2.
19. “Nakş-ı ber-âb: Niçin Geliyorlar!”, Aydede, Sayı 750, s. 3.
20. “Mehazir-i İdariyemiz”, Cenap Şahabeddin, Sayı 751, s. 1-2.

21. “Bir İstatistik”, Aydede, Sayı 758, s. 3.
22. Anlayamadığım Zat ve Müessese, Cenap Şahabeddin, Sayı 772, s. 1-2.
23. “Nakş-ı ber-âb: (Serum)dan Beklediğim”, Aydede, Sayı 776, s. 3.
24. “Zavallı İnkılabımız”, Cenap Şahabeddin, Sayı 779, s. 1-2.
25. “Maruf Bir Zat/Bir Hikâye Daha”, Refik Halit, Sayı 786, s. 3.
26. “Bedbaht Sulhumuz”, Cenap Şahabeddin, Sayı 786, s. 3.
27. “Nakş-ı ber-âb: Ankara Murahhasları”, Aydede, Sayı 788, s. 3.
28. “Nakş-ı ber-âb: (Ankara)cılar”, Aydede, Sayı 789, s. 3.
29. “Elveda Yıldızlar ve Mehmizler”, Cenap Şahabeddin, Sayı 790, s. 1-2.
30. “Nakş-ı ber-âb: Sad-ı Hezar-ı Aferin”, Aydede, Sayı 790, s. 3.
31. “Nakş-ı ber-âb: Müjde!”, Aydede, Sayı 795, s. 3.
32. “Emek'e Cevap”, Cenap Şahabeddin, Sayı 797, s. 1-2.
33. “Nakş-ı ber-âb: Telif-i Beyn”, Aydede, Sayı 799, s. 3.
34. “Nakş-ı ber-âb: Beterinden Beteri Var”, Aydede, Sayı 802, s. 3.
35. “Nakş-ı ber-âb: Heyecanlı Mütalaa”, Aydede, Sayı 803, s. 3.
36. “Nakş-ı ber-âb: Takvim Meselesi”, Aydede, Sayı 807, s. 3.
37. “Ha Gayret!”, Aydede, Sayı 820, s. 3.
38. “Yırtıcı Kuşlar”, Cenap Şahabeddin, Sayı 825, s. 1-2.
39. “Nakş-ı ber-âb: Devenin Derdi”, Refik Halit, Sayı 829, s. 3.
40. “Nakş-ı ber-âb: Herkese Oldu!”, Aydede, Sayı 876, s. 3.
41. “Nakş-ı ber-âb: Haraşo!”, Aydede, Sayı 886, s. 3.
42. “İş Başındakiler”, Refik Halit, Sayı 889, s. 1-2.
43. “İrfan ve Siyaset”, Cenap Şahabeddin, Sayı 895, s. 1.
44. “İdare-i İttihat ve Meyl-i Amme”, Cenap Şahabeddin, Sayı 902, s. 1-2.
45. “Nakş-ı ber-âb: Böyle Olmasaydı”, Aydede, Sayı 906, s. 3.

46. “Ahvale Dair”, Refik Halit, Sayı 908, s. 3.
47. “Nakş-ı ber-âb: İdrak Meselesi”, Aydede, Sayı 910, s. 3.
48. “Nakş-ı ber-âb: Denecek Söz”, Aydede, Sayı 917, s. 3.
49. “Nakş-ı ber-âb: Birleştiler!”, Aydede, Sayı 920, s. 3.
50. “Nakş-ı ber-âb: Bir İtiraz”, Aydede, Sayı 933, s. 3.
51. “Nakş-ı ber-âb: Meğerse...”, Aydede, Sayı 945, s. 3.
52. “Nakş-ı ber-âb: Besle Kargayı...”, Aydede, Sayı 954, s. 3.
53. “Gizli Fikirler”, Refik Halit, Sayı 967, s. 3.
54. “Nakş-ı ber-âb: Afet”, Aydede, Sayı 977, s. 3.
55. “Nakş-ı ber-âb: Mazeret”, Aydede, Sayı 979, s. 3.
56. “Peyâm-ı Eyyam”, imzasız, Sayı 983, s. 1.
57. “Halide Hanım Bir Amerika Muhabirine Ne Dedi?”, J.D., Sayı 991, s. 1.
58. “Balayı Sohbeti”, Refik Halit, Sayı 1010, s. 2.
59. “Nakş-ı ber-âb: Acaba Sağlam mı?”, Aydede, Sayı 1032, s. 2.
60. “Nakş-ı ber-âb: Yaşanacak Memleket”, Aydede, Sayı 1037, s. 2.
61. “Nakş-ı ber-âb: Tasfiye”, Aydede, Sayı 1050, s. 2.
62. “Nakş-ı ber-âb: İhsan Siyaseti”, Aydede, Sayı 1051, s. 2.
63. “Nakş-ı ber-âb: Cevabım”, Aydede, Sayı 1053, s. 2.
64. “Nakş-ı ber-âb: Bir Taraftar”, Aydede, Sayı 1067, s. 2.
65. “Nakş-ı ber-âb: Acarlık”, Aydede, Sayı 1084, s. 2.
66. “Nakş-ı ber-âb: Enver'in İstikbali”, Aydede, Sayı 1097, s. 2.
67. “Bolşevikistanda”, Cenap Şahabeddin, Sayı 1237, s. 1-2.

2.3.5. Tarih

Peyâm-ı Sabah gazetesinde tarihî muhteviyata sahip yirmi beş yazı bulunmaktadır. Bu yazılarda on iki Ali Kemal ve beş Tahirül Mevlevî imzaları görülmektedir. Gazetede tarih ile ilgili Süleyman Nazif iki, Cenap Şahabeddin ve Vamık Şükrü bir yazıya sahip şahsiyetlerdir. Bu konudaki dört yazı ise imzasızdır. Bahsedilen yazılar şunlardır:

1. “Peyâm-ı Eyyam”, imzasız, Sayı 521, s. 1.
2. “Peyâm-ı Eyyam”, imzasız, Sayı 522, s. 1.
3. “Hariciler”, Tahirül Mevlevî, Sayı 537, s. 3.
4. “Ahd-ı Saadetteki Muâhedelerden Bazıları -2-“, Tahirül Mevlevî, Sayı 554, s. 3.
5. “Ahd-ı Saadetteki Muâhedelerden Bazıları -3-“, Tahirül Mevlevî, Sayı 557, s. 3.
6. “Ahd-ı Saadetteki Muâhedelerden Bazıları -4-“, Tahirül Mevlevî, Sayı 563, s. 3.
7. “Ahd-ı Saadetteki Muâhedelerden Bazıları -5-“, Tahirül Mevlevî, Sayı 569, s. 3.
8. “İki Manzara-i Tarih”, Cenap Şahabeddin, Sayı 681, s. 1-2.
9. “Yıldırım ve Timur”, Ali Kemal, Sayı 739, s. 1.
10. “Yıldırım ve Timur”, Ali Kemal, Sayı 749, s. 3.
11. “Büyük Petro’dan Lenin’e”, Ali Kemal, Sayı 757, s. 1-2.
12. “Karilerimizle Hasbihal”, Ali Kemal, Sayı 761, s. 1-2.
13. “Mimar Sinan ve Selimiye Camii”, Ali Kemal, Sayı 775, s. 3.
14. “Şam’da İlmî Bir Define”, Ali Kemal, Sayı 781, s. 3.
15. “Tarihi Bir Muhabere”, Ali Kemal, Sayı 883, s. 1-2.
16. “Tarihi Bir Muhabere”, Ali Kemal, Sayı 883, s. 1-2.

17. “Tarihi Bir Muhabere”, Ali Kemal, Sayı 886, s. 1-2.
18. “Tarihi Bir Muhabere”, Ali Kemal, Sayı 893, s. 1.
19. “Mithat Paşa’ya Dair”, Ali Kemal, Sayı 906, s. 3.
20. “İskenderiye Kütüphanesi”, Vamık Şükrü, Sayı 1001, s. 2.
21. “Peyâm-ı Eyyam”, imzasız, Sayı 1012, s. 1.
22. “Ben ki Bir Türküm Unutmam Caber'i”, Süleyman Nazif, Sayı 1057, s. 1-2.
23. “Peyâm-ı Eyyam”, imzasız, Sayı 1121, s. 1.
24. “Nadir Şah ile Biz”, Süleyman Nazif, Sayı 1143, s. 1-2.
25. “Tarihimize Dair Bir Hasbihal”, Ali Kemal, Sayı 1324, s. 1-2.

2.3.6. Tasavvuf

Peyâm-ı Sabah gazetesinde tasavvufa dair iki B.H. ve bir Yusuf Zahir imzalı üç yazı bulunmaktadır. Söz konusu yazılar şunlardır:

1. “Gülşen-i Râz'a Dair”, Yusuf Zahir, Sayı 393, s. 3.
2. “Tasavvuf ve Psişizma 1” B.H., Sayı 418, s. 3.
3. “Tasavvuf ve Psişizma 2”, B.H., Sayı 422, s. 3.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

PEYÂM-I SABAH GAZETESİNDEKİ EDEBÎ İÇERİĞİN İNCELENMESİ

Peyâm-ı Sabah gazetesi muhteviyatında deneme, hikâye, tenkit, biyografi, şiir, mektup, hatırat, tefrika roman, masal, mülakat, kalem oyunu, gezi yazısı ve tiyatro gibi türlere ait yazılar barındırmaktadır. Bununla birlikte edebiyat, dil ve sanat ile ilgili yazılar ile özlü söz içeren yazılar da gazetede mevcuttur. Bahsedilen bu yazılar çalışmamızın İkinci Bölümünde tasnif edilmiş olup bu bölümde hikâye, tefrika roman, masal, şiir, kalem oyunları, tiyatro, hatırat, biyografi türlerinde verilen örnekler ve edebiyat ile ilgili yazılar incelenecektir.

3.1. Hikâyeler

Bu başlık altında *Peyâm-ı Sabah*'taki tercüme ve telif hikâyeler ele alınmıştır.

3.1.1. Telif Hikâyeler

İmzası olmayan “Gizli Elem” adlı hikâyede Arif ve Mürüvvet aşklarını birbirine itiraf ederler. Arif asker olur ve harbe katılır. Harpte şehit olan Arif'in acısına dayanamayan Mürüvvet, Arif'in ölümünden üç ay sonra ölür.

Abdullah Zühtü'ye ait “Yeni Hayat” adlı hikâyede, anlatıcı zengin bir Türk ailesinin müsamesesine davet edilir. Anlatıcı bu müsamededeki gözlemlerini ve bunlara dayalı olarak fikirlerini dile getirir. Davette Avrupa'da tahsil görmüş bir kız Avrupai söylemlerde bulunur. Anlatıcı bu davete katıldığı için memnundur. Çünkü her inkılâbın başlangıcının biraz böyle garip ve acayip olduğunu ifade eder. Fakat

daha sonra o garipliklerin hissedilmeden mükemmel ve tabii bir şekilde gireceğini düşünür.

Refik Halit'e ait "İki Oğlun Hikâyesi" adlı hikâyede çok zengin, şöhretli, asil ve zengin bir çiftlik sahibinin iki oğlu vardır. Küçük oğlu bir gün babasının tüm adamlarını kovup çiftliğe kendi adamlarını getirir, babasına eziyet eder. İdareyi babasının elinden alır. Fakat çiftliği yönetemeyip tüm serveti kadın, içki ve kumar yolunda kaybeder. Büyük oğlu akli başında, mantıklı, erdemli bir evlat olmasına rağmen beceriksiz olduğu için küçük kardeşinin yaptıklarına mani olamaz. Baba ve büyük oğlu sefil, yoksul ve acınacak bir hâlde yaşarlar. Hikâyede, iki oğuldan birinin hovardalı, zalimli, kötülükleri yüzünden diğerinin de uyuşukluğu, saflığı ve beceriksizliği yüzünden babanın sefaletе düştüğü dile getirilir.

Refik Halit'e ait "Bir Taarruz" adlı ikinci hikâyede, Hayri Efendi karanlık ve yağmurlu bir sokakta yürürken hırsızın biri kafasına tabanca dayayıp cüzdanını ister. Hayri Efendi cüzdanı uzatır. Hırsız cüzdandaki yedi yüz liradan sadece beş lira alır ve koşarak uzaklaşır. Hayri Efendi de onu takip eder. Hırsız bir bakkaldan ekmek alır ve hemen yemeye başlar. Hırsız gittikten sonra Hayri Efendi bakkaldan adamın hırsız olmadığını aksine namuslu biri olduğunu öğrenir. Hayri Efendi ertesi gün bir erzak kayığı hazırlatır ve adamın evine gönderir.

Refik Halit'e ait "Garip Bir Hediye" adlı üçüncü hikâyede, Feridun bir gemide ihtiyar bir Yahudi'nin hayatını kurtarır. Yahudi ona bir tıraş fırçası verir ve fırçayı atmamasını değerli olduğunu söyler. On yıl sonra Feridun ve annesinin maddi durumu kötüleşir. Feridun tıraş bıçağını satmak için bir dükkâna girdiğinde dükkân sahibi adam bu fırçanın beş para etmeyeceğini söyler. Feridun eve gelir ve tıraş fırçasını kızgınlıkla pencereden aşağı atar. Feridun karanlıkta parlayan fırçayı almak için koşarak aşağı iner. Pırlantalı fırçayı ertesi gün bir dükkâna götürür. Adam fırçanın çok değerli olduğunu söyler. Feridun, gümrükten mal kaçırmak için Yahudi'nin pırlantaları fırça sapına koyduğunu anlar.

Ç. Z. inisyalli "Kesik Saçlı" adlı hikâyede, Fehim Efendi'nin küçük oğlu Tahsin tombalaya ve gazinoya giderek Ruslarla vakit geçirmeye başlar. Diğer aile fertleri bu durumdan rahatsızdır. Tahsin ve abisi İrfan Ruslar hakkında konuşurlar. Tahsin

abisinin de aklına girer ve bir gece İrfan'ın eşi Pakize'ye bir yalan uydurup beraber dışarı çıkarlar. Şüphelenen yengesi ise Tahsin'e o günden sonra kırgınlık hisseder.

Hasan Bedrettin'e ait "Dirildikten Sonra" adlı hikâyede, anlatıcı Osman Feyzi adında otuz beş yaşlarında bir miras yediden bahsetmektedir. Osman Feyzi, tüm hayatını kadın, içki ve eğlence ile geçirir. Günün birinde parası bitince nasıl bir uçuruma yuvarlandığını fark eder ve intihar etmeye karar verir. Operatör bir arkadaşının yanına gidip durumu anlatır ve zehir ister. Arkadaşı ona zehir verir. Osman Feyzi zehri aldıktan iki saat sonra uyanır ve gözlerini açar. Operatör paniğe kapılır. Ona gerçekten zehir vermiştir ve fırsattan istifade vücudunda bazı deneyler yapmak istemiştir. Zira hiçbir doktor böyle bir fırsata muvaffak olamamıştır. Ama zehrin oranı az geldiği için ölmediği gibi bir de uyanmıştır. Operatör ona çok tesirli başka bir zehir ile ölebileceğini söyler. Osman Feyzi bu sözlerden sonra vücuduna bakar ve dehşete kapılır. İki bacağı kesilmiştir. Anlatıcı bu hikâyeyi köprüde sadaka verdiği Osman Feyzi'den dinlediğini belirtir.

Abdullah Zühtü'ye ait "Edalıdır Yosmam" adlı ikinci hikâyede, Şeyda Bey bir şehidin kızını ahiretlik olarak yanına alır. Adını Yosma koyduğu bu kız Şeyda Bey'in ailesiyle yaşamaya başlar. Yıllar sonra Şeyda Bey'in oğlu ve gelini de köşke yerleşir. Yosma hem Şeyda Bey'in eşinin hem de gelininin eziyetlerine katlanır. Şeyda Bey vefat edince Yosma istenmediği bu evi terk edip çok sevdiği çamaşırcı kadın Adile Hanım ile yaşamaya başlar. Adile Hanım onu Ahmet Usta ile evlendirir. Ahmet Usta ve Yosma mutlu bir hayat sürerler.

Abdullah Zühtü'ye ait "Elif Hanım" adlı üçüncü hikâyede, anlatıcı arkadaşına Galata'da sersefil ayyaş görünümlü bir adamı işaret eder ve onun hikâyesini anlatmaya başlar. Bu çok zengin olan adam iki çocuğu ve eşini bırakıp Elif Hanım denilen güzel bir hanımla gününü gün etmektedir. Elif Hanım'ın ise bu adamdan çıkarları vardır. Anlatıcı, Elif Hanım'ı genç bir Rus erkek ve iki çocukla görür. Aylar sonra bu genç Rus'un Elif Hanım'ın eşi ve o iki çocuğun da çocukları olduğunu öğrenir. Elif Hanım bu sefil adamın parasını alıp ailesinin yanına zengin olarak döner. Galata'daki sefil adam ise yuvasını yıktığıyla kalır.

Hasan Bedrettin'e ait "Eczacının Kızı" adlı ikinci hikâyede, eczacının kızı Marina'nın Menaleas adındaki nişanlısı yüzlerce kişinin gözü önünde bir adamı öldürür ve tutuklanır. Marina ona sarılırken kulağına "Ne olursa olsun suçunu inkâr et. O gece Marina ile birlikteydim de, ben bu işi halledeceğim" der. Marina Müslüman kadın kılığına girip çarşafa bürünür. Dikkat çekmeden zindana ulaşır. Marina meyve sepetini sevgilisine vermesi için gardiyana yalvarır. Gardiyan kabul eder ve sepeti alır. Kız bir köşeye saklanır. Gardiyan sepetteki rakıyı mahkûmlar içemeyeceği için kendisi içer. İçindeki uyku ilacı yüzünden uyuyakalır. Marina Menaleas'ın kapısını açar ve ona "Git herkesin olduğu kalabalık bir yerde bir adamın göğsüne bir hançer sok ve gel" der. Menaleas kızın dediklerini yapar, sonra zindana gelip yatar. Kız anahtarları gardiyanın cebine koyar, sepeti de alıp çıkar. Görevliler zindana geldiğinde gardiyan uykusundan ayrılmıştır ve hiçbir şeye anlam veremez. Olayı anladığında ise kendini ifşa etmez. Ertesi gün mahkemede Menaleas "İlk cinayette Marina'nın yanıdaydım, ikincisinde ise zindandaydım. O kişi ben değilim" der ve serbest bırakılır. Marina ve Menaleas evlenirler. Bir gün Marina Menaleas'ı komşunun kızıyla görür. İntikam almak için gidip her şeyi anlatır. Sonra da intihar eder. Menaleas ise bir balıkçı sandalıyla kaçar.

Ç. Z. inisyalli "Nevvare" adlı ikinci hikâyede, Necip ve Hamit bir davette karşılaşır. Tekrar görüşmek için anlaşır. İki seneden sonra İstanbul'a yeniden gelen ve Necip'e uyan Hamit, Necip ile beraber Nevvare adındaki bir kadının evine gider. Bu ev birçok hanımın bulunduğu bir evdir. Birkaç dakika sonra kapı hızlı hızlı çalınır ve Necip'in eşi içeri girip ikisini de azarlar.

Hasan Bedrettin'e ait "Yıldırım Adam" üçüncü adlı hikâyede, ispiirtizma müsamesesinden çıkan adamın omuzlarından birisi tutar. Onu takip etmesini söyler. Bu gizemli adamın hâlleri değişir ve her yerinden bir ziya peyda olur. Bu yaptığı şeyi herkesin yapabileceğini kendisinin de yapabileceğini yeter ki çalışması gerektiğini söyler.

Abdullah Zühtü'ye ait "Ben Değildim, Bahar Çapkın İdi!" adlı dördüncü hikâyede, tahsilini bitirdikten sonra Avrupa hayalleri kuran bir genç, turist gibi giyinip turist gibi davranır. Vapurda gördüğü bir kızı çok beğendiği için onu ve

ailesini takip eder. Yalnız kaldıkları ilk anda kızla muhabbet eder. Daha sonra bir daha kızı göremez, evini ve kim olduğunu bilemez.

Hasan Bedrettin'e ait "Mantarcının Oyunu" adlı dördüncü hikâyede, Ohanes Efendi her zaman Agop adında fakir bir adamdan mantar alır ve hiçbir zaman para vermez. Agop yine bir gece mantar verir. Ohanes Efendi ve ailesi mantardan yerler. Ziyafet bittikten sonra Agop'un gönderdiği bir çocuk mantarların zehirli olduğunu yenilmemesini söyler ve Agop'un yeni mantar gönderdiğini belirtir. Bunu duyan herkesi ölüm korkusu sarar. Bir süre sonra Agop gelir. Ohanes Efendi "Bize zehirli mantar yedirttin" der. O da mantarların zehirli değil sadece bayat olduklarını daha iyisini yiyin diye ikinciye yolladığını ifade eder. Agop "İsterseniz ikinci gönderdiğim mantarları sizin için ellerimle yapayım" der. Ohanes Efendi artık bundan sonra mantar sevdasından kurtulduklarını dile getirir.

Hasan Bedrettin'e ait "Ayrı Ayrı Meseleler" adlı beşinci hikâyede, Husrev'in yanına bir sabah kız kardeşi Pakize gelir ve kocasının onu aldattığını söyler. Husrev'den kocası Ekrem'i takip etmesini rica eder. Husrev, Ekrem'i takip eder ve anlar ki Ekrem kıskançlıktan ötürü kılık değiştirip Pakize'yi takip etmektedir. Husrev durumu Pakize'ye anlatır, eşinin onu aldatmadığını söyler. Pakize ise büyük bir korkuyla "İyi ki bunu öğrendim yoksa yarın Feridun ile buluşacaktım. Gitseydim, Ekrem bizi yakalayacaktı" der. Kendi Feridun ile buluşacakken kocasını niçin umursadığını anlamayan Husrev'e, Pakize "Bunlar ayrı ayrı meseleler" cevabını verir.

Abdullah Zühtü'ye ait "Nil'de Bir Sevda" adlı beşinci hikâyede, usta, sanatına âşık ve musikiden başka bir şey düşünmeyen biridir. Fakir bir ailenin kızı ve musikiye istidadı olan Cemile ders almak için bu ustanın evine gider. Cemile kısa zamanda kendini musiki konusunda geliştirir. Güzelliği ve kabiliyeti sayesinde her yerde ustasından daha fazla rağbet gören Cemile'ye ustası âşık olur. Aynı zamanda şöhreti söndüğü ve Cemile'nin arkasında kaldığı için de nefsiyle bir mücadele içine girer. Bir gün Cemile'ye bir ilaç içirir, Cemile sesini kaybeder. Herkes bu sesi bir daha duyamayacağı için üzülür. En çok da onun sesine âşık olduğunu anlayan usta üzülür. Usta yaptıklarından pişman olup suçunu itiraf eder. Yapılan aşk itirafından

sonra yaşamamaya karar verip Nil'e atlarlar. Mısır'da İbnü'l Fârız'ın gazeli bu iki ruha teselli için okunur.

Ç.Z. inisyalli “Sevda-Süheyla” adlı üçüncü hikâyede, Zeynel, Halil Efendi adında zengin bir adamı İstanbul'da gezdirirken karşılarına Sevda Hanım çıkar. Sevda Hanım Halil Efendi'nin zengin olduğunu anlar ve onları bırakmaz. Halil Efendi de Sevda Hanımın cilvelerinden etkilenir. Bir süre sonra mutlu bir şekilde beraber yaşarlar ve Zeynel'i hayırla anarlar. Aylar sonra Zeynel, Sevda Hanım'ın arkadaşı Süheyla Hanım ile karşılaşır. Süheyla Zeynel'den Halil Efendi gibi zengin, ona bakacak bir bey istemektedir. Zeynel bu duruma şaşırsa da kırmak istemez ve adresini alır.

Hasan Bedrettin'e ait “Solgun Güller” adlı altıncı hikâyede, Güzin eşi Vedat'ın yazı odasını karıştırır. Bir kutu bulur ve açar. İçinden solgun güller çıkar, eşinin kendisini aldattığını düşünür. “Bütün Gençliğim” yazan bir kâğıt bulur. Aldattığına tamamen inanıp bayılır. Eşi Güzin'i ayıltır ve o güllerin Güzin'in gençken ona verdiği güller olduğunu izah eder.

Abdullah Zühtü'ye ait “Ah Bir Ev Yapabilseydim” adlı altıncı hikâyede, mümeyyiz Recai Bey o gün kaleme üzgün gelir. Arkadaşları nedenini öğrenmek için çok ısrar edince anlatmaya başlar. Recai Bey validesiyle yaşayan, evi olmadığı için evlenemeyen bir adamdır. Yirmi yaşından beri ev hayali kurar. Çocukluğunu ve gençliğini geçirdiği ev yanar. Aynı mahalleden tuttıkları ikinci evleri de eşyalarıyla beraber yanar. Borç harç bir ev bulup hurdacılardan eşya toplayarak bir ev kurarlar. Yaşı kırk beş olan ve validesi iyice yaşlanan Recai Bey'e artık bir hanım lazımdır. Mahalledeki muhacir bir kızı istemeye giden validesine, evinin olup olmadığını sorarlar. Bir evi olsa her şeyin düzeleceğine inanan mümeyyiz o gün kalemde ağlar. Sonra kalemden bir genç on beş günlük müsaade istemek için Recai Bey'e Üsküdar'dan üzerinde bir köşk resmi olan bir kart atarak onunla eğlenir. Recai Bey ise bu kart şakasına oldukça kızar.

Ç.Z. inisyalli “El Çabukluğu” adlı dördüncü hikâyede, anlatıcı, Faiz Bey ile iki aydır görüşmemekten yakınıyor. Faiz Bey ise bir sevda dönemi geçirdiğini söyleyip anlatmaya başlar. Bir yaz günü hemşiresinin yanına gezmeye giden Faiz Bey

köşklere birinde Nadire Hanım'a muhabbet beslemeye başlar. Hemşiresi ise Nadire Hanım'ın dul olduğunu, erkek avcısı olduğunu ve Nafi Bey ile münasebeti olduğunu belirtir. Faiz Bey'in arkadaşı olan Nafi Bey'den böyle bir husus duymayan Faiz Bey ona bu konuyu soramaz. Nadire Hanım Faiz Bey'e mektup gönderip Faiz Bey'i etkilemeye çalışır. Artık mektuplaşmaya ve gizli gizli görüşmeye başlarlar. Nadire Hanım, Faiz Bey'e Nafi Bey'in kendisine ilgisi olduğunu ama ondan hoşlanmadığını söyler. Faiz Bey'i üzen iki husus: Hemşiresinden bu durumu saklaması ve arkadaşı olan Nafi Bey'e bu konuyu soramamasıdır. Bir gün Faiz Bey Nafi Bey'den bir davet alır. Nafi Bey Faiz'e Nadire Hanım ile aralarından çekilmesini, Nadire Hanım'ın kendisini sevdiğini dile getirir. Nadire Hanım'ın mektuplarını gösterir. Bu mektuplar Faiz Bey'e yazılan mektuplara benzer. Nafi Bey bir ara odadan çıkınca Faiz Bey el çabukluğuyla mektupları cebindeki kendine yazılmış mektuplarla değiştirir. Nafi Bey içeri tekrar girince "Hakkınız var, ben aradan çekiliyorum" der ve gider.

Hasan Bedrettin'e ait "Dilsizin Sinema Temaşası" adlı yedinci hikâyede, doğuştan sağır ve dilsiz olup Sağırlar Okulu'na giden Julyet Paskalya gününü halasında geçirir. Halası ve ailesi onu sinemaya götürür. Çok acıklı bir sahnede Julyet kahkaha atmaya başlar. İnsanlar onları sinemadan çıkartırlar. Julyet'i okula teslim ederken Julyet hocasına işaret diliyle olayları anlatır. Meğer o dramatik sahne çok zor çekilmiştir. Aktörler ağlarlar. Aynı zamanda sessizce birbirine edepsiz laflar söylerler. Julyet dudak okur ve onlara güler.

Ç.Z. inisiyalli "24 Saat Gaip" adlı beşinci hikâyede, matbuat emektarı Ahmet Bey, Ahmet Mithat'ın yanında çalışır. Bir gün iş için Ahmet'i, Prenses Zeynep Hanımefendi'nin konağına gönderirler. Saraya giden Ahmet kaybolur ve kendini haremde bulur. Haremdeki kızlar Ahmet'i yirmi dört saat sonra bırakırlar. Ahmet, ustasının ateş püsküreceğini düşünürken ustası onu çok merak ettiğini söyler. Ahmet başından geçenleri anlatır.

Abdullah Zühtü'ye ait "Şafak Söker Güneş Batarken" adlı yedinci hikâyede, şafak vakti, güneş batarken anlatıcının hatırına gelen kişi çocukluk arkadaşı zenci Said'dir. İranlı zengin efendisi evlat olarak yetiştirmiştir. Said herkesin hayran olduğu çok zeki, çalışkan ve şair bir gençtir. Bir yaz bitimi okullar tekrar açıldığında

anlatıcı, Said ile kavuşur. O hayat dolu, umutlu, hep yüzü gülen gencin değiştiğini kederle dolu olduğunu fark eder. Meğer Said o yaz ders verdiği bir paşanın kızına âşık olmuş ve ona sevgisini itiraf etmiştir. Kız ise onu zenci olduğu için reddetmiştir. Said birkaç ay sonra arkadaşına şiir defterini hatıra olarak bırakıp intihar eder.

Ç. Z. inisyalli “Kolonya” adlı altıncı hikâyede, birkaç arkadaşıyla Almanya’nın Kolonya (Köln) şehrine giden anlatıcı şehrin tarihini ve görünüşünü aktarır. Kaldıkları otelde bir kadınla tanışır. Bu kadın, anlatıcının Sofu dediği adama teveccüh eder. Grupta bulunan Nami Bey ise anlatıcıya bir çapkınlık macerasını anlatır. Anlatıcı Sofu’ya kadını niçin geri çevirdiğini hiç olmazsa Nami Bey’e yarayabileceğini belirterek takılır.

R.H. inisyalli “Acı Bir Ders” adlı hikâyede, Yüzbaşı Ahmet Efendi, Hüseyin Çavuşa “Çavuş şu isyan edenlere millet meclisini tanımayanlara hadlerini bildirelim” der. Hüseyin Çavuş düşünceli durur. Oysa Hüseyin Çavuş hep en önde savaşan biridir. Bu hâlinin nedenini şöyle anlatır: 31 Mart Vakası gerçekleşirken İstanbul’a giren Hareket Ordusu içerisinde yer almıştır. Karşısında düzenli kurşun atan bir adam vardır. Hüseyin Çavuş karşısındaki bu adamı nişan almış ve vurmuştur. Üç yıl sonra mahalledeki kötü evlerden birinde bir kızla tanışır. Fakat bu kız ahlaklı, terbiyeli bir kızdır. Kıza buralara nasıl düştüğünü sorunca kız ağlayarak anlatmaya başlar. Yetim kaldığını babasının çavuş olduğunu ve üç yıl önce çarpışırken öldüğünü söyler. Hüseyin Çavuş, kızın vurduğu adamın kızı olduğunu anlar. Kız, babası öldükten sonra çok zorluklar çekip en sonunda o eve düşmüştür. Çavuş kıza nikâh kıymış ve kızı köyüne götürmüştür. Kız da onun tarlalarına bakmaktadır. İşte bu yüzden artık silah çekememektedir.

R. N. inisyalli “S. N.’un Gözleri” adlı hikâyede Seniha Nihat, Süveyda Necmettin ve Selma Nadir adında üç kız bir mecmuadaki manzumeyi okurlar. “S. N.’un Gözleri” adlı manzumeyi kimin yazdığı belli değildir. Kızlar bu şairin kim olduğunu ve şiirin içlerinden kime yazıldığını bulmaya çalışırlar. Sonunda anlaşılır ki Seniha şiiri abisine yazdırıp kızlara gururlarını bir erkek uğruna satmamalarını, hemen hülyaya kapılmamalarını öğretmek için bir oyun kurar.

Halit Ziya'ya ait “Sabık ve Lâhik” adlı hikâyede, bir hanımın eski ve yeni kocası ekseriyetle Samatya mevkiinde karşılaşırlar. Fakat birbirinden hiç hoşlanmaz ve selamlaşmazlar. Eski kocanın ekseriyetle istihza dolu bakışları yeni kocaya dönüktür. Fakat yeni kocanın zamanla neşesi azalıp gözlerine bir bulut çöküp alnında çizgiler oluşmaya başladıkça eski koca bu adama merhamet duyar ve bir an önce kurtulması için dua eder. Bu son karşılaşmalarında ilk defa gazete değiştirme bahanesiyle konuşan bu iki adamdan hanımın eski kocası olan adam anlar ki yüzü gülen yeni koca, hanımdan kurtulmuştur. Eski kocası geçmiş olsun dileklerinde bulunur. O günden sonra ahab olurlar.

Abdullah Zühtü'ye ait “Ahmet Dayı” adlı sekizinci hikâyede,⁶³ Dürdane Hanım, yirmi sene Avrupa'da yaşayan alafranga zannettiği dayısı Ahmet Nejat'ın dönüşüne çok sevinir. Alafranga bir hayat yaşamaya çalışan Dürdane Hanım, Ahmet Dayı'nın çay partisindeki bazı sözleriyle bu alafranga hayatları ve partileri küçümsemesine canı sıkılır. Ahmet Nejat'ın niyeti kendi kültürüne yüz çevirip görünüşte Avrupai bir hayata sahip olmanın bir kıymeti olmadığını Dürdane'ye öğretebilmek ve onu kurtarabilmektir. Ahmet Dayı, içinden "Hatta mümkün olsa bütün memleketin yanlış yola sapmış sevgili ve kıymetli Dürdanelerini..." diyerek kurtarma amacını ortaya koyar.

Abdullah Zühtü'ye ait “Dilara Dadı” adlı dokuzuncu hikâyede, bütün gece kocasının arkadaşlarıyla poker oynayan Dürdane'yi hâlâ yatarken gören Ahmet Dayı “Çocuğuna kim bakıyor, işin gücün yok mu?” diyerek azarlar. Dayı Dürdane ile Eyüp ve Piyer Loti'yi ziyaret etmek ister. O gün arkadaşlarıyla sinemaya gitmek isteyen Dürdane'nin canı sıkılsa da zengin dayısına yaranmak için mecbur kalır. Fakat gidince oraları çok beğenir. Dürdane ile Ahmet Dayı Dürdane'ye küçükken dadılık eden Dilara Dadı'yı ziyaret ederler. Dilara Dadı çocukları, eşi ve büyük bahçeli eviyle kendine bir dünya kurmuştur. Dürdane o gece “Acaba hakiki saadeti Dilara mı bulmuştu? Acaba kendi bedbaht, diğerleri bahtiyar mıydı?” diye düşünmekten uyuyamaz. Ahmet Dayı, konuşmalarıyla Dürdane'nin kafasını karıştırıp ilk ıslah hareketlerini başlatır.

⁶³ Abdullah Zühtü'nün “Yeni Zaman Sahnelerinden” üst başlığına sahip on beş sayı yayımlanan hikâye dizisinin ilk bölümüdür.

Abdullah Zühtü'ye ait “Dürdane’den Güzide’ye” adlı onuncu hikâyede, Dürdane, arkadaşı Güzide’ye yazdığı mektupta para için dayısının her isteğine katlandığını aktarır. Ahmet Dayı, Avrupa’da tahsil görmüş genç bir çiftin İstanbul’da ev kurmasına yardım eder. Dürdane de bu ev alışverişlerine katılır. Genç çift eski ve geleneksel eşyalar arar ve evlerini tam bir Türk evi olarak düzer. Dürdane Avrupa görmüş çiftin bu hâline şaşırır ve onları kendi Avrupai evine nasıl çağıracağını düşünür. “Biz mi dünyayı yanlış görüyoruz onlar mı?” diyerek mektubunu bitirir.

Abdullah Zühtü'ye ait “Kudemadan Sarhoş Recai” adlı on birinci hikâyede, harp zamanı Avrupa’ya gittikleri için Avrupai zannedilen, meclislerde beylik laflar ederek bilgili görülen Şeyda ve Niyazi birbiriyle arkadaş olan Dürdane, Neriman ve Güzide hakkında konuşurlar. Şeyda ve Niyazi, sefahat içinde eğlenerek içlerinden en zengini olan Güzide’nin servetini yiyerek günlerini gün etmeyi isterler. Fakat Güzide’nin sevgilisi zeki ve hassas bir adam olan İlhami onlara hiç uymaz ve bu isteğe imkân vermez. Şeyda ve Niyazi’nin konuşmalarını duyan kudemadan sarhoş Recai onları azarlar, eski zamanlarda hiç böyle şeylerin olmadığından bahseder.

Abdullah Zühtü'ye ait “İş Adamları” adlı on ikinci hikâyede, doktor hasta kızı için adada yaşamaları gerektiğini söylediğinden dolayı tacir adada ev arar. Bunu duyan iş adamı Reyhan adadaki köhne köşkünü satılığa çıkarmış gibi yapıp gazeteye ilan verir. Reyhan, sahibi Avrupa’da olduğu için daima boş olan adadaki güzel bir köşkü kendi köşküymüş gibi gezdirip kandırdığı bu tacire köşkünü satar. Satış anında eşinin borçları yüzünden zor duruma düştüğü için pırlantalarını satmaya gelen Dürdane ve Niyazi’yi de şahit olarak gösterir. Reyhan eski köşkünü yüksek bir fiyata satarak taciri, kıymetli pırlantaları ucuza alarak Dürdane’yi kandırır.

Abdullah Zühtü'ye ait “Son Moda Talak” adlı on üçüncü hikâyede Ahmet Dayı’nın verdiği derslerle gözlerini açan Dürdane’ye artık çocuğu bakımsız, evi fena, kocası adi ve iğrenç gelmeye başlar. Dürdane Beyoğlu gezmelerini, davetleri ve sinemaları azaltır; evde poker oynanmasına izin vermez. Çocuğunun dadısını kovup onunla daha fazla ilgilenir. Bir gün kocası yine kumar borçları yüzünden para istediğinde mücevherlerini veren Dürdane artık başka verecek bir şeyi kalmadığını söyler. Kocası yine tüm parasını kumarda kaybeder ve memuriyet nedeniyle bir

göreve gönderileceğini ve mecburen gitmek zorunda olduğunu söyleyip evi terk eder. Kocasından kurtulan Dürdane bu durumdan memnundur.

R.H. inisiyalli “Korku” adlı hikâyede, anlatıcı ve arkadaşı Hadi mezarlığa gidip bir mezarın resmini yapmaktadırlar. Bir gün Hami’nin bu mezarın üstüne gece vakti demir baston dikebileceğine dair iddiaya girerler. Birkaç arkadaş gece mezarlığa gidip birbirlerine korku dolu hikâyeler anlatırlar. Hami oldukça korkar. Fakat iddiadan vazgeçmez. Tek başına mezara doğru ıslık çalarak gider. ıslık sesi kesilince anlatıcı ve diğer arkadaşları koşarak Hami’yi ararlar. Meğer Hami yanlışlıkla ceketini geçirerek bastonu diker ve giderken ceketinin ucu gelmeyince arkasından birinin çektiğini zannederek korkudan ölür.

Abdullah Zühtü’ye ait “Mimar-ı Azamet” adlı on dördüncü hikâyede, halis bir Türk ve asil bir aileden gelen Mimar İsmet on dört yaşına kadar iyi bir eğitim alır ve rahat bir hayat yaşar. Babasını kaybedince Boğaziçi’ndeki büyük evlerini satıp mektep yakınında küçük bir ev tutarlar. Sanayi-i Nefise’ye kayıt olan İsmet iyi derecede Fransızca ve İngilizce öğrenir. İstanbul’daki her yeri ve bir buçuk yılda Avrupa’daki birçok yeri fotoğraflayarak tetkik eder. Harp vakti gelip askere aldıklarında memnuniyetle gider. Askerliği sırasında Timur, Selçuklu ve Osmanlı asarını tetkik etme imkânı bulur. Evlerini ellerinden aldıkları için İsmet ve annesi küçük bir yere sığınır, yoksulluk çekerler. Bir gün İsmet gazetede bir ilan görür. İlanda Türk tarzına uygun bir ev yapmak için zevk sahibi bir mimar arandığı yazar.

Abdullah Zühtü’ye ait “Dolandırıcılar Hücumu” adlı on beşinci hikâyede, Ahmet Dayı önceden beri bir ev yaptırma arzusu duymaktadır. Dürdane’nin kocasından boşanıp kendisiyle yaşamaya başlamasından sonra bu isteği gerçekleştirmeyi daha çok arzular. Kütüphanesindeki şarka dair musavver eserleri gözden geçirir, bu eserlerde gördüğü eski eserleri tetkik eder. Müzelerde gördüğü şarka ait eski tabloları tetkik eder. Fakat hayal ettiği ev için bir sanatkâra ihtiyaç duyduğundan ötürü gazetelere ilan verir. Gazetede ki ilandan sonra Ahmet Dayı’ya iş adamı Reyhan, Niyazi, Şeyda, Rum ve Musevi kâr avcıları musallat olurlar. Bir hafta dolandırıcıların hücumuna uğradıktan sonra hakiki bir sanatkâr olarak İsmet’i bulur.

Abdullah Zühtü'ye ait “Güzide'den Dürdane'ye” adlı on altıncı hikâyede, Güzide'nin Dürdane'ye gönderdiği mektubunu içerir. Güzide, Dürdane'nin değişiminden oldukça memnundur. Ahmet Dayı'yı bir sihirbaz olarak görür. Güzide mektupta kendinden oldukça yaşlı Selami Bey ile parası için evlendiğini ve rahat bir hayat yaşadığını söyler. Fakat hiç mutlu olmadığını hep Selami Bey'in ölümünü beklediğini ve en sonunda onu öldürdüğünü itiraf eder. Dürdane'nin kocası Necdet ile evlenmesi için Dürdane'yi ikna ettiği için üzgün olduğunu belirtir. İlhami'nin kendi parası ve zenginliği için ona yaklaşmadığını ve onu sevdiğini dile getirir.

Abdullah Zühtü'ye ait “Temiz Yürekli Derneği” adlı on yedinci hikâyede, iş adamı Reyhan, karşısındaki hanımefendi ve beyefendilere bir konuşma yapar. Sokak başında inleyen yaşlılara, açlıktan yürüyemeyen delikanlılara, bedbaht çocuk ve kadınlara değinir. Dünyanın her yerinde yardım cemiyetlerinin kurulduğundan bahseder. Kurulacak cemiyetle fakirlere, düşkünlere yardım edilerek memlekete hizmet edebileceklerinden bahseder. Bu etkileyici konuşma sonrasında herkes iş adamı Reyhan'ı alkışlar. Muhatapları Nermin, Niyazi, Şeyda, Reyhan'ın hizmetkârları ve iki hafif meşrep kadındır. Şimdilik Reyhan bu konuşmanın provasını onlara yapar. Planlarını hazırlayan Reyhan insanları bu dernek fikriyle kandırıp dolandırmayı hedefler.

Abdullah Zühtü'ye ait “Güzide'den Dürdane'ye” adlı on sekizinci hikâyede, Güzide'nin Dürdane'ye yazdığı mektuptan ibarettir. Dürdane'nin daha önceki mektubunda İlhami'nin Güzide'nin zenginliğinden faydalanmak için ona yaklaştığını ondan menfaati olduğunu yazdığını hatırlatır. Şüphe içerisinde olan Güzide İlhami'yi tecrübe etmeye karar verir. Güzide, Dürdane'nin İlhami'nin menfaati için Güzide ile birlikte olduğuna dair yazdığı mektubu İlhami'ye gösterir. İlhami Dürdane'nin hakkı olduğunu, kendisinin de bu durumu sürekli düşündüğünü belirtir. İlhami için kendisi zar zor geçinen birisidir, bir mirasyedi değildir. İlhami Güzide'ye evlenme teklifi eder. Fakat tek şartı Güzide'nin tüm servetinden feragat edip alınının teriyle para kazanan bir adamın zevcesi olup orta hâlli bir kadın olarak yaşamasıdır. Güzide ve İlhami'nin nikâhları kıyılır. İlhami'nin tek dostu Mimar İsmet ve İlhami Güzide'nin servetiyle, Dürdane ve Ahmet Dayı'nın da katılması şartıyla biçare kızların kendilerine iş bularak geçinebilecekleri bir müessese yapmaya karar verirler. Güzide

mektubunda Mimar İsmet'in Dürdane'ye olan ilgisine de değinir. Bu mektup üzerine Dürdane, Güzide ve zevcini evlerine çağırır.

Abdullah Zühtü'ye ait “İyilik Yurdu” adlı on dokuzuncu hikâyede, Ahmet Dayı'nın evinde misafir olarak Dilara Dadı, dadının zevci, Güzide, İlhami ve Mimar İsmet gelir. Ahmet Dayı, Mimar İsmet'i Türklüğünü yaşayan, çalışkan, vatanını seven bir genç olduğu için sever. Onunla beraber yapacakları müesseseyi, Dürdane'nin düzenlediği çay partisinde memleketteki insanların hâlini gördüğü günden beri düşündüğünü belirtir. Ziyafette İlhami Mimar İsmet ile birlikte inşa edecekleri İyilik Yurdu'nu herkese izah eder. Görev tayini edip detayları konuşurlar.

Abdullah Zühtü'ye ait “Mimar İsmet'ten İlhami'ye” adlı yirminci hikâyede, Mimar İsmet'in İlhami'ye yazdığı mektup söz konusu edilir. Bu mektupta Mimar İsmet her zaman sanatı için yaşadığını, bir insanda iki aşkın barınamayacağını ve üstelik en korktuğunun da bir kadını sevmek olduğunu dile getirir. İsmet bir kadını severse sanat aşkına ihanet edeceğini, kadın aşkının sanat aşkına en büyük düşman olduğunu düşünür. Fakat şimdi Dürdane'ye beslediği hislerinin önüne geçemez. İsmet mektubunda Dürdane'nin erkeklerden korktuğunu belirtir. İsmet İlhami'ye bu aşkın sanatına mani olup olmayacağını sorar.

Abdullah Zühtü'ye ait “İlhami Ne Diyor?” adlı yirmi birinci hikâyede, Ahmet Dayı yapılacak olan evin her hususiyetiyle bir Türk evi olmasını ve İyilik Yurdu'nun da kendi evinde olmasını arzu eder. Biriktirdiği eski evlere ait koleksiyonlardan faydalanır. İlhami İsmet'e yazdığı mektupta İsmet'in ya sanat ya kadın anlayışının yanlışlığından bahseder. Aksine bir kadını sevmenin sanatına en yararlı unsur olduğuna değinir. Erkekten korktuğunu söyleyen Dürdane için de bu aşkın cezbeseine kapılacağını belirtir. Bu yüzden her şeyi kendi hâline bırakmasını ve korkmamasını tavsiye eder.

Abdullah Zühtü'ye ait “Geçmişten Bir Ses” adlı yirmi ikinci hikâyede, Güzide ve İlhami Dürdane'ye konuk olurlar. O sırada Nermin'den bir mektup gelir. Nermin eski arkadaşlarına zenginlik içinde yaşayıp onu unuttukları için sitem eder. Dürdane'yi dayısının parasını yiyip arkadaşını arkada bırakacak kadar vicdansız olmakla suçlar. Hem Güzide'ye hem Dürdane'ye hakaretler eder. Artık bu durumu

umursamadığını başka bir amaç için yazdığını da ekler. Nermin Temiz Yürekli Derneği'nin azasıdır. Mektupta derneğin amacından bahseder. Bu hayırlı iş için Nermin mektupta Dürdane ve Güzide'den yardım ister. İlhami Temiz Yürekli Derneği'nin sahtekâr Reyhan ve arkadaşları tarafından dolandırıcılık için kurulduğunu asıl yardıma muhtacın Nermin olduğunu dile getirir. Dürdane Nermin'e bir mektup yazarak evine davet eder ve Nermin'i oradan kurtarıp İyilik Yurdu yararına kazanmayı arzularlar.

Halit Ziya'ya ait “Bir Eski Rabıta” adlı ikinci hikâyede, anlatıcı dört yaşından on dört yaşına kadar kendisiyle ilgilenen Dilhoş Dadı'nın kendisi ile evdeki diğer kişiler arasındaki koruyucu vazifesinden bahseder. Dilhoş Dadı bazen anlatıcıya kendi ülkesinden, annesinden ve kardeşlerinden bahseder. Dilhoş Dadı bir gün damda bir türkü mırıldanır. Anlatıcı bu türkünün ne anlattığını sorar. Türküye göre ülkenin birinde çok güzel bir kız vardır. Fakat babası onu yakışıklı ve genç adaylardan hiçbirine vermez. Genç kız bir hastalığa yakalanır ve karnı şişer. Onu çeşmede gören kız arkadaşları sorar: Sen neşeliydin, güzeldin. Şimdi günden güne soluyorsun, bir yandan da karnın şişiyor. Ne oldu ne acın var? Kız der ki: Bu derdi çok iyi biliyorum. Ama kimseye söylemem. Bilmiyorum ki bu onulmaz acı benden çıkınca onu bana verene baba mı diyecek büyükbaba mı diyecek? Anlatıcı o zaman çocuk olduğu için hiçbir şey anlamadığını sadece acı hissettiğini fakat şimdi her şeyi anladığını belirtir.

Halit Ziya'ya ait “Nokta-i İftirak” adlı üçüncü hikâyede, anlatıcı, Dilhoş Dadı ile arasındaki sevgi bağından bahseder. Anlatıcı on yaşını geçtikten sonra dadı da genç kızlıktan uzaklaşıp kadınlığı daha belirdikçe aralarındaki bağda bir çeşit gevşeklik başlar. Anlatıcı on iki yaşındayken bir gece odasına amcası girer ve dadısının borusunun tuttuğunu⁶⁴ ona haber verir. Yatağından kalkıp dadısının odasına gelen anlatıcı herkesin orada olduğunu görür. Kanlı gözleriyle dadısı tüm bedeni titrerken yatağının üzerine oturup yarı Türkçe yarı Afnuca bir şeyler söyler. Anlatıcı iyi saatte olsunlar ile ilgili birçok öykü dinlediğini ama ilk defa borusu üstünde bir kimseyi gördüğünü dile getirir. Dadı büyük amcasının sorularına kendisinin Dilhoş Dadı olmadığına dair karşılıklar verir. Ona göre o daha boylu,

⁶⁴ Borusu tutmak: Ağzı köpürerek kriz geçirmek, öfke nöbetiyle etrafa saldırmak.

daha şişman bir erkektir. Bütün evrenin altını üstüne getirecek bir padişah oğludur. Dadı birden köpürerek bir çılgılık atar. O günden sonra anlatıcı ile dadı arasında gönüllü bir ayrılık söz konusu olur.

Halit Ziya“Rasime-i Veda” adlı dördüncü hikâyede, Dilhoş Dadı’nın borulu olduğu ev halkı tarafından kabul edilir. Bir perşembe günü anlatıcının arkadaşları eve gelirler. Tütsü kokusu hissedip borulu Arapların periler için cinler için tütsü yaktıklarını dile getirirler. Arkadaşları evde bir borulu Arap olabileceği şüphesine kapılıp Dilhoş Dadı’nın olabileceği tahminini yürütürlerse de anlatıcı çok utanır ve inkâr eder. O günden sonra anlatıcı ve dadı arasındaki bağ daha çok açılır. Bir gün dadıyla evlenmek isteyen biri çıktığında ise dadı “Ben zaten gelin oldum” cevabını vererek evdekileri tedirgin eder. Dadıda bir süre sonra kuru öksürük başlar. Aile doktoru evde durmasının doğru olmadığını çocukla ayırmak gerektiğini belirtir. Dadı hava değişimi için adaya gönderilir. Bir gün Dilhoş ağırlaşır, Gureba Hastanesine yatırılır. Anlatıcıyı hastaneye götürdüklerinde dadı başını kaldırır ve “Hani bizim bir çocuğumuz vardı. Nerede o?” diye sorar.

Güzide Sabri’ye ait “Darül Bedayi’e Giderken!” adlı hikâyede, paraları olmayan Makbule, Sacide ve Macide adındaki üç yakın arkadaş Darülbedayi’de bir piyese gitmeyi çok isterler. Hala Hanım onlara gidebilmeleri için para verir. Kızlar büyük bir heyecan içinde hazırlanırken birden Hala Hanım gelir. Damadıyla kavga ettiği ve kızının evinden çıkacağı için verdiği on lirayı kızlardan geri alır ve kızlar büyük bir hayal kırıklığıyla kalakalırlar.

Halit Ziya’ya ait Bir Sahne-i Cinnet” adlı beşinci hikâyede, bir sohbet ortamındaki kişiler “Cinnetin Esbab-ı İçtimaiyesi” adlı bir eser vesilesiyle kendi hatıralarını, hikâyelerini aktarırlar. Aralarında daha önce hiç konuşmamış biri sözü alır ve bir hikâye anlatır: Anlatıcı yirmi sene önce akrabadan bir hastayı yoklamak için ara sıra hastaneye gidermiş. Bir gün yine ziyarete geldiğinde beklemesi gerektiği söylenen anlatıcıyı görevliler, hâlimden baba olduğu anlaşılan bir adamın ve on altı yaşlarında olduğunu tahmin ettiği elinde bir defter olan oğlunun bulunduğu bir odaya alırlar. Baba anlatıcıyı görünce şahadet parmağını dudaklarına götürüp sanki odada hasta veya uyuyan varmışçasına “Sus” demek ister ve parmağıyla tekrar odanın diğer tarafını işaret ederek “Oraya oturunuz ve sesinizi çıkarmayınız” demek ister. Anlatıcı

verilen talimatı sessizce yerine getirir. Baba oğluna dönüp “Dinliyor musun?” der ve çocuk başını evet anlamında sallar. Baba düşmana, kin ve intikam ateşiyle etrafa kıvılcımlar saçarak yükselen bir hitabeyle başlar. Anlatıcı dinleyince bunun meçhul, tarihi bir zamandan yalnız hayalde mevcut bir diyarda vukua gelmiş bir zulüm ve kahr olduğunu düşünür. Bu adam bir zindanın karanlık duvarları arasındaki mağlup bir hükümdarmış. Fakat adeta sefalet karanlıklarından necat güneşlerini icat edip yüzünü çamurlara bulayan hasmına bakıp, güya kılıcını sırtına batırıyormuş ve “Bak bir parmak daha batsa yok olacaksın. Fakat bana bu zevk ve zaferi verdiğine mükâfat olarak hayatını bağışlıyorum” demiş. Her cümlelerin, her mananın kuvvetini arttıran bir hareket yaparmış. Bazen bir şeyi hatırlayamadığında yahut yerine başka bir cümle koymak isterse derhal oğluna “Burada öyle değil” deyip cebinden bir kurşun kalemi çıkarıp “ilave et” emrini verirmiş. Çocuk yazıp bitiresiye kadar bekleyip sonra yine o taşkın sesiyle başlarmış. Adam elini kaldırıp havada düşmanın ciğerini kavırıyor zannı veren bir hareketle yumruğunu sıkırmış. Çocuk ise gözlerini hep acele acele çevrilen defterin sayfalarına saplarmış. Anlatıcı oğluna babasının bu sefalet-i maneviyatına şahit olduğu için acımıştır. Hitap bitince baba, kan ter içinde kendini sedire atmış, “Defteri bana ver” manasında elini sallamış. “Artık gidebilirsin” anlamında bir hareket yapmış. Çocuk sarılmayı ümit edencesine bakmış. Fakat en sonunda yüzünü babasının yüzüne yaklaştırıp sakalının altına sokmuş ve odadan çıkıp gitmiş. Anlatıcı da arkasından çıkmış. Bakmış ki çocuk sedirin üstünde başını duvara dayamış gözleri sımsıkı ve gözyaşları akıtıyormuş. Anlatıcı yirmi sene sonra geçenlerde bir köşkün kamelyasında otururken ona yabancı gelmeyen bir eda ile bir ses işitir. Yalnız ses değil, söylenen şeyler de yabancı gelmez. Dinleyenlerden biri dayanamayıp anlatıcıya “Adam hâlâ yaşıyor mu?” diye sorunca anlatıcı “Hayır o çoktan ölmüştü, bu sefer yirmi sene evvelin çocuğu dinleye dinleye ezberinde kalan şeyleri söylüyordu” der.

Halit Ziya’ya ait “Yeni Gelinden” adlı altıncı hikâyede, genç bir kadının bir erkekten gelen sitem dolu tebrik mektubuna karşılık cevap yazdığı mektubu yer alır. Mektubu yazan kadın kendisinin de haklı olduğunu bunun için üç yıl öncesini hatırlamak gerektiğini kendisinin İstanbul’u terk ettiğinde ne durumda kalıp neler yaşadığını aktarır. Hiç görmediği birisiyle evlenmeye karar verir. Fotoğrafını verseler

de o hiç bakmadan kabul eder. Düğün günü duvağı kaldırıldığında ise Allah'tan tek duası ondan nefret etmemektir. Evleneceği kişiyi görünce ilk hissiyatı onu kuyudan çıkaran bir yakınlıktır. Kadına göre bu çirkin erkeğin beğenilme endişesinden gelen bakışları kadında bir merhamet yaratır. O günden sonra kocasının onu tedavi edercesine üzerine düşmesi, rikkati, itina ve şefkatle hayatını sarmaya çalışmasıyla zevcine daha yakınlık duyduğunu söyler.

Halit Ziya'ya ait "Ayin-i Şikem" adlı yedinci hikâyede, "Ayin-i Şikem" tabirinin nasıl ortaya çıktığı hikâye edilir. Bu tabirin nedeni evin mürebbiyesidir. Mürebbiye, tek zaafî yemek olmasına rağmen yemek yemeye hiç düşkün değilmiş gibi davranır. Hiç kimse onun yüzüne bu durumu vurmaz. İkinci tabağı alması için ısrar ederler, "Hoca Hanım'a az koydunuz, bir daha koyun" gibi oyunlarla yedirirler. Mürebbiye bir hastalığa yakalanır ve perhiz yapmak zorunda kalır. Sadece süt, yoğurt, yavan çorba ve kabak haşlaması yemek zorunda kalır. En azından yiyenleri izlemek ve yemekleri seyretmek için sofraya dâhil olur. Perhizine devam ettiği sıralarda oğlunu ve gelinini görmek için Sütölçe'ye gider. Orada perhizine hiç dikkat etmeyip hasretini çektiği tüm yemeklerden yiyen mürebbiyenin vefat haberi gelir.

Refi Cevat'a ait "Sürtük Emine ile Latif Bey" adlı hikâyede, İbrahim, arkadaşlarına Küçükçekmece'ye ava gidip bir kahvehanede vakit geçirdiği zamanlarda tanıdığı bir çiftten bahseder. O gece kahvehaneye Latif Bey ve Sürtük Emine girer. Bu çift geçimini dağlarda çalı çırpı, odun toplayarak sağlar. Emine ve Latif Bey bir ara dışarı çıkınca İbrahim onlar hakkında malumat öğrenir. Latif Bey beceriksiz bir adam olduğu için bütün işi Emine yaparmış. Latif Bey uyurken; kökleri kesen, çalıları kesen, hayvana yükleyen hep Emine olduğu için herkes Latif Bey'e gıpta edermiş. Latif Bey'e göre ise kendisi Emine'den bıkmıştır. Emine asabi bir hisle onu çok kıskanmış. Haklarında bilinen sadece bu kadar olup nerede ve nasıl tanıştıklarını kimse bilmez. İbrahim bu birbirine âşık olduğu her hâlden belli ilginç çifte hayret eder. Hususen Emine'nin tavrından, bakışından Latif Bey'e kuvvetli bir muhabbet beslediği bellidir. Birkaç sene sonra İbrahim bu çifte yine rast gelip ahab olunca Emine'nin İstanbul'a müthiş bir kininin olduğunu fark eder ve nedenini sorar. Emine şöyle anlatır: Latif Bey büyük bir konakta oturan bir kazaskerin oğluymuş. Babasının öldüğü sıralarda Emine konağa hizmetçi olarak

gelmiş. Latif Bey ve Emine'nin münasebeti nedeniyle Emine konağa büyük hanım olmuş. Fakat bir gece çıkan bir yangın bütün konağı silip süpürünce Latif Bey sokakta kalmış. O hâldeyken ne Emine Latif Bey'i ne Latif Bey Emine'yi bırakmış. Bir vakit İbrahim Küçükçekmece'ye yine uğrar ve Emine ile Latif Bey'i sorar. Kahveci Emine'nin Latif Bey'i bir çingene ile yakalayınca kafasını bir baltayla ikiye ayırmak suretiyle öldürdüğünü söyler. İbrahim arkadaşlarına Latif Bey'e değil Emine'ye acıdığını böyle bir durumun kadın için zor olduğunu söyler.

Refi Cevat'a ait "Bir Udun Hayatı -1-" adlı ikinci hikâyede, anlatıcı musikişinas arkadaşlarından birini ziyarete gider. Bu arkadaşı sadece musikiye değil aynı zamanda musiki aletlerine de ilgi duyar. Antika musiki aletlerini bulur ve satın alır. Bu sefer antika bir ud bulur. Arkadaşı odadan çıktığında anlatıcı uda bakar ve ud bütün mazisini, bütün hayatını kendine has mırıltısıyla anlatmaya başlar.

N. N. inisyalli "Meçhul Yolcu" adlı hikâyede, bir vagonda bir madam ve bir meçhul adam bulunur. Adam madama sorular sormaya başlar. Adamın verdiği tepkilerden dolayı madam bu adamın meczup olduğunu düşünür. Adam memur olduğunu söyler. Fakat görevi hakkında hiçbir bilgi vermez, gizli tutar. Tren bir süre sonra durur. Meçhul adam endişelenir, sürekli bir an önce kuzeyde olması gerektiğini vurgular. Trenin çok ağır olduğu için hareket etmediğini düşünüp vagondaki eşyalarını atmaya başlar. Madamın bastonunu atmak ister, madam mâni olur. Adam tren hareket etmedikçe telaşlanmaya başlar. Adam madama "Ya siz ya ben, bu trene ikimiz fazlayız" der. Sonra bir anda kadının çantasını görür ve onun gereksiz olduğunu söyler. Kadın hemen içinde on beş bin frank olan çantasına yönelir. Adam çantayı atar ve sonra kendisi de atlar. Kadının sesine gelen görevliler görür ki meçhul adam yerden çantayı alır, bir çitten atlar ve ağır adımlarla yürümeye başlar.

N. N. inisyalli "Halis Kan" adlı ikinci hikâyede, bir madam küçük kıza oturup yemeğini yemesini söyler. Kız "Peki madam" dediğinde ise "Bana büyükanne de" der. Bu hitabın nedeni anlatılır. Madamın Marsel adında tek bir oğlu vardır. Marsel bir seyahati sırasında Napolili bir kıza âşık olur. Validesi istememesine rağmen onunla evlenir. Madam onu bir daha görmek istemez ve torununun olacağı haberini aldığı mektuba da cevap vermez. Sonrasında bir salgın nedeniyle Marsel ve zevcesi ölür. Bu kız çocuğu Marsel'in kızıdır.

N. N. inisyalli “Elmas Taciri” adlı üçüncü hikâyede, Boris ve eşi bir lokanta işletirler. Fakat ertesi gün onları bu lokantadan çıkaracaklardır. Boris ve karısının paraya ihtiyacı vardır. Lokantaya elmas taciri olduğunu söyleyen bir müşteri gelir. Bir geceliğine kalacak yer ve yemek ister. İki oda gösterirler ve nihayetinde lokantacı adama oğlunun odasını vermeyi uygun görür. Gece karı ve koca elmas kutusunu almak için taciri öldürmeye karar verirler. Boris eline bir bıçak alır ve adamın odasına gidip işini bitirir. Elmasları sabah almaya karar verirler. Sabah merdivenlerden elmas tacirinin indiğini görünce ikisi de şaşırır ve korkarlar. Elmas taciri gece sarhoş bir adamın odaya gelip yatmaya çalıştığını söyler. Kim olduğunu sorduğunda lokantacının oğlu olduğunu öğrenir. Elmas taciri, genci odaya yatırıp kendisinin diğer odaya geçtiğini söyler. Boris'in yanlışlıkla tacir zannedip oğlunu öldürdüğü ortaya çıkar ve çift akıllarını kaybettiği için tımarhaneye yatırılır.

N. N. inisyalli “Hizmetçi Kadın” adlı dördüncü hikâyede, Kontes yeni şatosuna taşınacağı için hizmetçiler arar. Oda hizmetçisi olarak bir köylü kadın bulur. Eşinden boşanmış ve iki çocuğunu annesine bırakmış olan bu kadın her şeyi çabuk öğrenir ve verilen her vazifeyi yapar. Kontes bu kadını hizmetçi olarak aldığı için çok mutlu ve memnundur. Kadın üç ayın sonunda evden ayrılmak istediğini söyler. Kontes çok üzülür, daha fazla para teklif eder ve çocuklarını özlediyse eve getirebileceğini söyler. Israrlarına dayanamayan kadın hikâyesini anlatır. Bu kadının eşi harp zengindir. Çok büyük bir servet elde ederler. Fakat kadın yoksul bir aileden geldiği için böyle bir serveti nasıl kullanacağını bilemez. Adab-ı muaşeret, kibar takımına nasıl davranması gerektiğini, hizmetçi kullanmayı, ziyafet vermeyi de öğrenmek ister. Bu yüzden bu ünlü kontesin yanında işe başlamaya karar verir. Eşinden üç aylık izin alır ve kontesin yanında işe başlar. Şimdi tüm eğitimi bitmiş ve çıraklığını yaşamıştır. Artık şatosuna ve zenginliğine geri dönebilecek tecrübeyi kazanmıştır.

Fahrünnisa Fahrettin'e ait “Bir Rus Dilberinin Aşkı” adlı hikâyede, Safa, eşi Jale ve kızı Nermin'i bırakıp bir Rus kızı olan Lily ile gününü gün eder. Kızı Nermin çok hasta olduğu için Safa gitmek istese de Lily izin vermez. Lily ile Beyoğlu'nda gezerlerken iki Rus zabıtası Safa'ya acıyarak bakar. Gece katıldıkları baloda Safa sarhoş olur ve bir köşede sızar. Safa'nın Şişli'de yirmi dört bin liraya sattığı bir apartmanı vardır. Lily'ye parayı bankaya koyduğunu söyler. Fakat hakikatte parayı

bir bavula koyup ağzını da kilitler ve anahtarı cebinde taşır. Lily ile anlaşıp tuzak kuran zabıta Safa'nın cebinden anahtarı alır ve Lily'ye verirler. Lily paralar ile beraber Sırbistan'a gider. Safa kendisine eşinden gelen telgrafta kızını Nermin'in öldüğünü öğrenir.

Hasan Bedrettin'e ait "Bir Haydut Hikâyesi" adlı sekizinci hikâyede, Marki adındaki bir ihtiyar şatosundayken birkaç el silah sesi duyar. Oğlunun bulunduğu köşke girer. Sandalyelerin dağıldığını pencerenin kırıldığını görür. Oğlunun kaçırıldığını anlar. Marki'ye bir mektup gelir. Mektup şöyledir: Oğlun bana hakaret etmiş, yüz yüze gelirsek kurşun sıkacağını iddia etmiş. Biz de sözünün eri mi yoksa sadece şarlatan mı diye anlamak için geldik. Oğlunuzun köşküne girdik, üzerimize kurşun sıktı. Kirlenen elbiselerimiz için tazminat olarak on bin frank ve söylediği hakaretler için de otuz bin frank istiyoruz. Babası elli bin frankı söyledikleri yere bıraktırır. İki saat sonra evladı eve geri döner. Marki uyuduktan sonra oğlu şehre gider ve arkadaşına babasının bu oyundan hiç şüphelenmediğini eğlenerek söyler.

Hasan Bedrettin'e ait "Karda Ayak İzleri" adlı dokuzuncu hikâyede, köyün polis komiserliğine gelen bir adam komiserle görüşmek ister. Bir hafta önce bu köyden bir yazlık satın aldığı yazlığın sahibi olduğunu belirtir. Buenos Aires'teki ticarethanesinin batma tehlikesi olduğuna dair bir telgraf alınca işleri yoluna koymak için köyde olmadığı sekiz gün içinde evine gizlice girildiğini iddia eder. Evden bir şey çalınıp çalınmadığını soran komisere 'Hayır' cevabını verir. Her tarafa baktığını ama hiçbir netice alamadığını söyler. Herkese havlayan köpeği artık hiç havlamamaktadır, ilaç verildiğinden şüphe eder. Duyduğu ayak sesleri yanı başından gelmesine rağmen kimse görünmemektedir. Etrafta kimse olmamasına rağmen uşağı karda ayak izleri görmüştür. Evin o bölgesinde aşılması mümkün olmayan yüksek bir duvar olmasına ve evin kapısı içeriden kilitlenmesine rağmen izler dışarıdan eve kadar ulaşmaktadır. Komiser görmeye gidene kadar kardaki izler erir. Komiser iki adamını evde nöbetçi bırakır. Gece saat on birde yine ayak sesleri işitirler. Fakat kimseyi göremezler. Şafak sökerken komiser eve gelip neler olduğunu sorar. Durumu anlatan adamlarıyla arka bahçeye bakınca çöplükten eve doğru gelen ayak izlerini görürler. Fakat ayak izlerine göre gelenler dönmemiştir, hâlâ evdedir. Evi aramaya karar verdikleri anda bir musiki sesi işitilir. Bu piyano sesinin gelebileceği

tek yer piyanonun olduğu metruk bir odadır. Odaya gittiklerinde içeriden bir ses “Teslim oluyoruz, bir fenalık etmeyiniz” denilir. Kapı açıldığında iyi giyimli bir ihtiyar adam ve eşi görölür. İhtiyar eşine yan odaya geçmesini kendisinin mösyölerle konuşacağını söyleyip şefkatle eşini diğer odaya bırakır. Meğer o adam yazlığın eski sahibidir. Nişanlıyken aldıkları bu evin kendileri için çok değerli olduğunu, ihtiyaçları olduğu için sattıklarını ifade eder. Bu felaket ve duçar oldukları zaruretin tesiriyle eşinin şuurunu kaybettiğini ve servetlerinin mahvolduğunu hatırlamayıp sürekli “Evimize gidelim” dediğini söyler. Kendi evlerinde bulundukları zannını eşine verebilmek için bu komediyı oynadığını dile getirir. Komiser onları tutuklamayacağını serbest olduklarını söyler. Çift el ele tutuşup uzaklaşırlar.

Hasan Bedrettin’e ait “Külâh Etmek Bu Kadar Olur!” adlı onuncu hikâyede, iki arkadaş tiyatrodan çıkıp yemek yemeye giderler. Yemekten sonra ne yapacaklarına karar vermeye çalışırlar. Biri diğerine geçen gece yanında iki kızla bir pavyona gittiğini şampanya ve yedikleri et için çok fazla hesap ödediğini söyler. O pavyondan bir intikam almak ister. Bu pavyonun sadece gece ikiye kadar çalışma izni vardır. Ama pavyonun sahibi üçe kadar pavyonu açık tutar. İki arkadaş zabıta kılığına girip pavyonu basmayı kararlaştırırlar. Planları işe yarar ve pavyon çalışanları onları komiser zanneder ve pavyonun sahibi aceleyle iki arkadaşın yanına gelip el pençe durur. Komiser kılığına giren arkadaşlardan biri pavyon sahibine pavyonu müsaade edilen vakitler haricinde açık bulundurduğuna dair rapor geldiğini ve bu gece de müşahede için geldiklerini belirtir. Pavyon sahibi yalvarır ve o gecenin son olacağını belirtir. Onlara en nefis şampanyaları ve en leziz yemekleri takdim eder. Komiser taklidi yapan adam hesabı isteyince pavyon sahibi reddeder ve hatta müsamahasından ötürü şampanya göndereceğini söyler. İki arkadaş hiç para ödmeden pavyondan çıkarlar. On beş gün sonra okudukları bir gazete haberinde oyun oynadıkları pavyon sahibinin komisere rüşvet teklif etmekten, şampanya göndermekten ve izin verilmeyen saatlerde çalışmaktan tutuklandığı haberini okurlar.

Hasan Bedrettin’e ait “Vicdan Azabı Var Mı Yok Mu?” adlı on birinci hikâyede, eski bir adliye memuru olan anlatıcı, ilk tahkik ettiğı cinayetten beri katillerde vicdan azabı olabileceğine inanmadığını söyler ve ilk cinayet vakasını anlatmaya başlar. Bu cinayetin zanlılarını yıllarca tetkik eder. Fakat katil bir türlü

bulunamaz. Sonunda bir kadın adliye memuruna gelir ve katilin kocası olduğunu söyleyip ihbar eder. Yakalanan katil heyecan, üzüntü, vicdan azabı ve nedamet göstermez. Başına gelen felaketten inlemez ve soğukkanlılıkla hareket eder. Tek düşündüğü şey hesaplarında yanlışlık yapmasıdır. Adliye memuru, idama mahkûm edilen bu adamı çok ilginç bulur ve en büyük tecrübesi olarak görür.

Fahrünnisa Fahrettin'e ait "Şişli Kraliçesi" adlı ikinci hikâyede, Selma ve Fikret birbirini seven iki gençtir. Fikret, okulu bitirdikten sonra doktor olarak Almanya'ya gitse de sık sık mektuplaşırlar. Babasının ölümünden sonra değişen Selma Fikret'in mektuplarına kayıtsız kalmaya başlar. Selma sefahat âlemine alışır. Selma'nın aşkından ümidini kesmeyen Fikret Selma'nın ona küs olduğunu düşünür. Fikret Almanya'da Margaret adında bir kızla evlenecekken Margaret'a kalbinin bir başkasına ait olduğuna dair bir mektup yazıp İstanbul'a döner. İzzet Bey, Fikret'i metresinin isim gecesı eğlencesi için Şişli'ye götürür. İzzet Bey metresinden Şişli Kraliçesi olarak bahseder. Fikret parası olmayan İzzet'e bu kadına nasıl masraf ettiğini sorar. İzzet ise kadının onu çok sevdiğini ve kendisinin kadının parasını yediğini söyler. Fikret Şişli Kraliçesi'nin Selma olduğunu görünce kendisini dışarı atar ve hayal kırıklığıyla kalbi sızlar.

Hasan Bedrettin'e ait "Bu, Her Zaman Böyle!" adlı on ikinci hikâyede, Fransa'da bir kasabada, kasabanın en zengin adamı bir sabah ortadan kaybolur. Daima mağrur, tembel ve işe yaramaz görülen bir genç köpeğiyle dolaşırken köpeği sazlıklara doğru acı acı havlar. Genç, zengin adamın cesedini görür ve yetkililere haber verir. O günden itibaren kasabanın kahramanı olan gence herkes ceset hakkında sorular sorar. Suçlular yakalanır ve şöhreti artan genci kadınlar paylaşamazlar. Asil ve zengin bir aile, kızlarını bu genç ile evlendirir. Genç nahiye müdür muavinliğine getirilir. Şövalye rütbesi alır ve bir beldeye reis olur. Cesedi asıl bulan köpek ise kulübesinde ölür.

Hasan Bedrettin'e ait "Hangisi?" adlı on üçüncü hikâyede, Mösyö Solar ve Madam Solar'a bir adam iş yerinde para çalındığını ve oğullarının yaptığını söyler. Madam Solar bu habere çok üzülür. Birinci eşinden olan büyük oğlu Jek'e parayı alıp almadığını sorar. O da almadığını söyler. Anne o zaman küçük kardeşten şüphelenir. Büyük oğlu bunu duyunca endişelenir. Kardeşine üzülür ve annesinin üvey babasıyla

sıkıntı yaşayacağını düşünür. Suçu üstüne alır ve Brezilya'ya gider. Bir gün madamın oğullarını hırsızlıkla suçlayan adam, Madam Solar'dan özür dilemeye gelir ve bir yanlışlık olduğunu parasının çalınmadığını söyler.

Hasan Bedrettin'e ait "Âşıkla Aslan" adlı on dördüncü hikâyede, Morgan Afrika'da bulduğu yavru bir aslanı evine getirir. Yıllar geçtikçe büyüyen aslan Morgan'a ve eve alışır. Morgan'ın Hatice adındaki cariyesi de aslanı çok sever. Morgan Biyanka adında bir kadınla beraberdir. Bir gün Biyanka Morgan'ın içkisine ilaç katar. Morgan uyuyakalınca bir askerin yanına gider. Biyanka ve asker sarıldıklarında aslanın saldırısına uğrarlar. Aslan her ikisini öldürür. Hatice ise sadece uzaktan izler ve bunun ilahi adalet olduğunu düşünür.

Fahrünnisa Fahrettin'e ait "Bayram Hediyesi" adlı üçüncü hikâyede, Şeref Bey'i seven Perran'ın babası kızının zengin bir aileye gelin olmasını ister. Oysa asker olan Şeref Bey'in aylığından başka kazancı yoktur. Baba, kızının hatırı için Şeref Bey'i kabul eder. Şeref'i istemeyen büyükanne bir tuzak hazırlar. Bayram günü onbaşıdan bir miktar borç alan Şeref, ertesi gün olacak nikâhları için hediyeler alır. O gün yaşlı bir kadın Şeref'e zarf ve kadife kutu verir. Şeref Perran'dan gelen bir bayram hediyesi olarak düşünür. Perran mektupta kendisinde bir hastalık olduğundan dolayı nişanı bozduğunu söyler ve yüzüğü iade eder. Hastalık yalanını uydurup Perran adına mektup yazan bu kadın, Şeref Bey'i damat olarak istemeyen Perran'ın büyükannesinden başkası değildir. İki ay sonra kalbinde hâlâ Şeref'in aşkını taşıyan Perran araya sokulan hastalık lakırdısı kafasını karıştırmasına rağmen onu Şeref'ten kimsenin ayıramayacağını düşünür. Parmağında yeni bir nişan yüzüğü taşıyan Perran'ın karşısına askerlerin taşıdığı bir cenaze ve ağlayan bir onbaşı çıkar. Perran onbaşıdan Şeref'in iki aydır hastanede yattığını ve bir gün evvel intihar ettiğini öğrenince kendinden geçer ve bir duvar dibine yığılır.

Fahrünnisa Fahrettin'e ait "Bir Talihsiz Kadının Sergüzeşti" adlı beş sayı tefrika edilen dördüncü hikâyede, Nevzat işlerinin bozulmasından dolayı eşi Fazilet ve kızı Hale'yi İstanbul'da bırakıp İzmir'e gider. Fazilet ve Hale ise Bedia adında bir yakınlarının sayesinde daha küçük bir eve çıkarlar. Eşi ve kızını unutan Nevzat, İzmir'de Anjel adında bir metresle birlikte yaşar. Bir gece Nevzat bir kavgada Anjel'in eski sevgilisini öldürünce hapse atılır ve Fazilet ile Hale her şeyi öğrenir.

Fazilet bir davette tanıştığı, eşini yıllar önce kaybeden Muhsin Bey ile evlenir. Fakat Bedia Hanım'ın yaptırdığı büyüler nedeniyle Fazilet Muhsin Bey'e karşı ilgisiz ve soğuktur. Muhsin Bey verdiği bir davette Anjel ile yakınlaşır ve Fazilet'i aldatır. Bunu fark eden Fazilet, Muhsin Bey'den ayrılır. Bedia Hanım en başından beri istediği Muhsin Bey'e kavuşur ve evlenirler. Fazilet hayatı boyunca büyük acılar çeker, aynı kadın nedeniyle iki eşinden de ayrılır ve yalnız olarak yaşar. Nevzat sefalet içinde hapisten çıktığında tanınmayacak hâldedir. Fazilet'in evine gider, büyük bir kalabalıkla karşılaşır. Kalabalıktan birine nedenini sorduğunda vefat eden Fazilet Hanım'ın mevlüdü olduğunu duyar. Nevzat bu haberdan sonra aklını kaybeder ve bimarhaneye yatırılır.

Cemal Sabih'e ait "Ahu Ahmet" adlı hikâyede Güzin İstanbul'dan uzaklaşarak eniştesinin yaşadığı kasabaya gelir. Güneş doğar doğmaz gezmeye çıkan Güzin, o gün dere kenarına gider. Yolda Demirci Ahu Ahmet ile karşılaşır. Ahu Ahmet de dere kenarına gittiğini ve isterse sandalla gezebileceklerini söyler. Ahu Ahmet Güzin'e teveccühle bakar. Sandalla gezerken bazen susan bazen konuşan bu çiftin aralarında bir ünsiyet peyda eder. Akşam olduğunda iki arkadaş, iki âşık gibi sessizce ayrılırlar. O sandal gezintisinden sonra neşeli ve memnun olarak kasabadan ayrılan Güzin, doktorların seyahat etmesine yaptıkları itirazlara rağmen solgun ve bitkin olarak ihtiyar dadısının kucağında kasabaya geri döner. Güzin, dadısını gezdirirken kasabanın mezarlığını gösterir ve bu kasabada ölmek istediğini dile getirir. Hastalığı gittikçe ağırlaşan Güzin ölünce Ahu Ahmet dükkânının karşısındaki mezarlıktan gözlerini ayırmaz.

Abdullah Zühtü'ye ait "Mehtap Âleminde" adlı yirmi üçüncü hikâyede, Mahmut Nihat Bey, genç beyefendiye mehtap âlemini anlatır. Mahmut Nihat Bey'e göre artık mehtap âlemleri ve söz âlemleri kalmamıştır. Kendi gençliğindeki kayık sefalarını ve mehtap âlemlerini anlatır. O zamanlar yalıdaki bir kızı sevdiğini ve genç beyefendinin babasıyla kayıkla açılıp yalının yakınlarına geldiklerini ifade eder. Ertesi gün onlar yüzünden kızın ceza olarak esir pazarına gönderildiğini öğrenirler. Bu hikâye genç beyefendiyi çok etkiler ve ağlar.

Fahrünnisa Fahrettin'e ait "Bir Münzevinin Hayatı" adlı beşinci hikâyede, İffet bir hastalığa tutulur ve durumu gittikçe kötüleşir. Anne ve babası itibar etmese de

son çare olarak yeni mezun olan ve herkesin çok sevdiği başarılı Doktor Fevzi'yi çağırırlar. Fevzi reçetelere bakar, yanlış teşhis konulduğuna hükmeder ve yeni ilaçlar verir. İffet Hanım iyileşir, eve devamlı gidip gelen Fevzi Bey'e âşık olur. İffet Hanım ve Fevzi Bey evlenirler ve Nezih'e adında bir kızları olur. Doğumdan sonra toparlanamayan İffet Hanım hastalanır ve ölür. Fevzi Bey bu duruma çok üzülür. Kızı büyüdüğünde üçüncü dereceden verem olur ve o da ölür. Hem kızını hem eşini kaybeden Fevzi Bey münzevi bir hayat yaşamaya başlar.

Osman Cemal'e ait "Zurnacının Ölümü" adlı hikâyede, Zurnacı Hüseyin Ağa ve oğlu eğlenen insanlara çalgı çalmak için bir gece evden çıkarlar. Fakat yollarını zalim insanlar keser ve zorla bu iki çalgıcıyı götürüp tüm gece zurna çaldırırlar. Hüseyin Ağa yaşlıdır ve sabaha karşı artık dayanamaz. Ne zaman üfleme yi kesse adamlar kızıp "Çal, kesme" diye uyarırlar. Sabaha karşı Hüseyin Ağa son kez gözlerini açar ve yere yığılır.

Fahrünnisa Fahrettin'e ait "Böyle Şaka Olmaz!" adlı altıncı hikâyede, adliye memurlarından Ruhi Bey eşini o kadar çok kıskanır ki işe giderken eşinin üstüne kapıyı kilitleyip öyle gider. Ruhi Bey bir gün aceleyle çıktığı için evin anahtarını almayı unutur. Ruhi Bey'in huyunu bilen iki kadın, anahtarı görünce akıllarına bir oyun oynamak gelir. Yolda gördükleri genç bir çocuğa anahtarı verir ve eve gizlice girmesini söylerler. Ruhi Bey eve gelip genci görünce çılgına döner. Nihayetinde komşularının şaka yaptığı anlaşılır.

Cemal Sabih'e ait "Katil Nuri" adlı ikinci hikâyede, Nuri adındaki denizci, arkadaşlarından biri şiir okuyunca duygulanır. Nedenini sorduklarında Eleni'yi anlatır. Birbirlerini çok sevmelerine rağmen Eleni'nin babası Nuri'yi kabul etmeyip Eleni'yi bir tüccara verir. Bir gün Eleni ve kocasını iskelede gören Nuri kürekleri alır ve iskeleye koşar. Bu olay yüzünden Nuri hapis haneye düşer.

Abdullah Zühtü'ye ait "Hayattan Bir Dilim" adlı yirmi dördüncü hikâyede, Feride yeğeni Timur'a yazdığı mektupta istemediği biriyle nasıl evlendirildiğini anlatır. Ailesi maddi durumu kötü olduğu için Feride'yi istemediği hâlde ileride çok para kazanacak olan avukat Seyfettin'e vermiştir. Bu durumdan son derece mustarip olan Feride, mektupta yeğenine dert yanmaktadır. Bununla birlikte mektupta ailesini,

ailesinin alçaltıcı davranışlarını, evleneceği kişinin beceriksizliğini, düğün adetlerini ve görücü usulünü eleştirmektedir. Ayrıca Feride, Seyfettin ile evlenerek kurtulacağını sonrasında onunla yaşamayacağını ve izdivaçsız bir başkasıyla hayatını geçireceğine karar verdiğini belirtir. Evlendirilen Seyfettin ve Feride adeta bir cehennem hayatı yaşamaktadır. Feride ise mektepte yeğenine şu soruları sorar: Ruhunu, hissiyatını, bütün maneviyatını temastan kurtarmış yalnız vücudunu fedaya mecbur olmuş bir dul kadını manen bakir addedecek erkekler var mıdır, yok mudur? Dünyada böyleleri bulunur mu? Böyle kadınlar sevilme hakkında mahrum kalırlar mı, kalmazlar mı? Erkekler bu tarzda bekâret iddia eden kadınlara inanırlar mı, inanamazlar mı? “Sen erkeksin, mutlaka bilirsin” diyen Feride, kararını icra için yeğeninden cevabını beklediğini belirtir. Mektubunu şu son sözlerle bitirir: “Bana acil yaz, yegâne ümidim sende. Bil ki ben biraz da her şeyi seni düşünerek ve sana güvenerek yaptım. Çünkü başka çare yoktu. Anladın değil mi?”

Osman Cemal’e ait “Feci Bir Muamma” adlı ikinci hikâyede, Fikri Bey ile Ruhi Bey çok iyi arkadaşlardır. Fakat Ruhi Bey’in Fikri Bey’e hiç açmadığı bir derdi vardır. Fikri Bey birkaç kere ısrar etse de Ruhi Bey anlatmaz. Bir gün köye gezmeye giderler. Ruhi Bey çocuksu hâllere bürünür ve sonrasında Fikri Bey ile bir münakaşa yaşar. Ruhi Bey, Fikri Bey’in yanından uzaklaşır. Fikri Bey’in canı sıkılır, yolda bir adam görür ve ondan sigara ister. Adam az önce ağlayan bir genç gördüğünü söyler. Fikri Bey endişelenir ve eve döner. Fakat Ruhi Bey eve dönmez. Akşama kadar bekleyen Fikri Bey trene binip tekrar köye döner ve Ruhi’nin cesediyle karşılaşır.

Abdullah Zühtü’ye ait “Şimdiki İzdivaçlar” adlı yirmi beşinci hikâyede, “Sevgili Yeğenim” hitabıyla başlayan bir mektupta anlatıcı anne ve babasının evliliklerini anlatır. Babası görevinden atılınca çok sıkıntı çekerler. Annesi babasından gizli elmaslarını ve halılarını satar. Anlatıcının babası bu duruma duyduğu üzüntüden dolayı hasta olur, yataklara düşer. Anlatıcının babası bir süre sonra ölür ve bu ölümüne dayanamayan annesi de ölür. Anlatıcı anne ve babasının birbirine kavuştuklarını, birbirini çok sevdiklerini anlatır. Hem parasız hem kimsesiz kalan anlatıcının maddi durumu çok kötüdür. Tek çareyi evlenmek olarak gören anlatıcı, anne ve babasıninki gibi izdivaçların kalmadığından bahseder. Yeğenine, zengin bir hanım bulduğunu tek kocalık vazifesinin baş harfleri ve tarih yazan

alafranga bir yüzük almaktan ibaret olduğunu söyler. Sadece nişanlanmanın yeterli olduğunu nikâhı kimsenin umursamadığını sonrasında serbestçe görüşebileceklerini ifade eder. Nikâhsız olarak kadının evinde yaşayacağını söyleyen anlatıcı, yeğeninden takması gereken nişan yüzüklerini almasını ister.

Cemal Sabih'e ait "Âşık Baba" adlı üçüncü hikâyede, yirmi beş yıl önce eşini kaybeden Âşık Baba, tüm ısrarlara rağmen tekrar evlenmez. Bir süre sonra Pembe adında bir kızla evlenmeye karar verir. Yirmi beş yılın sonunda altmış yaşında Âşık Baba'nın evlenme isteğine herkes şaşırır ve nedenini anlayamaz. Oysa Âşık Baba için bunun uzun bir hikâyesi vardır. Âşık Baba gençken arkadaşlarıyla İstanbul'a gelip havuzlu bahçede rakı içip eğlenirmiş. Âşık Baba böyle gecelerde hep türkü söylemiş. Yine böyle bir gece köşkün hizmetkârlarından biri Âşık Baba'yı paşanın hanımının davet ettiğini söyleyip köşke götürmüş. Evin güzel hanımı bir senedir Âşık Baba'yı dinlediğini ve sesine âşık olduğunu söylemiş. O gece sabaha kadar birlikte bahçede oturmuşlar. Âşık Baba İstanbul'a tekrar gittiğinde anlamış ki paşa ölmüş, hanımı da Avrupa'ya gitmiştir. Pembe'nin gözlerini hanımın gözlerine benzetir. Bu hikâyeyi dinleyen muhatabı "Sen sahiden âşık olmuştun" der.

Ş.M. inisyalli "Ceza-yı Misl" adlı hikâyede, Hakkı Bey'in hayatta sadece Hazim adında bir yeğeni kalır. Her şeyden çok sevdiği yeğeninin düşman olduğu ailenin kızıyla bir münasebeti olduğunu öğrendiğinde ise dünya başına yıkılır. Aslında Hakkı Bey bu aileyle hususen ailenin babası Behçet Bey ile geçmişte çok iyi dosttur ve iki aile arasında kaçgöçü kaldırırlar. Behçet Bey, Hakkı Bey'in eşine meyledip onu baştan çıkarır. Hakkı Bey bu olayı kimseye açık etmese de hiç unutamaz. Yeğeninden kız ile evlenmesini fakat kızın annesini baştan çıkarmasını ve Behçet Bey'in de aynı şeyi yaşamasını ister. Yeğeni bu istek karşısında ne yapacağını bilemeyip bu durumu kızın annesine anlatır. Anne kızı için fedakârlık yapmaya karar verip bu oyunu tertip eder. Hakkı Bey ise düğün hazırlıklarına başlar.

İmza bulunmayan "Zevcesinden Emin" adlı hikâyede, harp zengini Pekmezcizade Lebib Bey'in eşi Nazmiye Hanım Lebib Bey'i Ferit adında bir gençle aldatır. Bu Lebib Bey'in kulağına gelse de inanmak istemediği için gözleriyle görmeye karar verir. Bir gün Nazmiye Hanım'a İzmir'e gidip birkaç gün orada kalacağını söyleyip evdeki hizmetçinin odasına saklanır. Hizmetçiye Nazmiye

Hanım'ı sorduğunda Ferit Bey ile oturduğunu öğrenir. Lebib Bey'in bilmediği ise bu plandan hizmetçinin vasıtasıyla Nazmiye Hanım'ın da haberdar olmasıdır. Nazmiye Hanım Lebib Bey'in duyacağı bir şekilde Ferit için kendisine en hakiki bir arkadaş olduğunu dile getirir. Bir gün bir kadının ona Ferit Bey'i tarif ederek bu adamın Lebib Bey'i büyük bir dertten kurtaracağını söylediğini aktarır. Bu yüzden Ferit Bey'i sürekli eve çağırdığını açıklar. Onların göremeyeceği bir delikten onları dinleyen Lebib Bey bu sözleri duyunca saklandığı yerden çıkıp Ferit'e sarılır. Onun artık ailesinin en hakiki dostu olduğunu belirtir.

Salih Zeki'ye ait “Bayram Ali'nin Öcü” adlı hikâyede, bir köydeki kısraklar çalınır. Kısrakları çalan bulunamaz ve aradan uzun bir zaman geçer. Molla adındaki bir adam köyün muhtarı Bayram Ali'nin karısı Zeynep'e göz koyar. Molla servete kavuşunca Zeynep de ona varır. Bir gün Bayram Ali bir ağızlık ve tespih bulduğunu kimin ise teslim etmek istediğini söyler. Molla kendisinin olduğuna dair yemin eder. Bayram Ali o an kendilerini dinleyen kalabalığa dönüp bu tespih ve ağızlığın kısrakların çalındığı ahırda bulunduğunu söyler. Ertesi günü jandarmalar Molla'yı almaya gelirler. Bayram Ali böylece intikamını almış olur.

Abdullah Zühtü'ye ait “Kırgızlı Bereket” adlı yirmi altıncı hikâyede, anlatıcı başına hiç gelmeyeceğini zannettiği bir durumu mektup ile aktarır. Bir gün eve gelir ve eşini bulamaz. Anlar ki eşi sevgilisiyle kaçmış, çocukları da ona bırakmıştır. Eşinin kaçtığı kişi samimi arkadaşı Kırgız Bereket'tir. Senelerdir hem kendisinin hem eşinin arkadaşı olan Kırgız Bereket'in haftada iki üç kere evlerine geldiğini ve tatil günlerini de beraber geçirdiklerini anlatır. Eşinin arkadaşıyla kaçması ise onu dehşete düşürmüştür. Eşinin gönderdiği telgrafta eşi, bu cehennem hayatından kurtulduğunu, geri dönmeyeceğini ve kendisini boşamasını istediğini belirtir.

Muammer Enise Azmi'ye ait “Maestro” adlı hikâyede, Sara akşam mecmuasında tanıdığı bir maestronun dün geceki operada öldüğünü okur. Sara geçmişte bu maestronun davet edildiği bir meclise katılır. Maestro ile bir ihtiyar, musiki ile mazi ilişkisi hakkında tartışmaya başlayınca maestro kendi aşk hikâyesini anlatır. Maestro konservatuarda okurken bir kızla tanışır ve bütün vaktini onunla geçirir. Mezun olup evlenme teklifi edince kız onu çok sevmesine rağmen reddeder. Çünkü maestro asil bir aileye sahip olan kıza uygun değildir. Bir süre sonra kızın ağır

bir hastalığa yakalandığını duyan maestro, kızın bahçesine gidip keman çalmaya başlar. Sesi duyan kız yanına gelince o parçayı ilk dinlediklerinde karşılıklı ağladıkları gibi yine karşılıklı ağlarlar. Kız maestronun kollarında ölür. Maestro o geceyi ve o kızı unutamaz. İcra ettiği her parçasında yaşının yirmi beş olduğunu ve o zamanki heyecan ve aşkı yaşadığını dile getirerek aslında mazinin ne kadar önemli olduğunu belirtir.

Ş.M. inisyalli “Teyze Hanım Hasta” adlı ikinci hikâyede, bir arkadaş ortamında çapkın ve yakışıklı İhsan, Macide ile olan aşk macerasını anlatır. Macide ile İhsan Macide’nin Safiye adlı teyzesinin evinde buluşur, birlikte vakit geçirirler. Macide zengin bir hayat yaşamaya alışıktır. Fakat İhsan varlıklı bir genç değildir. Macide’nin babasının maddi durumu kötüleşmeye başlayınca kızını çok yaşlı zengin bir adama vermek ister. Macide mecburen evlenmeye razı olur. Düğün gecesi düğüne Safiye Teyze hastalık nedeniyle katılmadığı için Macide’nin yüzü hep asık ve mutsuzdur. Macide teyzesinin onu gelinlikle görememesinden hayıflanıp durdukça misafirler gidip hasta teyzesini görmesi için ısrar ederler. Safiye Teyze’nin İhsan ve Macide için hasta olduğu yalanını uydurması sayesinde Macide Safiye Teyze’nin evine gidip İhsan’ın boynuna atılır.

Salih Zeki’ye ait “Evhamlı” adlı ikinci hikâyede, güzelliği herkesin dilinde olan Zübeyde’yi annesi, varlıklı diye oldukça hasta, zayıf ve çelimsiz Numan ile evlendirir. Numan daima Zübeyde’nin ellerinden kayıp gideceğini düşünerek onu her şeyden kıskanır. Zübeyde Numan için akraba ziyaretlerini keser ve sadece annesine gitmeye başlasa da Numan kapıları dinleyip her sözden bir mana çıkarır. Zübeyde birçok hocaya para verip Numan’ı okuttursa da Numan değişmez. Bir gün uzun yıllardan sonra memlekete geri dönen amcazadesi İhsan Efendi geçerken Zübeyde’yi ziyaret etmek ister. O gün Numan evde olmadığı için Zübeyde misafirinin yanında oldukça tedirgin dururken Numan eve gelir ve İhsan Efendi’yi görür. Misafir gittikten sonra hiçbir şey söylemeden sedire uzanıp eşyalara bakarak şüphelerine binaen bir emare arar. O gece uyumayan Numan memleketi terk etmeye karar vererek sabaha karşı yola çıksa da kendisini gölün çektiğini hisseder. Zübeyde Numan’ı gölün içinde çırpınırken bulunca bağırp yardım isteyerek kurtarır.

Fahrünnisa Fahrettin'e ait "Nezaret Sandalyesi" adlı altıncı hikâyede, nezarete çalışan Mithat Bey için hayatta en önemli iki şey nezaret sandalyesi ve zevcesidir. Bir gün eşi Sabiha'ya telefon açar. Hatlar karışır, ses gelmez. Sabiha onu Kenan zanneder ve "Kenan'ım, nerelerdesin? Hâlâ gelmedin" gibi sözlerde bulunur. Kenan, Mithat Bey'in amcazadesidir. Mithat Bey Sabiha'nın Kenan'ı eve aldığını ve bir münasebetlerinin olduğunu anlar. Sabiha ve Kenan bir davete gider. Sabiha davette Mithat'ı görünce "Sen çıktıktan sonra çok canım sıkıldı. Seni aradım, bulamadım. Ben de otomobille buraya geldim" der. Mithat inanır ve gece orada kalırlar. Uyandıklarında Mithat rüyasını Sabiha'ya anlatır. Rüyasında bir adam zevcen mi nezaret koltuğun mu diye sorar. O da zevcesini seçtiğini söyler. Sabiha bu cevaptan memnun olur. Biraz sonra Mithat Bey'in kerimesi odaya hızla girer ve kabinenin düştüğünü söyler. Mithat Bey "Eyvah! Gitti nezaret koltuğum" diyerek ağlar. Sabiha ise hani rüyada beni tercih ederdin diye teselli etmeye çalışır.

Fahrünnisa Fahrettin'e ait "Selma'nın Gözleri İçin" adlı yedinci hikâyede, Lozan'dan gelen, tahsili yüksek, zengin, görgülü, yirmi sekiz yaşlarında güzel bir hanım olan Selma İstanbul'da muhtelif cemiyetlere ve eğlencelere katılmışsa da bir türlü kendi mizacına uygun bir eş bulamaz. Ümit Bey kız kardeşinin vasıtasıyla Selma ile tanıştığı günden beri Selma'yı düşünür. Selma ise Ümit'in acemi tavırlarını, cesaretsizliğini ve görünüşünü beğenmez. Kız kardeşi Ümit'in ilan aşk ettiği mektubu Selma'nın çantasına koyar. Selma ise yirminci asırda on beş günlük temasla bir insan bir diğerini nasıl anlayıp sevebilir, anlayamaz. Selma'ya göre bir kadın için her aşığın gözyaşına inanmak ahmaklıktır. Aşığın vazifesi maşukasının aşkını ilan eylememektir. Maşukası onun gizli feryatlarını duyacak ve gözyaşlarını hissedecektir. Babası ölünce tüm servete sahip olan Ümit, bu servetten sonra Selma'nın onunla evleneceğinden emindir. Selma'ya servetini bildiren bir mektup yazar. Ümit'in bu davranışıyla kendisine adeta bir köle aradığını düşünen Selma, Ümit'e kendisinin semavi bir aşk aradığını ima eden bir kitap sayfası gönderip onu reddeder. Ümit ise "Ben babamı boşa öldürmüşüm" deyip yere yığılır.

Mahmut Sadık'a ait "Oduncunun Masalı" adlı hikâyede, oduncu ormanda odun keser. Çok yorulur ve "Ne olur bu dünyada ben de mesut olsam" der. O anda karşısına dumanlar içinde bir cin çıkar. Cin oduncu ne isterse yapacağını söyler. Her

dediği kabul olan oduncu kime imrense bir anda o olup birçok hayat yaşasa da bu durumdan hiç memnun olmaz. Son dileği olarak kendi hayatına dönmek ister. Artık işini severek ve hiç şikâyet etmeden yapar.

Fahrünnisa Fahrettin'e ait "Kurbanlık Kadın" adlı sekizinci hikâyede, Şam civarında bir Arap köyünde bir kabile bulunur. Kabile reisi, Hüsna adındaki kızını bir savaşta cesaretini göstermiş pek çok düşmanı alt etmiş Halil adındaki bir gence vermek ister. Halil'e kızı yirmi yaşına girince vereceğini söyler. Hüsna daha on dokuz yaşındadır. Hüsna bir gün çadırındayken uzun boylu bir adamın çadırına yaklaştığını görür. Bu reisin kardeşinin oğlu Mahmut'tur. Kabile reisi biraderiyle dört senedir dargın olduğundan birbirleriyle görüşmezler. Mahmut ile Hüsna ise çoktan beri birbirini severler. Mahmut ve Hüsna o gece buluşur ve kaçmaya karar verirler. Çölde giderken babası, Halil ve adamları peşlerine düşer. Halil kabile reisinden Mahmut'un boynunu vurma sözü alır. Yanlarına ilk o varır ve boynunu vurur. Maktulün kafası getirildiğinde babası görür ki bu Hüsna'nın başıdır.

R.H. inisyalli "Yağmur" adlı ikinci hikâyede, bir hanım ve bey arasında geçen konuşmalardan oluşmaktadır. Bey dışarı çıkmak ister. Fakat hava yağmurludur. Havanın güneş açmasını beklemeleri lazımdır. Bey ince olduğu için hanımının elbisesini değiştirmesini söyler. Hanım "Elbisemle alay mı ediyorsun?" deyip kavga çıkarır. Bundan sonra bey ne söylerse hanım ters anlar ve yokuşa sürer. Kavga ederler, ayrılma noktasına gelirler. En sonunda kadın tüm bunların bir şaka olduğunu vaktin geçmesi için yaptığını söyler.

R.H. inisyalli "Çingene Kızı" adlı üçüncü hikâyede, anlatıcı on dört yaşındaki çocukluk dönemini anlatır. Babası ve halası ile yaşayan çocuk bir aşk macerası yaşamak istemiştir. Kasabaya çingene çadırı kurulmuş. Çocuk bir çingene kızını evine davet etmiştir. Çingene kızı evdeki kilerde halanın misafirler için ayırdığı büyük üzümlerden almış ve kaçmıştır. Hala üzümlerin olmadığını görünce kızmış, hepsini çocuğun yediğini düşünmüştür. Çocuk başını eğmiş, sessiz kalmıştır. Baba ise "Demek miden bozuldu, bir daha halanın üzümlerini yememeyi öğrenirsin" demiş. Anlatıcı ise 'ah çocukluk' diyerek yazıyı sonlandırır.

R.H. inisyalli “Haydi, Yallah” adlı dördüncü hikâyede, sokakta bir yaşlı adam ve genç yan yana yatar. İhtiyar, havanın çok soğuk olduğunu onun biraz daha kendisine yanaşmasını sırtını dayamasını tavsiye eder. İhtiyar onu daha önce hiç görmediğini söyler. Gençse sokağa düşeli çok olmadığını dile getirir. İhtiyar ona kestane şekeri verir ve fakirliğin zor olduğunu belirtip tecrübelerini aktarır. İhtiyar şehir şehir gezip ziyafet veren yerlere gittiğini söyler. Gencin onunla beraber gelmesine izin verir ve sabah erkenden haydi yallah dediği anda yola çıkacaklarını belirtir.

Fahrünnisa Fahrettin’e ait “Zehirli Çiçekler” adlı dokuzuncu hikâyede, annesinin ölümüyle ablasının yanında kalmak zorunda kalan Fevziye, çapkın eniştesinden dolayı kaldığı evde rahat edemez ve bir gece arkadaşı Hilmiye’nin evine kaçar. Fevziye, Hilmiye ve annesi ile geçirdiği üç aydan sonra bir hastane odasından Hilmiye’ye mektup yazar. Fevziye mektupta Hilmiye ve annesinin oyununa gelip Ahmet Bey’in evlenme vaadiyle onun apartmanına yerleşip hayatını mahvettiğini belirtir. Hilmiye ve annesi yüzünden ahlaklı, saf hâlini kaybeder ve sefahate düşmüş bir kız hâline gelir. Fevziye iyileşir ve hastaneden çıkarken kendine insanlara bir daha asla güvenmeyeceğini söyler.

Fahrünnisa Fahrettin’e ait “Bir Lale, Bir Piyale” adlı onuncu hikâyede, Nazikter Şehzade Süleyman’ın en fedakâr ve sadık cariyelerindendir. Şehzade Süleyman, padişahın gözünden düşmüş bir sadrazamın kızı olan Türkan adında bir kızı sever. Bunu sadece Nazikter bilir. Bir gece sarhoş olarak gelip beyitler söyleyen şehzadeye, Nazikter ona olan aşkını itiraf eder. Şehzade Süleyman ondan bir lale getirmesini ister. Getirdiği laleyi gösterip bu lale solana kadar kendisini sevdirdirse Türkan’ı anmayacağını ve aşkın yalan olduğunu anlayacağını söyler. Aradan seneler geçer. Şehzade, Kanuni unvanını kazandığı zaman bile divanında aşkın kanununun zincirlerini kıramadığını yazar.

Yazarı bilinmeyen hikâyelerden biri de “Mirât-ı Âlem” üst başlığı altında “Çocuk Hikâyeleri” ve “Amerika Hikâyeleri” alt başlıklarıyla yayımlanmıştır. Bildiğimiz modern hikâye formunda olmayan bu hikâyelerde birbirinden bağımsız kısa ve komik olay pasajları alt alta sıralanmıştır. Çocuk Hikâyeleri’nde kısa olaylar şöyle nakledilir:

Bir adam camcıya para verir ve bir saate kadar dükkânın camını temizlemesini söyler. Geldiğinde camı çok beğenir. Tertemiz yaptığını camın yok gibi olduğunu dile getirir. Cam silici de camın üzerine düşüp kırdığını gerçekten camın olmadığını ifade eder. İkinci hikâyede işten iyi para kazanıp yarına geleceğini eşine telgrafla bildirmek isteyen adamın cimrilikten en sonunda telgrafa sadece eşinin adresini yazıp göndermesi aktarılır. Üçüncü hikâyede bir adam yabancı bir erkekle görülen eşini aramak için sinemaya gider. Fakat sinemadakilerin rahatını bozup kavgaya çıkartmak istemez. Bu yüzden “Yabancı bir erkekle gelen kadın dışarı çıksın” diye ilan verir. Salonun yarısı boşalır. Dördüncü hikâyede her Cuma sarhoş geldiği için eşini döven kadına, bir dostu biraz daha nazik olmasını söyler. Kadın dostunun sözüne uyarak bir Cuma yine sarhoş ve geç gelen kocasına yemeğe geçmesini söyler. Adam yemekten önce dayak yemek istediğini sonra yemek yiyeceğini söyler. Son hikâyeye ise mektebe gittiği yalanını uyduran bir çocuğun annesine elinin balık kokmasını kitaptaki balık resmi yüzünden olduğuna dayandırması hakkındadır.

İmza bulunmayan “Amerika Hikâyeleri” adlı hikâyede, papaz şakirdin birine önce görüntünün geldiğini sonra sedanın işitildiğini ifade eder. Mesela önce davulcunun tokmağa vurulduğunun görülüp sonra sedanın duyulduğunu iddia eder. Şakirt ise babasının tam tersini söylediğini ve “Yıllardır bir kilise yapılacağını işittim. Ama hâlâ göremedim” dediğini aktarır.

Fahrünnisa Fahrettin’e ait “Al Yaşmaklı Çengiler” adlı on birinci hikâyede, Çorlulu Ali Paşa’nın oğlu Doğan Bey, Rumeli valisi Hasan Paşa’nın kızı Zehra’yı sever. Hasan Paşa dinsize kız vermeyeceğini söyleyip kızını vermez. Ali Paşa öfkelenip o kızı oğluna er ya da geç alacağını dile getirir. Ali Paşa sadrazam olunca padişahı kandırıp Hasan Paşa’yı saraya çağırır. Ali Paşa, kızını vermeme kararından dönmeyen Hasan Paşa’yı öldürtür. Ali Paşa, padişaha Hasan Paşa’yı fesat bir cemiyet kuracağı için öldürttüğünü bildirir. Doğan Bey her yerde aradığı Zehra’yı bulamaz. Nihayetinde daha önce babasına dokunurlarsa kendini zehirleyeceğini söyleyen Zehra’nın dediğini yaptığını düşünüp vazgeçer. Bir gün sarayda eğlence düzenlenir ve birçok çengi saraya davet edilir. Çengilerden biri Hasan Paşa’yı zehir ile öldürür. Bu çenginin babasının intikamını almaya gelen Zehra olduğu anlaşılır.

Hasan Bedrettin'e ait "Beyaz Saçlar" adlı on beşinci hikâyede, bir grup arkadaş insanın aniden saçının sakalının beyazlayıp beyazlamayacağı hakkında tartışır. Yan masadan bir adam bu tartışmaya katılmak istediğini belirtir. Bu adamın simasından otuz beş yaşlarında olduğu anlaşılır. Fakat saç bembeyaz ve sakalı da kırçıldır. Adam, aniden saçının beyazlamasına neden olan korkuyu anlatmaya başlar. Bu adam bir hapisanenin en zalimlerinin olduğu bölümde görevli olarak çalışmaktadır. Bu bölümdeki iki tutuklu kaçmaya çalışırken bu adam yüzünden kaçamadıkları için ona düşman olurlar. Bir süre sonra iki tutuklu bir şekilde kaçarlar. Adam ise hapisanedeki görevinden bir süreliğine uzaklaşıp bir yola çıkar. Yolda saldırıya uğrar ve gözünü açtığında kendini tren raylarına bağlanmış bulur. O iki tutuklunun kendisini soktuğu bu durumdan nasıl kurtulacağını düşünüp kendisini iki ray arasına sıkıştırır. Bu sayede tren üzerinden geçerken yara almadan kurtulur. Fakat o günkü ölüm korkusu nedeniyle bir anda saçları ve sakalı beyazlar.

3.1.2. Tercüme Hikâyeler

Hasan Bedrettin'in Zinnur Hanım tarafından Fransızca olarak kaleme alınan "Peri Hikâyeleri"nden tercüme ettiği "Beyaz Gölge" adlı hikâyede, bir kadın evden sık sık giden eşinden bahsetmektedir. Eşi eve son gelişinde yanında bir kadın getirir. Evin hanımı eşini çok sevdiği için eve yeni gelen kadına karşı hiçbir şey yapmaz. Yeni kadın geldikten sonra evin hanımının evde sözü geçmez ve çocukları da yeni gelen kadın tarafından eziyet görmeye başlar. Evin hanımı bir gece baltayla hem kocasını hem kadını öldürür.

Hasan Bedrettin'in Zinnur Hanım'dan tercüme ettiği "Tılsımlı Göl" adlı ikinci hikâyede, köylü kadınlar göldeki ejderhayı beslemeleri gerektiğine aksi halde genç kız ve erkekleri sularına çekerek kendine kurban seçeceğine inanırlar. Bir gün gölün kenarında taşa dönüşmüş kesik bir kadın başıyla karşılaşırlar. Kimse bu heykelin yanına yaklaşamazken Darihan adındaki bir kız her gün bu heykeli görmeye göl kenarına gitmektedir. Darihan sevgilisi İlyas'tan düğün hediyesi olarak bu kadının vücudunu bulmasını ister. İlyas gölde aylarca arayıp sonunda heykelin parçalarını

bulur. Fakat sandalın altında kalarak ölür. Darihan ise onun ölümüne dayanamayıp gölün sularına dalar. Böylece göldeki ejderha iki kurban almıştır.

George E. Valsh'a ait "Esrarengiz Sârik" adlı hikâyede William hırsızlık için bir eve girer. Evin içinde karşısına bir hırsız çıkar. William hırsızla anlaşır ve o gecelik ortak olurlar. Ertesi gün William güzel ve zengin bir hanımefendinin yanında dün gece anlaştığı hırsız adamı görür. Adamın adının Charles olduğunu öğrenir. Charles onu hiç tanıımıyormuş gibi davranır. William bu çiftin yanına gelir ve yoksulluğundan bahseder. Oldukça zengin ve asil bir bey olan Charles onu işe alır. Charles hastalığından olduğundan dolayı sık sık bir doktorun evine gider. William Charles'ın doktordan geldikten sonra daha fazla rahatsızlandığını fark eder. William Charles'ın ihtiyacı olmadığı halde hırsızlık yapmasına anlam veremez ve uğraşları sonucunda bütün gizemi çözer. Doktor, Charles'ı hipnoz edip hırsızlık yaptırır, Charles ise hipnozun etkisinden dolayı hiçbir şey hatırlamaz. Gerçek ortaya çıkınca doktor tutuklanır ve Charles gerçek doktorların sayesinde sağlığına kavuşur.

Hasan Bedrettin'in yazarı belirtilmeyen bir yabancı yazardan tercüme ettiği dört sayı yayımlanan "Hırsız" adlı üçüncü hikâyede Mösyö Sadvik davet verdiği evindeki misafirlerine madalyasını gösterir. Herkes bu çok kıymetli madalyaya göz gezdirir. Mösyö geri istediğinde ise madalya bulunamaz. Herkes şüpheyile birbirine bakar, tüm ev gergin bir havaya bürünür. Bir delikanlı herkesin ceplerini boşaltmasını teklif eder. Mösyö Kalifort bu teklifi hakaret olarak addeder ve bu teklifi reddederek evden çıkıp gider. Delikanlı, Mösyö Sadvik'e madalyasının Mösyö Kalifort'ta olduğunu ima eder. Mösyö Sadvik ve delikanlı, Mösyö Kalifort'un evine giderler. Mösyö Kalifort onları odasına alır ve evine kadar gelmelerinden ötürü sitem dolu bir sesle hicap duyduğunu belirtir. Mösyö Sadvik odaya girdiğinde görür ki ev sefalet içindedir. Masada kuru ekmekler vardır. Mösyö Kalifort masadaki ekmekleri dün geceki davette Mösyö Sadvik'in evinden çaldığını itiraf eder. Bu yüzden ceplerini boşaltmayı reddettiğini o gece ceplerinin ekmeklerle dolu olduğunu söyler. Mösyö Sadvik arkadaşının bu durumunu bilmediğinden dolayı çok üzülür. Ona kendisini yanlış anladığını buraya onu suçlamaya değil iş teklif etmeye geldiğini söyler ve Mösyö Kalifort'a memurluk teklif eder. Mösyö Kalifort buna çok sevinir ve artık hayat hakkında umutlanabileceğini düşünmeye başlar.

Zeki Megamiz'in tercüme ettiği “Ben ve Çocuk” adlı hikâyede, bahçede iki İngiliz kadın ve iki çocuk oturmaktadır. Anlatıcı çocuklardan birini çağırır, adının Robert olduğunu, babasının mesleğini ve çocuğun da asker olmak istediğini öğrenir. Çocuğun latif çehresine bakarak tefekkür etmeye başlar. Anlatıcı çocuğun geleceğini düşünerek uzak hülyalara dalar.

M.N. inisyaliyle tercüme edilen “(Kükünyan) Tabibi” adlı hikâyede, kasabanın sürekli okuyan bir tabibi vardır. Bu tabibin elinden kitap hiç düşmediği için halk onu cahil görür ve hiçbir şey bilmediğini düşünür. Kimse bu yüzden doktora gitmez. Doktor her hastayı iyi edebileceğini hatta ölüyü bile diriltebileceğini iddia eder. Bunun üzerine tüm halk ve doktor mezarlığa giderler. Doktor bir ölü seçer. Ama kabul etmezler. Başka bir ölü seçer. Fakat onun da eşi dirilmesine karşı çıkar. Böyle birçok seçim ve nihayetinde istenmemesinden dolayı doktor bu işten vazgeçer. Ölü diriltemez ama ölüm hâline gelmiş pek çok insanı iyi eder. Birçok insan artık ona inanmıştır.

R.H. inisyaliyle tercüme edilen “(Meyerling) Faciası” adlı hikâyede, Arşidük Rudolf evlidir ve Mari adında da bir sevgilisi vardır. Mari ile olan ilişkisini Rudolf'un anne ve babası istemezler. Rudolf ve sevgilisi ayrılmak zorunda kalır. Mari bir başkasıyla nişanlanır. Rudolf Mari'yi unutamaz. Bir gün bir ziyafette çok sarhoş olur ve Mari'nin nişanlısıyla kavga eder. Mari tabancasıyla Rudolf'a ateş eder. Kurşunlardan biri dönerek Mari'ye de isabet eder. Hem Mari hem Rudolf ölür.

R.H. inisyaliyle tercüme edilen “Yıkanırken...” adlı ikinci hikâyede, sınıftaki çocuklar mubassır mösyöye birçok eziyet ederler. Mösyönün sözünü dinlemezler. Yıkanma saati geldiğinde nehre giderler. Mösyöyü suya atarlar ve mösyö suda kaybolur. Çocuklar yardım çağırır. Sudan çıkan mösyö çok kızar. Bu yüzden çocuklar korkudan ağlar. Onları gören bir adam mubassırları suda boğulma tehlikesi yaşadığı için çocukların ağladığını zannedip "Ne kadar da çok mubassırlarını seviyorlar" der.

Jan Kanstan'a ait olan “Kötü Gevezelik” adlı hikâyede, bir mösyö berbere tıraş olmaya gider. Mösyö berbere namuslu bir kadın aradığını fakat bulamadığını söyler. Artık metres istememektedir. Fakat namuslu bir kadın bulamaz. En son tanıştığı

metresin kocasının hep kumar oynadığını, onun ihtiyaçlarını hiç karşılamadığını söyler. Metresinin adını ve adresini söyler. Anlatılan metresin kendi eşi olduğunu anlayan berber adamın yüzünü ustura ile yaralar.

Şarl J. Niu'ya ait olan "Verda" adlı hikâyede, eşini çok seven Şazeli Salah eşi Verda'yı her şeyden kıskanır ve salondaki pencereden dışarı bakmasını bile istemez. Bir gün Hadi isminde bir adamın kendi sarayına baktığını görür. Şazeli elindeki tüfekte Hadi'yi vurur. Silah sesine dışarı çıkan Verda'yı da vurur. Verda'nın gözlerini ve "Sadece seni sevdim" diyen sesini duyunca hatasını anlar.

Pierre Mille'e ait olan "Mister (Huke)un Gecesi" adlı hikâyede, Mister Huke bara girer. Barı idare eden kadına Kaleri adında bir kızı sorar ve aslında orada olduğu halde kendisine olmadığı söylenir. Bir gemici ise sessizce bu sözleri dinler. Daha sonra barın yukarisından bir figan sesi işitilir. Meğer gemici adam, Kaleri adındaki kızı sevmiş ve onun bir başkasının yanında olmasına dayanamamıştır. Kıskançlık kriziyle kızın üzerine yürür ve kızı öldürür. Mister Huke ile diğer insanlar yukarıya çıkar ve katil gemiciyi yakalarlar. Mister Huke bu olaydan sonra "O halde bu gece bana başka bir kız bul" der.

Hasan Bedrettin tarafından tercüme edilen "Rücu 1" adlı dördüncü hikâyede, anlatıcı bir akşam ev arkadaşı Arthur'un merdivenden aşağı indiğini ve kapıyı açtığını duyar. Fakat birkaç saniye sonra yüzü sararmış ölü gibi geri döndüğünü fark eder. Anlatıcı nedenini sorar. Fakat Arthur bu olayın tezahürat-ı ruhiyeyle ilgili olduğunu ve arkadaşının zaten böyle durumlara inanmadığını ifade eder. Anlatıcı ispiirtizma ile ilgili olduğunu düşünür ve anlatması için ısrar eder.

Hasan Bedrettin tarafından tercüme edilen "Rücu 2" adlı beşinci hikâyede, Arthur ve anlatıcının başından geçen kahve fincanını daha dudağına değdirmeden kahvenin boğazdan geçmesi ve içildiği hissi, çiğnenen yemeklerin bütün hale gelerek çatala girmesi ve birçok vakanın sadece bir dakika içerisinde olması gibi olağanüstü hadiseler aktarılır. Anlatıcı olayların hipnotizma ile ilgili olduğunu belirtir.

Hasan Bedrettin tarafından tercüme edilen "Mister Brings'in Başına Gelenler" adlı dört sayı yayımlanan altıncı hikâyede, Mister Brings panayırda tanıştığı bir kıza beraber gezme teklifinde bulunur. Mister Brings tüm parasını kız için harcar. Mister

Brings gördüğü çocukların her birine pasta alan kıza parasının kalmadığını ve nasıl ödeyeceklerini sorar. Kız cebinden bir altın çıkararak öder. Mister Brings bunu nereden bulduğunu sorunca da kız insanların cebinden aldığını söyleyip güler. Kız Mister Brings'i bir otomobile bindirir, şehrin dışına giderler. Mister Brings otele dönmesi ve yemek saatini kaçırmaması gerektiğini söylese de kız umursamaz ve otomobili hızla sürmeye devam eder. Mister Brings'in hem yemeği kaçırdığından dolayı tüm gece açlık çekeceği için hem zorla bir yere götürüldüğü için canı sıkılır. Bununla birlikte kızın bu otomobili ve parayı nereden bulduğunu bilmemektedir. Büyük bir evin önüne gelince dururlar ve kız Mister Brings'i babasıyla tanıştırap akşam yemeğine davet eder. Meğer kızın babası düktür ve kız oldukça asil ve zengin bir aileden gelir. Mister Brings bu anısını hiçbir zaman unutamaz.

3.2. Romanlar

Peyâm-ı Sabah gazetesinde tefrika edilen on iki roman bulunmaktadır. Bu romanlar kronolojik olarak şöyle ele alınmıştır:

3.2.1. Gaston Leroux, Hasan Cenap: *Bir Perinin Saltanatı*

Gaston Leroux'ya ait olan Hasan Cenap'ın tercüme ettiği “Bir Perinin Saltanatı” adlı tefrika roman *Peyâm-ı Sabah* gazetesinin ilk nüshası olan 392. sayısından itibaren yayımlanmaya başlanmış ve gazetenin 478. sayısında sona ermiştir. Fakat bu roman 77. tefrika numarasıyla yayımlanmaya başladığı için burada söz konusu edilmemiştir.

3.2.2. Michel Zevaco: *Düello Çayırı*

Michel Zevaco'ya ait olan tercüme eden hakkında bir bilginin bulunmadığı “Düello Çayırı” adlı tefrika roman *Peyâm-ı Sabah* gazetesinin 395. sayısından itibaren yayımlanmaya başlanmış ve gazetenin 427. sayısında sona ermiştir. Bu roman da tıpkı *Bir Perinin Saltanatı* gibi 81. tefrika numarasıyla yayımlanmaya başlanmış olduğu için ilk kısımları *Peyâm-ı Sabah* gazetesinde mevcut değildir. Dolayısıyla bu romanı da söz konusu etmedik.

3.2.3.Hasan Bedrettin: *On Milyon*

Hasan Bedrettin tarafından nakledilen “On Milyon” adlı tefrika romanda, Rober karşıdan karşıya geçmeye çalışan Simon adındaki bir kadına, hâinden asil ve fakir bir kadın olduğunu fark ettiğini servet sahibi olmak istediğini bu isteğine muvaffak olmak için güzel bir kadının yardımına ihtiyaç duyduğunu söyler ve kendisiyle ortak olmasını teklif eder. Rober’e göre onları birleştiren kaderdir. Bu konu hakkında konuşurlarken yolda içinde on milyon olan bir cüzdan bulurlar. Rober Simon’un itirazlarına rağmen cüzdanı alır ve bu paranın bu iş için sermayeleri olacağını söyler. Onları birleştiren zengin olma arzusu nedeniyle Rober bulduğu birkaç adamla hileli kumar oynamaya Simon ise vücudunu zengin adamlara satmaya başlar. Bir gece yarısı bir Alman kumarhaneden çıkarken katledilir. Meğer adamı Simon metreslik teklifini reddettiği ve hakaret ettiği için öldürmüştür. Simon erkek kıyafetleri giyip bu cinayeti nasıl işlediğini Rober’e anlatır. Rober’in hayretine karşı Simon ona her zaman kendisine söylediği zengin olmak hususundaki sözlerini hatırlatır. Rober’in tanımadığı bir kadın, Rober’e esrarengiz bir şekilde yaklaşır ve Alman adamın cinayetinde kendilerinden şüphe edildiğini söyler. Bu cinayeti gördüğünü ama kendisini sevdiği için ele vermeyeceğini belirtip kaçmasını tavsiye eder. Bunun üzerine Simon ve Rober başka bir şehre kaçarlar. Bu şehirde Rober hileli kumarlarına, Simon vücudunu satmaya devam ederken Simon, Sesil adında bir kadınla tanışır. Bu kadın Simon’a kendisinin Rober’in kız kardeşi olduğunu ve Rober’den ayrılmasını istediğini söyler. Rober’in geçmişte adam öldürdüğünü, ordudan firar ettiğini ve bir hırsızlık çetesine reislik yaptığını dile getirir. Sesil, kardeşi Rober’i doğru yola getireceğine söz verdiğini ve Simon’u ona layık görmediğini belirtir. Simon’a “Rober’den ayrılmazsan seni hapse attırırım” deyince Simon “Kardeşinin metresi olduğum için mi?” diye alay eder. Sesil ise “Hayır geçen Temmuz bir Alman adamı öldürdün diye” şeklinde karşılık verir. Meğer Rober’e kaçmasını tavsiye eden o esrarengiz kadın Sesil’miş. Simon Sesil’in dediklerini umursamaz ve tehditlerini daha fazla dinlemeden yanından ayrılır. Sesil, Rober ile buluşup onun yıllar önce geride kalan kız kardeşi olduğunu, yaşadığı zorlukları ve zabıta görevinde bulunduğunu anlatır. Sesil, Rober’e de Simon’dan ayrılması gerektiğini söyler. Çünkü Sesil’e göre adam öldürmekle kumarda hile yapmak aynı

şey değildir. Simondan ayrılmak istemeyen Rober kız kardeşiyle kavga eder. Birkaç gün sonra Sasil yine Simon’u ölümle tehdit ettiğinde Simon Sasil’e saldırır, onu ağır bir şekilde yaralar ve Sasil’in yardımcısını da öldürür. Bu hadiseden sonra kaçan Rober ve Simon bir otel odasında kalmaya başlarlar. Simon, Rober’e artık eskisi gibi olmadığını ondan sıkıldığını ve ayrılmak istediğini söyler. Rober sonrasında anlar ki bu ayrılmayı Simon değil onu tehdit eden kız kardeşinin adamı istemiştir. Rober, onları takip eden bu adamı bulur ve öldürür. Kız kardeşiyle buluştuğunda ise Simon ile birbirini sevdiklerini ve ayrılmayacaklarını belirtir. Simon’un öldürme girişimini atlatan Sasil saçlarını kestirip erkek kılığına girer. Simon ve Rober’in kaldığı otele yerleşen Sasil, Simon’u esir alır. Rober Simon’u kurtarmak için kız kardeşi Sasil’i boğarak öldürür ve Simon ile Rober yeniden kaçarlar. Bu çiftin davaları ve cinayetleriyle ilgilenen Antoni adındaki bir komiser Simon ve Rober’i adım adım izlese de mahkeme, üzerinden zaman geçtiği ve somut delil olmadığı için davayı kapatır. Bu hadiselerin üzerinden on sene geçmesine rağmen komiser Antoni hâlâ Simon ve Rober’in izini sürmektedir. Bir gün uşak, Rober’i bir misafiri gelmesi hasebiyle kaldırır. Bu meçhul adam on yıl önce Simon’un Alman adamı öldürüşünü gördüğünü fakat olaydan sonraki gün kürek cezasına çarptırıldığı için yıllarca parasını istemeye gelemediğini şimdi ise hakkı olan payını istemek için orada olduğunu belirtir. Meçhul adam hâlâ bir kürek kaçağıdır, yeterli parayı Rober’den temin edip Amerika’ya kaçacaktır. Tam o sırada içeriye kaçak adamı tutuklamak için polisler girer. Kaçak adam Simon’un işlediği cinayeti polisler söyleyince o anda içeri komiser Antoni girip aynı zamanda Rober’in de kız kardeşini öldürdüğünü ekler. O sırada tüm olup biteni gizlice seyreden Simon, “Bizi kimse ayıramaz” diye bağıarak içeri girer ve Rober’i silahla vurup öldürdükten sonra intihar eder.

3.2.4. Hasan Bedrettin: *Kadınlar Sayesinde*

Hasan Bedrettin tarafından nakledilen “Kadınlar Sayesinde” adlı tefrika romanda, çiftlik sahibi Dubantun çiftinin oğlu Jak iyi bir eğitim alır. Ailesi Jak’ı Paris’te hukuk okumaya göndermek ister. Kasabadaki papaz, Paris’in Jak’ın karakterini kötü etkileyeceğini söylese de onun büyük adam olacağına inanan anne ve babası Jak’ı Paris’e gönderir. İdadideki bir mualliminin yardımıyla Paris’te

ekseriyetle öğrencilerin kaldığı bir pansiyonda kalan Jak, sınıf arkadaşı olan ve aynı pansiyonda kalan Viktor ile iyi arkadaş olur. İkisi de ikbalperest, namuslu, büyük avukat olmak ve şöhret olmak gibi müşterek gayelere sahip gençlerdir. Viktor ve Jak okulun bir partisine giderler. Partide Jak ile münasebet kurmak isteyen Emma adındaki bir kadın, Jak'ı evine çağırır. Yeni tanıştığı bu kadın ile geceyi geçiren Jak ertesi gün konferansa geç kalır, her zamankinden daha az not tutar ve ilk defa o gece annesine mektup yazmayı unutur. Victor ise arkadaşını bu konu hakkında uyarır. Odasına geldiğinde yaptıklarından utanmakla birlikte o geceyi ve kadını da sürekli hatırlamaktadır. Jak okul, dersler, görevler, Victor'un uyarıları, yapması ve yapmaması gerekenler ile kadın ve yaşadığı o gece arasında bir iç çekişme yaşar. Bir daha baloya gitmeme ve kadınlardan uzak durma kararı alan Jak, bir gün sokakta Emma'yı görür. Onu hiç arayıp sormadığı için sitem eden Emma, ona kız kardeşinin evine kadar refakat etme cezası verir. Zengin bir dükün metresi olan kız kardeşi Margaret, Jak'ı birkaç gün sonra yapacağı müzakereye davet eder. Odasına dönünce bu daveti kabul ettiğine pişman olan Jak, kitaplarını görünce vicdan azabı çekse de gitmeye karar verip harçlığının çoğunu gözden çıkararak terziye bir redingot diktirir. Bunu duyan Victor hata yaptığını, yüksek mevkilere sırayla çıkmak gerektiğini belirtir ve iki arkadaş bunun üzerine tartışırlar. O gece Jak ilk defa karşılaştığı bu şaşalı ve görkemli hayatlar karşısında etkilenir ve Paris'in en güzel kadını Margaret'a sahip dükün hayatının ne kadar güzel olduğunu düşünür. O sabah fakültedeki mühim bir dersi kaçırsa da bu durumu pek önemsemez. Margaret ise tiyatrodan, gazinodan, dükün isteklerinden oluşan bu hayattan oldukça sıkılır. Yakışıklı Jak'ın çok saf olduğunu düşünüp tüm kadınların gıpta edeceği iyi bir âşık olacağına karar verir. Birlikte yemek yedikleri, tiyatroya gittikleri ve geceyi beraber geçirdikleri bir gün Jak, Margaret'ın âşığı olur. Margaret âşığının kötü pansiyonlarda kalmasının yakışık almayacağını söyleyerek onun bir apartmanda kalmasını ister. Jak Margaret'tan borç para alıp iki ay alıştığı sefahat hayatını yaşar ve sonra tanıdığı Barnes adındaki bir ihtiyardan da yine borç alarak yaşamaya çalışır. Beş parasız kalan Jak mecburen Barnes'in çetesine dâhil olur. Barnes'in adli işlerini yönetip tüm zekâsını onun sahtekârlıklar içeren pis işleri için kullanır. Okulu bırakan Jak, ailesine büyük bir bankada çalıştığına dair mektup yazar. Dört sene sonra çok zengin ve mutsuz olan Jak, kendisini bu kirli dünyaya çeken ihtiyar Barnes'ten intikam almak ister.

Barnes'in bir düke vereceğini söylediği kızını kendine âşık eder. Aynı zamanda Jak Barles'in kirli işlerine dair bir dosya hazırlar. Bu sırada kasabasındaki papaz Jak'a babasının ölmek üzere olduğunu söylemek için Paris'e gelip Jak'ı kasabaya götürür. Babası ölen Jak annesiyle birlikte yaşamaya başlar ve beş ay sonra annesini de kaybeder. Paris'e dönen Jak aldığı bütün güzel kararlara rağmen yine ikbal sevdasına kapılıp Barnes'in evine gider ve kızı Jan ile yakınlaşarak kendisine âşık eder. Hem kızı Jan ile hem de Jak ile kavga eden, her yolu, her tehdidi deneyen Barnes en sonunda Jan ve Jak'ın evlenmesine izin verir. Geçmişinden dolayı cemiyetten saygı görmeyen Jak, ikbal hırsına tekrar tutulur ve hürmet kazanmak için bir dükün himayesi altına girmeye karar verir. Bu nedenle dükün karısını metresi yapıp onunla münasebet kurar. Bir gün bir mebusun vefat ettiğini duyan Jak, mebus seçilme hırsına kapılır. Bu seçim için tek rakibi saygı duyulan, iyi bir avukat olan eski arkadaşı Victor'dur. Jak bu sırada Barnes'e şantaj yapabilmek için uzun zaman önce hazırladığı içerisinde hem kendisinin hem Barnes'in kirli işlerini barındıran dosyanın Victor'un eline geçtiğini öğrenir. Bu dosya ile tüm işlerinin batabileceğini bilen Jak, Victor'u ziyarete gidip bir oyuncu edasıyla hayatından utandığını, namussuzluk yapıp bu servete kavuştuğunu ve bundan son derece üzgün olduğunu belirtir. Victor ona tüm servetini hayır işleri için harcaması gerektiğini söylediğinde Jak bunu seve seve kabul eder. Jak Victor'daki dosyadan hiç haberi yokmuş gibi yaparak dosyadan bahseder ve kaybettiği için çok üzgün olduğunu söyler. Victor arkadaşça davranıp dosyayı hiçbir karşılık istemeden ona geri verir. İstedikini çok kolay elde eden Jak bir daha Jak'ı görmeye gitmez. Bir gün Barnes Jak'a gelip alçak diye hitap ederek bağırmaya başlar. Barnes'in kızı Jan, Jak'ın metresi olan düşese yazdığı mektubu bulmuş ve büyük acılara gark olmuştur. Jak, hesap sormaya gelen babaya herkesin metresinin olduğunu ve altmış bir yaşındaki o kadınla sadece menfaatine hizmet etsin diye birlikte olduğunu ifade eder. Barnes, Jak'a bu kadını ve daha birçok kadını kendi yükselişi için bir merdiven olarak kullandığını söyleyip pek çok hakarete bulunur. Elindeki silahla Jak'ı öldürmek isteyen Barnes'in üstüne atlayan Jak, silahı alıp Barnes'i vurur. Yaralanan Barnes ise silahı çevirip yakasına yapıştığı damadını vurur. Her ikisi de yere yığılır.

3.2.5. Hasan Bedrettin: *Miret*

Hasan Bedrettin tarafından nakledilen “Miret” adlı tefrika romanda, annesini kaybetmiş bir kız olan Mary babası ve ona sürekli eziyet eden üvey annesi ile birlikte yaşar. Üvey annesi tarafından kayıp bir paranın müsebbibi olarak gösterilen Mary, polisler tarafından tutuklanır ve hapishaneye atılır. Hapishanede kendisine verilen Miret adıyla hayatına devam eden genç kız, bir kadının çocuğuna bakması için hastaneye götürülür. Bu kadın oldukça zayıf ve hasta olduğu için bebeğiyle Miret ilgilenmeye başlar. Hastanedeki genç doktor, Miret’in bebeğe olan fedakârane ve özenli ilgisinden oldukça etkilenir ve ona karşı bir muhabbet beslemeye başlar. Miret’in baktığı bebeğin annesi hastaneden kaçır ve bebeğin sorumluluğu Miret’e kalır. Miret bebekle birlikte hastaneden çıkar ve bir süre otelde kaldıktan sonra parası bittiği için kendisini sokakta bulur. Bir adam Miret’in üzerine yürüyüp zorbalık etmeye başladığında bir madam onu kurtarır. Çiçek mağazası olan bu madam Miret’i evine alır ve ona yardım eder. Bu evin bir kızı gibi muamele gören Miret çiçek mağazasında çalışmaya başlar ve bir sütanneye verdiği bebeği sık sık görmeye gider. Miret anne ve babası gibi gördüğü çiçekçi madam Madlen ve eşiyle saadet dolu günler yaşar. Bir gün Madam Madlen’in eşi bir para çalma vakasının ortasında kaldığı için yaralanır. Bu hadisede aslen üvey annesinin ve metresinin parmağı olsa da işin içinde kısmen Miret’in babası da olduğu için Miret vicdan azabı çekmekte ve çok üzülmemektedir. Bir katilin ve bir hırsızın kızı olduğunu düşünen Miret, Madam Madlen ve eşine karşı mahcubiyet hissettiği için evi terk eder. O sırada Miret’i hastanedeki genç doktor görür ve gidecek yerinin olmadığını anlayınca onu annesinin evine götürür. Lüpen adındaki bu genç doktor, annesine Miret ile evlenmek istediğini dile getirir. Annesi Miret’i çağırıp bu konu hakkındaki fikrini sorduğunda ise Miret evlenemeyeceğini söyler. Aslında Miret de doktoru sevmektedir. Fakat bir katilin, hırsızın kızı olduğunu düşünüp bu aileye layık olmadığı kanaatine vardığı için reddeder. Miret’in kendisini sevdiğini hissettiği hâlde niçin evlenme teklifini reddettiğini anlayamayan Lüpen’e annesi, sebep olarak Miret’in bir çocuğunun olduğunu öne sürer. Bunu duyan doktor başlangıçta çok üzülse de günlerce düşündükten sonra yine de evlenmeye razı gelir. Fakat Miret bir not bırakarak evi terk etmiştir. Üvey annesinin kız kardeşi olduğu hâlde ona hiç

benzemeyen iyi kalpli Jan'ın yanında bir süre yaşayan Miret tekrar hapse düşer. Bebek ise Jan'ın yanında kalır. Bu süre zarfında Miret'i her yerde arayan Lüpen nihayetinde yaşadığı aşk acısından dolayı hastalanır. Suçsuz olduğu anlaşılınca serbest bırakılan Miret, babasının yanına gider. Babası Miret'i bir adamla zorla nişanlar. Bu zorba adam Miret'i nezareti altında tutar ve onun bir yere gitmesine müsaade etmez. Lüpen Miret'i unutamaz ve intihar etmeye karar verdiği anda yanına yakın arkadaşı Henri gelir. Henri Lüpen'i çok iyi anladığını onun da böyle bir aşk acısı çektiğini ve intihar etmek istediğini söyler. Birlikte dertleşmeye ve aşk maceralarını anlatmaya karar verirler. Henri sevdiği kadını anlatmaya başladığında Lüpen Miret ile tanıştığı sıralarda hastanedeki diğer kadının Henri'nin aradığı sevgilisi olduğunu fark eder. Birlikte hastaneye giderler. Henri bir kızı olduğunu ve sevgilisinin hastalığından dolayı bu bebeği bırakmak zorunda kalıp kaçtığını öğrenir. Kızına ise Lüpen'in âşık olduğu iyi kalpli Miret'in baktığını ve bebeğin annesi kaçınca da Miret'in bebek ile birlikte hastaneyi terk ettiğini öğrenirler. Henri kızının ve sevgilisinin yaşadığını öğrendiği için Lüpen ise Miret'in bir bebeğinin olmadığını öğrendiği için çok mutludur ve birlikte Miret'i aramaya başlarlar. Nişanlandığı zorba adam yüzünden sadece sütannede olan bebeğe bakmak kaydıyla dışarı çıkabilen Miret, sütannenin evine bıraktığı mektupta bir evde alıkonulduğunu belirtir ve o evin adresini yazar. Uzun zamandır Miret'i arayan Jan, Miret'ten bir iz bulabilme umuduyla gittiği sütannenin evinde Miret'in bıraktığı mektubu okur. Miret'i kurtarmaya giderken Henri ve Lüpen ile karşılaşır. Birlikte Miret'i kurtarırlar. Nihayetinde adam öldürme, hırsızlık gibi suçlara iştirak eden Miret'in üvey annesi ve sevgilisi zabıtarlar tarafından tutuklanırken Henri ile sevgilisi ve Lüpen ile Miret evlenirler.

3.2.6. Hasan Bedrettin: *Aşk-ı Ebedi*

Hasan Bedrettin tarafından nakledilen “Aşk-ı Ebedi” adlı tefrika romanda, Marki şatosunu Kamela adında bir kızı olan Makbel'e satar. Kamela ve babası bir gün ormanda gezerken karşılarına silahlı bir adam çıkar. Makbel adamı vurur. Salvador adındaki bu adamın vurulduğunu sadece onları uzaktan izleyen Salvador'un kardeşi Jan görür. Jan ve Salvador daima Kamela'yı gözetlemiş ve ikisi de kızı

sevmekteymiş. Bu yüzden Jan, Salvador'un ölümüne üzülmeyen ve cesedi ortadan kaldırırdı. Birbirini seven Kamela ve Marki nişanlanırlardı. Jan onları gördükçe kıskançlık hissiyle yanıp tutuşurdu. Jan bir gece Kamela'nın odasına tırmanıp onun karşısına çıkarak Kamela'ya olan aşkını itiraf ederdi. Odasına ansızın bir yabancı girdiği için çok korkan Kamela çığlık atınca Jan kaçardı. Kamela'nın babası ve nişanlısı Kamela'nın odasına gelip durumu anlayınca adamlarına Jan'ı yakalamaları için emir verirlerdi. Jan bulunup uçurumdan atılırdı. Fakat Jan ölü taklidi yapmış ve bu sayede kaçmayı başarmıştı. Makbel'in adamları Makbel'e Jan'ın ölmediğini ve çamurda ayak izlerini gördüklerini haber verirlerdi. Makbel ve Marki tedbirli bir şekilde davranıp kamelyayı hiç yalnız bırakmamaya karar verirlerdi. Aylar sonra Pamela tekrar yalnız başına gezmeye çıkınca göl kenarında bir mektup buldu. Mektup Kamela'ya aşkını itiraf eden Jan'a aittir. Marki ve Kamela'nın nikâh günü gizli bir geçit kullanarak içeriye giren Jan, kilisede dua eden Marki'nin kilise içerisindeki taş bölümden lağıma düşmesini sağlar. Marki bulunamadığı ve öldüğü düşünüldüğü için nikâh yapılamaz. Jan ağabeyinin ihbarı nedeniyle tutuklandıktan ve olayların üzerinden bir yıl geçtikten sonra Kamela halazadesi Cun ile evlenir. Cun ile Kamela'nın bir kızları olur. On altı yıl sonra şatoya tadilat yapılırken kilisedeki lağıma açılan taş bölümü keşfeden Cun da lağıma düşer ve ölür. Bu haberle yıkılan Kamela'ya, mimar tarafından daha önce en son kilisede görülen Marki'nin de buraya düşmüş olabileceği ve kemikleri olmadığına göre muhtemelen kurtulup kaçtığı haberi verilir. Bu sırada Marki'ye ait bir ruzname bulunur. Ruznamede Marki'nin yazdıklarına göre nikâh günü lağımda kurtulmaya çalıştığı iki günün sonunda bir bahçeye çıkar. Bahçede gizlice Kamela'nın babasının ve halazadesinin konuşmalarını dinler. Kamela'nın halazadesi Kamela'yı sevdiğini, ona bunu söylediğini ve yarasını sarabileceğini söylerken Kamela'nın babası da zaten Marki'nin kendini rezil ettiğini ve Kamela için çok yaşlı olduğunu dile getirir. Bu konuşmalardan sonra Marki geriye dönmez ve şehri terk eder. Ruznameyi okuyan Kamela, gittiği şehirde Marki ile karşılaşınca onu affeder. Geçen uzun yıllar içinde hem Kamela hem Marki evlenmiş ve çocuk sahibi olmuşlardır. Eşlerini kaybeden bu ikili arasında bir dostluk oluşur. Fernandez adındaki bir adam, bir davette Kamela'ya aşkını itiraf eder. Kamela'yı seven Paul bunu duyunca Fernandez'i düelloya çağırır ve düelloda Fernandez'i öldürür. Paul, Kamela'ya onu çok sevdiğine, onun için

düelloya girip Fernandez'i öldürdüğüne ve onunla evlenmek istediğine dair bir mektup gönderir. Kamela Paul'dan korkar ve adamlarını şatoyu iyi korumaları için uyarır. Paul, bu adamlardan birini öldürse de şatoya giremez. Bir süre sonra Paul, Kamela'nın kızını kaçıır. Kamela'ya kızını kendisinin kaçırdığını ve onu çok sevdiğini izah eden bir mektup gönderir. Kamela uzun uğraşları sonucunda kızına kavuşur. Kamela, yaptıklarından pişman olan Paul'u affetmez. Kamela'ya âşık olan Paul üç ay sonra dayanamaz ve Kamela'nın onu yakınında istemediğini bilmesine rağmen onu görebileceği davetlere katılabilmek için Kamela'nın köşküne yakın bir köşke taşınır. Aralarında bir dostluk ilişkisi olan Kamela ve Marki bu durumun Kamela ve kızı için tehlikeli olduğuna karar verirler. Marki Kamela'ya onu hâlâ sevdiğini, onunla evlenmek istediğine ve böylece onları koruyabileceğini dile getirir. Bu teklifi kabul eden Kamela ve Marki nişanlanır. Bu haberi duyan Paul, Marki'yi düelloya davet eder. Düelloda Paul hayatını kaybederken Marki omzundan yaralanır. Bu olaydan sonra Kamela, Marki'nin kendisini ne kadar çok sevdiğini daha iyi anlar ve ona olan muhabbeti artar. Kamela, Marki, Marki'nin çocukları ve Kamela'nın kızından oluşan bu yeni aile Marki iyileştikten sonra Fransa'ya taşınıp mutlu bir hayat sürerler.

3.2.7. Hasan Bedrettin: *Hayrû'l Halef*

Hasan Bedrettin tarafından nakledilen “Hayrû'l Halef” adlı tefrika romanın mukaddime bölümünde şu bilgiler verilmektedir:

Sherlock Holmes mühim bir servet elde edip İngiltere'nin en zenginlerinden olmuştur ve bahtiyar bir hayat sürmektedir. Yaşadığı malikânede bir yandan arazi işleriyle bir yandan da çocuklarının talim ve terbiyesiyle iştigal etmektedir. Babası gibi Sherlock adını taşıyan yirmi altı yaşındaki büyük oğlu üç sene evvel İngiltere Tıp Fakültesinden doktor unvanıyla mezun olur. Sherlock, bir delikanlı için en güzel tekâmül vasıtasının seyahat olduğunu düşünerek ameliyat görmesi ve malumatını genişletmesi maksadıyla oğlunu Amerika'nın New York şehrine gönderir ve Dr. Watson'ın himayesine verir. Sherlock mirasa nail olup faaliyetlerinden çekilince Dr. Watson New York'a gidip mesleğini icra eder. Muayenehanesinde en zengin ve en

kibar insanlarla ilgilenen Dr. Watson, aynı zamanda Tıp Fakültesi müderrisidir. Doktor Sherlock genç, yakışıklı, zarif, zevk ve sefaya meyyal, hafif meşrep ve fevkalade bir zekâyâ sahip olduğu için her tarafta hususen salon hayatında büyük bir rağbet ve teveccühe nail olur. Pederinden bir mirasmışçasına Adli Tıpa ilgi duyar. İşte bu vaziyette ve Dr. Watson'ın nezaretinde bulunan genç Sherlock pek garip esrareniz maceralar geçirir ki bunları Dr. Watson nakleder. Dr. Watson vaktiyle refiki Sherlock Holmes'un olduğu gibi oğlunun da vakanüvislik vazifesini yapacaktır. Bu suretle bu tefrika romanda Dr. Watson'ın kaleminden Sherlock Holmes ve Dr. Watson'ın başından geçen esrareniz polisiye vakalar aktarılmıştır.

3.2.8. Hasan Bedrettin: *Melun Güzellik*

Hasan Bedrettin tarafından tercüme nakledilen “Melun Güzellik” adlı tefrika romanda, altmış yaşında zengin bir iş adamı olan William, bir aydır tanıdığı Beauty adında genç ve güzel bir kızla evlenecektir. Tiyatro aktrisi olan Beauty, William'ın ona aldığı villada günlerini geçirmektedir. William düğün için yakın bir arkadaşından şahit olmasını isteyince arkadaşı Beauty'nin William'ın servetinde gözü olduğundan, onu öldürebileceğinden bahseder. Bu sözlere oldukça kızan William, sevgilisi Beauty'i savunur. Arkadaşı bu kızın başka tanıdıklarını da daha önce farklı isimlerle bu şekilde kandırarak mağdur ettiğini belirtir ve hatta kızın fotoğrafını bile gösterebileceğini söyler. Beauty'nin fotoğrafını görünce büyük bir şaşkınlık yaşayan William, Beauty'nin yanına gidip hiçbir şeyden haberi yokmuşçasına davranır. William servetini yeğenine bırakacağını söyleyince Beauty tüm asabiyetiyle William'ı terk edip evden çıkar. William çok görüşmediği yeğenini daha iyi tanıyabilmek için Avrupa'ya seyahate çıkar. Beauty'i yeğenin yanında gördüğünde ise kızın tehlikeli birisi olduğunu anlar ve Beauty'i gizlice tehdit ederek yeğeni Henri'den uzaklaşmasını söyler. Amcasının uyarılarını dikkate almayan ve Beauty hakkında anlattığı gerçeklere inanmayan Henri, o gece Beauty'den bir ayrılık telgrafi alınca durumun farkına varır. Planlarını bozan William'a kin besleyen Beauty olup biteni bir mektupla Alfred adındaki bir adama aktarır ve yeni talimatlarını beklediğini söyler. William ve Henri bir adaya William'ın dayızadesini görmeye giderler. Henri, William'ın dayızadesinin kızı Adrian'a muhabbet beslemeye başlar.

Bu sırada oradaki yanardağ patlar ve Adrian tüm ailesini bu kazada kaybedince büyük validesiyle yaşamaya başlar. Adrian'ı sık sık ziyaret eden Henri, William'ın da desteğiyle Adrian ile evlenir. William odasında intihar etmiş bir vaziyette bulunur. Oysa bu işte William'ın sağ kolu aynı zamanda Beauty'e talimatlar veren Alfred ve Beauty'nin parmağı vardır. Binbaşı olan Henri görevi nedeniyle sürekli uzak yerlere gitmekte ve hamile olan eşi Adrian ile az görüşmektedir. Uzun süren bir görevinden sonra gelen Henri, Adrian'ı bir adamla görünce kıskanır ve şüphelenmeye başlar. Oysa bu adam Adrian'dan para istemek için nadiren gelen Adrian'ın üvey kardeşi Dore's'tir. William'ın ölümünden sonra Alfred Henri'nin yanına gelip amcasının sağ kolu olduğunu tüm servetin Henri'ye kaldığını ve amcasının Adrian'ın ihanetine dair Henri'ye uyarısının olduğunu söyler. Oysa böyle bir ihanet olmamakla birlikte amcası William'ın da bir uyarısı yoktur. Alfred'in dediklerine koşulsuz şartsız inanan Henri, Adrian'a onu terk ettiğini yazan bir not bırakıp kendi isteği üzerine Afrika'nın en uzak yerlerine görevlendirilir. Alfred, niçin terk edildiğini anlamayan Adrian'a Henri'nin amcasının servetinin sahibi olduğunu ve unutmadığı bir sevdası nedeniyle bir kadına kavuşmaya gittiğini söyler. Yalnız kalan Adrian, Beauty'nin tuzaklarına ve kötülüklerine karşı tek başına mücadele vermek zorunda kalır. İntikam ateşiyle yanan Beauty, evdeki hizmetçi vasıtasıyla Adrian'a sahte bir doktor ayarlatır ve onu çocuğundan ayırmayı planlar. Beauty'nin adamları bir kız çocuğu dünyaya getiren Adrian'ın hastaneden çıkmasına izin vermezler ve bebeğini de bir nehre atarlar. Çocukları olmayan bir çift nehirdeki bu bebeği bulduğunda oldukça sevinir ve onun kendilerine bir hediye olduğunu düşünürler. Yaşadığı acıları, Adrian'ı ve doğacak yavrusunu unutma çabasına girdiği için en uzak ve en zor cephelerde savaşan Henri, Dore's adında bir gençle tanışır. Bir süre sonra Henri, Adrian'ın yanında gördüğü adamın Dore's olduğunu ve aslında onun Adrian'ın üvey kardeşi olduğunu öğrenir. Pişmanlık içerisinde olan ve evine dönen Henri, Adrian'ı ve çocuğunu bulamaz. Adrian'ın Henri'ye yazdığı mektuplar Beauty'nin her yerde adamı olması nedeniyle Henri'ye ulaşamaz. Henri'nin Adrian'ı bulma çabaları Alfred ve adamları tarafından her defasında engellenir. Bir tesadüf eseri çocuğunu bulan Henri, aradan uzun zaman geçtiği için Adrian'ı bulma umudunu yitirir. Bir gün bir mektupla çağırıldığı eve giden Henri'yi hanımının birazdan geleceğini, salonda beklemesini söyleyen bir hizmetçi kız karşılar. O sırada oyunu için hazırlanan Beauty, en cazibedar hâliyle

Henri'yi baştan çıkaracak, diğer odada yatmakta olan eşi Adrian'ın her şeyi görmesini sağlayacak ve intikamını nihayete erdirecektir. Odanın gittikçe azalan mum ışığı en sonunda sönünce Henri hizmetçiyi bulmaktan ziyade bunun bir tuzak olabileceğini düşünüp gizlice evden ayrılır. Bu sırada polisten gizlenen bir adam bu kapısı açık eve girer ve salonda uyuyakalır. Karanlık olduğu için Henri zannettiği meçhul adamın yanına uzanan Beauty, bu adam ile münasebet kurup amacına ulaştığını düşünür. Adrian'ın görmesi için yan odaya geçtiklerinde gerçekte yüzleşen Beauty adama saldırır. Beauty'e karşılık veren adam Beauty'i öldürür. Beauty nihayetinde istediğinin tam aksine rezil olarak intikam hedeflerine ulaşamadan oldukça acılı bir şekilde ölür. Adrian ise çocuğuna ve eşi Henri'ye kavuşur.

3.2.9. Hasan Bedrettin: *Vefasız*

Hasan Bedrettin tarafından nakledilen “Vefasız” adlı tefrika romanda, Moller adındaki bir heykeltıraş sanatını para kazanmak için değil sanat için yapmak ister. Üstadı çok kabiliyetli olduğunu söylese de Moller fakir olduğu için para kazandırabilecek heykeller yapmaktan tasarladığı sanatsal çalışmaları yapmaya vakit ayıramaz. Tek başına yaşasa bu yoksul hayata katlanabilecektir. Fakat zevcesi Kaludet'i de düşünmesi gerektir. Eşinin bu ikilemde kalan hâlini gören Kaludet sık sık “Ben olmasam geçinirdin” diye hayıflanır. Bir gün bir mektup ile mukavelat muharriri Moller'i ofisine çağırır. Yıllar önce Hindistan'a giden dayısı, hayattaki tek yakını olduğu için tüm servetini bir şartla Moller'e bırakmıştır. O bir şart şöyledir: Dayısı çok sevdiği bir dostuyla yıllar önce küser. Bu adamın kızına da mirasını bırakmak ister. Fakat dostu bu mirası almaz yahut kızın almasına izin vermez diye Moller'in mirası alma şartına bu kız ile evlenme maddesini koydurur. Böylece o kız da mirastan faydalanabilecektir. Aslında bu durumun Moller'e söylenmeyen hakikati şöyledir: Dostunun zevcesi aynı zamanda Moller'in dayısının metresidir. Dostunun kendi kızı zannettiği kız ise aslında Moller'in dayısının kızıdır. Dayısı kızını direkt varis olarak gösteremediği için bu şekilde dolaylı bir çözüm bulmuştur. Moller bu şartı duyduktan sonra mirası reddedince mukavelat muharriri oldukça şaşırır. Bu sebeple Moller, muharrire zevcesi Kaludet ile tanışma hikâyesini anlatır. Fakir bir hayat süren Kaludet ve annesini her Pazar lokantaya götüren Moller zamanla kızı

sever. Kızın annesi ölünce kız kimsesiz olduğu için yalnız kalır. Moller ona sahip çıkar ve birbirine yoldaş olurlar. Bu yüzden Kaludet'i asla bırakamayacağını ifade eder. Mirasa ortak olan kızın annesi bunu duyunca sinirlenir ve bir çözüm düşünmeye başlar. Moller ise eşine mirastan ve şartından bahsetmez. Birkaç gün sonra Kaludet "Zarurete artık tahammül edemiyorum, gidiyorum" yazdığı bir notu bırakıp evi terk eder. Bu terk edilişin acısıyla hastaneye kaldırılan Moller'e üstadı izdivacı kabul edip bu sefillikten kurtulmasını öğütler. Mukavelat muharriri ile anlaşma yapılır. Anne, kızı Madlen ile Moller'i tanıştırap bu anlaşmadan haberi olmayan eşine bir oyun tertip etmeleri gerekeceğini söyler. Madlen'in babasına Moller'in Madlen'i müsamerede gördüğü, âşık olduğu ve evlenmek istediği söylenir. Zengin bir damat hayali kuran kızın babası, Moller'in varlıklı olduğunu duyunca bu izdivaca izin verir. Konak satın alan, Madlen ve annesinin aşırıya kaçan alışverişlerine göz yuman ve Madlen'in her istediğini alan Moller'i üstadı uyarır. Fakat Moller bu uyarılara kulak asmaz. Esasen Moller Madlen'i hakikaten severken Madlen, Moller'i sevmemekte sadece katlanmaktadır. Madlen mirasın kendi hakkı olduğunu düşündüğü için Moller'in yaptığı harcamaları fedakârlık olarak görmez. Nikâhtan sonra balayına giden çift, bir gün rıhtımda Kont Mişel'e rastlar. Kont Mişel onları tiyatroya, gazinoya, kibar hayatının meşhur isimlerinin olduğu mekânlara götürür. Bu cemiyet hayatından Madlen oldukça hoşnutken Moller yalnız kalamadıkları ve sefahat hayatını sevmediği için memnun değildir. Paris'e geri geldiklerinde ziyarete gelen üstad, Moller'i sekiz aydır tek bir çalışma yapmamasından dolayı tenkit eder. Madlen'in tüm hayatı sergilerde, at yarışlarında, tiyatroda, konserlerde ve tenis oyunlarında Kont Mişel'in de içinde olduğu kibar takımıyla geçmektedir. Moller, Madlen'i yatak odaları da Madlen'in isteğiyle ayrı olduğu için sadece yemeklerde kısa bir müddet görür. Bu sefahat hayatını istemeyen Moller, bir süre sonra davetlere, partilere katılmayıp evdeki atölyesinde çalışmayı tercih eder ve Madlen'i yalnız bırakır. Madam Durinç adında güzel bir kadın Moller'den heykelini yaptırmasını ister. O günden sonra her gün atölyeye gelir ve bütün gün baş başa kalıp konuşurlar. Madam Durinç, Moller'i sevmekte ve her tavırla bunu belli etmekte ise de Moller Madlen'den başkasının sevgisini düşünmediği için bu ilgiyi anlayamamaktadır. Bir gün Moller bir çalışması için çıplak bir modele ihtiyacı olduğunu söylediğinde Madam Durinç bu görevi

yapabileceğini söyleyip kıyafetlerini çıkartır. Moller geri çekilip bunun doğru olmadığını söylediğinde Madam Durinç sinirlenir ve atölyeye bir daha adım atmaz. Madam Durinç Moler'den karısı vasıtasıyla intikam almak ister. Kont Mişel'in, Madlen'in aşığı olduğunu bilen Madam Durinç, bu durumdan haberi olmayan kontun karısına Mişel ve Madlen'in buluştukları yeri söyler. Bir gün yine Mişel ile Madlen dairelerinde buluştukları sırada Mişel'in karısı gelir ve Madlen'i öldürür. Komiser tarafından evinden alınıp karakola getirilen Moller, her şeyi öğrenince tüm dünyası başına yıkılır. Bu hadiseleri gazeteden okuyan Kaludet, bir süre sonra Moler'in karşısına çıkıp onu fakirlikten dolayı terk etmediğini söyler. Madlen'in annesinin, eve gelip şartlı izdivaçtan bahsederek Moller'in iyiliği için onu terk etmesini söyleyince bu yola başvurduğunu izah eder. Moller, servetinden kalan parayla aldığı küçük bir villada affettiği Kaludet ile yaşayıp sanatını icra eder.

3.2.10. Bedia Servet: *Sabah Perisi*

Bedia Servet imzasıyla nakledilen “Sabah Perisi” adlı romanda, bir heykeltıraş olan Piyer, sergi için sevgilisi Jeneviyev'i tasvir ettiği ‘Sabah Perisi’ adında bir heykel yapar. Kabiliyetli bir heykeltıraş olan Piyer, çok ünlü olup Jeneviyev ile evlenme hayalleri kurmaktadır. Bu sırada Piyer'in annesi hastalanır ve ölüm döşeğindeyken Piyer'e öz annesinin kendisi olmadığını ve kardeşi olarak bildiği Arman'ın da kardeşi olmadığını söyler. Annesi, bir heykeltıraş olan öz oğlu Arman'ın daha önce sergiye gönderdiği eseri geri çevrildi diye üzüntüsünden sefahat hayatına atıldığı için yeniden göndereceği eserin de geri çevrilmesi hâlinde yıkılacağını düşünerek endişe ettiğini dile getirir. Piyer ölmek üzere olan bu kadına Arman'ın bir eserinin sergileneceğine dair söz verir. Jeneviyev'in babası Piyer ile konuşmaya gelir. Kızının onunla evlenmesini istememesine rağmen Piyer varlıklı ve şerefli bir aileye mensup olduğu için kızıyla evlenmesine izin verebileceğini ima ederek bu evliliği isteyip istemediğini sorar. Piyer sahip olduğu şanlı ve şerefli ailenin kendisine ait olmadığını öğrendiği ve tüm şöhretini saadetini kaybettiği için bu soruya olumlu bir cevap veremez. Her zaman Piyer'den nefret eden Arman, onun kardeşi olmadığını öğrenince çok sevinir ve onu evden kovar. Piyer'in kendisini istemediğini babasından duyan acı içindeki Jeneviyev, babası ile birlikte Paris'ten

ayrılır. Piyer annesine söz verdiği için Sabah Perisi adlı heykelindeki ismini silip kardeşi Arman'ın adını yazarak sergiye gönderir. Sabah Perisi'nin sergide çok beğenildiğini ve pek çok iltifata tabi olduğunu duyan Piyer, Jeneviyev'i de kaybetmenin verdiği acıyla hastalanarak yataklara düşer. Piyer iyileştikten sonra Jeneviyev'e her şeyi anlattığı bir mektup yazsa da mektubu Jeneviyev'in babası yok ettiği için Jeneviyev gerçekleri öğrenemez. Jeneviyev ise daha fazla dayanamaz ve Piyer'i görmek için Paris'e kaçar. Piyer'in evine gittiğinde onun taşındığını öğrenir ve fenalıklar geçirip bayılır. Gözünü açtığı eczanedeki eczacı hamile olduğunu söylediğinde ise büyük bir şaşkınlık içine girer. Evine geri döndüğünde babasının onun kaçıışı nedeniyle üzüntüden öldüğünü öğrenen Jeneviyev, geri kalan hayatında halasıyla yaşamaya başlar. Piyer ise ailesini bulabilmek adına bir bebekken bırakıldığı yere ve onu bulan dilenci kadına ulaşır. Dilenci kadın Piyer'i kandırıp sürekli para isteyerek günlerce oyalar. Nihayetinde kundağı içerisinde bulduğu broşu yüksek bir meblağ karşılığında Piyer'e verir. Ailesi hakkında hiçbir bilgi öğrenemeyen Piyer, sadece bazı baş harflerinin kazılı olduğu bu broşa ulaşabilmiştir. Dönüş yolunda Piyer yolda kalan Marki adındaki zengin ve iyi kalpli bir adama yardım eder. Marki, Piyer'e mesleğini sorduğunda Piyer heykeltıraş olduğunu fakat yoksulluktan ötürü bu işi bırakacağını söyler. Piyer'i çok seven Marki ise bırakmaması için ona yardım edeceğini belirtir. Piyer Paris'e geldiğinde Marki ona kalacak yer ve eserleri için zengin müşterileri bulur. Marki Piyer'e kendisinin de bir oğlu olduğunu fakat küçükken kaçırıldığını söyler. Bunu duyan Piyer, küçükken anne ve babasından kaçırılıp başka bir aileye verildiğini anlatır. Piyer dilenci kadından aldığı ailesine ait tek şey olan broşu gösterdiğinde Marki onun kendi oğlu olduğunu anlar. Marki Piyer'e annesiyle nasıl tanıştıklarını ve neden ayrılmak zorunda kaldıklarını anlatır. Baba ve oğul yıllar sonra kavuştukları için mutlu bir şekilde birlikte yaşamaya başlarlar.

Jeneviyev'in güzelliğinden etkilenen Desklabar adındaki bir kont, Jeneviyev'in dul olduğunu ve iki buçuk yaşında bir oğlunun olduğunu öğrenir. Bir banker paralarını alıp kaçtığı için Jeneviyev ve halası maddi olarak zor durumdadır. Bunu duyan kont, Jeneviyev'e şatosunda çalışması için iş teklifinde bulunur. İş teklifini kabul eden Jeneviyev şatoda kontun saldırısına uğrar. Namusuna dil uzatan ve ona

sahip olmaya çalışan konta karşı koyamayan Jeneviyev'i kontes kurtarır. İyi bir kadın olan madam, Jeneviyev'i halasının evine geri götürür. Jeneviyev oğlunu madam ile tanıştırdığında madam büyük bir şaşkınlık yaşar. Çünkü bu oğlan, yıllar önce kaçırılan oğluna çok benzemektedir. Madam kıza çocuğunun babasının yaşını ve adını sorar. Çocuğun kendi oğluna çok benzediğini söyleyip oğlunun fotoğrafını gösterir. Çocuğun babasının kendi oğlu olduğunu anlayınca hikâyesini anlatmaya başlar. Madamın babası, madama âşık olduğu gençle izdivacına izin vermemiş. Madam bu gençten hamile kalıp bebeğini kucağına aldığı anda ise babasının emri nedeniyle bebeğini köylülere vermiş. Bir sene köylülerin yanına gittikçe görüp hasret giderdiği bebeği bir gün kaçırılmış ve bir daha bebeğini görememiştir. Bu tesadüfün üzerine Jeneviyev ve oğlu madam ile birlikte yaşamaya başlarlar. Madamın geçmişini ve bir oğlu olduğunu öğrenen kont, madama oğlunun yaşadığı yeri bildiğini intikam almak istediği için de asla söylemeyeceğini dile getirir. Bir süre sonra kont bir kazada ölünce madamın oğluna kavuşma ümidi kaybolur. Şato yandı için Paris'te bir daireye yerleşen madam, Jeneviyev ve oğlu gittikleri resim sergisinde Sabah Perisi heykelini ve Piyer'i görürler. Sabah Perisi'nin Piyer'e ait olduğu Marki sayesinde ortaya çıkmıştır. Hem sevgilisine hem annesine kavuşan Piyer, babasını annesiyle buluşturur ve mutlu, büyük bir aile olurlar. Üvey kardeşi Arman ise eşinden çaldığı paraları kumarda kaybedip intihar eder.

3.2.11. Daniel Rich, Bedia Servet: *İkiz*

Daniel Rich'e ait olan ve Bedia Servet imzasıyla tercüme edilen "İkiz" adlı tefrika romanda, George adliye nezaretindeki sorgusundan sonra avukatla konuşurken işi olduğu bahanesiyle aceleyle oradan kaçır. George, ikizi Jak ile kuru bekçilerinin kızı ve çocukluk arkadaşları olan Maryet'in yaşadığı şatoya gider. George Maryet'e katil olmadığı hâlde adam öldürmekle suçlandığını ve saklanması gerektiğini söyler. Maryet yolculuğu sırasında trenden atlarken yaralandığı için bir baygınlık hâli içerisinde olan George'u saklar. Eve hasta olarak gelen Maryet'in eşi, George'un ise ikiz kardeşi olan Jak ölür. Maryet eve George için gelen zabıtalara George'un öldüğünü söyleyip ölen Jak'ı gösterir. Birbirine çok benzedikleri için zabıta görevlileri ve onları tanıyan herkes ölen Jak'ı George zanneder. George

uyandığında olup biteni Maryet'e şöyle anlatır: Bir arkadaşı George'a sevgilisi Anjel'in George'u aldattığını söyler. Anjel, hesap sormaya gelen George'a aldatma gibi bir durumun olmadığını ifade eder. George ayrılmak istediğini söyleyip çıkıp gideceği sırada Anjel evi terk etmesi hâlinde kendisini öldüreceğini dile getirir. George bu tehdidi dikkate almayıp merdivenlerden inerken Anjel göğsüne hançer saplamıştır. Evdeki hizmetçiler ise George'u gördükleri için onun katil olduğunu iddia etmişlerdir. Sorgusundan sonra kaçan ve bir ölü olarak bilinen George, Jak'ın yerine geçer ve onun hayatını yaşamaya başlar. Jak ve Maryet'in evli olduğunu öğrenen George, Maryet'in kocası rolünü oynar. Yıllar önce çiftliği, bu küçük yerleşim yerini bırakıp Paris'e yerleşen ve kardeşinin hayatından bambaşka bir hayat yaşayan George'a Jak'ın hayatını yaşamak çok zor gelir ve gitmeye karar verir. Maryet değirmen yapılana kadar beklemesini rica edince George kabul eder. George, sağ iken Jak'ın görüştüğü genç bir kız olduğunu fark eder. Jeneviyev adındaki bu kız George'u Jak zannetmekte ve onunla gizli gizli görüşmektedir. George ise Jak'ın arkadaşı mı, kızı mı yoksa metresi mi bilemediği bu genç kıza âşık olur. George, ne zaman Jeneviyev'e birlikte kaçmayı teklif etse kız imkânsız olduğuna bunu kendisinin de çok iyi bildiğine dair söylemlerde bulunur. George, bilmediğini hissettirmemesi gerektiği halde bazen ısrar eder fakat kız konuşmaz. George'u tutkuyla seven Maryet, Jeneviyev'i öğrenince kıskançlık krizlerine girer ve George'a çocukluktan beri âşık olduğunu söylese de George bu sevgiyi reddeder. Maryet'e, çiftliğe ve sevdiği kadınla birlikte olamamaya artık katlanamayan George, Maryet'i boşanmaya ikna etmeye çalışır. Uzun uğraşları sonucunda Maryet boşanmanın kendisiyle alakalı olmadığını ve George'un bir kadınla münasebeti olmasından kaynaklandığının herkes tarafından duyulması şartıyla boşanmayı kabul eder. George ise sevdiği kadını da itham altında bırakan bu teklifi çok çirkin bulur ve Maryet'ten daha çok nefret eder. Bir gün George, Jeneviyev'in evine gittiğinde kendisine bırakılan şu notla karşılaşır: "O beni çağırıyor, çok hastaymış". Kardeşi Jak'ın hayatındaki bu gizemi bir türlü çözemeyen George, Jeneviyev'in aralarında bir engel olarak ara sıra söz konusu ettiği 'o'nun kim olduğunu bilmemektedir. Bu hadiseden sonra aldığı bir mektupta, İrna adındaki bir kadın çok hasta olduğunu kendisini beklediğini ve ölmek üzere olan birini affetmek için gelmesi gerektiğini yazmaktadır. Bu mektubun ve Jeneviyev'in bıraktığı notun bağlantılı olduğunu anlayan George,

Paris'e gider. Fakat İrma adındaki kadın çoktan ölmüştür. George, Jeneviyev'in adresini öğrenir. Jeneviyev'in dairesine gittiğinde George'u aldatan, hançerle kendisini yaralayan ve nihayetinde katil olmakla suçlanmasına yol açıp tüm hayatını altüst eden eski sevgilisi Anjel'in Jeneviyev'in halası olduğunu öğrenir ve büyük bir şaşkınlık yaşar. George, Anjel'den Jak'ın sırlarına vakıf olur. Meğer İrma Jeneviyev'in annesiymiş ve İrma ile Jak'ın münasebeti varmış. Jeneviyev başlangıçta Jak'ı bir baba gibi görse de sonrasında münasebetleri farklılaşmış. Jeneviyev, George'un Jak olmadığını, Jak'ın ikiz kardeşi olduğunu öğrenince çok sevinir. George, Maryet'in yanına boşanmak için gittiğinde Maryet tarafından kilitlenmek suretiyle odaya kapatılır, çıktığında komişere gidip her şeyi anlatarak yeniden kimliğine kavuşmak istediğini belirtir. Fakat Maryet bir oyun oynayarak komişere ondan önce gitmiş ve eşinin aklını kaybettiğini kendisinin bir başkası olduğunu sandığını söylemiştir. Maryet'in uyarılarını dikkate alan komiser George'un aklını kaybettiğine hükmederek onu hastaneye yatırır. Anjel doktora her şeyi anlatarak bir süre hastanede kalan George'u kurtarır. George, yakalandığı hastalık nedeniyle ölmek üzere olan Maryet'i ziyarete gittiğinde Maryet pişman bir vaziyette George'dan af diler ve ölür. Önlerinde hiçbir engel kalmayan ve birçok zorluk yaşayan George ile Jeneviyev mutlu bir hayata başlarlar.

3.2.12. Bedia Servet: *Rakibe*

Bedia Servet imzasıyla nakledilen "Rakibe" adlı romanda, Bernar'ın arkadaşı Bernar'ın ayrılma kararına metresinin sükûtle karşılık vermesine hayret ettiğini belirtir. Bernar da bu duruma anlam veremez. Bernar caddede yürürken bir kadın onun yüzüne kezzap atmaya çalışır ve Bernar'ın sadece çenesi ile ellerine birkaç damla isabet ettirebilir. Bernar kaçan kadının terk ettiği metresi Pol Santanay olduğunu fark eder. Bernar'ı karakola götüreren zabıcalar Bernar'a herhangi bir düşmanın veya terk ettiği bir metresinin olup olmadığını sorarlar. Bernar metresinin başının belaya girmemesi için böyle durumların söz konusu olmadığını ve bu konunun kapatılmasını istediğini bildirir. Kısa süre içerisinde kezzap atan kadın bulunup getirilir. Olay saatinde niçin o caddede bulunduğu sorulduğunda kadın bir refikasını ziyaret ettiğini söyler. Bernar'a, "Kezzap atan bu kadın mıydı?" diye

sorulduğunda Bernar “Hayır” cevabını verir. Serbest bırakılan kadın çıkarken Bernar’ın kulağına “Yarın! Sende!” diye fısıldar. Bernar’ın yüzüne kezzap atmaya çalışan metresi Pol Santanay’ın hayatı ve Bernar ile tanışma hikâyesi şöyledir: Pol Santanay, eski adıyla Polin küçükken annesini kaybetmiştir. Genç kız üvey annesinin eziyetlerine maruz kalmış, babası ise bu duruma aldırış etmemiştir. Genç kızın en büyük manevi ilacı resimdir. Bir gün yaptığı bir resmi üvey annesi parçaladığı için kavga çıkar ve babası Polin’e resmi yasaklar. Babası ve üvey annesi birkaç günlüğüne evden bir ziyaret için ayrılırlar. Genç kız bunu fırsat bilip aklındaki “Şefkat Dersi” adını verdiği tabloyu yapmaya başlar. Fakat yarım kalır. Çünkü çok sevdiği üvey kardeşi Kaludin kuşpalazı olur. Polin üvey annesine ve babasına acilen gelmeleri için telgraf çeker. Başlarındaki zenci kadın ve doktor gidince Polin doktorun hastaya yaklaşma uyarılarına rağmen Kaludin’in başında bütün gece bekler. Üvey annesi gelince Polin’i, kızını öldürebilmek için onunla yalnız kalmak maksadıyla başlarındaki kadını ve doktoru göndermekle itham eder ve böylece tüm servetin tek varisi olabilmeyi amaçladığını söyler. Polin bu sözlere inanamaz ve artık tahammül edemeyeceğini anlar. Evden gitme kararı alınca ihtiyar mürebbiyesi ona yardım edeceğini söyler. Polin evi terk ettikten sonra babasının soyadını kullanmamaya karar verir. Annesinin küçük ismi ile doğduğu kasabayı birleştirip Pol Santanay adıyla Paris’te ihtiyar mürebbiyesinin bulduğu bir ailenin yanında, resim dersi vererek yaşamaya başlar. Yaptığı bir tablo önemli resim heyetleri tarafından beğenilince meşhur olur, daha yirmi beş yaşında olmasına rağmen hükümet tarafından müzeye konulmuş iki tabloya sahip olacak kadar başarı elde eder. Babasının, tüm servetini kaybedip üvey annesiyle taşındığını ve küçük kız kardeşini de tanıdıkları zengin bir ailenin yanına verdiklerini öğrenir. Pol bir gün kırlarda resim yaparken bir düello yapıldığını görür. Bir delikanlı karşıdaki hasmını öldürme fırsatı elde ettiği halde öldürmez. İkinci seferde hasmı delikanlının göğsüne kılıcı saplar. Pol bu delikanlı için bir merhamet duyar. Ağır yaralanan Bernar için arkadaşları civarda Bernar’ın tedavi görebileceği bir yer ararlar. Pol yakınlardaki köyde evinin olduğunu oraya götürebileceklerini söyler. Pol tüm gece Bernar’ın başında bekler ve doktorun verdiği ilaçtan içirir. Pol, iyileşme süreci boyunca yakından ilgilendiği Bernar’a karşı farklı duygular hissettiğini fark eder. Bir sabah doktor Bernar’ın Paris’e dönebileceğini söyleyince Polin çok üzülür. Bunu fark eden

Bernar gitmekten vazgeçer ve iki sene boyunca herkesten uzakta aşklarını yaşarlar. Paris'e döndüklerinde Bernar eski tanıdıkları görüp münasebet kurdukça Pol kıskançlık krizlerine girmeye başlar. Pol bir gün Bernar'ın çekmecesinde bir madamın onu evlendirmek istediği kadın hakkında bilgi verdiği bir mektup bulur. Pol, Bernar'ın başka bir kadınla mutlu olacağını asla düşünemez, gerekirse cinayet bile işleyebileceğini hisseder. Bernar kanepede otururken Pol gelir ve onu öldürmeye çalıştığı için af diler. Bernar affettiğini ve artık onu sevmediğini söyler. Pol bu söz karşısında büyük bir yıkıma uğrar. Bir süredir inziva halinde olan Bernar arkadaşının ısrarıyla gittiği davette on altı yaşlarında güzel bir kız görür ve ona âşık olur. Kaludin adındaki genç kız ve yanındaki ihtiyar matmazel ile tanışan Bernar ihtiyar matmazelden kızı arada sırada görmek için izin ister. Sık sık ziyaretlerde bulunan Bernar bir gün onu ve ihtiyar matmazeli evine çağırdığında kıza, ona karşı hissettiklerinden bahseder. Kız da onu gördüğü ilk andan beri sevdiğini söyler. Bernar'ı evlendirmek isteyen bir madam, ihtiyar matmazel ve Kaludin'in evlerine gelip evlilikten bahseder. İhtiyar matmazel Kaludin'den ayrılamayacağını söyler. Madam ve Kaludin bunun için bir plan yapıp Kaludin'in bir resmini yaptırmaya karar verirler. Böylece ihtiyar matmazel Kaludin evlense bile onun resmine bakarak hasret giderebilecektir. Bu iş için madam Pol Santanay'ı düşünür ve Pol ikna olsun diye Kaludin'i yeğeni olarak tanıştırır, Kaludin ressamın evine gidip gelemeye başlar ve bu iki kız birbirini çok sever. Kaludin bir gün evdeki tabloları karıştırırken bir manzara resmi görür, büyüdüğü yerlere ait bu manzarayı tanıyınca Pol Santanay burasının kendi büyüdüğü yer olduğunu kızın burayı nasıl bildiğini sorar. Kız dayanamayıp madamın yeğeni olmadığını söyleyip hayatını anlatır. Meğer bu kız Pol Santanay'ın yıllar önce bıraktığı üvey kız kardeşidir. Pol Santanay, kızın hikâyesini dinleyince ağlamaya başlar. Kız tabloya baktıkça tablonun ablasının evden gitmeden önce yapmaya başladığı tablo olduğunu hatırlar.⁶⁵

⁶⁵ *Peyâm-ı Sabah* gazetesi 1356. sayıdan itibaren kapandığı için bu romanın tefrikası yarım kalmıştır.

3.3. Şiirler

Peyâm-ı Sabah'ta yer alan şiirleri konularına göre şu şekilde tasnif etmek mümkündür:

3.3.1. Lirik Şiirler

Bu başlık altındaki şiirlerde sevgili, sevgiliye kavuşma, sevgiliye duyulan aşk gibi konuların yanı sıra vatanın bütünlüğünün tehlikede olduğu bir dönemde yazıldıkları için ekseriyetle milletin ve memleketin hâline duyulan üzüntü, geçmişe özlem ve ülkenin akıbetinin belirsizliğinden kaynaklanan keder gibi hissiyatların dile getirildiği görülmektedir. Bahsi geçen şiirler şunlardır:

Halil Nihat'a ait "Ağlar" adlı şiirde devletin başından uçup giden hümanın, vatan derdiyle her gece gökte yıldızların, yerde ayın ve şairin üstündeki geçen kıştan kalan yırtılmış abanın ağladığı dile getirilir. Şair hususen "Turan yolu kapanmıştır" deyip ağlayan Ziya Gökalp'e değinmekle birlikte, o gün herkesin ağlamaklı ve perişan oluşunu dile getirir. Kaval ile kemanın ahenginin başka olduğunu vurgulayan şair, aruzun ve hecenin de ağladığına değinir. Taamın bahsi geçtiğinde şairin midesi de şiirde ağlayan unsurlar arasındadır.

Halil Nihat'a ait "Naili Kadime Nazire" adlı şiirde şair aklına uyup Üsküdar'a varmaktan, keman çalınan bir diyara dek gitmekten ve hatta bu sevda derdini tabibe anlatamazsa intihara dek gitmekten bahsetmektedir. Şair nihayetinde Naili'nin mezarına kadar gitmeyi söz konusu eder.

Halil Nihat'a ait "Belli Değil" adlı şiirde şair belli olmayan bazı hususlardan bahseder. Şiirin ilk dizelerinde sevgilinin yüzünün hattına gelen gülşen, cemalindeki hazan, küçücük olan ağzı belli değildir. Bununla birlikte şairin ateşle yanan gönlünün dumanının nereden çıktığı ve gönlünün daha ne kadar figan edeceği de belli değildir. Şiirin son dizelerinde ise yılda bir şarkı veya kıta yazan Yahya'ya bu şöhretin, bu şanın nereden geldiği ve sözde güzel şiir yazan Ahmet Haşim'in şiirlerinin manasının olup olmadığı gibi belirsiz durumlar da ifade edilir.

Süleyman Nazif'e ait "Son Nefesimle Hasbihal" adlı şiirde şair gelecek torunlarının içinden en son doğacak ferdine kendisinden bir iman hediyesi götürülmesini ister ve evladını ecdada yabancı görürse ruhunun matemde kalacağını belirtir. Maziye dair hususların ön planda olduğu bu şiirde şair mazinin yetimin yâdında ebediyen yaşamasını ve evladının kaybolmuş vatanın ziyaretçisi olmasını diler. Üç kıtada bin beldeye sahip memleketini hatırladığında ise "Sen verdin, sen aldın" diyerek Allah'a o övünülecek şeylerin şimdi nerede kaldığını sorar. Bu musibet günlerinin geçeceğini ve geleceğin bu enkaz hayatını canlandıracağını ifade ederek şiirini bitirir.

Halil Nihat'a ait "Şarkı" adlı şiirde "Bestekâr Fuadî Şekip Bey'e" ithafı bulunmaktadır. Şair gel diyerek seslendiği şahsa bir akşam birlikte şarap içme teklifinde bulunur. Gamlı ferdayı unutmayı ve sunulan sefa kadehleri sayesinde birlikte divane olup coşmayı istemektedir. Şairin sevgiliden istediği ise şevk ile didarını temaşa ettikçe onun göz süzmesi ve bir anlık sevdasının bir ömre bedel olmasıdır.

Yaşar Şadi'ye ait "Gazel" adlı şiirde "Halil Nihat Bey'e" ithafı bulunmaktadır. Sebatsız olmayan aşka tembellik denileceğine değinen şair, gazel zeminini beğenmeyenlerin olduğunu fakat şu beyana güzel denileceğini vurgulamaktadır.

Halil Nihat'a ait "Yakarış" adlı şiirde "Kömür Hikâyesi Münasebetiyle" notu düşülmüştür. Sesin terennüm ettiğini ve bu sesin "Kömür de var odun da var, kararı bekleyin" dediğini söyleyen şair, şiirde hem baharı hem kışı söz konusu etmektedir. Kömürün hararetle dolu hayali vücuda ve ruha can olur. Şiire göre ocaklar yanıp bacalar tütünce çocuklar ve anneler güler.

Halil Nihat'a ait "Yakarış" adlı şiirde, Hakka yalvarmanın kul için bir hak olduğu dile getirilip Allaha övgüler sunulmuştur. Şair bu devletin, milletin, saadetin, felaketin, veledin Allah'a ait olduğunu dile getirerek Allah'a vatanı, imanı, canı, cananı, turanı, lisanı ve ezanı kurtarması için yakarıшта bulunur.

Halil Nihat'a ait "Nedim ile" adlı şiirde, şair elde tespihe bedel kadehin olmasını veya gülistan yerine hamamın olmasını yadırgamamaktadır. Nedim'in

ihsanına düşkün olduğunu dile getiren şair, seslendiği periden Nedim'in endamını görmesi için biraz çıkıp yürümesini ister.

Halil Nihat'a ait "Sabri-i Şakirle" adlı şiirde şair bahtından yakınmaktadır. Bahtının onu o mahtan uzak tuttuğunu, güzelliğin huzurundan ayırdığını ve bahtının yüzünden peşinden hep yokluğun geldiğini, dünyada mahsulünün hep gam ve keder olduğunu dile getirir. Nihayetinde bu gama "artık yeter" diye seslenerek feleğe isyan eder.

Abdülbaki Fevzi'ye ait "Bahr-ı Tavi" adlı şiirde şair, sevgilide hiç vefa olmamasından ötürü isyan etmektedir. "Bu ettiğin cefa sattığın eda nedir" diye seslendiği sevgilinin dudaklarını, gonca yanaklarını, kaşlarını ve dişlerini tasvir eden şair, sevgilinin çehresinden ötürü onun cin mi peri mi olduğunu bilemediğini vurgular. Bununla birlikte şiirde sevgili güneşle kıyaslanır ve övgüler içeren çeşitli sevgili tanımları ortaya konarak sevgili yüceltilir.

Cenap Şahabeddin'e ait "Belde-i Mazi" adlı melankolinin ve karamsarlığın yoğun olduğu şiirde işgal edilen vatan ve millet, işgalcilerin elinde olan bir hasta esire benzetilir. Şair kendisinin de içerisinde bulunduğu bu durumda, virane maziye seyretmeye davet eder. Şiirde kadınlar bedbaht, kelebekler ölmüş, son kuş uzaklaşmış, ocaklar sönmüş, her yer ölüm sessizliğine ve ümitsizliğe gömülmüştür. Şiirde Kâbenin onlara olan kırgınlığı, medeniyetin küs oluşu ve bütün etrafı kül rengi dumanlarla kaplanmış sisten boğulan bir şehrin varlığı da söz konusu edilmektedir.

Mahmut Cevdet'e ait "Serap" adlı şiirde şair acı bir darbeye uyanır. Bir serap veya rüya hâlindeymiş gibi yazılan şiirde mahşer, ölüm yolu ve nur müşahade edilir. Şairin "Niçin beş senedir bu dikenleri gezdim ve uzakta beliren belde niçin ben koştukça önümden kaçıyor?" diye seslendiği boş mihrap, binlerce yeşil meşalenin yanmasıyla "fani gel" der. O ses, insanları binlerce asırdan beri çılgın bir gaye için koşturup sonra da yılgın çaresizliğe bırakanın, karşıdaki yardan uçuşan kirli duman olduğunu dile getirir. Bu meçhul ses şairden seyretmesini, o gafillere bu hususu anlatıp onları inandırmasını ve hepsinin yalan olduğunu göstermesini ister.

Abdülbaki Fevzi'ye ait "Nazire" adlı şiirde "Fazıl Ahmet'e" ithafı bulunmaktadır. Şair rahat bir meslek zannedip memur olduğunu fakat düşündüğünün

aksine saçlarının ağardığını kambur olduğunu ve ezelden beri dert ve gam mahmuru olduğunu dile getirir. İstikamet gösterip gayrette ifrat eylediğini ama sonunda kendisini mendebur satırında gizlenirken bulduğunu ifade eder. Şair “Şimdilik sussam da ben ki hep yumrukla hak almakta meşhur olmuşum” diyerek şiiri sona erdirir.

Abdülbaki Fevzi’ye ait “Ateş Püskürür” adlı şiirde şair ateş püsküren pek çok hususiyetten bahseder. Şiirde bakışların, ağyarın, kapının, duvarın ateş püskürdüğü ve bir güne kalp sükûnuyla girmenin imkânsız olduğu belirtilir.

3.3.2. Harb-i Umumi ile İlgili Şiirler

Bu başlık altında hususen İttihat ve Terakki siyasetinin memlekete olumsuz etkileri, sulh fikri, savaş, vatanın durumu hakkında mesul tutulan paşalar, başta yoksulluk olmak üzere harbin getirdiği zorluklar gibi konuların ağır bastığı ve vatanın içinde bulunduğu hâlin yansımaları olarak da okunabilen şiirler toplanmıştır. Bu şiirler şunlardır:

Halil Nihat’a ait “Kaside” adlı şiirde savaştan bahsedilmiştir. Etraflıca düşünmeyip cahillik ve gafletle İttihat ve Terakki ricalinin gaza açmasından bahsedilir. Şair altı yıl önceki dünyanın ne kadar hoş olduğunu ifade edip gazayı bir afet olarak nitelendirir.

Halil Nihat’a ait “Peri-i Sulh” adlı şiirde şair sulh perisinin her yerde arandığını ama bulunamadığını belirtir. Millet onu ferdada, yerde, gökte, deryada, yağmada, dilberdeki imada, dağlarda gezen öfkeli paşada aramaktadır. Şair sulh perisine hitap ederek kanda mı isyanda mı, zillette mi yoksullukta mı olduğunu sorar. Şiirde Arabistan, Turan, İran, *Times* ve *Tan* sulh perisinin arandığı yerlerdir. Bununla birlikte sulh perisinin içkili hanelerde, mektepte, medreselerde ve meclislerde de olmadığı söz konusu edilir. Talat’ın Enver’in emeline boyun eğen aç gezip feryat eden şair, kötü şartlar altındaki hâllerini birçok farklı şekilde ifade ederek sulh perisini fenerle aradığını ama bulamadığını da vurgular.

Halil Nihat’a ait “Mefailün Mefailün” adlı şiirde aşk belasının maişet belasına dönüştüğü ifade edilir. Şair sulhu ecel gelmeden görmek istediğini ve sözlerinin belki bir gün vatanda örnek olacağını düşündüğü için usanmadan bedelsiz yazdığını dile getirir.

Halil Nihat’a ait “Devri de Devranı da” adlı şiirde şair İstanbul’un bir yangın yeri oluşunu ifade etmektedir. Derde derman bulamayıp dert ile hemhal olduğunu belirten şair, cihanın hâinden yakınır.

Halil Nihat’a ait “Müsellemat Siyaseti” adlı şiirde “Lütfü Fikri Bey’e” ithafı bulunmaktadır. Şair siyasetsiz olmayı öğütler ve siyasetten iyi bir netice beklemediğini vurgular. Bununla birlikte ülkenin durumunun kötülüğünden isyan edip Yunan taarruzuna değinir.

Halil Nihat’a ait “İleri” adlı şiirde devamlı ileri gitmek ve geriye dönüp bakmamak emredilir. Bu zamandan fayda olmayacağını vurgulayan şair muhatabına hinoğlu hinlerin, şaklabanların geleceğini belirtir. Bu durum söz konusu olduğunda ise muhataba, gülüp keyfine bakmak tavsiye edilir.

Yaşar Şadi’ye ait “Sulhiye” adlı şiirde öncelikle harp ve harbin getirdiği zorluklar söz konusu edilir. Sonrasında ise sulhu bekleyiş, sulhun gelme ihtimali ve sulhun getirileri gibi hususlar vurgulanır. Harp nedeniyle beşerde hayat sevgisi kalmadığından, harp zenginlerinden dem vuran şair harbi bir arza nur diğerine nar yağdıran bir husus olarak nitelendirir ve harbi bir türlü tamamlanıp karara varamayan bir insana benzetir. Şair sulhu ise hesap gününe benzetir ve elbette bir gün sulhun onları şad edeceğini umut ederek şirini bitirir.

Halil Nihat’ın “Aslına mutabıktır” notuyla yayınladığı şairinin bilinmediği “Şarkı 1” adlı şiirde ortalık dindiğinde İttihat ve Terakki’nin zuhur edeceği söz konusu edilmektedir. Şair şimdi bir şey beklenilmemesini kimin ağyar ve yar olduğu anlaşılınca deccal ve mehdilerin meydanı boş bulup ortaya çıkacaklarından bahseder. Söz ettiklerinin gerçekleşmesi için İttihat’ın fırsat bulması gerektiğini vurgular.

Halil Nihat’a ait “Zamane” adlı şiirde şair kendi dönemini dile getirmektedir. Siyasi, edebî ve ekonomik olarak zamanından anekdotlar veren şair, zamanından ve zamanındaki bazı insanlardan ironik bir dille yakınır.

Halil Nihat'a ait "Bir Kere" adlı şiirde şair bin kere feryat etse de bir kere gönlünün sızlanmadığını, bahtsızlığa düşse de asla şikâyet etmeyeceğini ifade eder. Bununla birlikte istidad devrinin bir kere geldiğinden ve Talat'a yazdıklarından dolayı pişman olsa da bir kere yazmış bulunduğundan bahseder.

Halil Nihat'a ait "Paşa-yı Devran Üstüne" adlı şiirde şair sarı bağ ve bostan üstünde nisanın feyzinin bulunduğunu belirtip baharın naz uykusundan uyanmasını diler. Yunanı mahvetmek için İsmet adının kâfi geleceğini dile getirir. Şair İslam ordusunu över ve Yunan ordusuna yıldırımların yağacağından bahseder.

Halil Nihat'a ait "İzzet Paşa Hazretlerine" adlı şiirde üst başlık olarak "geçirdikleri kaza münasebetiyle" notu düşülmüştür. Şair paşa için milletin paşası olduğunu söyler ve paşanın vücudunun cümle afetten korunması dileklerinde bulunur. Bununla birlikte ahir zaman peygamberi durdukça, gökyüzünde hilal kaldıkça ve milletteki can durdukça paşanın da aynı kararda durmasını temenni eder. Şiirde paşanın namının ve şanının daima yâd olunması dileğinde bulunulur.

A.E.A. inisyalli "Cenap Şahabeddin Beyefendiye" adlı şiirde millete uyanmasını söyleyen şair yurdun mahvolduğunu, solmuş güneşin çehresinin arzın üzerinde olduğunu, eski sefanın olmadığını, yıldızların fersiz olduğunu ve şehrin yangın yerine döndüğünü dile getirir. Şair, her evde biçare ağlayanların hususen bağı yanık dul anaların varlığına değinip Huda'dan sulh istenilmesini, Hakk'a rücu edilmesini öğütler.

Mehmet Cevdet'e ait "Harap Ülke" adlı şiirde mazi şairin karşısında canlanır. Şarkın her gün ufuktan doğan bir düğün gibi başladığı vakitlere değinen şair şimdilerde ise manzaraların değiştiğinden, perdelerin parçalandığından, nağmelerin söndüğünden ve beldelerin ufuklardan silindiğinden bahseder. Şaire göre artık her yer zulmetin ve ademin bir eseri olmuştur. Hicranların müebbet, insanların harap oluşu söz konusudur. Gönüllerden inleyiş kopmakta ve görülenin cennet değil matem ve cehennem olması söz konusudur.

3.3.3. Edebî Mevzular ile İlgili Şiirler

Bu başlık altındaki şiirler büyük ölçüde muhteviyatında edebî eleştiri, edebî mecmua ve eser tanıtımı, genç şairlere tavsiyeler, hece ve aruz kıyaslamaları, şiir ve şair üzerine bahisler taşımaktadır. Söz konusu şiirler şunlardır:

Halil Nihat'a ait "Edebiyat Delikanlılarına" adlı şiirin "Topuna Bir Cevap" üst başlığıyla yayımlanmasının nedeni Cenap Şahabeddin'in birtakım eleştirilere cevap niteliğinde olan "Edebiyat Delikanlılarına" başlıklı bir yazı kaleme almasıdır. Cenap Şahabeddin "Edebiyat Delikanlılarına" başlıklı yazısına Voltaire'in "Bin fareyle çatışmaktansa bir aslan ile uğraşmayı tercih ederim"⁶⁶ sözüyle başlar. Cenap Şahabeddin'in *Küçük Beyler* adlı eseri Darülbeyt'te sahnelendiği için hücumla uğramıştır ve buna binaen kendisini eleştirenlere Voltaire'in bu sözünü sarf eder. Oyunun daha önce oynandığı yerleri söyler ve "Daha önce hiç eleştiriye uğramamıştı. O zamanlar daha oynak, daha tuzluydu. Şimdi niye eleştiriliyor? O zaman eleştirilmesi lazımdı" der. Bunun sebebini ise o zamanlar muharrir olarak daha çok Hüseyin Suad'ın ön planda oluşu olarak görmektedir. Cenap Şahabeddin'e göre Darülfünunda kendi ismi çıkınca hoşlanılmamıştır. Cenap, olayı çıkartanın İsmail Safa'nın oğlu olduğuna değinir. "Yetim Safa diye acırken yetim zekâ diye de acıma ihtiyacı hissediyorum" diyerek yazısını sonlandırır. Bu hadise sebebiyle Kesriyeli Mehmet Sıtkı "Cenap Şahabeddin Beyefendiye" adlı yazısında Cenap Şahabeddin'e bu delikanlıları çocuk görmesi gerektiğini onları affetmesini tavsiye eder ve "O çocukları affediniz, mülkiyet-i edebiyemiz anarşik bir devreye girdi" sözlerini sarf eder. Bununla birlikte 20. yüzyıl son şairlerini "Yaşasın hürriyet" naraları atan meşrutiyet ağalarına benzettiğini ifade eder, bu delikanlıları ve nim-zekâ dediği Peyami Safa'yı şımarıklık gibi pek çok ithamla tenkit edip Cenap Şahabeddin'i över. "Edebiyat Delikanlılarına" adlı bu şiirde ise Halil Nihat bahsi geçen delikanlılara "Cahil delikanlılar! Çocuklar!" diye hitap edip sonrasında hususen İsmail Safa'nın oğluna "Küçük Bey" "Zekâ Yetimi" gibi hitaplarda bulunarak cahilliğine ve yaşının küçüklüğüne değinir. Yazının sonuna ise "Cenap Şahabeddin aslına mutabıktır" notu düşülmüştür.

⁶⁶ *Peyâm-ı Sabah*, Sayı 656, s. 1.

Halil Nihat’a ait “Mersiye” adlı şiire “Üstat Muhterem Ali Emiri Efendi Hazretlerinin ‘Tarih ve Edebiyat’ Mecmuası İçin” notu düşülmüştür. Mecmuaya dair övgüler içeren şiirde şair tayyare, telsiz ve telgrafı bu mecmuadan öğrendiklerini ve mecmuanın her sayfasının bir kitap olduğunu dile getirir. Mecmuayı almayanların ve takdir etmeyenlerin ağlaması gerektiğini söyler.

Halil Nihat’a ait “Bahr-ı Tavl” adlı şiirde şair “Ey edep ve marifet cihanının üstadı” diyerek muhatabına seslenir. Şair seslendiği üstadının Aristo ve Eflatun ile karşılaştırıldığında Aristo ve Eflatun’un cahil sayılacaklarına hükmeder. Fuzuli, Baki, Nefi, Nedim, Nabi ve Hamit’in üstadına şakirt olamayacağını çünkü üstadının divanının on iki ciltten oluştuğunu dile getirir. Üstadına hayran olduğunu birçok şekilde ifade eden şair, üstadının teşvikiyle meşhur bir şair olduğunu vurgular. Hazreti üstat diye seslendiği üstadına kol kola verip bütün âleme meydan okuyup hepsine hadlerini bildirmeyi teklif eder.

Halil Nihat’a ait “Sen Olmasan” adlı şiirde “Birleşme teklifi münasebetiyle” notu düşülmüştür. Şiirde sen olmasan seni düşünmesem diyerek Kirpi’ye seslenilir. Şair, kirpi ismini yazdıkça kaleminin titrediğini ve o olmasa yazamayacağını dile getirir. Bununla birlikte Kirpi’yi alayla kızdırmanın hoş olduğunu da ekler.

Abdülbaki Fevzi’ye ait “Bahr-ı Tavl” adlı şiir “Halil Nihat’a” ithaf edilmiştir. “Sana Bilmem Ne Desem?” alt başlığını taşımaktadır. Şair Halil Nihat’a ‘Sana Bilmem Ne Desem?’ diye seslenerek Halil Nihat’ı tarif edecek en latif ifadelerle övgüler dizer. Şair, Halil Nihat’ı teşbih edebilecek bir şeyler bulamadığını dile getirip onu “letafet, subh-ı şetaret, ruh-ı şitaban, afet-i devran, handan” gibi gönül okşayıcı söylemlerle betimler. Halil Nihat için cihanın onun gibi bir cennet kuşu görmediğini ve Kirpi’nin Halil Nihat’ın kirpiğinin bir teli bile olmadığını mevzu bahis eder.

Halil Nihat’a ait “Nabi İle” adlı şiirde, emniyetsizliğe düşen güzel diye hitap ettiği sevgili, bir destan olup âşık olunan biriyken kendisi âşık olur. Aşkın esiri olan o perinin neden inleyen ve ağlayan olduğunu şair de bilmemektedir. Şair Nabi’ye seslenerek gözünün ufuklarının beyhude gezmemesini zülfü telince âşıkları varken bir afetin aşığı olduğunu dile getirir.

Halil Nihat’a ait “Bir Genç Şaire” adlı şiirde, şair muhatabına veznini değiştirmesini, aruz devrinin geçtiğini ve hece şiirinin parmaklarla işlendiğini söyler. Şair, muhatabına asıl şairliğin dört dörtler, üç üçler, altı beşler ile olacağını söyler ve “Eğer Cenap elindeki rubabı isterse ağırlığınca banknot var onu al derse bile sakın inanma, bu saz başka bir alettir” uyarısını da ekler.

Halil Nihat’a ait “Baki ki” adlı şiirde şairin yâr yüzünden canından usanması hatta sabır binasının çökmesi dile getirilir. Şiiri yazdığı vezni belirterek Baki gibi yazdığını ama bunu devrin hece ehlinin idrak edemeyeceğini ifade eder. Şiirde Baki’nin gazele aşına olmasıyla Rum şairlerinin gazel öğrendiği dile getirilir.

Abdülbaki Fevzi’ye ait “Bahr-ı Tavl” adlı şiirde şair derdini unutmak için yürür, Babîâlî’den bir ziya peyda olunca düşer ve bir süre kendinden geçip sarhoş olarak kalır. Ayılıp sıhhatine kavuşunca bu duruma sebep olanın *Siham* olduğunu ve ziyanın da eserin cildinden geldiğini anlar. Şair sahafa fiyatını sorar, sahaf cüzi bir fiyat söyler ama şairin hiç parası olmadığı için alamaz. Dönüş yolunda bu eserin verdiği ilhamla yazmış olduğu gazel de söz konusu edilmektedir.

Abdülbaki Fevzi’ye ait “Bahr-ı Tavl” adlı şiirde şair ‘Siham’ adlı esere övgü dolu sözlerde bulunur. Eseri “hüsün, efza-yı dil, dide-i erbab, ruha gıda, derde deva, zevk-i kadeh, cam-ı sefa, pür nur u ziya” gibi ifadelerle tanımlar. Eserin sahibi Halil Nihat için şair demeyenin eşekzade sığa olduğunu dile getirir.

Abdülbaki Fevzi’ye ait “Tahmis” adlı şiirde şair korkudan kalemlerin sustuğunu, söyleyenin kalmadığını ve bu hususta Fazıl Ahmet Bey ile kendisinden başka erkek kalmadığını dile getirir. Şair eserlerinin büyük bir delil olduğunu vurgulayarak Abdülhak Şinasi’nin şüphesiz hecenin şairi olduğunu söyler. Milletın sırtında gömleğin kalmadığını cihanın kan ağladığını ve her yerde gam olduğunu belirten şaire göre şairin yazdığı manzumeler nazım ehli için meşk olmuştur. Çünkü Divan şiiri tarzında başka örnek kalmamıştır.

Abdülbaki Fevzi’ye ait “Feryat” adlı şiirde “Ali Kemal’e” ithafı bulunmaktadır. Milletın oynanan madiklerden akıllanmayacağını ve hinoğlu hinlerin yine çıktığını belirten şair, onların Bolşeviklerden ne ümit ettiklerini bilmediğini dile getirir. Ne yazsa anlamının olmayacağını, düşmanın vatan bağrında estiğini vurgulayan şair,

Allah’a “Harap içinde harap nasıl yerdir bu yer ya Rab, bin yerinden parçalanmış, bir kitap olmuş ve müsebbibleri şan almış” diyerek seslenir. Şaire göre onlar nisyan köşesinde yatarken bir cahil ikbale nail olur. Şair bir gün başa geçerse ilk işi o bezirgân başından intikam almak olduğunu dile getirir ve bir külâh uğruna daima bin takla atan ahmak Yunus Nadi’nin kendisi hakkında neler yazdığını merak ettiğini de ekler.

Halil Nihat’a ait “Feylesofa” adlı şiirde “Hey koca feylesof yaman adamsın” diye muhatabına hitap eden şair onu daima hayretle andığını belirtir. Şair muhatabına “Şairsin ama kimse diyemez ki akli tamamsın” diye seslenir. Bektaşî babası gibi bir şair olduğunu kimsenin bu asrın Rıza’sı gibi olmadığını belirtir. Nihayetinde şair, muhatabı için bazen dökülüp bazen döktüğünü latife edeyim derken sövdüğünü ve mizah işinde ham olduğunu dile getirir.

Abdûlbaki Fevzi’ye ait “Olsa da Hoş Olmasa da” adlı şiirde şair olsa da olmasa da bir farkının gözetilmeyeceği durumları şiirde sık sık yineler. Mesela paranın şimdi lazım olduğunu makberde ise olsa da olmasa da hoş olacağını belirtir. Şair Ziya Gökalp’i de olsa da olmasa da hoş olan vaziyetler içerisinde belirtir. Herkesin ahenk ile aruz veznini duyduğunu ifade eder ve hece vezni için de olsa da hoş olmasa da söyleminde bulunur.

Halil Nihat’a ait “Ben Bir Kayayım” adlı şiir Rıza Tevfik’in “Ben Bir Kayayım” şiirinden dizeler barındırmaktadır. Bu şiirde şair Rıza Tevfik’i tenkit eder ve Rıza Tevfik için şeytanların bile onu şaşırtamayacağını, ummanların bile onu temizlemeyeceğini söyler. Rıza Tevfik’in sözlerini arsızca bulan şair, şiirin son kısmında Rıza Tevfik’in ne din ne iman tanıdığını, her şeyi menfaat için yaptığını aktarır.

Hüseyin Daniş’e ait başlığı olmayan şiirde Rum şairlerini tahkik eden şair, İranlılardan ve İran’dan övgü dolu sözlerle bahseder. Şaire göre Türk’ün hüneri şecaatinde Farisinin hüneri ise sanatındadır. Beyanın meydanının Acem olduğunu ve Acemin kalemle sihir yaptığını dile getiren şair, Türk şiirinde Firdevsi’yi andırmanın Sadi’ye benzeyenin olmadığını vurgular.

3.3.4. Diğer Şiirler

Herhangi bir sınıflandırmaya tabi tutulamayan bazı şiirler bu başlık altında ele alınmıştır. Bahsi geçen şiirler şunlardır:

Halil Nihat'a ait "Mart" adlı şiirde şair kışın bittiğinin düşünülmemesi gerektiğini Martın üşüme zamanı olduğunu ve bu ayın en güvenilir ay olduğunu dile getirir. Şaire göre İstanbul'un nezlesi Mart ayının armağanıdır.

Abdülbaki Fevzi'ye ait "Gazel" adlı şiirde han-ı yağmadan bir lokma ekmek dahi kapmadığını, Damat Paşa'dan bahşiş almadığını vurgulayan şair, yıllardır para görmediğini de belirtir. Haşim'in sadece manasız yazdığını zannederken imladan dahi mahrum oluşunu anladığını belirtir. Son olarak şair tırpan, balta, hançer ve kılıçtan daha keskin sözlü olduğunu dile getirir.

Rıza Tevfik'e ait "Ben Bir Kayayım" adlı şiirde şair kendisini bu vahşetgahta bir çetin kayaya benzetir. Ona çatan poyrazın yelinin kırılacağını, onu yılanların bile dişleyemeyeceğini ve ona yumruk vuran küstahın elinin kırılacağını dile getirir. Âşık ağzının şivesinin kendinde olduğunu, başkalarının yaban kazı sesinin buna uymayacağını ve onun namını duyunca hödüklerin bozuk sazının telinin kırılacağını belirtir.

Fazıl Ahmet'e ait "... Hazretlerine" adlı şiirde şair muhatabına seslenerek onun yaptığı gazayı övmektedir. Şaire göre muhatabı öyle savaşmıştır ki ecdada kadar herkesi sevindirmiştir. Şair, şiirde muhatabına Rıza Nur'dan Refi Cevad'a dek kâfirleri hangi büyülerle büyülediğini sormak suretiyle övgülerde bulunmuştur.

3.4. Masallar

Peyâm-ı Sabah gazetesinde altı sayı tefrika edilen sadece bir tercüme masal bulunmaktadır. Hintli edebiyatçı İna-yetullah Han'ın Farsçaya *Bahâr-ı Dâniş* adıyla çevirdiği bu masal, Namık Kemal tarafından Magosa'da başına bir mukaddime ilave edilerek tercüme edilmiş ve Ebüzziya tarafından 1887 yılında İstanbul'da

basılmıştır.⁶⁷ *Peyâm-ı Sabah* gazetesinde ise Tahirül Mevlevi tarafından “Hint Masallarından” başlığıyla tefrika edilmiştir.⁶⁸ Binbir Gece Masalları tarzında renkli bir üsluba sahip bu masalın muhtevasında bol istiare, parlak teşbihler ve Arapça, Farsça şiirler bulunmaktadır. Bununla birlikte eser faydalı öğütler, ibret dersleri ve bazı tasavvufî manalar da ihtiva etmektedir.⁶⁹

Tahirül Mevlevi masalın çevirisine başlamadan önce girizgâh olarak Namık Kemal’in bu eserin baş tarafından birkaç sayfasını tercüme ettiğini ve Ebüzziya Külliyyatı içerisinde neşrolunduğunu dile getirir. Bu eserin matbu bir tercümesi bulunduğunu da işittiğini fakat görmediğini belirtir. Eserin kimin tarafından ve hangi dilden çevrildiği bilgisini verir. Eserde, tumturaklı sözlere ehemmiyet vermeyerek bazı kısımlarını sade bir ifade ile tercüme ettiğini metnin eda itibarıyla zengin, istiareler ve kinayeler dolayısıyla çetin olduğunu vurgulayıp mukaddimesini ve birinci bölümünü takdim eder.⁷⁰

“Hint Masallarından” başlıklı altı sayı yayımlanan masal serisinin içeriği özet olarak şöyledir: Hindistan hükümdarlarından birinin birçok duadan sonra bir çocuğu olur. Hükümdar oğluna Cihandar Sultan adını verir. Bir gün Cihandar odalığı Mehpeyker ile otururken Mehpeyker dünyada kendisinden daha güzel kadın olmadığını söyler. İnsan gibi konuşan Dudu kuşu bunu duyunca kahkahalarla güler ve Meynusaad hükümdarının kızı Banu’nun ondan çok daha güzel olduğunu söyler. Cihandar Sultan’ın aklı Banu’ya takılır ve zaman içerisinde kara sevdaya tutularak hastalanır. Fakat babası her nedense Banu’yu oğluna almak yerine onu bu sevdadan vazgeçirmeye çalışır. Bu çerçevede kadınların vefasız olduklarına dair ona bazı masallar anlatılmasını emreder. Bu masallardan ilki şöyledir:⁷¹

⁶⁷ Mehmet Kaplan, **Namık Kemal Hayatı ve Eserleri**, İstanbul, İbrahim Horoz Basımevi, 1948, s. 322.

⁶⁸ Bu tefrika Tahir Hafizoğlu tarafından yayıma hazırlanarak kitap hâlinde neşredilmiştir. Bkz.: Tahirül Mevlevi, Haz. Tahir Hafizoğlu, **Masal Masal İçinde-Hint Masalları**, İstanbul, Kaknüs Yayınları, 2007.

⁶⁹ **A.e.**, s. 10.

⁷⁰ **Peyâm-ı Sabah**, Sayı 646, s. 3.

⁷¹ *Peyâm-ı Sabah* gazetesinde düzensiz aralıklarla 646-892 sayıları arasında toplamda yirmi sayıda tefrika edilen bu masallar Tahir Hafizoğlu tarafından kitap olarak hazırlanıp yayımlandığı için burada söz konusu edilmemiştir. Yalnız yukarıda bahsedilen masal, hazırlanan kitap içerisinde mevcut olmadığı için hılasası verilmiştir.

Eşine aşırı derecede tutkun ve bağlı olan bir delikanlı memleketin hâkiminin kardeşiyle teklifsiz bir dostluğa sahiptir. Bu münasebetle her iki taraf birbirlerinin evlerine gidip gelirler. Hâkimin kardeşi delikanlının eşine meyleder. Kadın bir müddet karşılık vermez. Fakat zamanla direnci kırılır ve hâkimin kardeşiyle düşüp kalkmaya başlar. Bu konuda dedikodular çıkar ancak bu dedikodulara kulak asmayan delikanlı bir gün ava gider. Karısıyla hâkimin kardeşi delikanlının evini yakarak arkada hiçbir iz bırakmadan kaybolurlar. Delikanlı peşlerine düşer ve onları bir ormanda işret halinde yakalar. Buna rağmen karısından vazgeçmez. Fakat karısı ile hâkimin kardeşi delikanlıyı bir ağaca baş aşağı asarlar ve ona ceza olarak gözünün önünde yeniden işret edip sarhoş olduktan sonra sızarlar. Delikanlı Allah’a yalvarır. Bu sırada ağaçtan bir yılan süzülür ve hâkimin kardeşinin kadehine zehrini akıtır. Hâkimin kardeşi uyanıp kadehten içince ölür. Delikanlı eşine kendisini kurtarırsa onu affedeceğini söyler. Kadın delikanlıyı kurtarır ama akli başına gelen delikanlı karısını yalnız başına bırakıp memleketine döner.

3.5. Kalem Oyunları

Bu türe dair adlandırma Halit Ziya’nın şahsî tasarrufu olup buradaki üç yazı “Makale-i Lehviyye” üst başlığı altında yayımlanmıştır. “Makale-i Lehviyye”nin ne anlama geldiğini yazarın bizzat kendisi şöyle açıklamaktadır: “Fantasie mukabili. On dört sene evvel yine bu makamda ‘Kalem Oyuncakları’ demiştim. Mutlaka Türkçe olmak lazımsa ‘Kalem Oyunları’ demek daha iyi olacak. ‘Makale-i Lehviyye’ tabirini üstad-ı edep Cenap Şahabeddin Beyefendi’nin nazar-ı tasvibine arz etmiş idim. Pek muvafık buldular. Esasen ıstılahat az çok muvazaaya müpteni olmakla beraber bunda mukabiline nispeten sadakat-i tercüme de var. Fazla olarak yüksek bir salahiyet-i edebiyenin tasvibine de mazhariyet var. Şu halde tabir en müsait şerait dairesinde ortaya çıkmış bulunuyor demektir.” Söz konusu edilen yazılar şunlardır:⁷²

Halit Ziya’ya ait “Mısdak-ı İffet” adlı fantazide, genç bir iffet ölçüsünün varlığından bahsederken ihtiyar böyle bir ölçünün söz konusu olamayacağını

⁷² Bu yazılar Halit Ziya Uşaklıgil’in “İhtiyar Dost” adlı eserinde mevcuttur. Burada yazarın “Kalem Oyunları” olarak adlandırdığı edebî türe örnek olması bakımından muhtasaran söz edilmiştir.

savunur. İhtiyara göre bütün dünyayı geçmiş zamandan gelecek asırlara kadar ihtiva edecek bir umumi daire çizmeye teşebbüs edip her yerde ve her zaman için sabit bir ölçü tedarik etmek istenirse buna kâfi derecede bir nokta bulunacağı hakkında şüphelidir. İhtiyar beşeriyetin gözlerinde muhtelif nevilerden camlar olduğuna, onları takip hayatın levhalarını ve manzaralarını onların arasından gördüğüne inanır. İffet ölçüsü o zamanın o diyara mahsus gözlükleridir.

Halit Ziya'ya ait “Kimya-yı Manevi” adlı fantazide, genç, ihtiyar adamın odasına girer. İhtiyar bu gence küçüklüğünden beri himayesi altına aldığı yeğen dediği bir gençten bahseder. İhtiyar, yeğene her konuda yardım eder, tüm hayatı boyunca istediklerini verir. Yeğende hissettiği ise minnettarlık ve şükran değil hasettir. İhtiyara göre yeğen ihtiyarın mevkiine, giyinişine, oturduğu koltuğa, hayatına, ihtiyarı daima verici yapan şartlara haset eder. İhtiyar insanın kendi zelil maneviyatını aynanın karşısına koyup denetlemesi gerektiğini ve ne zaman bozuk ve pis bir şeye tesadüf olunursa onu saklamaya çalışmasını doğru bulur. Çünkü ona göre saklanmasına lüzum görülen bir sakat kısmen tamir edilmiş demektir.

Halit Ziya'ya ait “Kudret-i Kıraat” adlı fantezide bir genç, ihtiyar dostunun odasına girerken güzel giyinmiş bir adamın odadan çıktığını görür. İhtiyar bu adamın yeni zenginlerden olduğunu belirtir. Eskiden çok fakir biri olarak ihtiyarın yanına ufak tefek yardım işleri için gelen bu adam harp sırasında büyük bir servete kavuşur. Ara sıra ihtiyarı ziyarete gelmeye devam eder. Genç, vefalı biri olduğunu söylese de ihtiyara göre o vefalı değil riyakâr bir adamdır. İhtiyar tıpkı bir hokkabazın parmaklarının ucuyla oyun kâğıdına sürttüğü anda kâğıdın sayısını ve boyasını fark etmesi gibi gözlerinin de hokkabazın parmaklarında bulunan kabiliyete sahip olduğunu belirtir. Bunları anlatırken gencin içinden “Biçare ihtiyar artık bunuyor” dediğini okuyabildiğini dile getirir. O sonradan zengin olan adam geleceğin müphemiyetinden, hayatın müşkülâtından bahsederken onun düşüncesini okuduğunu ve aslında “Köşkü ne zaman satmaya mecbur olacaksan haber ver, hep orada gözüm vardı” dediğini dile getirir. Her vücudun bütün ruhunu soyan bu okuma kudreti nedeniyle ihtiyar tüm hayatı sonsuz bir riya oyunu olarak görür. Böyle gördüğü için de hayattan, âlemden, insanlardan kaçmak için bir inziva hâline girer.

3.6. Tiyatrolar

Peyâm-ı Sabah gazetesinde iki tiyatro metni bulunmaktadır. Bunlardan ilki Yılbaşı ile ilgili olan iki hanımın konuşmalarından oluşan bir oyundur. İkincisi ise muhalif bir adamın kendi kendine konuşması ve intihar teşebbüsü ile ilgilidir. Bahsedilen oyunlar şunlardır:

Halil Nihat imzalı “İki Hanım” adlı tiyatro “Henri Law’dan” notuna sahiptir. Üst başlık olarak “Yılbaşı münasebetiyle” notu bulunmaktadır. Oyun akşam vakti saçları kısmen beyazlamış, güzelliği tamamen geçmemiş, eski kıyafetli, esmer bir kadının bulunduğu bir yatak odası sahnesiyle başlar. Kapı açıldığında sarışın, genç bir kadın elinde bir demet gülle içeri girer. Birbirini tanımayan bu iki hanım birbirlerine kim olduklarını sorduklarında biri ‘Yeni Hanım’ diğeri ‘Eski Hanım’ cevabını verir. Eski Hanım gideceği için mutsuz olduğunu Yeni Hanım ise geldiği için bu kadar şen olduğunu dile getirir. Sarışın kadın “Siz eski sene ben yeni sene öyle mi?” diye sorduğunda esmer kadın “Evet” cevabını verir. Sarışın kadın, hâinden yorgunluğu ve kederi belli olan esmer kadına hiç mesut olup olmadığını sorar. Esmer kadın ümit ettiği kadar olmadığını, elemeler ve meşakkatler gördüğünü dile getirir. Esmer kadın, zevk ve neşe görüp görmediğini soran sarışın kadına başından matem eksik olmadığını çok hastalık geçirdiğini başlarda güzel bir kadinken şimdi çok değiştiğini cevap olarak dile getirir. Sarışın kadının taze güllerine mukabil esmer kadın çantasındaki solmuş ve çürümüş güllerini gösterir. Sarışın kadın evin insanları geldiğinde Eski Hanım’ın yerine kendisini görünce çok şaşıraraklarını söyleyince esmer kadın bu durumu fark etmeyeceklerini hiçbir şeye şaşırmadıklarını ifade eder. Esmer kadın bu insanların nankör olduklarını on iki ayda kendilerini memnun etmediği için ona kızdıklarını ve ondan imkânsız istediklerini söyler. Sarışın kadın ise onlara bunu verememesinin çok tabi olduğunu çünkü imkânsızın yani saadetin kendisinde olduğunu ifade eder. Esmer kadın onu görmek istediğinde ise sarışın onu sadece alakadar olanlara uzaktan gösterdiğini ve onların bile ona dokunmalarının mümkün olmadığını belirtir. O halde onlara hiçbir faydası olmadığını, neye yaradığını soran esmer kadına sarışın kadın onların yaşamalarına yardım ettiğini söyler. Esmer kadın üşümeye başladığında sarışın kadın onun için ateş yakmak ister fakat evde hiçbir şey yoktur. Sarışın kadın esmer kadına mektupları

varsa onları yakabileceklerini söylediğinde esmer kadın onları sakladığını belirtir. Bu durumu beyhude hasret çekmek olarak gören sarışın kadın, esmer kadının gittikçe hastalığının arttığını fark eder. Esmer kadın, sarışın kadına iyi bir sene olması için dua etmeye başlar. Sarışın kadın “Ben kendimden eminim. Ben fena değilim, sizi taklide çalışacağım” dediğinde esmer kadın buna muvafık olamayacağını çünkü asırların cereyanı arasında hep birbirlerini takip ettiklerini ama birbirlerine benzemediklerini ifade eder. Ateşler içindeki esmer kadın ölmek üzeredir, iki hanım vedalaşırlar. Sarışın kadın onun nereye gittiğini sorunca esmer kadın “Hepimizin gittiği yere, henüz bilmiyorum ama 365 gün sonra orada buluşacağız” cevabını verir. Saçları bembeyaz olan esmer kadın ortadan kaybolunca sarışın kadın şarkı söyleyerek ihtiyar kadının çıldırmış olduğunu düşünür.

Refik Halit’e ait “Bir Muhalifin İntiharı” adlı bir perdelik tiyatro denemesine “acıklı ve ibretamiz bir sahne” notu düşülmüştür. Bu bir perdelik tiyatro denemesinin İstanbul’da geçtiği belirtilmiştir. Camları kırık, perdeleri kopuk ve eşyaların gayet kötü olduğu sefil bir otel odası içerisinde sahne başlar. Yarı karanlık içinde iki büküm, hayalet gibi ağır ağır yürüyerek kendi kendine deli gibi konuşan bir adam aldığı son mumun da bittiğini görünce bir daha alamayacağını düşünür. Muhalefetin onları büsbütün yaktığını söyleyip kim derdi ki mütarekeden sonra muhalefet şu akıbete düşsün, öksüz evlat gibi boynu bükük karnı aç gözü yaşlı köşelere sinsin ve kapı kapı sürünsün diye söylenir. Adam Babıâli’de basılmalarını, Bayezid’de asılmalarını, geceleri arkalarından gelip yere serilmelerini fakat hepsine rağmen hiç korkmadıklarını dile getirir. Bununla birlikte gündüzleri yakalarından tutulup darağacına çekilmelerine, kemiklerinin kırılıp derilerinin yüzülmesine rağmen yılmadıklarını söyler. Adama göre onlardan kimi Avrupa’ya kapağı atar, kimi tavan arasına saklanır ve kimi Mısır’a kaçır. Adam, yine de metanetle harbin sonunu yani kırıp dökme siyasetini bitmesini beklediklerini fakat bunun boşa çıktığını belirtir. Ne fırkasından ne gazetesinden hayrın geldiği bu dönemde birleşip bir iş görememeyi eleştirir. Adama göre bu devirde de asılanlar, eşyası satılanlar, evleri basılanlar, zindanlara atılanlar ve dünyada raht yüzü görmeyenler yine muhaliflerdir. Fırkadan medet olmadığı, Anadolu yolu kapalı olduğu ve muhalefet canından bezdirdiği için adam intihar etmeye karar verir. “Beceriksiz muhalefet elveda” deyip tetiği çektiği

zaman büyük bir dumanla karşılaşır fakat adama hiçbir şey olmaz. “Ben de beceremedim, kimin kime ne demeye hakkı var yazık bize” deyip hiddetinden düşer ve ayılması uzun süreceği için perde de iner.

3.7. Hatıratlar

Peyâm-ı Sabah gazetesinde siyasî, edebî, içtimai ve biyografik içerikli hatırat nevinden yirmi üç yazı bulunmaktadır. İlk iki sayısı “İstanbul’da Neler Gördüm” başlığıyla çıkıp sonraki sayılarında adı değişen ve yekûn olarak otuz yedi sayı yayımlanan “İstanbul’da Gördüklerim”, on altı sayı yayımlanan “Almanya’da Dört Sene” ve yedi sayı yayımlanan “Karpantiye’nin Hatıratı” gazetede uzun soluklu yayımlanan hatıratlardır.⁷³

Refik Halit Karay’a ait “Çocukluğuma Dair Üç Hatıra” adlı yazıda, Refik Halit çocukluğundaki üç anıdan bahsetmektedir. İlk hatırası hayvanlara eziyet etmekten zevk alan bir çocuk olmadığı hâlde çocukken su kaplumbağasına taş atarak öldürmesi hakkındadır. Bahçede dolaşırken yüzen bir su kaplumbağasına tesadüf eder, yakalamaya çalıştıkça kaplumbağa kaçır. Bu duruma kızan Refik Halit bir taş atar ve hayvanın ölümüne neden olur. Bu dertten ötürü haftalarca hasta yatar, haftalarca yüzü gülmez ve hâlâ hatırladıkça kendinden nefret etmektedir. İkinci hatırası çok sevdiği kedisini öldürmesi ile alakalıdır. Kedisi havuzdaki balıklara ve bahçedeki güvercinlere musallat olmakta ve hatta güvercinlerin beyaz kanatlarını kana bulamaktadır. Bir gün yine beyaz güvercinlere saldıracakken Refik Halit tetiği çeker ve kedi can havliyle kendini havuza atar. Bir uçtan diğer uca yüzen kedi oradan uzaklaşır. Sonrasında Refik Halit onu bir ağacın altında can çekişirken bulur. Çocukluğuna dair üçüncü hatırası ise mektepte geçmektedir. Mekteb-i Sultani’de iken arkadaşlarıyla mektepten görünmeden kaçmayı sağlayacak bir tahta kapı bulmuşlardır. Kapıyı kullanıp dışarı çıktıklarında arkadaşlarından biri evlere

⁷³ Burada edebiyat ilmine katkıda bulunan şahsiyetlerin hatıralarıyla ilgili yazılarının muhtevalarını kısaca özetledik. İkinci Bölüm’de künyelerini verdiğimiz diğer hatıra yazıları konumuzla ilgili olmadıkları için bu bölümde bahis konusu etmedik. Bununla birlikte Refik Halit Karay’a ait “Ago Paşa’nın Hatıratı” başlığıyla *Peyâm-ı Sabah* gazetesinde üç sayı yayımlanan yazı serisi Refik Halit’in *Ago Paşa’nın Hatıratı* adlı kitabında mevcut olması hasebiyle burada söz konusu etmedik. Bkz.: Refik Halit Karay, *Ago Paşa’nın Hatıratı*, İstanbul, Semih Lütfi Kitabevi, 1939.

dağılmayı teklif etse de Refik Halit, hava çok güzel olduğundan dolayı Taksim Bahçesi'ne gitmeyi önerir. Yönlerini değiştirdikleri anda mektebin kâtibiyile burun buruna gelirler ve yakalanırlar.

Aydede imzalı “Bir Hatıra” başlıklı yazıda, Refik Halit bir vapur güvertesindeyken yanına bir adam oturur. Refik Halit yüreğinde bir sızı hisseder, bir üzüntü içerisine düşer. Bu adamı bir sivil polise benzettiği için zabıta pençesinde yaşadığı günleri hatırlar. Tutukluluk hâllerinin acısından bahseder. Üç yıl önceki tutuklu hâlini ve İstanbul'a bir memurla gelip sadece on gün kalışını hatırlar. On günün sonunda kapıya gelen memurla geri götürülüşü sırasında hissettiklerini anımsar. İstanbul'da hiçbir nüfuzlu kişinin “Bunun kabahati yoktur, niçin tekrar sürüyorsunuz?” diye tepki göstermediğini belirtir. Memurun tahakkümü altında müdüriyete çıkışını hatırlar. Refik Halit'e göre artık vücudunda bu kabilden heyecanlı hadiseler kudret bulunmamaktadır.

Cenap Şahabettin'e ait “Aziz Hatıralar” adlı iki sayı yayımlanan yazı serisinin birincisinde, Cenap Şahabeddin hekim sınıfında ve matbuat âleminde pek aziz arkadaşları olduğundan bahseder. Bu arkadaşları zamanla ölüm nedeniyle birer harabe gibi yıkılmaktadır. Babıâli'deki Şafak Kırathanesi'nde bulunduğu Ali Ferruh ve Abdülhalim Memduh aklına gelmektedir. Ali Ferruh ve Abdülhalim Memduh'un karakterlerinden bahsetmektedir. Cenap Şahabeddin ile Ferruh'ın Paris'te buluşmaları, Cenap Şahabeddin'in şiirlerini Ali Ferruh'a okuması, Cenap'ın haftada bir defa Ali Ferruh'un Kadıköy'deki evine giderek Ferruh'ın babası Reşat Paşa ile beraber bir edebî meclis oluşturmaları aktarılan anekdotlar arasındadır. Ali Ferruh Bey'in nazik ve ince oluşuna işaret eden bir anı ve vefatı da söz konusu edilen hususlardandır. Yazıda Abdülhalim Memduh'un Ali Ferruh'tan birkaç sene sonra İngiltere'de öldüğü ifade edilir. Cenap ile Memduh'un Konya'da buluşmaları söz konusu edilir. Yazıda aktarılan diğer hadiseler şunlardır: Abdülhalim Memduh bir hanımı sevmektedir, buluşmalarına Cenap da katılır. Memduh orada sürgün olduğu için kızı vermek istemezler. Hanımın babası memuriyeti dolayısıyla kızını alıp götürür. Memduh'un bedbahtlığı son haddine ulaşır. Konya'da duramaz ve İzmir'e gider. Londra'ya gidişi sonrasında ise vefatı vuku bulur.

Cenap Şahabeddin'e ait "Aziz Hatıralar" adlı iki sayı yayımlanan yazı serisinin ikincisinde, Süleyman Nazif'in kalemini daha onu tanımadığı zamanlarda bile beğendiğini dile getirir. Bu yazıda Süleyman Nazif'e olan muhabbetini aktarmakta ve aralarında bitmeyen bir ünsiyetin peyda olduğunu dile getirmektedir. Nazif'in karakterine ve karşılaştığı herhangi bir olay karşısındaki hoşgörölü tavrına vurgu yapmaktadır. Süleyman Nazif ile olan dostluğu, Süleyman Nazif ve şahsı arasındaki farklılıkları ve Süleyman Nazif'in dostluk sanatına dünyadaki herkesten daha vakıf olması yazıda vurgulanan hususlar arasındadır.

Cenap Şahabeddin'e ait "Hatıra-i Hac" adlı yazıda Cenap bir önceki günün Hac günü olduğunu belirtip yirmi dört sene önce Arafat'ta oldukça sıcak günlerde o muhteşem cemiyetin içinde bulunduğunu hatırlar. O sıralar Cenap Şahabeddin, Mekke emirinin hususi doktorluğuna tayin olunmuştur. Cenap, Şerif Avnürrefik Paşa'nın ömründe tanıdığı en acayip adam olduğunu belirtir. Nargilesini günde 20 saat dudağından ayırmadığı için düzenli yemek yemeyen bu paşa, bir gün yarım kutu bisküvi, yarın iki hindistan cevizi, öbür gün kahve içerek hayatını devam ettirmektedir. Cenap, koca emirlikte sofraya kurulmadığını ve bu yüzden de sofraya levazımının olmadığını dile getirir. Bir ziyafet verileceği zaman her şey çarşıdan alınır ve ziyafet sonrasında hepsi yağmalandığı için yeniden bir ziyafet vermek gerektiğinde tekrar alınmaktadır. Cenap Şahabeddin şerifin önü açık kumaş entari ve paçaları bağısız patiska don giydiğini ve şerifin huzuruna girenler için karşısında dizini öpmenin adaptan olduğunu aktarır. Huzurunda gelenlere bir fincan içinde acı bir kahve verdiklerini söyleyen Cenap, şerifin dini ve siyasi meselelerden asla bahsetmediğini Evliya Çelebi, İbni Batuta, ilm-i heyet gibi konuları konuşmaktan çok hoşlandığını dile getirir. Cenap, şerifle birlikte Arafat'ta bulundukları sırada en çok ilgisini çekenin hasır şapkalı esir kabileleri olduğunu belirtir. Bu yüzden Türk'ü tekfir edenler niçin bu kabileye mübalağalı genişlik gösteriyorlar diyerek düşünmüştür. Dışarının elli derece çadırlarının ise kırk dokuz buçuk dereceyi gördüğü o günün akşamında hemen yola çıkarlar. Mina'da şeytanlara atacakları taşları toplamaya çıkıp kumların içinden taş ararlar fakat bulamamışlardır. Tecrübeli hacılardan biri bulamayacaklarını satın almaları gerektiğini söylediğinde Cenap "Ne garip ticaretler var" yorumunda bulunur. Cenap Şahabeddin, ertesi gün bayram

olunca nasıl şeytan taşıdığından bahseder. İki yüz bin kurban kesilip iki yüz okka et çıkar fakat kesilen kurbanlar yenilmeyip kuyulara atılmıştır. Cenap Şahabeddin bunu bir hasar olarak gördüğünü belirtir. Üçüncü günü Mekke'ye avdet edip say ve tavaf ile hacı tamamladıklarını belirten Cenap, onun için elim bir hadise olan Cafer Paşa'nın güneş çarpmasından hastalanıp ölmesini dile getirir. Bu hadiseden sonra İstanbul'a dönmüşlerdir.

Refik Halit Karay'a ait "Birkaç Hatıra" adlı yazıda, Refik Halit Recaizade Mahmut Ekrem ile alakadar birkaç hatırasını aktarmaktadır. Çocukken bir gün maliyede babasının odasına girer. Yakışıklı, çok kibar, çok zarif bir zatı otururken görür. Recaizade Mahmut Ekrem budur, derler. Recaizade'nin maaşını almak için nazırlara ve muhasebecilere uğramadan pederinin yanına geldiğini ve beklediğini aktarır. Bu nedenle onu sık sık görmektedir. Recaizade, Refik Halit'in profilini pek sevdiğini enerjik bir çehresinin olduğunu söyler. Refik Halit ise bu iltifat uğraştığı edebiyata ve yazdıklarına dair olmadığı için üzülür. Seneler sonra bir gün yine maliyede rast gelir. Refik Halit'in elinde *Sükutun Saltanatı* adlı kitap vardır. Recaizade kitabı sorar, eline alıp bakmaya başlar. Refik Halit'e göre Recaizade Fransa ve Belçika'nın son nesil şairlerini takibe vakit bulamadığı için şairi tanıyamaz. Ekrem, merak edip okumaya başlar. Okurken heyecanlanır ve şair için çok hassas olduğu yorumunu yapar. Refik Halit'i yanına çağırır. Artık sadece şiirlerin sahibi olan şairin değil aynı zamanda Refik Halit'in de kıymeti artmıştır. Başka bir gün ise Babıâli'de tesadüf ettiklerinde Refik Halit'in yazıları için "Üslubunuz iyi, lisanınız arkadaşlar arasında en az pürüzlüsü"⁷⁴ yorumunda bulunur. Bu konuşmada Recaizade, Şahabettin Süleyman'ın yazılarının çok dağınık, bozuk ve sakat olduğunu da ekler. Refik Halit'e göre o zamanlar Şahabettin Süleyman'ın en çok yazdığı, en meşhur ve en faal olduğu dönemlerdir. Sonra birden unutulduğunu belirtir. Yazıda Refik Halit ilk kitabı *Kirpi'nin Dedikleri*'ni Recaizade'ye gönderdiğini buna mukabil onun da birkaç kelime iltifat ile *Nijad Ekrem*'i yolladığını aktarır. Refik Halit, o dönemde İttihat ve Terakki tarafından vatan haini, satılmış ve casus olarak nitelendirildiğinden dolayı Recaizade'nin bunlara katılmadığını beyan eder tarzda "Vatanını Seven Genç" diye hitap edişini sevindirici bulduğunu dile

⁷⁴ **Peyâm-ı Sabah**, Sayı 1135, s. 2.

getirir. Zamanla aylarca arkadaşlık edecek hâle geldiklerini bir pastacıda tertip edilen konsere her akşam saat dörtte beraber gittiklerini ve dinledikten sonra dolaşmaya çıktıklarını ifade eder. Bu gezmelerde edebiyat ve siyaset haricinde konuşmaktadırlar. Refik Halit’e göre Recaizade’yi her ikisinin de yeni neslin elinde uğradığı akıbet bezdirmiş, edebiyat ve siyasete tövbe ettirmiştir. Son olarak sürgündeyken Recaizade’nin vefat haberini aldığını ve üzüntüsünü belirtir.

3.8. Biyografiler

Peyâm-ı Sabah gazetesinde biyografik hususiyetler taşıyan altmış beş yazı bulunmaktadır. Bu yazılar her ne kadar biyografi türünün tüm niteliklerini haiz olmasalar da önemli şahsiyetlere değinmeleri ve bu şahsiyetlerin edebî hayatları hakkında anekdotlar içermeleri sebebiyle biyografi başlığı altında ele alınmıştır.⁷⁵

Cenap Şahabeddin’e ait “Sahife-i Tahassür” adlı yazıda, Süleyman Nazif’in simasından, karakterinden, zekâsından, yazılarındaki üslubundan, yazma eylemi sürecinde yaşadığı hâllerden, fikirlerini yazıya aktarmadaki marifet kaynağının samimiyeti olmasından ve bu samimiyetinin, bulunduğu meclislere de etki etmesinden bahsedilir. Söz söylemedeki cesareti övülür fakat iyi düşünmeden söz söylemesi Süleyman Nazif’in kusuru olarak belirtilir.

Ali Kemal’e ait “Hayrül Enis”⁷⁶ adlı yazıda, şair Feridun’un zamanının ötesinde bir şahsiyet oluşundan bahsedilir. Divanından alıntılar yapılarak sanatlı söz söyleme kabiliyetine örnekler verilir.

Cenap Şahabeddin’e ait “Paul Aden” adlı yazıda, Paul Aden’in fiziki özelliklerinden, ilk eserlerindeki edebî hususiyetlerden, yazma amacından, eserlerinden, üslubundan ve üslubuna etki eden hususlardan bahsedilir.

⁷⁵ Burada edebiyat ilmine katkıda bulunan şahsiyetlerin biyografiyle ilgili yazılarının muhtevalarını kısaca özetledik. İkinci Bölüm’de künyelerini verdiğimiz diğer biyografik yazıları konumuzla ilgili olmadıkları için bu bölümde bahis konusu etmedik. Bununla birlikte *Peyâm-ı Sabah* gazetesinde Refik Halit’e ait “Tanıdıklarım” başlığıyla on sayı yayımlanan yazı dizisi yazar tarafından kitap olarak yayımlandığı için burada ele alınmamıştır. Bkz.: Refik Halit Karay, **Tanıdıklarım**, İstanbul, Semih Lütfi Kitabevi, 1940.

⁷⁶ Bahsi geçen yazı gazetenin 23 Eylül 1920 tarihli 649. sayısında bulunmaktadır.

Ali Kemal'e ait "Hayrül Enis"⁷⁷ adlı bir diğer yazıda Edirneli Örfî ve divanı söz konusu edilir. Edirneli Örfî'nin bazı beyitleri ele alınmakta edebî bakımdan tahlil edilmektedir.

Cenap Şahabeddin'e ait "Gabriel Donançiya" adlı yazıda, Gabriel Donançiya'nın şairliği, kabiliyetleri, ilham kaynağı olarak âlemin manzaralarını kullanması ve hikâye ile romanları söz konusu edilmiştir.

Refik Halit Karay'a ait "Kendime Dair"⁷⁸ başlıklı iki sayı yayımlanan yazı dizisinde, Refik Halit'in fiziki özellikleri, bilmediği hususlar hakkında yorum yapmaması, ifrat ve tefritten kaçınıp vasat hâli benimsemesi, zekâsı ve zekâsını kullanma hususunda kendine yönelttiği eleştirileri bizzat kendisi tarafından dile getirilmektedir. Bununla birlikte bu yazı Refik Halit'in üslup ve muhayyile noktasındaki kabiliyetleri, hayatta mutlu olduğu hususlar, zevkleri, hayattaki gayeleri ve şöhret isteği konusundaki düşüncelerini de içermektedir.

İmzasız yayımlanan "Peyâm-ı Eyyam" adlı köşede,⁷⁹ Osmanzade Taib'in şairliğinden ve padişahları övdüğü şiirlerinden bahsedilmiştir.

Zeki Megamiz'e ait "Mütenebbi" başlıklı on sayı yayımlanan yazı dizisinde, Arap şair Mütenebbi'nin çocukluğu, ailesi, gençliği, yaptığı seyahatler, yaşadığı hadiseler, çektiği sıkıntılar, çeşitli konular hakkında söylediği şiirler, ölümü ve Arap edebiyatındaki önemi söz konusu edilmiştir.

Cenap Şahabeddin'e ait "Anatole France" adlı iki sayı yayımlanan yazı dizisinde, Anatole France'ın sanatı, eserlerine yansıttığı fikirleri, eğitim hayatında yaşadıkları, içtimai sınıflar ve din hakkındaki görüşleri dile getirilmiştir.

Ferit'e ait "Bazı Şairlerimiz Hakkında Tahlili, İntikadi Mütalaat - Sabit" başlıklı beş sayı yayımlanan yazı dizisinde; Sabit'in şairliği, şairliğinin güçlü ve zayıf yönleri, şiirlerinden örneklerle tasvir mahareti, bazı beyitlerindeki kelimelerin yakın ve uzak anlamları üzerinde durularak yapılmış kapsamlı şerhi mevcuttur. Bununla birlikte *Zafername* ve *Ethem ü Hüma* adlı eserleri hakkında bilgi ve kasidelerinden örnekler ile izahatı da aktarılmıştır.

⁷⁷ Bahsi geçen yazı gazetenin 1 Kasım 1920 tarihli 685. sayısında bulunmaktadır.

⁷⁸ Bu yazı serisi Refik Halit Karay'ın *Ay Peşinde* adlı eserinde yayımlanmıştır. Yazıların yeni harfli yayımı için bkz.: Refik Halit Karay, **Ay Peşinde**, İstanbul, Semih Lütfi Kitabevi, 1939, s. 79.

⁷⁹ Bahsi geçen yazı gazetenin 836. sayısında *Peyâm-ı Eyyam* köşesinde bulunmaktadır.

Cenap Şahabeddin'e ait "Kadı Burhanettin - Meçhul Bir Türk Şairi" adlı yazıda; Kadı Burhanettin'in ehemmiyetli görülmemesinin sebepleri, ailesi, gençliği, eserleri ve eserleri içinde divanının muhteviyatı hakkında bilgi verilmiştir.

Süleyman Nazif'e ait "Şevket-i Buhari" adlı iki sayı yayımlanan yazı dizisinde, Ziya Paşa ile Muallim Naci'nin şiirlerinden naklettiği iki beyitten hareketle söz konusu şairlerin Şevket hakkındaki yersiz yargılarını eleştirmekte ve bu yargıların doğru olmadığını verdiği bazı örnekler üzerinden dile getirmektedir.

Cenap Şahabeddin'e ait "Ibsen" adlı altı sayı yayımlanan yazı dizisinde, Ibsen'in ailesi, yaşadığı şehirler, hayata ve topluma bakışı, eserleri, eserlerini ortaya çıkartan etkenler, fikirleri ve hissiyatı, ihtiyarlığı, din hususundaki konumu ve ölümü ele alınmıştır.

Ferit'e ait "Bazı Şairlerimiz Hakkında Tahlili, İntikadi Mütalaat Baki" başlıklı iki sayı yayımlanan yazı dizisinde, Baki'nin fiziki özellikleri, hayatı, yaşadığı devrin hususiyetleri, cenazesi, *Mevahib-i Ledünniyye* adlı tercüme eseri, Ziya Paşa'nın Baki hakkındaki beyitleri ve Nevizade'nin Baki hakkındaki sözleri bahis konusu edilmiştir.

Köprülüzade Mehmet Fuat'a ait "Edirneli (Güfti)" adlı iki sayı yayımlanan yazı dizisinde, Güfti'nin çektiği maddi sıkıntılar, *Selanik Seyahatnamesi* adlı eserinden hareketle yaşadıkları, kasidelerinden yola çıkarak hayatı boyunca kimlerin himayesine mazhar olduğu, vefatı ve eserleri hakkında bilgi bulunmaktadır. Bununla birlikte edebiyattaki yeri ve önemi, yazarın Güfti'nin kasideleri, gazelleri ve rubailerini hakkındaki yorumları ve şairliğinin olumlu yanları aktarılmıştır. Yazıda Güfti'nin şiirlerinden örnekler de verilmektedir.

Cenap Şahabeddin'e ait "Dostoyevski" adlı üç sayı yayımlanan yazı dizisinde, Dostoyevski'nin doğumu, fiziki özellikleri, ölümü, aile fertleri, çocukluğu ve çocukluk mizacı, küçük yaşta okuduğu yazarlar, eğitim hayatı ve gençliği söz konusu edilmektedir. Bu yazı dizisinde Dostoyevski'nin yoksulluk ve hastalıkla geçen hayatına, kaybettiği yakınlarına, karakterine, dostluk hususundaki geçimsizliğine ve geçirdiği nöbetlere de değinilmektedir.

Ali Kemal'e ait "Benim Şairlerim Naili" adlı yazısında, Naili'nin şiirlerinden, hususen naatlarından bazı parçalar nakletmekte ve şairin söz söyleme mahareti ile beyanındaki letafeti ve selasetini bazı beyitleri üzerinden örneklendirmektedir.

İmzasız yayımlanan “Peyâm-ı Eyyam” adlı köşede,⁸⁰ Hasan Bedrettin’in üslubu, tercüme faaliyetindeki mahareti, Peyâm gazetesine olan yardımları, vâkıf olduğu lisanlar ve Pierre Louys’nin *Kadın ve Kukla* adlı eserini Türkçeye kazandırması dile getirilmektedir.

3.9. Edebiyat ile İlgili Yazılar

Peyâm-ı Sabah gazetesinin içerisinde edebiyatın çeşitli türlerine örnek teşkil edebilecek edebiyat ile ilgili iki yüz kırk bir yazı bulunmaktadır. Edebî hususiyetler taşıyan ve araştırabildiğimiz kadarıyla daha önce başka bir çalışmada incelenmemiş yazılar şunlardır:⁸¹

Halit Fahri’ye ait “Edebiyat Süprütüleri” adlı yazı “Edebiyat Musahabesi” üst başlığıyla yayımlanmıştır. Bir aralar revaç bulan bazı hikâyeler münasebetiyle hayatta modanın yerini sorgulayan Halit Fahri’nin en çok canını sıkan modanın kütüphaneye geçmesidir. Kitapçada pinekleleyen alelade adamların hikâyeye musallat olduklarını ve yüzde doksanının natüralist olduğunu söyleyen Halit Fahri, bu

⁸⁰ Bahsi geçen yazı gazetenin 1342. sayısında *Peyâm-ı Eyyam* köşesinde bulunmaktadır.

⁸¹ *Peyâm-ı Sabah* gazetesinde yayımlanmış olan Cenab Şahabeddin’e ait “Don Juan”, “Don Juan 2”, “Rudyard Kipling”, “Servet-i Fünun’un Hizmet-i Edebiyesi -1-”, “Edebiyat-ı Askeriyemiz”, “Edebiyat Delikanlılarına”, “Edebiyat ve Siyaset”, “Şiir ve Musiki”, “Kim Şairdir?”, “Edebiyatımızın Asr-ı İkbalî”, “Kadı Burhanettin Şiiri ve Divanı”, “Nesr-i Naci ve Nesr-i Şair”, “Naci ve Nesr-i Naci”, “Edebiyat-ı Avam”, “Heyecan-ı Bedii ve İnkılabat-ı Edebiye”, “Edebiyat-ı Havas”, “Bugünkü Fransız Eşarı -1-, -2-, -3-” adlı edebiyat ile ilgili yazılar çeşitli tezlerde Günümüz Türkçesine aktarıldığı için burada ele alınmamıştır. Bkz.: Mehmed Ali Yalçın, **Cenab Şahabeddin’in Edebiyata Dair Makaleleri**, İstanbul, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi, (Yayımlanmamış Mezuniyet Tezi), 1953. Bkz.: Yunus Sürücü, **Cenab Şahabeddin’in Peyam-Sabah’taki Kültür-Dil-Edebiyat Konulu Makaleleri**, Kocaeli, Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), 2018.

Peyâm-ı Sabah gazetesinde yayımlanmış olan Süleyman Nazif’e ait “Garb Edebiyatının Edebiyatımıza Tesiri” adlı beş sayılık edebiyat ile ilgili yazı dizisi Abdulhalim Tuğluk tarafından Günümüz Türkçesine aktarılıp incelendiği için burada ele alınmamıştır. Bkz.: Abdulhalim Tuğluk, Süleyman Nazif’in Kaleminden Bir Silsile-i Makâlât: Garb Edebiyatının Edebiyatımıza Tesiri (İnceleme-Metin), **Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, Nisan 2016, s. 2-26.

Peyâm-ı Sabah gazetesinde yayımlanmış olan Rıza Tevfik’e ait “İlahiler Münasebetiyle (I)”, “İlahilere Dair (II)”, “İlahilere Dair (III)” adlı edebiyat ile ilgili yazı dizisi Abdullah Uçman tarafından yayımlandığı için burada ele alınmamıştır. Bkz.: Abdullah Uçman, **Rıza Tevfik’in Tekke ve Halk Edebiyatı İle İlgili Makaleleri**, Ankara, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, 1982.

Peyâm-ı Sabah gazetesinde yayımlanmış olan Rıza Tevfik’e ait “Emerson Nazarında Şair Nedir ve Kimdir?” ve “Esrar-ı Kudret” adlı edebiyat ile ilgili yazılar Abdullah Uçman tarafından Günümüz Türkçesine aktarıldığı için burada ele alınmamıştır. Bkz.: Abdullah Uçman, **Rıza Tevfik’in Sanat ve Estetik Yazıları**, İstanbul, Dergah Yayınları, 2018.

adamların yazılarında üslup endişesi olmadığı gibi ahlakın onlar için bir mevhum olduğunu ve gazetede yazılarını kadınların da okuyacak olmalarını hiç umursamamalarını eleştirir. Yakup Kadri, Reşat Nuri, Refik Halit ve Ömer Seyfettin'in gözlerini dört açmaları gerektiğini belirten Halit Fahri, edebiyat ahlaki midir yoksa gayrı ahlaki midir meselesini hemen halledivermiş bu adamlara mukabil merhum Şahabettin Süleyman'ın bu meseleyi senelerce halledemediğini dile getirir. Karısını odasında bırakıp kaynanasının koynuna giren damatları, hamamda hizmetçi kızın kollarında can veren beyzadeleri içeren bu yazıların okuyucu bulmasına teessüf eden yazar, bu yazıların yayılmasının memlekete karşı bir cinayet olduğunu belirtir.

Cenap Şahabeddin'e ait "Mahalsiz Kinler" adlı yazıda *İleri* gazetesi muharririnin gençlerdeki Cenap Şahabeddin'e olan kinin sebebini anlayamadığını dile getirmesi üzerine Cenap Şahabeddin bu yazıyı kaleme alır. Cenap'a göre bu gençler eski nesle hürmetsizliğin kendilerinde sanat ve liyakat tevehhüm ettireceğini zannetmektedirler. Yazıda eğer Kemal ve Hamit takdire şayan eserler yetiştiremedilerse ve Cenap'ın muasırları edebiyatımız için makul bir tarih tabakası teşkil edemedilerse bugünün genç yazarlarının da vücuda getirecekleri eserlerin güzel olmayacağı vurgulanır. Buna göre edebiyat tarihi, efkâr tarihinin bir şubesidir. Meşrutiyet devrinden önce Namık Kemal'e, Samipaşazade Sezai'ye, Abdülhak Hamit'e ve Ekrem'e hürmet ettiklerini dile getiren Cenap, edebiyatın hayat ile birlikte hayat gibi değişmekte olduğunu ve büyük milletlerde her edebî neslin kendi sanatını kendi tuğrası ile yeniden darp ettiğini belirtir. Bazı gençlerin taş'a tutmak istedikleri Edebiyat-ı Cedide'nin az çok bu maksadı hedeflediğini söyleyen Cenap Şahabeddin, edebiyatın onlarla başlamayıp onlarla bitmediğini bildiğini ifade eder. Eski ve yeni eserin onda makbul olduğunu ve onun için Fuzuli'nin gazelleri ile Fazıl Ahmet'in yazılarının, Faruk Nafiz'in neşideleri ile Namık Kemal'in makalelerinin, Hamit'in manzumeleri ile Halit Ziya'nın romanlarının birlikte lezzet kaynağı olduğunu açıklar. Aynı zamanda edebiyat zevklerinde hissiyatına mağlup olduğunu belirtip Süleyman Nazif'in asarını bütün edebiyata tercih ettiğini de eklemektedir. Yazar Türkçülük dedikleri cereyan ile parmak hesabı dedikleri şeyi hiç sevmediğini ve sevmeyişinin nedenlerinin güzellik sebeplerine dayandığını da belirtmektedir.

Cenap Şahabeddin'e ait "Tahrif-i Tarih" adlı yazıda Yusuf Ziya'nın "Bizde Temaşa Edebiyatı" adlı makalesini *Alemdar* gazetesinde gören Cenap, o makale ile tahrif edilen edebiyatın son safhası olduğu için tashih etme gereği gördüğünü belirtir. Yusuf Ziya makalesinde Edebiyat-ı Cedide'nin asri ihtiyaçları kavradığını fakat sahne edebiyatına da ehemmiyet vermeleri gerektiğini dile getirir. Fikret, Halit Ziya, Cenap gibi isimler altında manzumelerden, romanlardan, tiryaki sözlerden başka bir şey görmediklerini, nazım ve nesirde yapılan yeniliğin boş kalan bir köşesinin 'temaşa' olduğunu söyler. Bu durumun ilk nedenini üç lisandan mürekkep olan Osmanlıcanın zayıflığı ile sahnenin muhtaç olduğu tabiiliğin arasındaki tezat olarak açıklar. İzah ettiği ikinci neden ise memleketimizde bugünkü (Darülbedayi) gibi derli toplu bir müessesenin bulunmamasıdır. Bu görüşe karşı Cenap Şahabeddin, Darülbedayiden yüz kat daha mükemmel bir temsil heyeti de olsa Halit Ziya ve arkadaşlarının bir temaşa eserini göremeyeceklerini belirtir. Bunun nedenini Halit Ziya ve arkadaşlarının Servet-i Fünun'da buluşmadan evvel Abdülhamit'in millî tiyatroyu yasaklaması olarak gösterir. Cenap Şahabettin'e göre bizde edebî intibah gazetecilik ve tiyatro ile başlamıştır. Namık Kemal'in *Zavallı Çocuk*, *Akif Bey*, *Gülnehal*, *Karabela*, *Celalettin*, *Vatan Yahut Silistre* piyesleri bu duruma örnektir. Hamit'in temaşa eseri yirmiye yakın olmakla birlikte Samipaşazade Sezai, Şemsettin Sami, Ahmet Mithat gibi isimler de az çok sahneye hizmet etmek istemişlerdir. Namık Kemal'in Rodos'a sürülmesi ve eserlerinin sahnelerden alınması ile başlayan istibdat, temaşa âleminde millî eserlere karşı tereddüt oluşturmuştur. Millî piyesler tiyatro listeleri haricine atılmıştır. Ahmet Mithat'ın *Çerkez Özdenler*'i oynanınca eser öyle bir jurnal ile padişaha tanıtılmıştır ki bir gecede Gedikpaşa Tiyatrosu yıktırılmış, kumpanya dağıtılmış ve Mithat Efendi'ye bir daha tiyatro yazmaması tembih olunmuştur. Cenap Şahabettin'e göre resmi yasaklar araya girmeseydi, edebiyat kütüphanemizin en zengin hücresi temaşa eserlerine ayrılmış olacaktı. Bununla birlikte Cenap Şahabeddin, Almanca ve Macarcaya çevrilen, bazı parçaları İtalyan mecmualarında ve Fransız gazetelerinde neşredilen *Yalan* adlı eserinden bahseder. *Küçük Beyler* ve *Körebe* oyunlarına da değinen yazar, Edebiyat-ı Cedide'yi temaşa eserleriyle iştigalden men edenin devlet ve hükümet olduğunu söyler. Cenap Şahabettin'e göre Yusuf Ziya, *Zavallı Çocuk*'un, *Akif Bey*'in, *Vatan Yahut Silistre*'nin oynandığı zaman izleyenlerin heyecanını görmüş olsaydı Osmanlıların

tabi lisanının; şimdiki Türkçülerin fakir, buğulu, bulanık ifadeleri değil ecdattan miras kalan temiz, zengin, yüksek, Hamit'in lisanı, Fikret'in lisanı ve Nazif'in lisanı olduğunu anlayabilirdi.

Cenap Şahabettin'e ait "Polyeucte" adlı yazıda Corneille'in vakalarının karışık olduğu eserlerine karşılık *Polyeucte*'de vakaların güzel bir tertip ve idarede sunulduğu belirtilmektedir. Üslup noktainazarından yazar, *Polyeucte*'ü müstesna bir kıymete sahip olarak görüp her beytin ahenkli oluşundan bahseder. Şahıs kadrosunun oldukça zengin oluşuna değinilen yazıda, *Polyeucte*'ün on yedinci asırda takdir edilmemesinin iki sebebine değinilir. Birincisi o devirde her eserin kahramanının büyük bir âşık olma kaidesi *Polyeucte*'de uygulanmaz. İkincisi ise dini, sahnede reddolunmuş insanların münakaşasında görmek asrın kolaylıkla hazmedemeyeceği bir şeydir. Bunlara rağmen eser hususen felsefi fikirlere iltifat edilen XVII. asırda sevilir fakat o dönemdeki Fransızlar *Polyeucte*'i mutaassıp kahramanından ziyade zevcesi Polin'in hatırı için sevmişlerdir. Yazar Polin hakkındaki fikirlerini eserdeki vakalardan hareketle belirtir. XIX. asır Fransızları ise eserin üç büyük kahramanını da anlamış ve sevmiştir. Polin'in pederinin tercihlerinden ötürü Avrupa'nın ahlakıyla döneminin ahlak anlayışını kıyaslayan yazar, eserdeki kahramanların tavırlarını, karakterlerini ve tercihlerini değerlendirir.

İmza bulunmayan "Peyâm-ı Eyyam"⁸² adlı köşede yazar, Halil Nihat'ın Alphonse Daudet'e ait *Tartarin de Tarescon* adlı eserini *Taraskonlu Tartaren* adıyla çevirdiğini ve bu çeviriyi çok beğendiğini belirtir. Yazar bu eseri her okuyuşta defalarca gülenin çok olacağını, letafet içeren bu çevirinin oldukça başarılı olduğunu ifade eder.⁸³

Z. inisyalli "İçtimaiyat ve Edebiyat" adlı "Takvimden Bir Yaprak" üst ve genel başlığı altında yayımlanan bu kısa yazıda, yazar Anadolu'dan gelen bir şahsın topluma ve edebiyata dair verdiği bazı ilginç malumatları konu edinmektedir. Buna göre Anadolu'da, siyasî ahval ve milli mücadele gibi toplumu yakından ilgilendiren ve sarsan temel meseleler yerine; icat edilen herhangi bir yenilik için "Bunun adı

⁸² *Peyâm-ı Sabah* gazetesinde başlıksız ve imzasız olarak "Peyâm-ı Eyyam" adlı köşede yayımlanan yazılar, bir karışıklığa mahal vermemesi için bu bölümde sayı ve sayfa numaraları ile söz konusu edilmektedir.

⁸³ *Peyâm-ı Sabah*, Sayı 722, s. 1.

bizde var, bunun esas ı şarktan alınmış!” gibi kadim şarklı söylemleriyle vakit geçirilmektedir. Mesela yeni icat edilmiş olan “Bolşevik” kelimesinin aslı Turani imiş ve “Bölüşek” kelimesinden geliyormuş! Yazar bu her şeyin aslını şarka bağlama abesliğini başka örnekler de vererek eleştirmektedir.

Ali Kemal’e ait “Edebiyatımız, Siyasetimiz” adlı yazıda edebiyatımızın da siyasetimiz gibi altüst olduğunu vurgulayan Ali Kemal, İttihat ve Terakki’nin yalnız siyaseti değil edebiyatı da tekeline almaya kalkıştığını dile getirir. Yazar, umumi merkezin siyasetini Talat, iktisadını Kara Kemal ve edebiyatını Ziya Gökalp’in temsil etmesini ve Ziya Gökalp’in Türklüğün piri, peygamberi kesilmesini eleştirir. Ali Kemal matbuatın çanak yalayıcılarının ona biat ettiğini, onların istediğini yazıp söylediğini, Türkçeyi berbat ettiklerini kendilerinin ise kalem bile oynatamadıklarını ifade eder. Türkçeyi berbat ettikleri iddiasına örnek olması için yazıda dilimizin yazara göre yabancı ve iğrenç terkiplerle doldurulduğuna dair birçok örnek verilmektedir.

Refik Halit’e ait “Yeni Usul Hikâye” adlı yazıda yazar İsviçre’de bulunan bir gazetede ki makalede tavsiye edilen yeni usul hikâyeciliği hayret ve takdir ile okuduklarını ifade eder. Bu usule göre hikâyenin her satırında malumat olmakla birlikte tüm ilimler ve fenler içinde olmalıdır. Refik Halit bu tavsiyeye riayet ederek fenni, ilmi, tıbbi, içtimai, tenkidi, ruhi, semai ve tarihi bir hikâye yazdığını dile getirir. Halit’in ironik bir dille yazdığı *Mehtapta Bir Muaşaka* adlı bu hikâyede ise sevgililer etrafında gördükleri her şeyi bilimsel bir şekilde yorumlayıp izah ederler.

Aydede imzalı “Ne Diyelim?” adlı yazıda matbuat âleminde mizah buhranı olduğuna ve kinaye, cinas anlayışının eksikliğine değinilir. Bazı gazetelerde tuhaflık diye yazılan fıkraların bayağılığının ve pespayeliğinin mizahtan tiksindirdiği vurgulanır.

Refik Halit’e ait “Yeni Şairlere Dair” adlı yazıda evinde misafirlerinden kalma bir şiir kitabı bulan Refik Halit’in, genç şairlerin neler yazdığını merak edip bir şiiri okuması ve hiç beğenmemesi söz konusu edilir. Yazar, şairin İstanbul’u sevgiliye benzetmesini “Ne harikulade ne ince, nasıl aklına gelmiş, nasıl bulmuş?” gibi sözlerle eleştirir. Şiirden alıntılar yaparak ironik bir dille eleştirilerine devam eder.

Aydede imzalı “Cephenin Ötesi” adlı yazıda *Yeni Mecmua*’nın şeklini taklit eden, yeni çıkan aylık ilim ve sanat mecmuasının maksadının edebiyatın yazı denilen cephesini kaldırarak ruh denilen ötesini görmek olduğu aktarılır. Yazar okumuş ve kani olmuştur ki birinci şıkta muvaffak olmuşlar ve o cepheyi kaldırmışlardır. Ne imlanın onların imlasına benzediğini ne insanın onların kavaidine uyduğunu dile getirip cephenin de ruhun da olmadığını söyler ve eserleri kelime ve harf iskeletinden birbirine bağlı bir kemik şeklinden ibaret olarak görür. Bu duruma nesir yazılarından örnek verip eleştirdikten sonra şiire gelir ve *Bir Günün Sonunda Arzu* başlıklı şiirin son iki mısraını alıntılararak “Tabiat bu ya şair de akşamı görünce göl kamışı olmak istiyor. Cephenin gerisinden size ruh denilen ötesini bu arzuyla gösteriyor. Görmüyor musunuz canım! Nasıl olur? Biraz daha dikkat ediniz. Nah işte duman gibi, bulut gibi, sıkıntı gibi bir şey dimağınızı kaplamıyor mu? Ruh o olsa gerek!” yorumunda bulunur. Bu durum Refik Halit tarafından şöyle açıklanır: Maymunun biri eline lantern majik⁸⁴ alıp bütün hayvanatı başına toplamıştır. Resimli camları makineden geçirip geçirip “İşte dağlar, dereler, köşkler, gemiler” diye gösterir fakat seyirciler perdede bir şey göremezler. Meğer maymun makinenin fenerini yakmayı unutmuştur. Bu şairlerde de cephenin ötesi, yani dimağ pek karanlıktır. Cepheyi kaldırıncı izleyicilere bu zulmeti gösterirler fakat yazılarda da maymunun feneri gibi bir ışık noksandır: Aklın ışığı.

İmza bulunmayan “Peyâm-ı Eyyam” adlı köşede Türkçe öğrenen bir ecnebinin hangi eserleri okuması gerektiğine dair kendisinden tavsiye istemesi üzerine yazar, Muallim Naci’nin okunması gerektiğini ifade eder. Buna göre Türkçe, imlasından sarf ve nahvine kadar Arabî ve Farisiden kopamaz, koparsa tabiatından çıkar. Kavaidi itibarıyla Türkçeye dâhiyane tasarruf eden ve Arabî ile Farisiye de son derece aşına olan Muallim Naci, Arapça ve Farsçadan aldığı kelime ve terkipleri Türkçeleştirmiştir. Yazıda bahsedilen hususlar, Muallim Naci’nin şiirlerinden örneklerle desteklenmektedir.⁸⁵

⁸⁴ Lantern Majik: Önünde mercek, içinde ışık kaynağı bulunan bir karanlık kutudur. Merceğin odak noktasına yerleştirilen cama çekili resim, bu ışık kaynağının ve merceğin yardımıyla görünür hâle gelir.

⁸⁵ *Peyâm-ı Sabah*, Sayı 861, s. 1.

Aydede imzalı “(Ruh)un Tesiri” adlı yazı Dergâh mecmuası hakkındadır. Yazar “Bu dergâhta ya ruh, ya ruh, ya ruh diye zikir çekiyorlar, biz de *Yeni Mecmua*’da ya içtimaiyat, ya içtimaiyat diye coşardık” der. Kendilerinin pirinin başka olduğunu onların pirinin Bergson olduğunu belirten yazar, bu dergâhta fazla bir cezbe hâlini sezdiğini dervişlerin fazla kendinden geçtiğini belirtir. “Firaz-ı zirve-i Sînâ-yı kahra yükselerek/ Oradan/ Cevf-i hüsrana düşmek istiyorum”⁸⁶ dizelerini örnek verip şairin bu isteğini zikir ve ibadetten, perhiz ve riyazetten başının fena dönmesinin neticesi olarak yorumlar. On beş gün evvel de arzuları arzuya benzemeyen şairin göllerde kâmiş olmak istediğini hatırlatır. Yazar “Aman Allah’ım! Acaba gelecek hafta ne olmak isteyecek? Bir topaç, bir uçurtma, bir minare...” yorumunda bulunur. Bu mecmuanın zikirden fikirleri kalmayan, coşkuya gelip ne söylediklerini bilmeyen ve ne istediklerini anlamayanlara ait bir garip dergâh olduğundan bahseder. Cin çarpması gibi ruhun da dimağı böyle çarptığını dile getirir.

Aydede imzalı “Maazallah!” adlı yazıda yazar edebî, mizahî her çeşit mecmuanın aleyhinde olduğunu, mecmuaları lüzumsuz ve zararlı gördüğünü dile getirir. Buna göre mesela insan *Dergâh*’ta, nesrin ne güç yazıldığını ve mana gibi ne anlaşılmasız şekillere girildiğini görmektedir ve şiirin ne sıkıcı ne göz karartıcı ne zihin bulandırıcı bir marifet olduğunu da burada öğrenmektedir. Yazar bu mecmuanın ilim kısmını da örnekler vererek eleştirir.

İmza bulunmayan “Peyâm-ı Eyyam” adlı köşede yazar kadim edebiyatı görmezden gelenleri altı asırlık edebiyatı son tekâmülleriyle beraber hiçe saymakla itham eder. Örnek olarak verdiği Fuzuli beytinin Ziya Gökalp ve Mehmet Emin’in şiirlerinden çok daha munis olduğunu belirten yazar, eski şairlerden örnekler verir ve onları över. Türkçülere kalırsa bu şairleri de şiirleri de yabana atacaklarını dile getiren yazar, Ziya Gökalp’in bir hicvi için lâfzen ve manen soğuk, ruhsuz ve sönük yorumunda bulunur.⁸⁷

Aydede imzalı “Beklenen Bir Eser” adlı yazıda Bektaşiliği herkese duyurup hikâyesini yazıp gazetelere koyarak halkın diline düşüren bir muharrir ve eserinden bahsedilmektedir. Bu esere göre meğerse Bektaşî sırrı diz dize oturup bir arada yiyip

⁸⁶ Söz konusu edilen mısralar Ahmet Haşim’in *Ölmek* şiirine aittir.

⁸⁷ *Peyâm-ı Sabah*, Sayı 877, s. 1.

içmekten ibaretmiş! Tekkede şişinceye kadar içilir, patlayıncaya kadar yenir ve bıkıncaya kadar yatılmış! Kadın erkek bir arada mey meclislerini bir sır olarak tutmuşlar. Güzide muharrir tarafından işte bu sırrın neşri, bu hayatın tasviri Bektaşî âlemini altüst etmiş. “Aramıza sokup yedirip içirdik. Dostlarını bin türlü mübalağa ile ele verdi” diyen birine yazar, bunun olabileceğini Türk Edebiyatının kıymetli eserlere muhtaç olduğunu ve işi bu noktadan tetkik ettiklerini dile getirir. Yazara göre sanatkârlara güven olmamaktadır. Bugün Ankara’da bir milliyetperver olan aynı muharrir yarın öbür gün belki Kuva-yı Milliye siyasetinin sırrını bildirecektir. Bugün *Nur Baba* diye Bektaşîleri yazan yarın da Nar Paşa diye belki millicileri yazacaktır.

Cenap Şahabeddin’e ait “İntikad-ı Edebî” üst başlığına ve “Yeni Kitaplar” genel başlığına sahip “Alev-Vecizeler” adlı yazıda öncelikle Alev romanının bir özeti takdim edilir. Cenap, romanın yazarı Zeki Bey için zeki bir genç olduğunu onun muhayyilesinden daha yüksek ve daha ince bir mevzu beklediğini ve bu tıflane mevzuyu kendisinden beklediği mevzunun bir vaadi gibi telakki edeceğini belirtir. Cenap, Zeki Bey’in eserin kahramanı Sedat’ı terbiyeli, malumatlı ve mümtaz bir genç olarak takdim ettikten sonra Avrupa’da milletimiz ve memleketimiz lehine konferanslar veren bir Türk dostunun hemşiresini aynı Sedat’a iğfal ettirmesini ne mantıkî ne de ahlakî bulmaktadır. Diğer karakterler hakkında da fikirlerini sunan Cenap, Zeki Bey’in okuyuculara bu fikirleri vermek istemediğine emin olarak ilk tecrübeye çok şeyler bağışlamakla mükellef olduğunu belirtir.

Yazının ikinci kısmında Cenap Şahabeddin, vecize mütehassısı olarak bahsettiği Mehmet Cemil Bey’in *Vecizeler* adlı eserine geçmeden önce vecizenin hakikatlere uygunluk, azami derecede icaz, zülfü yâre dokunaklılık ve ince bir görüşle delalet etmesi gerektiğini aksi hâlde ortaya çıkan ürünün cümleden ibaret olacağını izah eder. Mehmet Cemil Bey’in tecrübeli olduğu için kolaylıkla yazdığının hissedildiğini belirtir ve vecizelerinden örnekler verir.

İmza bulunmayan “Peyâm-ı Eyyam” adlı köşede yazar Frenklerin ‘klasik’ dedikleri edebiyatın bizdeki yegâne temsilcileri olarak Süleyman Nazif ve Cenap Şahabeddin’i görmektedir. Genç okuyuculara Süleyman Nazif’in Malta’dan gönderdiği edebî hasbihali okumalarını tavsiye eder. Bu iki edibin nesirde ve şiirde

lisanımızın en büyük müceddidlerini gölgede bırakacağını dile getiren yazar, hususen Cenap Şahabeddin'in gazetedeki yazılarını hem fikir hem lisan açısından çok kıymetli bulur.⁸⁸

İmza bulunmayan "Peyâm-ı Eyyam" adlı köşede yazar Refik Halit Karay'ın *Ago Paşa'nın Hatıratı* adlı eserinin zevk, neşe ve hakikat itibarıyla en ciddi hatıraları gölgede bıraktığını söyler. Eseri baştan başa bir şaheser olarak tanımlayan yazar, hak ve hakikati anlattığı için Refik Halit'i tebrik eder.⁸⁹

İmza bulunmayan "Peyâm-ı Eyyam" adlı köşede yazar Tevfik Fikret neslinin uğurlu fitratlı bir şairi olan Faik Ali'nin şiirini ve şairliğini kadim tarzın meftunlarına bile takdir ettirdiğini dile getirir. Hece vezninin, parmak hesabının, beyanda suhuletin, sadelik ve tabiliğin hoş olduğunu fakat şiirimizin en tesirli cazibelerinden biri olan ahengi, aruzun temin ettiğine inanan Faik Ali'ye yazar da katılmaktadır ve bu hususta Mehmet Akif'i söz konusu edip şiirlerinden örnekler sunar. Buna göre Arabî ve Farisiye vakıf olan Akif'in *Safahat*'ı insaf ile gözden geçirilmelidir. Akif fikri, tasviri ve tasavvuru da nazma koyabilmektedir. Yazıda hece vezninde muvaffakiyet elde etmiş bir şair olarak İhsan Raif Hanım söz konusu edilmektedir. Yazar bu şairenin ellerinde hecenin bile aruz kadar ahenkli olduğunu belirtip İhsan Raif Hanım'ın *Mersiye* adlı şiirini aktarır.⁹⁰

Cenap Şahabeddin'e ait "İntikad-ı Edebî" üst başlığına ve "Yeni Kitaplar" genel başlığına sahip "Siham-ı İlham-Kara Kitap" adlı yazıda *Siham-ı İlham*'ı güzel bir kitap olarak değerlendiren yazar, eserin intişarının bir nimet addedilmesini belirtir. Yazarın Karadenizli, genç, zeki, çalışkan, malumatlı, şakacı ve Fazıl Ahmet gibi pek sevilen bir şair olarak bahsettiği Halil Nihat'ın eseri için yazıda üç asrın canlılığı geçmiş bir *Siham-ı Kaza* olduğu dile getirilir. Nefi ile Halil Nihat'ın eserlerini karşılaştıran yazar, mizah şairlerinden bahsedip şiirde başarı getiren iki unsur olarak samimiyet ve ölçüyü söz konusu eder. Yazar bu iki unsurun da mevcut olduğu Halil Nihat'ın mizah anlayışını Dehri ile Fazıl Ahmet'in mizahıyla karşılaştırır ve şairi başarılı bulur.

⁸⁸ *Peyâm-ı Sabah*, Sayı 913, s. 1.

⁸⁹ *Peyâm-ı Sabah*, Sayı 930, s. 1.

⁹⁰ *Peyâm-ı Sabah*, Sayı 941, s. 1.

Yazının ikinci kısmında Suat Derviş Hanım'ın *Kara Kitap*'ının üslubunu kendi zevkine oldukça uygun bulduğunu ifade eden yazar, edebî bir hikâyeye için lazım olan lisanın bu lisan olduğunu vurgular. Fakat Cenap Şahabeddin hikâyeye dair bir vaka bulamadığı gibi şahıslardan birini gözünün önünde yaşatamadığı için kendisine göre *Kara Kitap*'ta bir roman üslubu olduğunu öne sürer. Eserdeki birbirine âşık çiftin münasebetlerinde bir zekâ zerresi bulamadığını söyleyen yazar, şahısların hayalî veya timsali olup olmadığını kavrayamamış bunun yanı sıra vakanın bir alegori olup olmadığını da anlayamamıştır. Bundan dolayı Suat Hanım'ın o bedi ve mümtaz üslubuna acıdığını ifade eder. Yazar Suat Hanım'dan böyle karanlık, karışık eserler değil; vazîh ve berrak kadın ruhunu, kadın efkârını ve kadın hissiyatını yansıtan eserler beklediğini belirtir. Cenap Şahabeddin'e göre kadınlar erkekleri tahlil ederken daima yanılmaktadır ve kadınlardan bahseden erkek tahlillerine de güvenilmemektedir. Suat Derviş Hanım'da kâfi derecede istidat olabileceğini belirten yazar, Suat Derviş'e başarılı kalemîni bu alanda kullanmasını tavsiye eder.

İmza bulunmayan “Peyâm-ı Eyyam” adlı köşede Refik Halit'i övgü dolu sözlerle anan yazar, Refik Halit'in Türkçemize bir eda kazandırdığını belirtir. Ziya Gökalplerin Mehmet Eminlerin Turan'a, Türkistan'a gidip taklidi meşk arayacakları yerde kalemleriyle böyle harikalar saçan bu müstesna genci tettebbu etmelerinin kâfi olacağını dile getirir.⁹¹

İmza bulunmayan “Peyâm-ı Eyyam” adlı köşede Halide Nusret'in *Küller* adlı eserini büyük bir zevkle okuduğunu söyleyen yazar romanın karakterleri hakkındaki fikirlerini açıklar. Bununla birlikte yazıda fitraten bir şair olduğu vurgulanan Halide Nusret, eserinde tabiatı gördüğü gibi anladığı gibi tasvir ettiği için eserin bir meziyeti de tabiiiktir. Yazara göre *Küller*'i zevk ve şevk ile okumayanlar Türkçenin en son tekâmülünden fikir edinemezler. Eserde gördüğü birkaç eksiğe değinen yazar, tahminine göre Nusret Hanım'ın kadim edebiyatımızın şairlerini okumadığını, Fuzuli'yi Baki'yi bilmediğini, Cenap'tan Fikret'ten başka şaire ülfet nazarıyla bakmadığını ve belki de böyle olduğu için bu lisanın son tekâmül tecellisine muvaffakiyetle hizmet eden bir mütefekkir olabildiğini ifade eder. Yazar Halide Nusret için “Türkçeyi tıpkı bir garp lisanı gibi bize göre garip, hakikatte belagate

⁹¹ *Peyâm-ı Sabah*, Sayı 979, s. 1.

daha ziyade yarayan şivelerle yazıyor” dese de “Ne olurdu maziyi bu derece ihmal etmeseydi” demeyi de unutmaz.⁹²

Yazının ikinci kısmında bahsedilen Süleyman Nazif’e ait “Siham-ı İlham” adlı yazıda Süleyman Nazif her şair ve muharrir Halil Nihat’ın neşidelerini okumalarını tavsiye eder. Nefi’nin ve Süruri’nin hicivyat ve hezeliyatı büyük bir edebî kıymete sahip olmayan yazara göre, Halil Nihat’ın ahenginde ara sıra karışmış ıstırap nağmeleri görülür. Halil Nihat’ın şiirlerinde sevinç yaşları olduğu gibi keder handeleri de mevcut olduğunu belirten yazar, *Siham-ı İlham*’ın içeriği hakkında şiirlerden alıntılar yaparak malumat verir.

Cenap Şahabeddin’e ait “İntikad-ı Edebî” üst başlığına ve “Yeni Kitaplar” genel başlığına sahip “Küller-Hüzün ve Tebessüm” adlı yazıda yazar, Halide Nusret Zorlutuna’nın *Küller* adlı eseri için hakikaten bir “kadın yazısı” olduğunu belirtir. Kadın eseri olarak gösterilenlerin erkek çıkmasından dolayı güvenilmediğini söyleyen yazar, Halide Nusret diye birinin gerçekten mevcut olduğunu ve çok güzel yazdığını belirtir. Birçok eserini okuduğunu söyleyen Cenap, büyük bir hissiyat, sıcak bir samimiyet, munis bir üslup bulduğunu ve bunların *Küller*’de daha bariz bir surette tecelli ettiğini dile getirir. Konusu büyük bir aşk olan *Küller*’in içeriğinden kısaca bahsedilen yazıda Halide Nusret’in üslubunun tabii, zarif ve güzel olduğu ifade edilmektedir. Eserdeki tek kusur erkek kıskançlığının tahlilinin nakıs ve bazı noktalarda nefis-i emmareye muhalif olmasıdır. Bunun nedeni ve erkeklerdeki bazı kıskançlık çeşitleri izah edilir.

Yazının ikinci kısmında Cenap Şahabeddin, eserleri birkaç lisana çevrilmiş, tiyatroları Almanya’da ve Amerika’da oynanmış, Paris’teki edebî bir müsabakada hikâyesi ikinci olmuş, ince, hassas, zeki ve genç bir sanatkâr olan İzzet Melih’i *Hüzün ve Tebessüm* adlı eseri dolayısıyla tebrik eder.

İmza bulunmayan “Peyâm-ı Eyyam” adlı köşede yazar İsmail Safa’nın oğlu Peyami Safa’nın kendisine “Gençliğimiz” adlı büyük hikâyesinden bir nüsha gönderdiğini söyler. Yazar bu hikâyeyi bir kurgu mahsulü ve oldukça korkunç bir hayal olarak görür. Memlekette gençliğin ve toplumun bu kadar yozlaşmış

⁹² *Peyâm-ı Sabah*, Sayı 1087, s. 1.

olabileceğini kabullenemez ve Peyami Safa'nın eserinde tasvir ettiği kadar toplumun yozlaştığını düşünmez. Yazara göre Peyami Safa bu eserde eda ile müeddayı, lafız ile manayı birbirine karıştırmak için ne lazımsa yapmıştır. Yazara göre gençler üslubu Arabî ve Farisiden kurtarmak gayesiyle Frenkleştirip Türklükten tecrit etmektedirler. Yazar *Gençliğimiz* adlı eserden alıntı yaparak boyun bağı yerine kravat kullanılmasını tenkit edip Peyami Safa için de “Safa, Safa, mezardan başını kaldır da fesahat ve belagatine öyle candan çalıştığın sevgili Türkçeni oğlun bile nasıl hırpalıyor, gör!” diyerek yazıyı sona erdirir.⁹³

İmza bulunmayan “Peyâm-ı Eyyam” adlı köşede yazar eski dönemdeki eserlerde erkeklerin kadına ve kadınlığa taptıklarını kadınların da bu perestişe az çok bir iffet ve hicap ile mukabele eder gibi göründüklerini söyler. Oysa Yeni Edebiyatımızda bu cihetçe büyük bir inkılâp vardır. Öncelikle âşık hemen hemen yok gibidir, hep muaşık vardır. Muaşakanın daha ilk safhaları raks, müsamere, konuşma diye kol kola gelmek, hatta ilk fırsatta daha ileri, çok ileri gitmektir. En garibi şiir diye hikâye diye bu şehvani hayatı az çok bir edebî maharet ile tasvir etmektir. Yazar Recaizade Mahmut Ekrem'in, Hamit'in ve onlara tabi olanların yazdıklarının sırf hayal mahsulü olabileceğini lakin yeni neslin o derece maddi ve aşağı tasvirlerinin ancak hakikatle telif olunabilineceğini belirtip bu duruma hayıflanır.⁹⁴

Süleyman Nazif'e ait “Şiirde Vatanperverlik” adlı yazıda yazar Yakup Kadri'nin altı sene evvel Avrupa'ya zayıf bir vücut fakat metin bir üslupla gittiğini sonrasında metin bir afiyet ve zayıf bir üslupla döndüğünü belirterek yazıya başlar. Süleyman Nazif, *İkdam* gazetesinde yayımlanan *Şiirde Vatanperverlik* yazısında Namık Kemal'den sonra edebiyatımızda vatanperverliğin izini güçlükle bulduğumuzu Hamit'in, Fikret'in Namık Kemal derecesinde vatandan bahsetmediğini hususen Hamit'in hayatının hiçbir devrinde bu mukaddes heyecana ufak bir meyil göstermediğini dile getiren Yakup Kadri'yi hakikati tahrif ettiği için tenkit eder. Hamit'in *İlham-ı Vatan* adlı doksan dört sahifeli şiir mecmuasında 93 Seferi'nin felaketlerini, Balkan macerasının facialarını, Harb-i Umuminin manzaralarını görebilmenin mümkün olduğunu söyleyen Süleyman Nazif, Hamit'in

⁹³ *Peyâm-ı Sabah*, Sayı 1136, s. 1.

⁹⁴ *Peyâm-ı Sabah*, Sayı 1138, s. 1.

bu hususta kalem oynattığını göstermek için *Tayyare Şehitlerine* adlı şiirini aktararak Yakup Kadri'nin insafsız bir kaleme sahip olduğunu belirtir. Bununla birlikte *İkdam*'daki bahsedilen yazıda Mehmet Akif ve Mehmet Emin'i Namık Kemal ananesini iyi kötü devam ettirenler olarak anan Yakup Kadri'ye mukabil Nazif'e göre ne Mehmet Emin ile Mehmet Akif arasında ne de Namık Kemal ile Mehmet Emin arasında fikir ve üslupça bir yakınlık vardır. Nazif, Mehmet Akif'in Namık Kemal'in ananesini iyi kötü değil, pekiyi hatta daha iyi yerine getirdiğini söyler. Yazara göre Fikret'in dalaletine dindarane tabi olmuş gençlerin Mehmet Akif'i dindar olduğu için küçük düşürülmüş görmek istediklerini dile getirir. Oysa üç buçuk asırdan beri Avrupa'nın her tarafında heyecan uyandıran dinsizlerin bile büyük bir şiir hazinesi telakki ettiği Hristiyan, İtalyan şair Tasso'nun *La Jerusalem Delivrée* eserinden dolayı yaralanan İslam mazlumlarının vicdanını Akif'in şiirleri iyileştirmiş ve teselli etmiştir. Son olarak yazıda Akif'in Balkan Harbi için ağladığı mısralar örnek olarak sunulur ve Yakup Kadri'ye vatan derdiyle ağlayan şaire insaf etmesi söylenir.

Halit Ziya'ya ait "Bir Mecmua-i Eşar" adlı yazıda yazar, bir kış semasını birden yırtarak bahardan bir gençlik getirip güneş altında ısındığı hissini veren Orhan Seyfi Orhon'a ait *Gönülden Sesler* adlı eseri söz konusu eder. Bu eserin Tevfik'in ve Cenap'ın âleminde farklı olarak renklerden ve ışıklardan kurtulmuş olduğunu rüya içinde hoş bir seyrana heyecanı yaşattığını belirtir. Şiirde sanat ve samimiyetin önemine değinen yazara göre Orhan Seyfi'nin şiirinde bu iki unsur da bulunmaktadır. Veznin, kafiye, ahengin, tertibin, manzumenin tayin sınırının velhasıl şiir kurarken kullanılan unsurların zevk mayasıyla yoğrulmuş bir fitrattan çıkması Orhan Seyfi'nin başarısıdır. *Gönülden Sesler*'in gönül kaynağından çıktığını belirten yazara göre henüz otuzuna gelmemiş yirmilerindeki bu şairin aşkında hicranlar, emeller, kırık hülyalar mevcuttur fakat şair bunların arasına sevinçlerini serperken hiç bedbin değildir. Şairin ruhu gençlik hayatının siyah gecelerinden kanatlarının ucunda bir ümit ziyasıyla geçmiş hissiyatı vermektedir. Şairin şiirlerinden alıntılacağı mısraları açıklayarak değerlendirmelerde bulunan yazar, şairi över ve tebrik eder.

Halit Ziya'ya ait “Bir Eser Vesilesiyle” adlı yazıda yazar, Reşat Nuri'nin *Çalığışu* adlı eserini son zamanların en mühim edebiyat hadisesi olarak gördüğünü belirtir. Yazar, Reşat Nuri için eserleri ortaya çıktıkça memleketin nadir yetişen seçkin evlatlarından olduğuna kanat getirmiş, son eseriyle bu kanaatine tamamen ikna olmuştur. Yazara göre eser bir hikâye için esas vasıflara sahiptir. Eserdeki başarı ise müellifin konuya tasarruf sureti, esas vaka etrafında şahıslara olan tahakküm tarzıdır. Bununla birlikte kaynağından sonuna kadar iskelet hâlinde olan eserin birbirine bağlanması ve bir düzen oluşturmaya için gereken cihazı temin edip şekillendirmesi de yazarın bir diğer marifetidir. Yazara göre ilk büyük eserinde bu muvaffakiyeti gösteren genç müellif, müstesna bir sanat sahibi olarak tebrik edilmeye layıktır. Yazıda Reşat Nuri'nin kendisini gençliğin sürüklediği meçhul zulmetlere götüren dalgalardan kurtarmış, kendisine bereketli toprak bulmuş bir genç olduğu aktarılır. Halit Ziya, kütüphanesine *Memleket Hikâyeleri*, *Çalığışu* ve *Kiralık Konak* kabilinden kıymetli eserler koyabilen bir nesilden ümitli olduğunu ve bu neslin bir memleket için fazlasıyla iftihara sebep olduğunu belirtir.

İmza bulunmayan “Peyâm-ı Eyyam” adlı köşede edebiyatımızda yeni bir safhanın açılmasıyla Yeni Edebiyat-ı Cedide oluştuğu ve bu mektebin en yüce üstadının hakikatte Cenap Şahabeddin, zahirde Tevfik Fikret olduğu belirtilir. Cenap Şahabeddin'in gazetedeki yazılarında da görüldüğü gibi beyan tarzında mana kuvveti, lafız kuvveti, bilgi, incelik, sağlamlık vardır. Edebiyata karşı bazı başıbozuklar hüviyetlerine göre bir üslup icat etmişlerdir. Bir üslup ki kaide, usul ve şive bilinmemektedir. Türk'ten ziyade ecnebiyi fakat hangi millete mensup olduğu bilinmeyen karışık bir ecnebiyi andırmaktadır. Yazıda bu üsluba dair kelime örnekleri verilmektedir. Bu sahte üslup güya Türklük iddiasında olduğu halde haddinden fazla Arapça ve Farsça kelimeler sarf eder fakat cahil olduğu için bu kelimeleri de yanlış kullanmaktadır. Edebiyatta Cenapları, Nazifleri beğenmedikleri halde yazı yazmakta aşağı seviyede olduklarını belirten yazar bu yazıların Türkçemize, milletimize zarar verdiğini belirtir.⁹⁵

Cenap Şahabddin'e ait “Faideli Kitaplar” adlı yazıda yazar, ilanda gördüğü “Faideli Kitaplar” başlığını merak eder ve bu kitapların tabirname, ilm-i sima ve ilm-

⁹⁵ *Peyâm-ı Sabah*, Sayı 1200, s. 1.

i tılsım gibi kitaplar olduğunu görür. İlm-i sima kitapları çehreden ruhu okuyup eksiklikleri, hüviyeti ve meziyetleri bilmeyi vaat etmektedir. Tabirname rüya yorumlamayı, güzel rüya gördürmeyi ve ilmül gayp ise gayptan haber vermeyi sağlamaktadır. Yazar her rüya tabirine inanılmaması ve akıl münevverin ‘Gaybı yalnız Allah bilir’ düsturunda olması gerektiğini dile getirir. Cenap, böyle marifetlerden bahseden kitapların faydalı olduklarına inanmamakta ve inananlara da acımaktadır.

İmza bulunmayan “Peyâm-ı Eyyam” adlı köşede Muallim Naci’nin *Yazmış Bulundum* adlı küçük risalesinin fikir itibarıyla bir hiç olduğunu ve eseri çocukça bulduğunu belirten yazar, eserin sadece bir noktınazar itibarıyla oldukça kıymetli olduğunu söyler. Buna göre bu eser Türkçede bir inkılâbın başlangıcıdır. O zamana kadar lisanımızda Türk kelimeleri, terkipleri kullanmak fesahat ve belagate aykırı görünmekte ve Arabî ile Farisiye son derece itibar edilmektedir. Böyle bir devirde Muallim Naci, Türkçeyi Türk diliyle yazma usulünü bulmakta ve *Yazmış Bulundum* unvanıyla bir inşa numunesi koymaktadır. Hususen bu telifte “geldim, gittim, gördüm” gibi gerek eda gerek mana itibarıyla sırf Türkçe bir vadiye gitmektedir. Bahsedilen eserden alıntılar yaparak açıklamalarını örneklendiren yazara göre Türklüğü, Osmanlıcılığı anlamak için henüz ellerin değmediği, gözlerin görmediği bu yazma incelenmeli ve araştırılmalıdır.⁹⁶

Cenap Şahabeddin’e ait “İntikad-ı Edebî” üst başlığına ve “Yeni Kitaplar” genel başlığına sahip “Çağlayanlar-Bektaşî Nefesleri” adlı yazıda yazar, *Çağlayanlar* adlı eserdeki bazı parçaların içtimai muhakeme nevinden olduğu için onlarda edebiyat endişesinin zaruraten izafî kaldığını söyler. “Maviş” “Bahar” “Bayram” gibi parçaların da intibalar kabilinden olduğunu aktaran Cenap, *Çağlayanlar*’ın zahiren hafif bir edebî eser görüldüğünü fakat biraz yakından bakınca zengin fikirlerle, güzel hayallerle ve kıymetli malumatlarla dolu olduğunu belirtip müellifi tebrik eder.

Yazının ikinci kısmında Cenap Şahabeddin, Bektaşî tekkelerinde okunan eski ve yeni ilahiler ile nefesleri toplayarak vücuda getirilen *Bektaşî Nefesleri*’nin müellifi Derviş Ruhullah müstearını kullanan zata kendisine nefes kelimesinin yeni bir ıstılah manasını öğrettiği için müteşekkirdir. Buna göre yazar tarikat nezdinde nefes

⁹⁶ *Peyâm-ı Sabah*, Sayı 1255, s. 1.

kelimesinin nazım ve neşide olduğunu bilmemektedir. Yazar nefeslerin çoğunun bilhassa saffetleri ve esrar perdesi altında sufıyane güzelliikleri hasebiyle çok hoşuna gittiğini itiraf eder ve ara sıra böyle şeyler okumanın insana beşeriyetin bitmez tükenmez telaşlarına karşı teselli verdiğini dile getirir.

Osman Cemal'e ait "Ago Paşa'ya Dair" adlı yazıda yazar *Ago Paşa'nın Hatıratı* adlı eserin on dört senelik vukuatın en can alıcı noktalarını fasih, belîğ ve canlı bir surette tasvir ve nakleden bir tarih olduğunu belirtir. Yazar "Maarif işlerine bakan bir memur olsaydım meşrutiyet senelerinin en doğru tarihi olarak bu eseri maarif programına koydururdum" der. Yazara göre eserdeki tek hata şudur: Eserde *Ago Paşa'nın İttihat ve Terakki'nin* umumi merkezindeki hayatını anlattığı Rum âzâ "Ahha köşede bak" der. Bu "ahha" kelimesi "aba" olmalıdır. Selanik lisanında "ahha" yoktur, onlar "aba" diye söze başlamaktadırlar. Osman Cemal "Ahha" kullanımının Anadolu'ya mahsus olduğunu dile getirir. Bununla birlikte *Meyvelere Dair*'in üçüncü sayfasını okurken kendi hesabına kızardığını belirten yazar, Refik Halit'in armudu sevebileceğini fakat aslında armudun dilde biraz kaba anlamalara geldiğini dile getirir. Son olarak Osman Cemal eser için hayattan ustalıkla alınarak karikatürize edilmiş mükemmel bir eser olduğunu vurgular.

İmza bulunmayan "Peyâm-ı Eyyam" adlı köşede yazarı Cezayirli bir kadın olan *Paşaların Kızı* adlı eserin içeriği hakkında bilgi verilir. Cezayirli Müslümanların hayatlarına dair detaylı bilgileri içeren eser, bir Musevi gencin Müslüman büyük bir ailenin kızına âşık olmasıyla başlar. Eseri mütalaa etmeye değer gören ve bazı kusurlarından bahseden yazar, bu eseri okuduktan sonra Cezayir'i, İslam'ı, Afrika'yı düşündüğünü ve güzel eserlerin insanı düşünceye sevk ettiğini dile getirir.⁹⁷

İmza bulunmayan "Peyâm-ı Eyyam" adlı köşede yazara göre Namık Kemal'in en güzel eseri *Cezmi de Evrak-ı Perişan* da değildir. Hatta bu eserlerin hiçbirisi yazarın tabiriyle yaşamamış ve yaşayamayacaktır. Çünkü hiçbirisi ilmi ve fenni bir kudrete sahip değildir fakat Namık Kemal'in Londra'da neşrettiği elli altmış nüshadan ibaret olan haftalık *Hürriyet* gazetesi içeriği ve gittiği yol itibarıyla hemen her noktadan bir şaheserdir. Yazara göre aradan elli üç sene geçtiği hâlde bu yazılar zavallı matbuatımız için bir kemal dersi olabilir ve fikren, ilmen dolgun

⁹⁷ *Peyâm-ı Sabah*, Sayı 1316, s. 1.

satırlar içeren bu *Hürriyet* nüshaları bugün bile araştırma alanı hüviyetini taşıyabilir.⁹⁸

Cenap Şahabeddin'e ait "İntikad-ı Edebî" üst başlığına ve "Yeni Kitaplar" genel başlığına sahip "Ago Paşa'nın Hatıratı-Yiğitler (Roman)" adlı yazıda yazara göre Refik Halit şeytan gibi zeki ve zekâsı nispetinde fitraten zarif biri olmakla birlikte bütün sanatları bilen hususen yazı yazma sanatını iyi bilen bir ediptir. Bizim nazarımızdan kaçan şeyler onun küçük parlak gözlerinden kurtulmamaktadır. En dikkate şayan melekesi tahlil kabiliyetidir. Refik Halit lisanını bilmeyen veya kötü bilen gençlerden değildir ve kelimeleri gibi fikirlerini, teşbihlerini, hayallerini de iyi tartmadıkça sarf etmez. Yazar, Halit'in en çok okunan muharrir olmasının sebebinin samimiyetine atfeder. Buna göre Refik Halit yazarken zülfü yarı pek düşünmemektedir. Kalbindekiler en aşağı yarı yarıya kaleminde bulunmaktadır fakat terbiyeli bir gençtir, hiçbir zaman ölçüyü ve şakanın tadını kaçırmamaktadır. *Ago Paşa'nın Hatıratı*'nı enfes bulan yazar, okuyan birçok kişinin Ago Paşa adlı papağanda kendini hissedeceğini öne sürer. Eserde en çok hoşuna giden makale ise *Meyvelere Dair* olmuştur. Bu yazıda şair Refik Halit'i bulan yazar, üç meyve adına protestosunun olduğunu belirtir. Yazara göre Refik Halit'in insafsız davrandığı nar, leziz bir meyvedir. Hiçbir işe yaramaz bir pespaye olduğu söylenen dut, şeker bakımından zengin; pekmezi, sirkesi, rakısı olan yaprağından da ipek yapılan bir meyvedir. Halit'in kuruyemişler arasına aldığı hünnap için ise yazar kuruyemiş olmadığını söyler. Meyvelerden başka işret ile ikbal arasındaki mukayesesini de güzel ve kusursuz bulan Cenap, Halit'in *Parasızlığa Dair* yazısını en parlak tahlillerinden bulmuştur. Bununla birlikte *Dargınlığa Barışıklığa Dair* adlı yazıda ise satırlar hoşuna gitmemiştir. Çünkü her fıkra "Düşün bakalım barışmanın yolunu" diye bittiği için bunun bir çeşit nakarat olduğunu ifade eder. Her fıkra ruhu itibarıyla diğer fıkraların örneği olduğu için bu da bir tekrarı ifade etmektedir. Cenap Şahabeddin'e göre ahenk kanunu ve büyük güzellik kanunu mevzuda vahdet ve ifadede çeşitliliktir. Son olarak *Bir Muhalifin İntiharı* adlı yazı, eseri kötü bitirmektedir, Cenap Şahabeddin'e göre eser mesela *Tesadüfe Dair* gibi nefis parçalardan biriyle sonlandırılabilirdi.

⁹⁸ *Peyâm-ı Sabah*, Sayı 1323, s. 1.

Yazının ikinci kısmında, bir bahriye romanı olarak tanımlanan, kahramanının bahriye mühendisi olduğu Tahsin Nuri Bey'e ait *Yiğitler* adlı romanın içeriğinden bahsedilmektedir. Yazara göre kitabın üslubu bir edebiyat muallimine yakışacak şekilde düzenlenmiştir. Hiçbir yerde bozukluk olmayan bu eser alelade bir roman değildir. Yazar, müellifin *İzdivaç Hikâyeleri* diye bir eseri daha olduğunu ve bu eseri de görüp Tahsin Nuri'nin güzellik felsefesi hakkında biraz fikir edinmek istediğini belirtir. Cenap Şahabeddin'e göre Tahsin Nuri çok pürüzsüz yazan fakat roman hakkında onlar gibi düşünmeyen ve hususi bir mezhep takip eden bir zattır.

Cenap Şahabeddin'e ait "Taziye-i Seneviye" adlı yazıda, yazar Servet-i Fünun edebiyatının temel direği olarak tanımladığı Tevfik Fikret'in "büyük" oluşuna hatta onun derisinden kendi şöhretlerine davul yapmak isteyen bazı muharrirlerin dediklerinden ve zannettiklerinden daha büyük oluşuna değinmektedir. Buna göre Fikret'i bir taraftan bütün beşeri infialattan münezzeh bir veliyullah, diğer cihetten Servet-i Fünun edebiyatının münferit bir güneşi yapmışlardır. Bu rivayetlerin her ikisi de mübalağadır. Fikret'in ruhunun mayası olan gurur onu yükseltmiş ve onu yüksekte durdurmuştur. Fikret, etrafına baktıkça daha yüksek hissetmiş ve kendisini düşündükçe muhitini daha sefil bulmuştur. Edebî yönden ele alındığında ise Tevfik Fikret, Servet-i Fünun'da kendisini manzume hikâyeleri ile göstermiştir. Bütün bunlar 'aile' hikâyeleri olup içlerinde daima merhamet ve şefkat hisleri görünmektedir. Eserlerine bakınca "François Coppée" tesiri altında yazan bir sanatkâr olduğu görülen Fikret, yazarın bahsettiği zamanlarda şen, şuh, biraz insanların kusurunu söyleyen biraz zorba bununla birlikte sevimli bir adamdır. Cenap Şahabeddin'e göre Fikret hürriyet ve eşitliğe taraftar olmaya çalışmış ama hiçbir zaman buna inanmamıştır. Onun nazarında zevk düzgünlüğü ciddi bir sınır olmuştur. Zevk bilmenin ötesinde olanları kaba bulup hürmete layık görmemiştir. Bir adamın faziletlerinden evvel eksikliklerini gören ve herkeste kusur arayan mağrur Tevfik, mümkün olduğu kadar kusursuz kalmaya çalışmıştır. 1902 senesi civarında Tevfik vicdanî bir inkılâp geçirmiş, meziyetleri ve eksiklikleri taşıp değişmiştir fakat gururu devam etmiştir. Eseri hakkında yapılan küçücük bir mütalaayı tahammülsüz bir hakaret olarak düşünen Fikret, son derece alıngan olmuştur. Herkesi onun faziletlerini kıskanan ve güzelliklerine düşman olarak görüp kendisini bütün

beşeriyetin merkezi sanmıştır. Cenap Şahabeddin, nazarında edipleri iki fiske ile ezebileceği bir sinek ordusu olarak gören Fikret'i "hakiki Fikret" olarak değil "hasta Fikret" olarak tanımlar. Bu nedenle Cenap, Tevfik Fikret'i düşündüğü zaman 1902 senesinden evvelki hüviyetini ölçerek ona 'büyük' dediğini vurgular.

Refik Halit'e ait "(Fecr-i Âti)ye Dair... -1-" adlı yazıda yazar Fecr-i Âti topluluğunu edebiyata susamış gençler olarak tanımlamakla birlikte cahil, dik başlı, kendilerine güvenen, tecrübesiz çocuklar olduklarını da belirtmektedir. Buna göre içlerinde ilim ve irfandan nasibini en az almış iki kişi bulunmaktadır. Bu ikisi de darülfünun hocası olmuştur fakat birisi kendisini ilme öyle vermiştir ki memleketin varlığıyla iftihar edeceği bir âlim olmuştur. Bahsedilen kişi Köprülüzade Mehmet Fuat'tır. Diğeri olduğu gibi kalmış ve cehlinin fazlalığı ötekinin ilminden daha faydalı çıkarak Ankara'da maarif vekili olmuştur. Söz konusu edilen şahsiyet Hamdullah Suphi'dir. İlk reisleri Fazıl Ahmet'in yerine Hamdullah Suphi'nin geçtiğini ifade eden yazar, yazdıkları yazıların edebî kıymetten mahrum, çocukça yazılar olduğunu şiirlerin ise Edebiyat-ı Cedide taklidi (ah)lar, (oh)lar ile dolu âşıkane mensur şiirlerden ibaret olduğunu ifade eder. Refik Halit, Hamdullah Suphi'ye yazılarını okuması için verdiğinde Suphi'nin "Üslubun işlek değil, renk ve hayal noksan!" dediğini anımsayıp üslubunun işlek, renk ve hayalinin kuvvetli çıktığını belirtir. Son olarak yazar Edebiyat-ı Cedidecilerin o dönemde kendilerine karşı lakayt ve hatta uzak durduklarını dile getirmiştir.

Refik Halit'e ait "(Fecr-i Âti)ye Dair...-2-" adlı yazıda yazar, döneminde Fecr-i Âti'nin tıpkı dekanlar gibi dalkavuk ve uşak ruhlu adamların ağzında alay konusu olduğuna ve Servet-i Fünun dergisinin imdatlarına yetişip sayfalarını onlara açtığına değinmektedir. Bu yazıya göre bu topluluğun Edebiyat-ı Cedide'yi gözden düşürmek, enkazını süpürüp kaldırmak en büyük ve lüzumsuz düsturu olmuştur. Yazar, bunu onlara siyasi vakaların verdiğini dile getirir. Nasıl ki İttihat ve Terakki Abdülhamit devrine karşı şiddetli bir mücadele veriyorsa bu topluluk da Edebiyat-ı Cedide'yi yerlere sermek istemiştir. İttihat ve Terakki bu gayeye varmak için nasıl Abdülhamit'ten aldığı zorba usullerden istifade ediyorsa onlar da yazılarında Edebiyat-ı Cedide lisanını kullanmıştır. 31 Mart hadisesinden sonra işler değişmiş ve Ahmet Samim cemiyete muhalefeti yüzünden vurulup ortadan kaldırılınca gençlikte

bir intibah hâsıl olmuştur. Fecr-i Âti topluluğundan bir kısmı, bir sanatkârın siyasi kanaati olmadan bu memlekette edebiyat yapmasına ve geçinmesine imkân bulunmadığını anlamış ve cemiyete doğru yanaşmaya koyulmuştur. Maişet kaygısı, makam ve mevki arzusu, hayattaki hakikatlerin onları hayaller sahasından çekip çıkarması gibi nedenlerden ötürü Fecr-i Âti dağılmış ve otuz kişi girilen bu mücadelenin sonunda kimilerinin farklı sanatlara, farklı mesleklere ve farklı yollara girmesi neticesinde asıl maksadı elde etme noktasında beş kişi ancak muzaffer çıkmıştır.

Süleyman Nazif'e ait "Bir Musahebe Muallim Naci Hakkında -1-" adlı yazıda Naci'nin şöhretini yayan iki zatın Ahmet Mithat Efendi ile Mahmut Ekrem Bey olduğu birinin Muallim Naci'yi gazetesine alarak maddi ve manevi terfi ettirdiği diğerinin ise *Talim-i Edebiyat*'a kabul ettiği misalleriyle gençler arasında tanınmasına çalıştığı söz konusu edilmiştir. Bununla birlikte Recaizade Mahmut Ekrem ile Naci arasındaki sataşmaya neden olan ilk gazel aktarılıp bu münakaşanın nedenleri üzerinde durulmuştur. Muallim Naci'nin şöhretine darbe vuran hadisenin Recaizade Mahmut Ekrem ile münakaşası değil, Naci'nin Abdülhak Hamit'i anlamak hususundaki anlaşılmaz inadı olduğu izah edilmiştir. Buna göre Namık Kemal'in Hamit'i övdüğü zamanlarda Naci'nin, Hamit'in nazım ve nesrinin anlaşılmadığını dile getirmesi, beyan tarzının sözde sade olduğunu ifade etmesi ve birbirinin kalemlerini beğenmemeleri bu durumu iktiza etmiştir.

Süleyman Nazif'e ait "Bir Musahebe Muallim Naci Hakkında -2-" adlı yazıda Ali Kemal'in *Peyâm-ı Eyyam* köşesinde söylenen "Servet-i Fünun edebiyatının düsturlarından biri de Ekrem'i büyük bir şair eylemek, Naci'yi şair saymamaktır. Bu itikat o kadar umumileşti ki hepimize sirayet etti..." sözlerine cevap verilmiştir. Süleyman Nazif'e göre Servet-i Fünun mensuplarının hiçbir vakit böyle bir düsturu olmamıştır. Bununla birlikte asıl *Makber*'in intişarından itibaren Naci'nin mevkii sarsılmaya başlamıştır. Ali Kemal'in Muallim Naci'ye daima hürmetkâr davrandığı fakat yeniliğe taraftar gençler arasında Muallim Naci konusunda aşırıya kaçanın Abdulhalim Memduh olduğu belirtilmiştir. Yazıda dinini Hamit'e, kinini Naci'ye kullanan Abdulhalim'in, Naci ile dalga geçtiği bir anı aktarılmaktadır. Son olarak

çeşitli gazetelerde yayımlanan, gençlerin Muallim Naci ile alay ettiği ve Naci'nin hiç cevap vermediği beyitler de yazıda örnek verilmektedir.

Süleyman Nazif'e ait "Bir Hayrül Halef" adlı yazıda yazar Cervantes'in *Don Kişot* ile şövalyeliğin maskaralık derecesine varan ifratlarına darbe indirdiğini belirtmektedir. Buna göre bizde bu minvalde milli adetlerimize has bir alay ve ıslah kitabı ise *Araba Sevdası*'dır. Eserde herkesten dikkat ve alay toplayan bir sınıftan bahsedilmektedir. Yazara göre arandığı takdirde onların enkazından hâlâ nişaneler bulunabilmektedir. Bunlar alafranga şıklığa yeltenen züppe maskara bir halk sınıfıdır. Tanzimat dönemiyle birlikte Avrupa ile tezayüt eden görüşmelerin doğurduğu bu şarlatan gençlerin, bu tiplerin özellikleri, alışkanlıkları, yaptığı riyakârlıklar, kendilerini nasıl küçük düşürdükleri yazıda örneklerle anlatılmaktadır. Süleyman Nazif, Ercüment Ekrem Bey'in *Evliya-yı Cedit* ile eskilerin devlet adamı ve üslubuyla eğlenerek bugünkü İstanbul'u tasvir edişinden bahsetmiş ve *Araba Sevdası*'nın bedii, *Evliya-yı Cedit*'in ise sehl-i mümteni olduğunu vurgulamıştır. Nazif, Recaizade Ekrem'in "Ercüment Nejat'tan daha iyi yazıyor, Nejat'ın üslubu biraz zayıf biraz mütereddit, yazarken de düşünürken de korkuyor" dediğini aktarmakla birlikte Ercüment Ekrem'in şiirlerinden alıntılar yapıp izahatlarda bulunmuştur. Ercüment Ekrem'in eskilerin hayaliyle, tasavvurıyla ve sözleriyle eğlendiği bir gazel de bu sunulan örnekler arasındadır. Son olarak Ercüment Ekrem'in *Sabri Efendi'nin Gelini* ile *Gün Batarken* adlı eserleri milli manzaralarımızın en güzelleri olarak ifade edilmektedir.

Süleyman Nazif'e ait "Bir Hayrül Halef 2" adlı yazıda yazar Ercüment Ekrem'in *Sabri Efendi'nin Gelini* ve *Gün Batarken* adlı eserlerini söz konusu etmektedir. Nazif'e göre her iki eserin de üslubu ile mevzusu mühim ve güzeldir. Hususen *Gün Batarken*'de gülünç olaylardan acılı durumlara geçerken Ercüment Ekrem'in kaleminin dizginlerini elinde tutması, eserin en heyecanlı anlarında bile üslubuna ve kalemine hükmedebilmesi yazarın takdir ettiği hususlardandır. Olumsuz bir eleştiri olarak ise Ercüment Ekrem'in hiç romantik olmaması dile getirilmektedir. Buna göre eserde tasvir ettiği şahıslar ve manzaralar her gün gördüğümüz manzaralar ve şahıslarla aynıdır. Yazıda içeriği söz konusu edilen *Sabri Efendinin Gelini* adlı eserin vakasının çok basit olduğu fakat yazarın İstanbul'un gittikçe büyümekte olan

bir yarasına dokunduğu dile getirilmektedir. Son olarak Nazif, *Gün Batarken* adlı eserin de içeriğinden bahsedip eserin kahramanları hakkında mütalaada bulunmaktadır.

İbnül Muhtar’a ait “Nesr-i Naci ve Naci” adlı Cenap Şahabeddin’in *Nesr-i Naci ve Naci* makalesine cevaplar içeren bu yazıda İbnül Muhtar, Naci’nin mısralarından örnekler vererek bu satırları yazanın bir tebliğ tarzının olmadığını ve kâinatı eskiler gibi gördüğüne inanmadığını ifade etmektedir. İbnül Muhtar önceden Muallim Naci’nin yazılarının kendisine cansız bir tabiat levhası gibi göründüğünü zaman geçtikçe ekran üzerine resimleri yavaş yavaş ortaya çıkaran elektrik ziyası gibi aheste bir şekilde açığa çıktığını belirtmektedir. İbnül Muhtar, Muallim Naci’nin bütün şiirlerini seyretmeye alıştığı an Muallim Naci’den etkilenmeye başlamıştır. Buna göre Naci’yi hiçbir zaman amansız bir kafiye düşkünü olarak görmemiştir. Yazara göre Muallim Naci eskilerin lüzumsuz zincir sözlerini attığı için kalemi başkalarına cansız gelmiştir. Fakat bu sayede Muallim Naci şimdiki aşağı aşırılıklara düşmemiştir ve bundan dolayı da tıpkı eskiler gibi görüldüğü yargısına uğramıştır. İbnül Muhtar’ın, modayı itibar nazarına almayan şairi övdüğü bu yazıda Muallim Naci hakkındaki ikinci taarruz konusu olan münekkittliği de izah edilmiş ve tenkitteki tavırları muhakeme edilmiştir. İbnül Muhtar, Naci’nin Avrupa’yı ve şiir, musiki, resim, mimari gibi garbın bütün güzel sanatlarını bildiğini fakat görmediğini, şüphesiz Naci’nin tabiatın bir tercümanı olan o sanatları görmeden de güzelliğe muktedir olduğunu belirtmiştir. Şair için şark irfanına hâkim olduğunu garbinkine ise ulaşabildiği kadar vakıf olduğunu söyleyen İbnül Muhtar, hedef bilinen meydana varabilmek için Cenap’ın sarp uçurumlardan, vadilerden, dere kenarlarından, sümbüllü tepelerden, karlı zeminden bakan boğazlardan geçerek zirvelere gitmeyi sevebileceğini kendisinin de sakin rüzgârsız bir hıyabanın zümrütleri gören güzergâhını tercih edeceğini ifade etmiştir. Lakin istenilen noktada buluştukları zaman Muallim Naci’yi onlardan önce gelip fesahat tacıyla oturmuş bulacaklarını da yazar sözlerine eklemektedir.

İmza bulunmayan “Peyâm-ı Eyyam” adlı köşede Cenap Şahabeddin ile gençler arasında olan anlaşmazlıktan ötürü bu yazı kaleme alınmıştır. Yazar, malum partinin ortaya çıkan bir uzvunun da lisana ve edebiyata istibdadı soktuğunu Arap ve Aceme

karşı bir Turan icat ettiğini ifade etmektedir. Bununla birlikte yazara göre gençler para, ikbal, nüfuz o tarafta olduğu için kuvvetten yana geçmiş ve yöneldikleri yola tabi olarak kadim nesli hatta eskileri taşlamışlardır. Buna göre neticede edebiyatımızda ve lisanımızda korkunç bir yıkılma söz konusu olmuştur. Bu milletin edebî mazisine hürmet ve muhabbet göstermenin zaruri olduğuna değinen yazar, mazi ile ati arasında alaka kalmayınca lisanın ve edebiyatın yaşayabileceği bir içtimai heyetin ortaya çıkmayacağını dile getirmektedir.⁹⁹

İmza bulunmayan “Peyâm-ı Eyyam” adlı köşede yazar bizde artık fesahat kalmadığına, fesahat namına lisanımızda kaide ve usulün de olmadığına, tüm bunların yeni neslin kurbanı olduklarına değinmektedir. Yazara göre Yakup Kadri ahlak olarak olduğu gibi edep olarak da nezih bir gençtir. “Asıl” kelimesini med ile yazmaya başlamasından ötürü elifteki bu medin aslı astarını sorgulayan yazar Yakup Kadri’nin bir müddet Kuvâ-yi Milliye’ye samimi taraftarlığıyla meşhur olduğuna değinmektedir. Buna göre Kuvâ-yi Milliye’nin en birinci vasfı asmaktır. Demek ki “asıl” kelimesine bu endişe ile bir elif koymak gerekmiştir. Yazara göre bu afacan gençler “asıl”ın elifine gelinceye kadar neler asmamışlardır.¹⁰⁰

İmza bulunmayan “Peyâm-ı Eyyam” adlı köşede yazar Dergâh edebiyatına karşı olmadıklarını ifade etmektedir. Mazideki edebiyatçılara nazarını dönmeye en birinci taraftar olduklarına değinen yazar, öyle çalışmaları takdir ettiklerini ama bu Dergâh’a yönelenlerin öyle ham ruhlardan değil hakiki canlardan olmalarını istediklerini dile getirmiştir. Tasavvufun kadrini bilmelerini, dedelerin ilham kudretinden feyizlenmelerini de isteyen yazar, hakikatte felsefe ve hikmet itibarıyla edebiyatımızın oldukça zengin olduğunu da yazıda belirtmiştir. Son olarak yeni “Dergâh”ın bu ruha istinaden fikirlere bir inşirah verebilirlerse açmak istedikleri çığır bu asrın irfan mertebesiyle uygun kılabilceği yoksa boş yere yorulacağı dile getirilmektedir.¹⁰¹

İmza bulunmayan “Peyâm-ı Eyyam” adlı köşede yazar unutulmuş birçok şair olduğunu fark edip Köprülüzade Bey’in başladığı edebiyat tarihimizi genişleterek bir

⁹⁹ *Peyâm-ı Sabah*, Sayı 575, s. 1.

¹⁰⁰ *Peyâm-ı Sabah*, Sayı 745, s. 1.

¹⁰¹ *Peyâm-ı Sabah*, Sayı 867, s. 1.

mecelle-i celile-i edeb vücuda getirilebileceği hakkında düşünmektedir. Divan yazmış bir zümreyi böyle unutulmuş köşelerine atıvermenin olmayacağını belirten yazar, tetkik edilirse Türkçe için çok istifadeli şair ve şiirlerin ortaya çıkacağını söylemektedir. Buna göre bu hakikatleri öğretmek için yarım yamalak bir Tezkiretü’ş-Şuarâ değil bir edebiyat tarihi lazımdır.¹⁰²

İmza bulunmayan “Peyâm-ı Eyyam” adlı köşede yazar hece veznini Rıza Tevfik’in destanlarında olduğu gibi güzel kullanabilmenin büyük bir başarı olduğuna değinmiştir. Fakat yazara göre aruzu ihmal etmek, lisanımızdan atmak, eskilerle o derece ayrılmak akla da irfana da sığmamaktadır. Aruz veznini mesela Akif gibi şimdiye kadar görmediğimiz bir kolaylıkla kullanan şairlerimiz yetişmektedir. Halil Nihat da o güzin zümredendir. Buna göre öyle olmasa bile altı, yedi asırlık edebî hayatımızın en parlak sayfalarını dolduran o tarzı, keyfi yabana atmaya kalkışmak içtihadımıza göre teceddüt değil tahrip etmektir. Yazar şiirin ahenk ile bir nevi musiki ile yazıldığını, şiirimizin en birinci meziyetinin bu özelliği olduğunu söylemektedir. Bu şartın, garpta olduğu gibi lisanımızda bir fikrin, bir felsefenin tebliğine mani olduğu söylene de yazar bu mütalaanın ne dereceye kadar doğru olduğunu bilemeyeceğimizi belirtmektedir. Çünkü bu Arap ve Acem için mümkün olamaz. Yazar “Demek Türkçemiz de hakkıyla tekâmül edince o mertebelere erebilir ve yarım asırda ne derece yükseldiği görülür” diyerek yazıyı sonlandırmıştır.¹⁰³

¹⁰² *Peyâm-ı Sabah*, Sayı 883, s. 1.

¹⁰³ *Peyâm-ı Sabah*, Sayı 1029, s. 1.

SONUÇ

Çalışmamızda *Peyâm-ı Sabah* gazetesindeki edebî muhtevayı bütünüyle incelemeye gayret gösterdik. İncelediğimiz telif ve tercüme hikâyeler, tefrika romanlar, şiirler ve edebiyat ile ilgili yazılar göz önüne alındığında sonuç olarak şunları söylemek mümkündür:¹⁰⁴

Telif ve tercüme hikâyelerde ekseriyetle çiftlerin birbirine duyduğu aşk ve birbirine karşı sadakatsizlikleri sonucundaki aldatma hâli ana tema olarak kullanılmıştır. Hikâyelerin ana hattını oluşturan bu iki unsurdan sonra yazılarda en çok görülen alafrangalık vurgusudur. Karakterlerin Avrupalı söylemleri, alafranga tavırları yahut alafranga olmaya çalışmaları istihza edilen hususlardandır. Bununla birlikte birbirini kandırmak karakterlerin yaygın olarak başvurduğu bir durumdur. Ekseriyetle evlilik veya kadın erkek arasındaki ilişkilere değinen bu hikâyelerde metres sahibi olmak, yuvasını bir başka kadın veya bir başka adam için yıkmak, kumara, içkiye, eğlence hayatına aldanmak, zengin biriyle evlenip hayatını kurtarmak, kıskançlık ve bu durumun sebep olduğu cinayetler oldukça yaygın olarak görülen hususlardır. Daha az olarak ise hırsızlık, yoksulluk, ölüm, intikam, korku ve ispiirtizma konularının işlendiği görülmektedir.

Polisiye bir roman olan *Hayrî'l Halef* hariç tutulursa ele alınan tefrika romanların tamamının ana teması aşk ve bu aşkın etrafında oluşan çeşitli hadiselerden ötürü karakterlerin yaşadığı çatışmalardır. Kötü karakterlerin fiiliyatı, yoksulluk, kıskançlık, intikam, aldatma, âşıkların birbirini yanlış anlaması gibi durumlar da eserleri besleyen diğer temlerdir. Bununla birlikte beş tefrika romanın muhteviyatında cinayet vakası görülmektedir. Üç tefrika romanda karakterleri kötü yollara sevk edip dönüm noktası oluşturan, heveslerine kavuşma tutkusundan gelen para hırsıdır. Eserlerde ekseriyetle kız kardeşlerin haberleri olmadan aynı adamı sevmeleri, ikiz kardeşlerden biri ölünce diğerinin onun yerine geçip onun hayatını yaşaması, erkek kahramanın hem anne ile hem de onun kızıyla ilişkisinin olması,

¹⁰⁴ Değerlendirmeye tabi tutulabilmesi için burada hususen hacim itibarıyla gazetede yoğun olan edebî türler ele alınmıştır.

birbirini tanımayan kahramanların miras nedeniyle evlenmek zorunda kalmaları gibi şaşırtıcı durumlarla çatışma sağlanmıştır. Sekiz tefrika romanın sonu mutlu bir şekilde çiftlerin birbirine kavuşup evlenmesiyle sonuçlanırken iki tefrika romanın sonu mutsuz bir şekilde ölümle bitmiştir. Bir diğer nokta ise bu dokuz tefrika romanın üç tanesinde ana kahramanlar sanatla uğraşmaktadır. İki ana karakterin heykeltıraş, diğerinin ise ressam olduğu bu romanlarda sanat önemli bir yer işgal etmekte ve kahramanların hayatına yön veren hususiyetler taşımaktadır. Üç karakterin de sanatını icra etme isteği önemli durumlara neden olduğu için eserlerin dönüm noktasını oluşturur ve bu karakterler eserlerde kabiliyetleri dolayısıyla oldukça meşhur sanatçılar olur.

Peyâm-ı Sabah gazetesinde ağırlıklı olarak aşk konusunu işleyen şiirler söz konusudur. Bununla beraber vatan konusunu işleyen şiirler de hayli kabarıktır. Diğer şiirlerde ise sulh, Harb-i Umumi, Turan, İttihat ve Terakki, Yunan taarruzu ve mazi gibi konular işlenmektedir. Diğer yandan bazı şiirlerde Türk edebiyatında öteden beri devam edegelen hece ve aruz çatışmasının bizatihi şiirlere konu edilmiş olması da ilginç bir durum olarak karşımıza çıkmaktadır. Mesela “Yok yok şair sen bu vezni değiştir/Arüz devri çoktan geçti şimdi hece devridir”, “Mefulü mefail ile Baki gibi yazdım/Devrin bunu idrak edemez ehl-i hecesi” veya “Duyuyor herkes ahenk ile evzan-ı arüz/O, yavan vezn-i hece olsa da hoş olmasa da” gibi mısralar yer almaktadır.

Peyâm-ı Sabah gazetesinde yayımlanan edebiyat ile ilgili yazılarda ekseriyetle Muallim Naci'den bahsedilmiştir. Ali Kemal'in *Peyâm-ı Eyyam* köşesinde Muallim Naci'den söz etmesi ile birlikte Süleyman Nazif, İbnül Muhtar ve Cenap Şahabeddin gibi isimler Muallim Naci'nin şairliği ve nâsirliği üzerinde durmuştur. Bununla birlikte Servet-i Fünun'dan da dikkate değer oranda söz edilmiştir. Edebî şahsiyet olarak ise Namık Kemal'in, daha az olmak kaydıyla Yakup Kadri'nin ve Recaizade Mahmut Ekrem'in isimlerine rastlanmaktadır. Yazılarda tenkit edilen konular arasında eski edebiyat ve yeni edebiyat mevzusu ile Ziya Gökalp ve arkadaşlarının öncülüğünde başlatılan nazımda ve nesirde emareleri görülen Millî edebiyatın en revaçta olan konular olduğu görülmektedir.

Dil konusuna dair bazı problemler birçok okuyucunun da katılımıyla gazetede geniş bir çerçevede irdelenmiştir. Çalışmamızda incelememiş olmakla beraber Ali Kemal'in *Peyâm-ı Eyyam* köşesindeki okuyuculara yönelttiği 'Arapça ve Farsça ile olan bağımızı kesersek kaybeder miyiz kazanır mıyız, genç mütefekkirlerimizin Arapça ve Farsça bilmeleri zaruri midir, bu iki lisanı bilmeyen bir Türk genci edebiyatta yüksek bir mertebeye eremez mi?' gibi sorularla başlayan dil meselesinin Cenap Şahabeddin, İbnül Muhtar, Vedat Örfi, Ali Kemal gibi isimler ve birçok okuyucu tarafından tetkik edildiğini belirtelim. Zira Rıfat Necdet'in Arapça, Farsça ve Türkçe üzerine Mehmet Fuat, Hüseyin Daniş, Cenap Şahabeddin ve Necip Asım ile yaptığı mülakatlar da bu konuya verilen önemi göstermektedir.

Peyâm-ı Sabah gazetesi hususen imtiyaz sahibi ve yazarı olan Ali Kemal'in anlayışı hasebiyle maziye, eski şairlere ve eski edebiyata son derece önem vermektedir. İlmen, edeben maziye doğru dönen nazarın en birinci taraftarı olduklarını belirten Ali Kemal, *Peyâm-ı Eyyam* köşesinde Fuzuli, Baki, Nedim, Nefi, Süruri gibi şairleri söz konusu etmekte ve yazılarında eski mecmualar, eski sanatlar, eski eserler ve unutulmuş şairler üzerinde durmaktadır.

Sonuç olarak *Peyâm-ı Sabah* gazetesinin -her ne kadar sahibi ve birtakım yazarlarının yazıları sebebiyle Milli Mücadele karşıtı bir yayın organı işlevi görmüş olsa da- edebî muhtevası bakımından son derece zengin bir gazete olduğunu tekrar belirtelim. Bu zenginliği çalışmanın sonunda verdiğimiz Ekler bölümünde de görmek mümkündür.¹⁰⁵

¹⁰⁵ Çalışmada ele alınan bazı edebi türler hacim itibarıyla yeterli olmadığı için Ekler bölümünde yalnız nicelik olarak değerlendirilmeye uygun edebi türler ve bahisler ele alınmıştır.

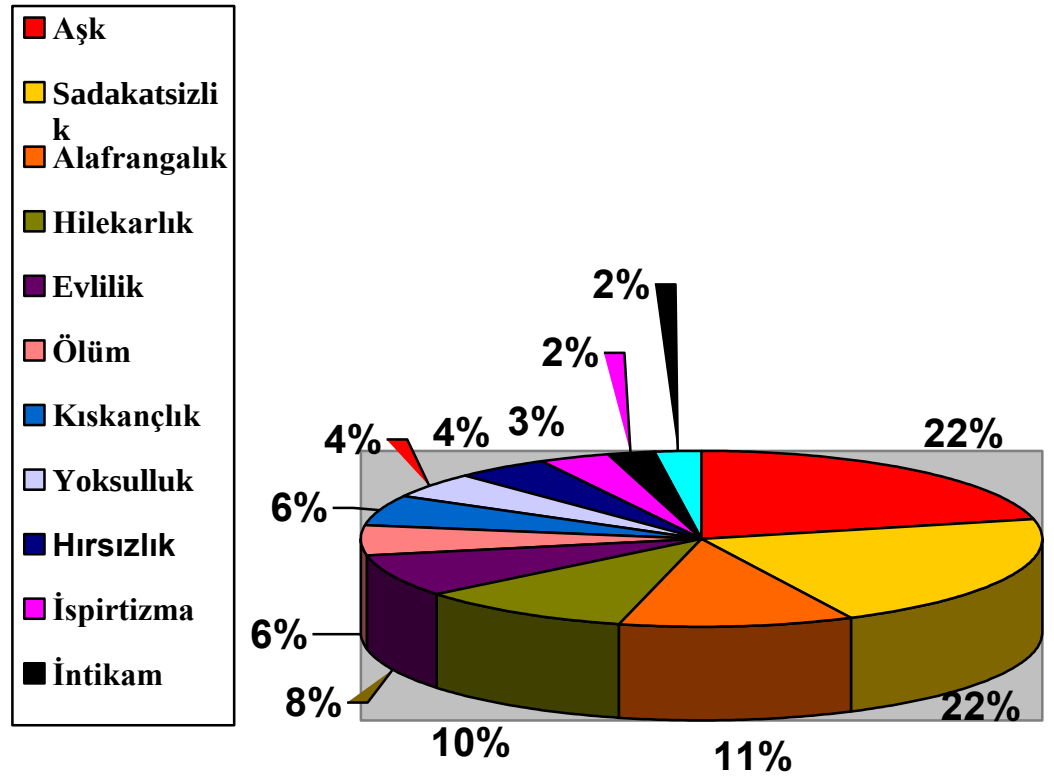
KAYNAKÇA

- AYHAN, Bünyamin: **Milli Mücadele’de Basın**, Konya, Tablet Kitabevi, 2007.
- BAYKAL, Hülya: **Türk Basın Tarihi**, İstanbul, Afa Matbaacılık, 1990.
- ÇAKIR, Hamza: **Osmanlı’da Basın-İktidar İlişkileri**, Ankara, Siyasal Kitabevi, 2002.
- ÇAPANOĞLU, Münir Süleyman: **Basın Tarihine Dair Bilgiler ve Hatıralar**, İstanbul, Hür Türkiye Dergisi Yayınları, 1962.
- GEZGİN, Faruk: **Bir Muhalifin Hikâyesi**, İstanbul, İsis Yayıncılık, 2010.
- İNÜĞUR, M. Nuri: **Basın ve Yayın Tarihi**, İstanbul, Çağlayan Yayınevi, 1982.
- KABACALI, Alpay: **Başlangıcından Günümüze Türkiye’de Matbaa Basın ve Yayın**, İstanbul, Literatür Yayıncılık, 2000.
- KAHRAMAN, Âlim: “Peyâm”, **İslam Ansiklopedisi**, C:34, İstanbul, Türkiye Diyanet Vakfı, 2007.
- KAPLAN, Mehmet: **Namık Kemal Hayatı ve Eserleri**, İstanbul, İbrahim Horoz Basımevi, 1948.

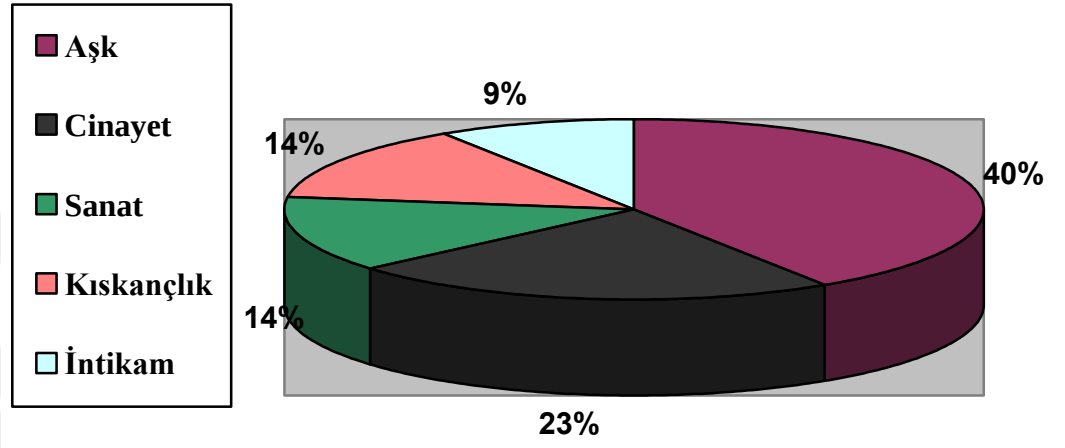
- KEMAL, Ali: **Ömrüm**, Haz. Zeki Kuneralp, İstanbul, İsis Yayıncılık, 1985.
- KIRANLAR, Safiye: **Ali Kemal-Toplu Yazıları 1908-1909**, İstanbul, İsis Yayıncılık, 2010.
- KOLOĞLU, Orhan: **Osmanlı'dan Günümüze Türkiye'de Basın**, İstanbul, İletişim Yayınları, 1992.
- KOLOĞLU, Orhan: **Osmanlı'dan 21. Yüzyıla Basın Tarihi**, İstanbul, Pozitif Yayınları, 2006.
- MEVLEVİ, Tahirül: **Masal Masal İçinde-Hint Masalları**, Haz. Tahir Hafızoğlu, İstanbul, Kaknüs Yayınları, 2007.
- TOPUZ, Hıfzı: **II. Mahmut'tan Holdinglere Türk Basın Tarihi**, İstanbul, Remzi Kitabevi, 2003.
- UZUN, Mustafa: "Ali Kemal", **İslam Ansiklopedisi**, C:2, İstanbul, Türkiye Diyanet Vakfı, 1989.
- YILMAZ, Hadiye: **Peyâm-Sabah Gazetesinde Milli Mücadele**, Marmara Üniversitesi, Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul, 2014.

EKLER

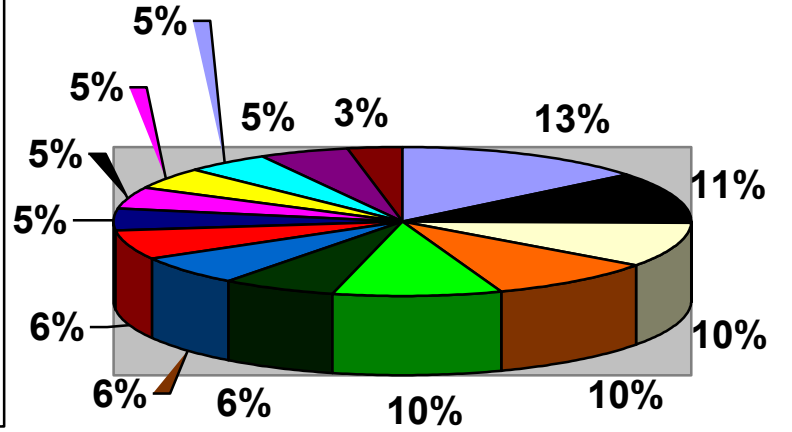
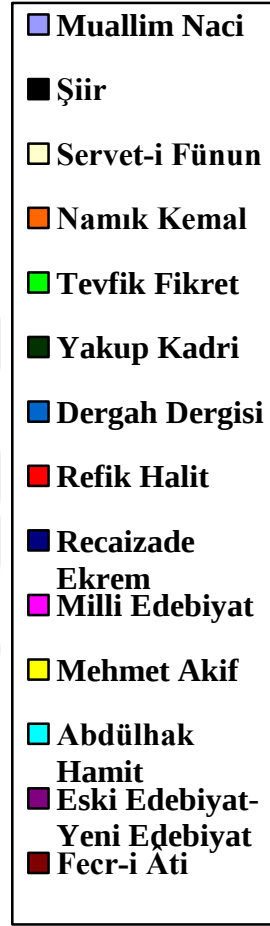
Peyâm-ı Sabah gazetesindeki hikâyelerde işlenen konuların ağırlıklı dağılımı

***Peyâm-ı Sabah* gazetesindeki romanlarda işlenen konuların ağırlıklı dağılımı**

Peyâm-ı Sabah gazetesindeki edebiyat ile ilgili yazılarda işlenen konuların ağırlıklı dağılımı

***Peyâm-ı Sabah* gazetesindeki şiirlerde işlenen konuların ağırlıklı dağılımı**

